

Nr 83

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vattenlagen (1918: 523), m. m.; givna den 22 mars 1974.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet för justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

CARL GUSTAF

CARL LIDBOM

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att ersättningsbestämmelserna i vattenlagen (1918: 523) anpassas till expropriationslagen (1972: 719). Ersättningskapitlet i vattenlagen (9 kap.) är helt nyskrivet. Det innehåller inte någon motsvarighet till nuvarande bestämmelser om ersättning för idcell skada eller om ersättning med femtio procents förhöjning i vissa fall. Ersättning i pengar skall i vattenmål liksom i expropriationsmål bestämmas enligt marknadsvärdeprincipen. Även bestämmelserna om nedläggning och tillträde m. m. har ändrats med expropriationslagen som förebild.

Bestämmelserna om ersättning genom kraftöverföring ersätts av ett nytt institut benämnt andelskraft. Bestämmelserna om ersättning genom tillhandahållande av vatten upphävs. De ersätts av en bestämmelse med generell giltighet om möjlighet för vattendomstol att föreskriva skadeförebyggande åtgärder. Denna bestämmelse innebär ett lagfästade av nuvarande domstolspraxis.

Den reform av avgiftssystemet som vattenlagsutredningen har föreslagit genomförs inte. Däremot höjs maximigränserna för vissa avgifter.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1974.

1 Förslag till

Lag om ändring i vattenlagen (1918: 523)

Härigenom förordnas i fråga om vattenlagen (1918: 523)¹

dels att 2 kap. 18 §, 4 kap. 1—4 §§, 7 kap. 42 §, 10 kap. 20 § samt 11 kap. 41 § skall upphöra att gälla,

dels att rubriken närmast före 4 kap. 1 § skall utgå,

dels att 1 kap. 4 §, 2 kap. 3, 5—7 §§, 10 § 1 mom., 19, 22, 50 och 59 §§, 4 kap. 5 §, 6 § 1 mom., 7—9, 12, 14 och 15 §§, 5 kap. 5 §, 6 kap. 8 §, 7 kap. 54 och 56 §§, 8 kap. 34 §, 9 kap., 10 kap. 21, 57, 60, 64 och 67 §§, 11 kap. 17 och 26 §§, 27 § 5 mom., 32 och 33 §§, 35 § 3 mom., 37, 48, 60—62, 75, 81 och 92 §§, 97 § 1 mom. och 106 § samt 14 kap. 3 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 KAP.

4 §²

Huruledes under vissa förutsättningar den, som äger råda över vatten, kan förpliktas att till följd av företag, som avses i 2, 3, 5, 6, eller 7 kap., underkasta sig förlust i honom tillkommande vattenmängd eller vattenkraft, därom stadgas i nämnda kap.; och gälle i fråga om rätt till ersättning för sålunda tillskyndad förlust vad i 5 kap. 4 § och 6 kap. 5 § samt i 9 kap. finnes föreskrivet, dock med de inskränkningar, som föranledas av stadgandena i 6 och följande §§ av detta kap. samt i 2 kap. 7 och 8 §§.

Huruledes under vissa förutsättningar den, som äger råda över vatten, kan förpliktas att till följd av företag, som avses i 2, 3, 5, 6 eller 7 kap., underkasta sig förlust i honom tillkommande vattenmängd eller vattenkraft, därom stadgas i nämnda kap.; och gälle i fråga om rätt till ersättning för sålunda tillskyndad förlust vad i 5 kap. 4 § och 6 kap. 5 § samt i 9 kap. finnes föreskrivet, dock med de inskränkningar, som föranledas av stadgandena i 6 och följande §§ av detta kap. samt i 2 kap. 8 §.

Beträffande skyldighet att i andra fall än i första stycket sägs underkasta sig förlust, som ovan nämnts, så ock om gottgörelse därför gälle vad särskilt är stadgat, dock med här nedan föreskrivna inskränkningar i rätten till ersättning, där sådan kunnat eljest ifrågakomma.

2 KAP.

3 §³

Ej må någon så bygga i vatten, att genom uppdämning, sänkning av vattenståndet eller annan inverkan på vattenförhållandena skada tillfogas eller intrång göres å annan tillhörig egendom, vare sig jord, hus,

¹ Senaste lydelse av 4 kap. 1 och 4 §§ 1962: 83, 7 kap. 42 § 1920: 459, 10 kap. 20 § 1919: 425 samt 9 kap. 55 och 59 §§ 1919: 425, 49 § 1920: 459, 38 § 1920: 479, 11 §, 46 § 4 mom. och 6—8 mom. och 66 § 1939: 146, 20 och 34 §§ 1945: 139, 5, 12 och 13 §§ 1948: 479, 67 § 1952: 235, 24 och 33 §§ 1956: 67, 70 § 1961: 548, 46 § 1—3 mom. och 5 mom. 1964: 110, 48 och 63 §§ 1968: 209, 1, 47 och 50 §§ 1969: 393, 9, 52, 54, 69, 71—73 §§ 1970: 1009.

² Senaste lydelse 1920: 459.

³ Senaste lydelse 1961: 48.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

fiske, bebyggt eller obebyggt strömfall eller annat, utan så är att nyttan av byggnaden eller den del därav, som föranleder skadan eller intrånget, prövas efter avdrag av byggnadskostnaden uppgå till ett värde, motsvarande tre gånger den skada och det intrång, som göres å åker och äng, samt två gånger skadan och intrånget å annan egendom. I byggnadskostnaden skall inräknas det belopp, vartill skadan och intrånget å den byggande tillhörig egendom må skattas. För skada och intrång skall ersättning givas efter ty i 9 kap. skils.

Skulle byggande i vatten hava till följd, att ett avsevärt antal bofasta personer berövas sina bostäder, eller att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehälle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas, eller att odlad jord till en efter ortsförhållandena betydande omfattning sättes under vatten eller eljest väsentligt skadas, eller att fiskeri- eller annan näring av större betydelse lider väsentligt förfång, eller att befolkningen eljest får sina levnadsförhållanden väsentligt försämrade, må byggnaden, ändå att nyttan uppgår till värde, som ovan sagts, icke ske. Lag samma vare, där genom byggande i vatten skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust från naturskyddssynpunkt är att befara.

Prövas byggnad i vatten vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, må Konungen, ändå att hinder mot byggnaden skulle möta av vad i första och andra styckena sägs, efter hemställan av vattendomstolen på sätt i 20 § 3 mom. stadgas, lämna medgivande till byggnaden.

Om byggande, varigenom annans strömfall eller del av strömfall tillgodogöres, gälle vad i 5—7 §§ finnes stadgat.

Om byggande, varigenom annans strömfall eller del av strömfall tillgodogöres, gälle vad i 5 § finnes stadgat.

5 §

Tillhör ett strömfall till skilda delar olika ägare, och vill en av dem tillgodogöra sig förutom egen jämväl annans del i fallet, vare han, där falldelarnas gemensamma tillgodogörande innebär väsentlig ekonomisk eller teknisk fördel, berättigad därtill mot ersättning, som i 9 kap. skils, såframt han såsom ägare eller på grund av servitutsrätt, som är gällande för all framtid, råder över mer än hälften av den efter vattenmängd och naturlig fallhöjd beräknade vattenkraften i fallet eller den del därav, om vars bebyggande är fråga.

Vad nu sagts äge motsvarande tillämpning i fråga om två eller flera, olika ägare tillhöriga strömfall.

Tillhör en fallsträcka olika ägare, får en av dem tillgodogöra sig vattenkraften i hela sträckan, om han på grund av äganderätt eller annan rättighet, som gäller mot envar och ej är begränsad till tiden, råder över mer än hälften av kraften. Hänsyn skall tagas till den kraft som svarar mot andel i samfällighet vilken avses i 1 kap. 3 § fastighetsbildningslagen (1970: 988).

Första stycket äger motsvarande tillämpning, när någon vill i en kraftanläggning tillgodogöra sig vattenkraft i fallsträckor som ingå

Nuvarande lydelse

Äro å ömse sidor av ett strömfall olika ägare, må ena sidans ägare bjuda ägaren av motsatta sidan att gemensamt utnyttja fallet; vill denne det ej, äge den, som bjudit, att mot ersättning, som i 9 kap. skils, tillgodogöra sig jämväl andra sidans lott i vattnet, såframt det prövas kunna ske utan synnerlig skada för dess ägare. Har denne förklarat sig villig deltaga i fallets tillgodogörande, men kan ej enighet nå om sättet för dess bebyggande eller vattnets nyttjande, bestämme vattendomstolen de villkor, varunder tillgodogörandet må äga rum.

Vilja båda var för sig utnyttja hela strömfall, pröve vattendomstolen, åt vilkendera företråde bör givas.

Föreslagen lydelse

i olika vattendrag, om det gemensamma tillgodogörandet är en från teknisk och ekonomisk synpunkt nödvändig förutsättning för anläggningens tillkomst.

6 §

Den, vars vattenkraft skall tillgodogöras av annan med stöd av 5 § eller på grund av överenskommelse, får deltaga i tillgodogörandet, om det är av betydelse för hans verksamhet och hans rätt är sådan som avses i 5 § första stycket. Han är då berättigad till andel i kraftproduktionen (andelskraft) och skyldig att bidra till kostnaderna för kraftanläggningens utförande, drift och underhåll, allt i förhållande till sin andel i den vattenkraft som skall tillgodogöras vid anläggningen. Motsvarande gäller om den vars strömfall tages i anspråk enligt 1 kap. 14 §, om ersättning för ianspråktagandet icke redan bestämts, samt den som är berättigad till ersättning för vattenkraft enligt bestämmelserna i 2 kap. 23 §.

Skyldighet att tillhandahålla andelskraft åvilar den fastighet med vilken rätten till tillgodogörandet av vattenkraften skall vara förenad.

Rätt till andelskraft skall vara förenad med den fastighet, till vilken vattenkraften hört eller rättigheten överflyttats enligt 7 § första stycket.

Vattendomstolen skall i samband med beslut om tillhandahållande av andelskraft meddela erforderliga bestämmelser om villkoren för tillhandahållandet och om kostnadsbidrag.

Inträda ändrade förhållanden, kan kraftanläggningens ägare eller andelskraftens mottagare hos vattendomstolen påkalla omprövning av rättsförhållandet mellan dem. Därvid får endast sådan ändring

Nuvarande lydelse

Kan strömfall, som tillhör oskift by eller annan samfällad mark eller som vid skifte av samfällighet ej ingått i skiftet, icke utan delägares förfång skiftas vare sig ensamt eller i förening med annat samfälligheten tillhörigt vattenområde, och vill en delägare tillgodogöra sig hela fallet, vare han, såframt det prövas kunna ske utan synnerlig skada för övriga delägare samt han antingen ensam eller tillsammans med delägare, som lämnat honom medgivande till företaget, äger mer än hälften i strömfallet, berättigad att mot ersättning, som i 9 kap. skils, från samfälligheten tillösa sig fallet jämte det utmål, som enligt bestämmelse vid skifte må finnas avsett för fallets tillgodogörande. Gränserna för strömfallet ovan och nedan i vattendraget skola bestämmas av vattendomstolen.

Om delägare i samfällt strömfall, vilket ej kan utan delägares förfång skiftas, vill utan att lösa fallet bygga kvarn, såg eller annan mindre anläggning för vattnets tillgodogörande, bjude de andra att taga del däri; vilja de ej, och prövar vattendomstolen det kunna ske utan synnerlig skada för dem, förelägge då honom, på vad sätt, villkor och tid han må bygga och nyttja anläggningen. Ändå att tid, som må vara bestämd för bibehållande av sådan anläggning, icke gått till ända, äge under de i första stycket omfö-

Föreslagen lydelse

beslutas som innebär väsentlig fördel för någon av parterna utan att för motparten medföra betydande olägenhet. Beslutar vattendomstolen att rätt till andelskraft skall avlösas mot ersättning i pengar skola bestämmelserna i 9 kap. äga motsvarande tillämpning.

7 §

På ansökan av ägare till fastighet, varmed rätt till andelskraft är förenad, får vattendomstolen besluta om överflyttning av rättigheten till annan fastighet som tillhör samme ägare, om detta kan ske utan förfång för borgenär med panträtt eller annan rättsägere.

Rätt till andelskraft får upplätas av ägaren till den fastighet, varmed den är förenad. Avtal om upplåtelse är ej bindande längre än femtio år från det avtalet slöts. Upplåtelse för någons livstid gäller dock utan begränsning till viss tid.

Nuvarande lydelse

målda förutsättningar delägare begagna sig av lösningsrätt, som där nämnts.

Föreslagen lydelse

10 §

I mom.⁴ Bygges damm för tillgodogörande av vattnet eller för reglering av vattnets avrinning, eller göres för sådant ändamål annan byggnad i vatten, vare byggnadens ägare, såframt byggnaden förorsakar sådan ändring i de naturliga vattenståndsförhållandena, som ej är obetydlig, eller hindrar eller försvårar fiskens framkomst, pliktig att från och med kalenderåret näst efter det, då arbetet å byggnaden påbörjats, så länge byggnaden bibehålles, erlägga viss årlig avgift till befrämjande av fisket inom landet.

Avgiften skall beträffande byggnad för vattnets tillgodogörande såsom drivkraft utgå med minst tio öre och högst två kronor för varje hästkraft, som beräknas kunna vid oregerat lågvatten uttagas vid byggnaden. I fråga om byggnad för tillgodogörande av vattnet annorledes än såsom drivkraft skall avgiften utgå med minst tio och högst *ett*hundra kronor för varje sekundkubikmeter av den vattenmängd, som är avsedd att uttagas vid byggnaden. Är ändamålet med byggnaden att reglera vattnets avrinning, utgår avgiften efter vattenmagasinets rymd med minst tio öre och högst *en* krona för varje del, som omfattar 50 000 kubikmeter, intill 100 miljoner kubikmeter och för varje del därutöver, som omfattar 100 000 kubikmeter. Beträffande byggnad, som göres såväl i ändamål av vattnets tillgodogörande såsom drivkraft som för utnyttjande av vattnet annorledes eller för reglering av vattnets avrinning, skall i fråga om beräkningsgrunden vid avgiftens bestämmande hänsyn tagas till det ändamål, som är det huvudsakliga.

Avgiften skall beträffande byggnad för vattnets tillgodogörande såsom drivkraft utgå med minst tio öre och högst *fyra* kronor för varje hästkraft, som beräknas kunna vid oregerat lågvatten uttagas vid byggnaden. I fråga om byggnad för tillgodogörande av vattnet annorledes än såsom drivkraft skall avgiften utgå med minst tio och högst *två*hundra kronor för varje sekundkubikmeter av den vattenmängd, som är avsedd att uttagas vid byggnaden. Är ändamålet med byggnaden att reglera vattnets avrinning, utgår avgiften efter vattenmagasinets rymd med minst tio öre och högst *två* kronor för varje del, som omfattar 50 000 kubikmeter, intill 100 miljoner kubikmeter och för varje del därutöver, som omfattar 100 000 kubikmeter. Beträffande byggnad, som göres såväl i ändamål av vattnets tillgodogörande såsom drivkraft som för utnyttjande av vattnet annorledes eller för reglering av vattnets avrinning, skall i fråga om beräkningsgrunden vid avgiftens bestämmande hänsyn tagas till det ändamål, som är det huvudsakliga.

Inom ovan angivna gränser skall avgiften, efter förslag av statens fiskeritjänsteman, bestämmas med fäst avseende bland annat därå, om fiske finnes, som genom byggnaden skadas, om med hänsyn till byggnadens storlek och beskaffenhet i övrigt samt dess belägenhet inverkan

⁴ Senaste lydelse 1954: 124.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

därav å fisket är mer eller mindre menlig, om byggnadens ägare jämlikt 8 § förpliktats att vidtaga och underhålla anordningar för fiskets bestånd, samt om föreskrivna dylika anordningar för ägaren medföra större eller mindre kostnad.

Om det årliga avgiftsbeloppet enligt nu stadgade grunder är ringa, äge vattendomstolen föreskriva, att avgift för byggnaden i stället skall utgå med visst belopp en gång för alla.

19 §⁵

Den, som med stöd av stadgandena i 5, 6 eller 7 § vill tillgodogöra sig annan tillhörigt vatten eller lösa samfällt strömfall, vare, där för ändamålet erfordras, att annans byggnad i vatten utrives eller ändras, pliktig att draga försorg om arbetet. Skall byggnaden ändras, och vill ägaren själv utföra arbetet, äge han rätt därtill och njute ersättning efter ty skäligt prövas: vare dock, vid påföljd av skadeståndsskyldighet och förlust av rätten att verkställa vad som kan vara ogjort, pliktig att fullgöra arbetet inom tid och på sätt, som i sammanhang med beslutet om ändringen bestämmes.

Den som med stöd av stadgandena i 5 § vill tillgodogöra sig annan tillhörigt vatten, vare, där för ändamålet erfordras, att annans byggnad i vatten utrives eller ändras, pliktig att draga försorg om arbetet. Skall byggnaden ändras, och vill ägaren själv utföra arbetet, äge han rätt därtill och njute ersättning efter ty skäligt prövas; vare dock, vid påföljd av skadeståndsskyldighet och förlust av rätten att verkställa vad som kan vara ogjort, pliktig att fullgöra arbetet inom tid och på sätt, som i sammanhang med beslutet om ändringen bestämmes. *Därvid får även meddelas bestämmelser angående ersättningen som säkerställer att arbetet blir fullgjort.*

Vad i första stycket sägs skall äga motsvarande tillämpning, där strömfall tages i anspråk jämlikt 1 kap. 14 §.

22 §⁶

Inncfattar beslut, som meddelas i anledning av ansökan enligt 20 §, medgivande att bygga i vatten, vare beslutet, sedan det tagit åt sig laga kraft, gällande mot envar såväl vad angår rätten att verkställa och för framtiden bibehålla byggnaden jämte de anläggningar, vilka efter ty förut sagts med byggnaden äga samband, som ock, där med byggnaden avses tillgodogörande av vattnet, beträffande rätten därtill, dock med de inskränkningar, som i 23 § 1 mom. och 24 § oförmälas, samt med

Inncfattar beslut, som meddelas i anledning av ansökan enligt 20 §, medgivande att bygga i vatten, vare beslutet, sedan det tagit åt sig laga kraft, gällande mot envar såväl vad angår rätten att verkställa och för framtiden bibehålla byggnaden jämte de anläggningar, vilka efter ty förut sagts med byggnaden äga samband, som ock, där med byggnaden avses tillgodogörande av vattnet, beträffande rätten därtill, dock med de inskränkningar, som i 23 § 1 mom. och 24 § oförmälas, samt med

⁵ Senaste lydelse 1945: 139.

⁶ Senaste lydelse 1954: 124.

Nuvarande lydelse

iakttagande av vad i övrigt i detta kap. ävensom i 4 och 9 kap. finnes stadgat angående förnyad prövning i vissa fall. Om begränsad rättsverkan i visst fall av beslut, som nu sagts, skils i 11 kap. 61 § andra stycket.

Hurusom under viss förutsättning beslutet är gällande även i fråga om rätten till annat vatten än det, vars tillgodogörande avses med byggnaden, därom stadgas i 23 § 2 mom.

Har byggnaden ej blivit fullbordad inom tid, som enligt 11 kap. 63 § av vattendomstolen bestämts, vare beslutet förfallet, såvitt det avser sådan del av byggnaden, som ej kommit till stånd; och må förty därefter sådant arbete å byggnaden, för vilket enligt 20 § vattendomstolens prövning erfordras, ej ske utan förnyad prövning. Visas giltigt skäl för dröjsmål eller skulle genom arbetets inställande synnerligt men uppstå, äge dock vattendomstolen, på därom före nämnda tids utgång gjord ansökan, bevilja anstånd med byggnadens fullbordande på högst tio år.

50 §⁷

Innefattar beslut, som meddelas i anledning av ansökan enligt 47 §, medgivande att anlägga och nyttja grundvattentäkt eller att vid grundvattentäkt tillgodogöra större vattenmängd än förut, vare sådant beslut, sedan det tagit åt sig laga kraft, gällande mot envar, dock med de inskränkningar, som i 51 och 52 §§ omförmälas, samt med iakttagande av vad i 9 kap. finnes stadgat angående förnyad prövning i vissa fall. Om begränsad rättsverkan i visst fall av beslut, som nu sagts, skils i 11 kap. 61 § andra stycket.

Har arbete för anläggande av grundvattentäkt ej utförts inom tid, som enligt 11 kap. 63 § av vattendomstolen bestämts, vare beslutet förfallet, såvitt det avser sådan del av anläggningen, som ej kommit till stånd. Visas giltigt skäl för dröjsmål eller skulle genom arbetets inställande synnerligt men uppstå, äge dock vattendomstolen, på därom före nämnda tids utgång gjord ansökan, bevilja anstånd med anläggningens fullbordande på högst tio år.

59 §⁸

Ägare av grundvattentäkt vare, där försummelse i underhållet av anläggningen kan föranleda fara för allmän eller enskild rätt, pliktig underhålla den så, att dylik fara förebygges.

⁷ Senaste lydelse 1964: 110.

⁸ Senaste lydelse 1964: 110.

Föreslagen lydelse

iakttagande av vad i övrigt i detta kap. ävensom i 4 kap. finnes stadgat angående förnyad prövning i vissa fall. Om begränsad rättsverkan i visst fall av beslut, som nu sagts, skils i 11 kap. 61 § andra stycket.

Nuvarande lydelse

Vill grundvattentäkts ägare taga den ur bruk, vare därtill berättigad. *Har vattendomstolen jämlikt 9 kap. 46 § meddelat föreskrift om skyldighet för grundvattentäkstens ägare att tillhandahålla vatten, skall dock inhämtas föreskrift av vattendomstolen, under vilka villkor grundvattentäkten må tagas ur bruk.*

Föreslagen lydelse

Vill grundvattentäkts ägare taga den ur bruk, vare därtill berättigad. *Kan åtgärden medföra fara för allmän eller enskild rätt, skall dock inhämtas föreskrift av vattendomstolen, under vilka villkor grundvattentäkten må tagas ur bruk.*

4 KAP.

5 §

Har strömfall blivit bebyggt jämlikt denna lag, äge under de i 1 § stadgade förutsättningar Konungen eller myndighet, åt vilken Konungen uppdragit att i förevarande hänseende bevaka det allmännas rätt, så ock byggnadens ägare i den ordning 11 kap. stadgar påkalla ny prövning angående de villkor, varunder med hänsyn till allmänna intressen byggnaden må bibehållas och nyttjas. Yrkande om sådan prövning skall framställas under femtiofemte året efter det kalenderår, under vilket byggnaden enligt därom meddelad bestämmelse skall hava fullbordats, samt därefter vart fyrtionde år. Var der ej å föreskriven tid nyprövning påkallad, vare ägaren berättigad att under förut fastställda villkor bibehålla och nyttja byggnaden intill dess i anledning av nyprövning, som sedermera enligt vad nu sagts blivit påkallad, annan bestämmelse härutinnan meddelas och skall lända till efterrättelse.

Har strömfall blivit bebyggt jämlikt denna lag, och uppgår den vattenkraft som vid oregerat lågvatten kan uttagas vid byggnaden till minst femhundra turbinhästkrafter, äge, såframt vattenkraften icke inom tio år före det vattendomstolens medgivande lämnas till byggnaden varit utnyttjad vid byggnad, som tillkommit enligt äldre lag. Konungen eller myndighet, åt vilken Konungen uppdragit att i förevarande hänseende bevaka det allmännas rätt, så ock byggnadens ägare i den ordning 11 kap. stadgar påkalla ny prövning angående de villkor, varunder med hänsyn till allmänna intressen byggnaden må bibehållas och nyttjas. Yrkande om sådan prövning skall framställas under femtiofemte året efter det kalenderår, under vilket byggnaden enligt därom meddelad bestämmelse skall hava fullbordats, samt därefter vart fyrtionde år. Var der ej å föreskriven tid nyprövning påkallad, vare ägaren berättigad att under förut fastställda villkor bibehålla och nyttja byggnaden intill dess i anledning av nyprövning, som sedermera enligt vad nu sagts blivit påkallad, annan bestämmelse härutinnan meddelas och skall lända till efterrättelse.

Nyprövning, varom nu stadgats, skall ske i enlighet med den lagstiftning, som vid varje särskild tidpunkt är gällande i fråga om villkoren

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

för byggande i vatten. Fastställas vid nyprövningen andra villkor än de förut gällande, må de icke tillämpas förrän fem år förflutit från utgången av det kalenderår, varunder nyprövningen påkallats.

6 §

1 mom. Lämnas vid nyprövning, som i 5 § sägs, föreskrift, att byggnaden skall för tillgodoseende av allmänna intressen ändras, eller göras eljest med hänsyn till nämnda intressen byggnadens bibehållande och nyttjande beroende av villkor, som innebära inskränkning i ägarens rätt eller utvidgning av honom åliggande skyldigheter, vare han, där den värdeminskning, som till följd av de nya villkoren tillskyndas honom tillhörig egendom, jämte kostnaden för föreskrivna ändringsarbeten överstiger en fjärdedel av värdet å den vattenkraft i tillgodogjort skick, som kan uttagas vid byggnaden, berättigad att av statsmedel erhålla ersättning för överskjutande belopp. Är kungsådra i strömfallet och har på grund av bestämmelserna i 1 kap. 6 och 12 §§ vattenmängd eller fallhöjd tagits i anspråk utan att ersättning därför utgått, må den förlust, som byggnadens ägare har att vidkännas utan gottgörelse, sammanlagt icke överstiga det belopp, vartill med iakttagande av stadgandet i 1 kap. 13 § förlusten av allt kungsådrans vatten må skattas.

Vid beräkning av värdet å vattenkraften skall avdrag göras dels för den del därav, för vilken byggnadens ägare jämlikt vattendomstolens beslut har att tillhandahålla *ersättning medelst kraftöverföring*, och dels för kraft, varmed till följd av sådan vattenreglering, som enligt bestämmelserna i 16 § är underkastad nyprövning, den vid byggnaden eljest uttagbara kraften blivit ökad. Ej må vattenkraftens sammanlagda värde beräknas högre än till anläggningens saluvärde.

Vid beräkning av värdet å vattenkraften skall avdrag göras dels för den del därav, för vilken byggnadens ägare jämlikt vattendomstolens beslut har att tillhandahålla *andelskraft*, och dels för kraft, varmed till följd av sådan vattenreglering, som enligt bestämmelserna i 16 § är underkastad nyprövning, den vid byggnaden eljest uttagbara kraften blivit ökad. Ej må vattenkraftens sammanlagda värde beräknas högre än till anläggningens saluvärde.

Vill ägare av byggnad, som i denna § avses, verkställa tillbyggnad eller ändring av byggnaden i ändamål att möjliggöra uttagande av mera vattenkraft eller eljest ett bättre utnyttjande av vattenkraften i strömfallet, äge vattendomstolen vid sitt medgivande till arbetets utförande bestämma, huruvida och i vad mån den därav föranledda kostnaden må avräknas från det värde å vattenkraften, varom stadgas i första stycket. Vid prövning av dylik fråga skall tillses, att skälig amorteringstid beredes byggnadens ägare.

7 §

Skall från anläggning, beträffande vilken nyprövning äger rum, på grund av vattendomstolens jämlikt denna lag meddelade föreskrift *kraft* tillhandahållas någon

Skall från anläggning, beträffande vilken nyprövning äger rum, på grund av vattendomstolens jämlikt denna lag meddelade föreskrift *andelskraft* tillhandahållas

Nuvarande lydelse

i ersättning för förlorad vattenkraft eller annat, och kommer sådan ersättningsstagares rätt i anledning av nyprövningen att upphöra eller inskränkas, vare han berättigad att av statsmedel undfå gottgörelse för den förlust han lider. Är fråga om ersättning för vattenkraft, som tillgodogöres genom anläggningen, och har sådan vattenkraft icke före dess avstående varit av ersättningsstagaren utnyttjad eller av denne utnyttjats vid anläggning, som avses i 5 §, skall dock beträffande ersättningsstagarens rätt till gottgörelse vad i 6 § 1 mom. finnes stadgat äga motsvarande tillämpning.

Vad i 6 § 2 mom. är föreskrivet beträffande framställande av ersättningsanspråk, prövning av sådant anspråk samt sättet för ersättningens erläggande med mera skall jämväl gälla i fråga om gottgörelse, som i denna § avses.

8 §

Varder beträffande byggnad i strömfall, vilken tillkommit enligt äldre lag, jämlikt denna lag verkställd sådan ombyggnad eller tillbyggnad, som i 2 § första stycket avses, skola under de i nämnda stadgande angivna förutsättningar bestämmelserna i 5—7 §§ gälla i fråga om anläggningen; dock vare ägaren icke pliktig att av värdeminskning och kostnad, som omförmälas i 6 §, utan ersättning vidkännas mera än som motsvarar en fjärdedel av värdet i tillgodogjort skick å den vid anläggningen uttagbara vattenkraft, som icke kunnat tillgodogöras vid den äldre byggnaden.

Vad i 5 och 6 §§ är stadgat i fråga om byggnad, som tillkommit jämlikt denna lag, skall äga motsvarande tillämpning *beträffande sådan byggnad i strömfall,*

Föreslagen lydelse

någon och kommer sådan mottagares rätt i anledning av nyprövningen att upphöra eller inskränkas, vare han berättigad att av statsmedel undfå gottgörelse för den förlust han lider. Är fråga om vattenkraft, som tillgodogöres genom anläggningen, och har sådan vattenkraft icke före dess avstående varit av mottagaren utnyttjad eller av denne utnyttjats vid anläggning, som avses i 5 §, skall dock beträffande mottagarens rätt till gottgörelse vad i 6 § 1 mom. finnes stadgat äga motsvarande tillämpning.

Har beträffande byggnad i strömfall, vilken tillkommit enligt äldre lag, jämlikt denna lag verkstälts ombyggnad eller tillbyggnad, skola bestämmelserna i 5—7 §§ gälla i fråga om anläggningen, om åtgärden medför att i strömfall minst trehundra turbinhästkrafter mera än förut kunna uttagas vid lågvatten och den uttagbara vattenkraften sammanlagt uppgår till femhundra turbinhästkrafter vid oreglerat lågvatten. Ägaren är dock icke pliktig att av värdeminskning och kostnad, som omförmälas i 6 §, utan ersättning vidkännas mera än som motsvarar en fjärdedel av värdet i tillgodogjort skick å den vid anläggningen uttagbara vattenkraft, som icke kunnat tillgodogöras vid den äldre byggnaden.

Vad i 5 och 6 §§ är stadgat i fråga om byggnad, som tillkommit jämlikt denna lag, skall äga motsvarande tillämpning, *när strömfall, vari jämlikt denna lag*

Nuvarande lydelse

som i 3 § avses, med iakttagande likväl att yrkande om nyprövning skall framställas under femtiofemte året efter det denna lag trätt i kraft samt att byggnadens ägare ej är pliktig att utan ersättning vidkännas större värdeminskning och kostnad än som motsvara en fjärdedel av värdet å kungsådrens vattenkraft i tillgodogjort skick, med beräkning av nämnda vattenkraft på sätt i 3 § sagts.

Föreslagen lydelse

finnes kungsådra, bebyggt enligt Konungens på grund av äldre lag meddelade tillstånd till byggande i kungsådra, om vid tillståndet gjorts sådant förbehåll, som sägs i 1 kap. 8 §, och kungsådrens vattenkraft, i den mån densamma kan vid byggnaden uttagas, tillika uppgår till minst femhundra turbinhjästkrafter vid oreglerat lågvatten. Yrkande om nyprövning skall framställas under femtiofemte året efter det denna lag trätt i kraft. Byggnadens ägare är ej pliktig att utan ersättning vidkännas större värdeminskning och kostnad än som motsvara en fjärdedel av värdet å kungsådrens vattenkraft i tillgodogjort skick. Vid tillämpning av vad nu sagts skall kungsådrens vattenkraft anses utgöra en tredjedel av vattenkraften i strömfallet.

9 §

Har strömfall blivit bebyggt jämlikt denna lag, äge under de i 1 § stadgade förutsättningar kronan att, där det påkallas för tillgodoseende av allmänt behov, vid utgången av fyrtionde året efter det kalenderår, under vilket enligt därom meddelad bestämmelse byggnaden skall hava fullbordats, tillösa sig strömfallet med vattenverksbyggnader, kraftstation med installerat maskineri samt för kraftstationens personal avsedda bostäder och, där marken tillhör anläggningens ägare, nödigt utmål. Lösningsrätt, som ej vid nämnda tidpunkt begagnas, skall stå kronan öppen vid utgången av vart fyrtionde år därefter.

Har strömfall blivit bebyggt jämlikt denna lag, äge under de i 5 § stadgade förutsättningar kronan att, där det påkallas för tillgodoseende av allmänt behov, vid utgången av fyrtionde året efter det kalenderår, under vilket enligt därom meddelad bestämmelse byggnaden skall hava fullbordats, tillösa sig strömfallet med vattenverksbyggnader, kraftstation med installerat maskineri samt för kraftstationens personal avsedda bostäder och, där marken tillhör anläggningens ägare, nödigt utmål. Lösningsrätt, som ej vid nämnda tidpunkt begagnas, skall stå kronan öppen vid utgången av vart fyrtionde år därefter.

Var der i strömfall, vars vattenkraft till viss del varit inom de tio närmast förflutna åren utnyttjad vid byggnad, som tillkommit enligt äldre lag, jämlikt denna lag verkställd byggnad, vilken är avsedd att ersätta eller utgör tillbyggnad till den äldre byggnaden, och medför åtgärden, att i strömfallet kan uttagas i medeltal minst dubbelt så stor vattenkraft som förut, vare kronan, såframt den uttagbara vattenkraften sam-

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

manlagt uppgår till minst femhundra turbinhästkrafter vid oreglerat lågvatten, på sätt ovan sagts lösningsberättigad till strömfallet med vattenverksbyggnader, kraftstation och utmål.

12 §

Där från kraftanläggning, till vilken lösningsrätt enligt vad ovan stadgats göres av kronan gällande, på grund av vattendomstolens jämlikt denna lag meddelade föreskrift *kraft* skall tillhandahållas någon i *ersättning för vattenkraft, som tillgodogöres genom anläggningen*, äge kronan tillösa sig jämväl sådan rättighet. Vad nu sagts gälle dock ej i fråga om vattenkraft, som före dess avstående varit av *ersättningstagaren* utnyttjad vid anläggning, beträffande vilken icke enligt bestämmelserna i 9 § lösningsrätt tillkommit kronan.

Där från kraftanläggning, till vilken lösningsrätt enligt vad ovan stadgats göres av kronan gällande, på grund av vattendomstolens jämlikt denna lag meddelade föreskrift *andelskraft* skall tillhandahållas någon, äge kronan tillösa sig jämväl sådan rättighet. Vad nu sagts gälle dock ej i fråga om vattenkraft, som före dess avstående varit av *mottagaren av andelskraft* utnyttjad vid anläggning, beträffande vilken icke enligt bestämmelserna i 9 § lösningsrätt tillkommit kronan.

Beträffande lösningsrätt, som i denna § avses, skola bestämmelserna i 10 och 11 §§ i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

14 §⁹

Varder genom vattenreglering, som verkställes jämlikt denna lag, den uttagbara vattenkraften i det eller de strömfall, för vilkas räkning regleringen utföres, ökad med i medeltal femhundra turbinhästkrafter, vare ägare av sådant strömfall pliktig att för nedan angivna ändamål erlægga en årlig avgift, beräknad på grundval av det antal turbinhästkrafter, varmed genom regleringen den uttagbara vattenkraften i strömfallet i medeltal blivit ökad. Medför vattenreglering sådan ändring av vattenföringen att förut uttagbar vattenkraft kan utnyttjas på fördelaktigare sätt, skall med avseende å skyldighet att erlægga dylik avgift, så stor del av denna vattenkraft, som svarar mot förhöjningen av dess värde, anses såsom ökning av den uttagbara vattenkraften.

Medför vattenregleringen sådan båtnad, som i första stycket sägs, för annat strömfall än där avses, äge vattendomstolen, på ansökan av myndighet, som Konungen bestämmer, förklara ägaren av strömfallet pliktig att gälda avgift, som nu nämnts.

Avgiften skall av vattendomstolen, särskilt för varje strömfall, bestämmas till belopp, utgörande minst *tre* och högst *åtta* kronor för varje turbinhästkraft; och bör härvid hänsyn tagas dels till den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållanden, som genom företaget

Avgiften skall av vattendomstolen, särskilt för varje strömfall, bestämmas till belopp, utgörande minst *fyra* och högst *tolv* kronor för varje turbinhästkraft; och bör härvid hänsyn tagas dels till den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållanden, som genom företaget

⁹ Senaste lydelse 1959: 114

Nuvarande lydelse

förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden, dels ock till den större eller mindre kostnad, som är förknad med företaget, samt företagens ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall. Om särskilda skäl föranleda därtill, må avgiften bestämmas till lägre belopp än förut sagts, dock minst femtio öre för varje turbinhästkraft.

Avgift skall erläggas från och med kalenderåret näst efter det, då vattendomstolens tillstånd till vattenregleringen först tages i anspråk. Är fråga om företag, som avses i 3 kap. 1 §, skall dock, såvitt angår strömfall, för vars ägare enligt bestämmelserna i nämnda kap. skyldigheten att taga del i kostnaden för företaget inträder senare, avgift ej utgå förrän från och med kalenderåret näst efter betalningsskyldighetens inträde. Har ägare av strömfall enligt andra stycket förklarats pliktig att gälda avgift, skall den utgå från och med kalenderåret näst efter det, då talan därom anhängiggjorts, dock ej för tid innan skyldighet att erlägga avgift skolat inträda, därest ägaren av strömfallet förklarats pliktig att taga del i kostnaden för företaget.

Vattendomstolens avgörande gälle för en tidrymd av tio år i sänder, första gången räknat från det kalenderår, under vilket tillståndet till vattenregleringen först tagits i anspråk. Varder ej genom ansökan hos vattendomstolen under nionde året av sådan tidsperiod ny prövning påkallad av strömfallets ägare eller av myndighet, som Konungen bestämmer, skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa priod. Älägges ägare av strömfall enligt andra stycket att gälda avgift, skall avgörandet första gången ej gälla längre än den tid, som gäller för annan avgift enligt denna §, vilken förklarats skola utgå med anledning av företaget. Varder strömfall bebyggt efter det avgift bestämts, äge vattendomstolen, ändå att tid, som nyss nämnts, ej gått till ända, för återstående tiden meddela ändrad föreskrift, när det påkallas av myndighet, som Konungen bestämmer.

På yrkande av myndighet, som Konungen bestämmer, må vattendomstolen, såframt det finnes erforderligt och lämpligt, bestämma att den för en tioårsperiod stadgade avgiftsskyldigheten skall fullgöras genom att strömfallets ägare erlägger högst hälften av det beräknade sammanlagda nuvärdet av avgifterna på en gång och återstoden genom årliga inbetalningar under perioden.

Huru avgifter, som nu nämnts, skola indrivnas, därom förordnar Konungen.

Föreslagen lydelse

förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden, dels ock till den större eller mindre kostnad, som är förknad med företaget, samt företagens ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall. Om särskilda skäl föranleda därtill, må avgiften bestämmas till lägre belopp än förut sagts, dock minst femtio öre för varje turbinhästkraft.

15 §¹⁰

Influtna avgifter skola efter de närmare bestämmelser, som härutinnan meddelas av Konungen, användas dels till förebyggande

Influtna avgifter skola efter de närmare bestämmelser, som härutinnan meddelas av Konungen, användas dels till förebyggande

¹⁰ Senaste lydelse 1944: 199.

Nuvarande lydelse

eller minskande av skada eller olägenhet, som vållas genom företaget och för vilken ersättning icke blivit av vattendomstolen bestämd, samt till gottgörelse för sådan skada eller olägenhet, dels ock för tillgodoseende av *annat* ändamål beträffande den bygd, som beröres av företaget, *såsom jordbrukets främjande, särskilt genom jords torrläggning, eller beredande av tillgång till elektrisk kraft för samfärdsel, jordbruk, hantverk eller småindustri eller eljest för befolkningens behov.*

Föreslagen lydelse

eller minskande av skada eller olägenhet, som vållas genom företaget och för vilken ersättning icke blivit av vattendomstolen bestämd, samt till gottgörelse för sådan skada eller olägenhet, dels ock för tillgodoseende av *allmänt* ändamål beträffande den bygd, som beröres av företaget.

5 KAP.

5 §¹¹

Vad i 2 kap. 2 och 8 §§, 11 § andra stycket, 12, 13, 18, 19, 27—30 §§ samt 32—34 §§ finnes stadgat om byggande i vatten skall äga motsvarande tillämpning med avseende å anläggning eller åtgärd för inrättande av allmän farled.

Vad i 2 kap. 2 och 8 §§, 11 § andra stycket, 12, 13, 19, 27—30 §§ samt 32—34 §§ finnes stadgat om byggande i vatten skall äga motsvarande tillämpning med avseende å anläggning eller åtgärd för inrättande av allmän farled.

6 KAP.

8 §¹²

Vad i 2 kap. 8 § första stycket, 11 § första stycket, 12, 13 och 18 §§ finnes stadgat i fråga om byggande i vatten skall äga motsvarande tillämpning med avseende å arbete för inrättande av allmän flottled.

Vad i 2 kap. 8 § första stycket, 11 § första stycket *samt* 12 och 13 §§ finnes stadgat i fråga om byggande i vatten skall äga motsvarande tillämpning med avseende å arbete för inrättande av allmän flottled.

7 KAP.

54 §¹³

Har delägare i invallningsföretag icke sökt företaget och är han ej heller efter ty i 27 § sägs likställd med sökanden, vare han berättigad påfordra, att all honom tillhörig mark, som ingår i samfälligheten, skall *med belopp, som i 9 kap. 49 § sägs*, lösas för företags räkning.

Har delägare i invallningsföretag icke sökt företaget och är han ej heller efter ty i 27 § sägs likställd med sökanden, vare han berättigad påfordra, att all honom tillhörig mark, som ingår i samfälligheten, skall lösas för företags räkning.

¹¹ Senaste lydelse 1920: 459.

¹² Senaste lydelse 1954: 124.

¹³ Senaste lydelse 1920: 459.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Vill någon begagna sig av rättighet, som nu sagts, skall yrkande där- om framställas medelst stämning å deltagarna i den ordning 11 kap. stadgar inom sextio dagar efter det tiden för påkallande av sådan ny uppskattning av båtnaden, som omförmäles i 10 kap. 77 och 78 §§, tilländagått, eller, om sådan uppskattning påkallats, inom samma tid efter det uppskattningen vunnit laga kraft.

Sedan sådan talan blivit anhängiggjord, vare ägaren av den fastighet, vartill marken hör, fri från skyldighet att taga del i företaget; och träde den lösta marken i fastighetens ställe med skyldighet för ägaren att övertaga den delaktighet i företaget, varifrån fastighetens ägare befriats.

Om rätt för fastighetens ägare att återbekomma förskjutet bidrag så ock om denne åliggande ersättningskyldighet i visst fall stadgas i 9 kap. 49 §.

Ersättning för sådan mark, som skall lösas enligt första stycket, skall bestämmas till markens värde i dess skick efter företagets fullbordande efter avdrag av det belopp, vartill båtnaden för samma mark genom invallningen blivit i laga ordning uppskattad. Bidrag, som markens ägare erlagt till företaget, skall gottgöras honom med skälig ränta därefter från den dag, då bidraget utgavs. Har markens ägare tillgodonjutit avkastning utöver den, som varit att påräkna i markens skick före invallningen, är deltagarna berättigade till skälig gottgörelse för denna ökning.

56 §¹⁴

Innefattar synemäns utlåtande, varvid enligt 10 kap. 75 § skall bero, eller vattendomstols laga kraft ägande beslut rörande företag enligt detta kap. medgivande till företaget, vare det gällande mot envar såväl vad angår rätten att utföra företaget och för framtiden bibehålla dike och annan anläggning som beträffande skyldighet att taga del i företaget, dock med de inskränkningar, som följa av bestämmelserna i 57 § samt av vad i 2 kap., i den mån nämnda kap. till följd av hänvisningen ovan i 41 § första stycket äger tillämpning, i 9 kap. ävensom

Innefattar synemäns utlåtande, varvid enligt 10 kap. 75 § skall bero, eller vattendomstols laga kraft ägande beslut rörande företag enligt detta kap. medgivande till företaget, vare det gällande mot envar såväl vad angår rätten att utföra företaget och för framtiden bibehålla dike och annan anläggning som beträffande skyldighet att taga del i företaget, dock med de inskränkningar, som följa av bestämmelserna i 57 § samt av vad i 2 kap., i den mån nämnda kap. till följd av hänvisningen ovan i 41 § första stycket äger tillämpning, ävensom i 10 kap.

¹⁴ Senaste lydelse 1954: 124.

Nuvarande lydelse

i 10 kap. 77 och 78 §§ finnes stadgat om förnyad prövning i vissa fall.

Föreslagen lydelse

77 och 78 §§ finnes stadgat om förnyad prövning i vissa fall.

8 KAP.

34 §¹⁵

Har vattendomstol eller synemän lämnat medgivande till företag enligt detta kap. och har vattendomstolens beslut vunnit laga kraft eller skall vid synemännens utlåtande bero, gäller beslutet eller utlåtandet mot envar med de inskränkningar som följa av bestämmelserna i 35—37 §§ samt av vad som föreskrives i 9 kap., 10 kap. 77 och 78 §§ samt 11 kap. 69 § om ny prövning i vissa fall. Angående begränsad rättsverkan i visst fall av vattendomstols beslut meddelas föreskrift i 11 kap. 61 § andra stycket.

Har vattendomstol eller synemän lämnat medgivande till företag enligt detta kap. och har vattendomstolens beslut vunnit laga kraft eller skall vid synemännens utlåtande bero, gäller beslutet eller utlåtandet mot envar med de inskränkningar som följa av bestämmelserna i 35—37 §§ samt av vad som föreskrives i 10 kap. 77 och 78 §§ samt 11 kap. 69 § om ny prövning i vissa fall. Angående begränsad rättsverkan i visst fall av vattendomstols beslut meddelas föreskrift i 11 kap. 61 § andra stycket.

Beträffande verkan av vattendomstols beslut i fall som enligt 27 § skall bedömas enligt 2 kap. gäller vad som föreskrives i sistnämnda kap.

9 KAP¹⁶**Om ersättning****Om ersättningsskyldighet m. m.**

1 § Den som fått tillstånd enligt denna lag att genom inlösen eller på annat sätt taga i anspråk annans egendom eller att vidtaga åtgärd varigenom annans egendom skadas skall, om ej annat är särskilt föreskrivet, utgiva ersättning för vad som avstås eller skadas.

I fall då företag eller åtgärd vartill tillstånd lämnats enligt denna lag medför att särskild rätt till fastighet går förlorad eller rubbas skall vad som föreskrives om ersättning då fastighet tages i anspråk eller skadas äga motsvarande tillämpning.

Den ersättningsskyldige skall, om det finnes lämpligt, åläggas att utföra åtgärd som är ägnad att förebygga eller minska skada. Ersättning utgår endast för skada som kvarstår sedan åtgärden utförts. Erfordras att åtgärden utföres på fastighet som tillhör annan än den ersättningsskyldige, är denna fastighets ägare skyldig att tåla sådant intrång mot ersättning enligt detta kapitel.

2 § Medför företag eller åtgärd vartill tillstånd lämnats enligt denna lag att fastighet eller del av fastighet lider synnerligt men, skall fastigheten eller fastighetsdelen lösas, om ägaren begär det.

¹⁵ Senaste lydelse 1969: 393.

¹⁶ Beträffande 9 kap. anges endast föreslagen lydelse.

Den ersättningsskyldige har rätt till sådan inlösen som avses i första stycket, om detta skulle medföra endast en ringa höjning av fastighetsägaren tillkommande ersättning och denne icke har ett beaktansvärt intresse av att behålla fastigheten eller fastighetsdelen.

Vid tillämpningen av andra stycket skall kostnaden för åtgärd som avses i 1 § tredje stycket räknas in i ersättningen.

3 § Ersättning bestämmes i pengar att betalas på en gång.

Utan hinder av vad som föreskrives i första stycket får, om skäl föreligger, ersättning för skada till följd av företag för allmän flottled fastställas att utgå med årliga belopp. Kan i mål om sådant företag skadan ej med säkerhet uppskattas på förhand eller synes den ej komma att uppstå årligen, får den skadelidande hänvisas att framställa anspråk i den ordning som föreskrives i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled. Grunderna för beräkning av ersättningen anges dock, om det är möjligt.

4 § För fastighet som löses i sin helhet skall, i den mån ej annat följer av vad som sägs nedan, betalas löseskilling med belopp som motsvarar fastighetens marknadsvärde. Om del av fastighet löses eller fastighet eller del av fastighet eljest tages i anspråk eller skadas, skall inträngsersättning betalas med belopp som motsvarar den minskning av fastighetens marknadsvärde, som uppkommer genom ingreppet. Uppkommer i övrigt skada för ägaren genom ingreppet, skall även sådan skada ersättas.

Vid bestämmande av ersättning skall hänsyn tagas till åtgärd som avses i 1 § tredje stycket.

5 § Har det företag för vars genomförande fastighet löses medfört inverkan av någon betydelse på fastighetens marknadsvärde, skall löseskilling bestämmas på grundval av det marknadsvärde fastigheten skulle ha haft om sådan inverkan icke förekommit, dock endast i den mån det finnes skäligt med hänsyn till förhållandena i orten eller till den allmänna förekomsten av likartad inverkan under jämförliga förhållanden. Är ingreppet sådant att inträngsersättning skall utgå, skall vad som sagts nu om beräkning av marknadsvärde tillämpas i fråga om värdet före ingreppet.

6 § Vid bestämmande av löseskilling skall sådan ökning av fastighetens marknadsvärde av någon betydelse, som ägt rum under tiden från dagen tio år före det talan väcktes vid domstol eller förrättningen påkallades, räknas ägaren tillgodo endast i den mån det blir utrett att den beror på annat än förväntningar om ändring i markens tillåtna användningssätt. Är ingreppet sådant att inträngsersättning skall utgå, skall vad som sagts nu om beräkning av marknadsvärde tillämpas i fråga om värdet före ingreppet. Värderingen skall ske med hänsyn till fastighetens skick när ersättningsfrågan avgöres eller, om fastigheten dessförinnan har tillträtts eller tagits i anspråk eller skadats, när detta skedde.

Har stadsplan eller byggnadsplan, enligt vilken marken avsetts för enskilt bebyggande, fastställts innan talan väcktes vid domstol eller förrättningen påkallades, skall första stycket tillämpas endast på värdestegring som inträffat efter det att planen fastställdes.

Löses bebyggd fastighet som innehas i huvudsakligt syfte att bereda

boståd åt ägaren och honom närstående, gäller den begränsningen för tillämpningen av första stycket att löseskillingen ej i något fall får bestämmas till lägre belopp än som fordras för anskaffning av annan likvärdig bostadsfastighet.

I den mån det blir utrett, att värdestegringen utan att ha samband med förväntningar om ändring i markens tillåtna användningssätt beror på inverkan av det företag varom är fråga, gäller 5 §.

7 § Har fastigheten i sin helhet tillträtts eller har den tagits i anspråk eller skadats, skall vid bestämmande av ersättningen hänsyn icke tagas till sådan ändring i fastighetens värde som uppkommer därefter. Detsamma gäller i fall då fastigheten endast delvis har tillträtts, om ej värdeändringen beror på att den återstående delens skick ändras.

Har höjning i allmänna prisläget skett efter det att fastigheten tillträdde, skall ersättningen jämkas med hänsyn därtill.

Om det är påkallat, skall i beslut om ersättning tagas in bestämmelser ägnade att hindra att ersättningstagaren åsamkas förlust till följd av ändring i penningvärdet under tiden från ersättningsbeslutet till dess betalning sker.

8 § Har åtgärd vidtagits i uppenbar avsikt att höja den ersättning som den ersättningsskyldige har att erlagga skall, om skäl föreligger, ersättningen bestämmas så som om åtgärden icke vidtagits.

Medför företag eller åtgärd vartill tillstånd lämnats enligt denna lag att särskild rätt till fastighet går förlorad eller rubbas, skall i fall då åtgärd som avses i första stycket vidtagits av fastighetens ägare i avsikt som anges där, första stycket tillämpas så att den ersättningsskyldige erhåller gottgörelse genom minskning av den ersättning som tillkommer ägaren.

9 § Ersättning skall bestämmas särskilt för varje sakägare. Löseskillning, intrångsersättning och annan ersättning skall bestämmas var för sig.

Är fråga om samtliga delägares andel i samfällighet eller del av denna och finnes för samfälligheten känd styrelse eller förvaltare med rätt att uppbära medel som härrör från samfälligheten, kan domstolen eller synemännen utan hinder av första stycket bestämma gemensam ersättning för delägarna i den mån nedsättning icke skall ske enligt 11 §.

10 § Medför företag eller åtgärd vartill tillstånd lämnats enligt denna lag att fastighet tillhörig den som fått tillståndet skadas, skall ersättning för skadan bestämmas. Detta gäller dock icke, om medgivande lämnats av samtliga borgenärer som har panträtt i fastigheten. Besväras fastigheten av gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrives för relaxation. Medgivande fordras dock ej av den för vars rätt domstolens eller synemännens avgörande är väsentligen utan betydelse.

Om betalning av ersättning, tillträde m. m.

11 § Löseskillning och intrångsersättning som fastställts att utgå på en gång betalas genom nedsättning hos länsstyrelsen i det län där fastigheten är belägen.

Avser ersättningen fastigheter i olika län, skall nedsättningen ske hos den länsstyrelse som domstolen eller synemännen bestämmer.

12 § Nedsättning enligt 11 § skall ej ske, om fastigheten icke svarar för beviljad eller sökt inteckning eller om de borgenärer som har pant-rätt i fastigheten medgivit att ersättningen utbetalas till den ersättningsberättigade. Besväras fastigheten av gemensam inteckning, gäller vad som sagts nu endast om dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrives för relaxation föreligger. Medgivande fordras dock ej av den för vars rätt domstolens eller synemännens avgörande är väsentligen utan betydelse.

13 § I beslut varigenom löseskilling eller intrångsersättning bestämes skall anges i vad mån nedsättning skall ske.

14 § Ersättning som ej skall nedsättas betalas till den ersättningsberättigade. Avser ersättningen mark som löses, åligger det ersättningsgivaren att hos länsstyrelsen i det län där fastigheten är belägen anmäla och därvid styrka att ersättningen har betalats. Avser ersättningen fastigheter i olika län, äger 11 § andra stycket motsvarande tillämpning.

15 § Bestämmelserna i 11—14 §§ äger motsvarande tillämpning på provisorisk ersättning som bestämts med stöd av 11 kap. 66 § 2 mom.

16 § Vid nedsättning eller anmälan skall den ersättningsskyldige till länsstyrelsen ge in domen eller utlåntagandet samt lagakraftbevis och vid nedsättning dessutom gravationsbevis rörande fastigheten. Sker det ej, skall länsstyrelsen anskaffa handlingarna på den ersättningsskyldiges bekostnad.

17 § Ersättning för mark som löses skall betalas och anmälan enligt 14 § skall ske inom sex månader från det såväl tillståndsfrågan som ersättningsfrågan slutligen avgjorts. Ersättning som ej avser mark som löses och som fastställts att utgå på en gång skall betalas inom två år från samma tid. Iakttaget ersättningsgivaren ej vad som sagts nu, är den väckta frågan förfallen såvitt den rör den ersättningsberättigades rätt.

Tid som avses i första stycket får förkortas eller förlängas, när parterna är ense därom eller eljest särskilda skäl föreligger.

18 § Inlösen av mark är fullbordad, när den ersättningsskyldige fullgjort vad som åligger honom enligt 11 och 14 §§.

19 § Den ersättningsskyldige äger genast tillträda egendomen, när inlösen är fullbordad enligt 18 §. Har utom löseskilling eller intrångsersättning fastställts annan ersättning till följd av avståendet, får dock tillträde ej ske förrän även denna ersättning betalats.

Tillstånd att på annat sätt än genom inlösen taga annans egendom i anspråk eller att vidtaga åtgärd som medför skada för annan får utnyttjas när den ersättningsskyldige betalat föreskriven ersättning.

Skäligt uppskov med tillträdet eller med utförandet av åtgärd skall föreskrivas, om den ersättningsberättigades förhållanden påkallar det.

20 § Ändring av fastighetsindelningen på grund av inlösen sker, när inlösen är fullbordad enligt 18 §.

Sådan särskild rätt till fastighet som tillkommit genom frivillig upplåtelse upphör, när inlösen av fastigheten eller av sådan del därav som beröres av rättigheten är fullbordad enligt 18 §, om ej domstolen eller synemännen förordnat att rättigheten skall bestå. Sådant förordnande

får meddelas endast om det uppenbarligen är utan betydelse för den rätt som tillkommer borgenär med panträtt i fastigheten.

Annan särskild rätt till fastighet än som sägs i andra stycket består efter inlösen, om ej annat har förordnats av domstolen eller synemännen.

Genom inlösen upphör den lösta egendomens ansvar för fordran. Detta gäller dock ej fordran som åtnjuter förmånsrätt enligt 6 § 1 förmånsrättslagen (1970: 979).

21 § Har på grund av förordnande enligt 11 kap. 67 § första stycket tillstånd till företag eller åtgärd tagits i anspråk innan tillståndsbeslutet vunnit laga kraft och höjer högre rätt ersättning som fastställts i samband med tillståndsbeslutet, skall det överskjutande beloppet betalas och anmälan enligt 14 § göras inom en månad från det ersättningen slutligen bestämts.

Överstiger ersättning som bestämts efter uppskov enligt 11 kap. 66 § 2 mom. provisorisk ersättning, skall det överskjutande beloppet betalas inom en månad från det ersättningen slutligen bestämts eller, om förordnande meddelats enligt 11 kap. 67 § andra stycket, från ersättningsbeslutets dag. Anmälan enligt 14 § skall göras inom samma tid.

Bestämmas i fall som avses i första eller andra stycket ersättningen ej till högre belopp och skulle eljest nedsättnings- eller anmälningsskyldighet ha förelegat, skall den ersättningskyldige göra anmälan hos länsstyrelsen om ersättningsbeslutet sedan detta vunnit laga kraft.

Har i annat fall än som avses i första eller andra stycket ersättning till följd av företag eller åtgärd, vartill tillstånd lämnats enligt denna lag, fastställts först efter det företaget eller åtgärden utförts, skall ersättningen betalas och anmälan enligt 14 § göras inom en månad från det ersättningen slutligen bestämdes. Detsamma gäller ersättning som bestämts i samband med prövning enligt denna lag av fråga om godkännande av företag eller åtgärd som redan utförts.

22 § Om ersättning i fall som avses i 21 § betalas senare än som föreskrives där, skall den ersättningskyldige erlægga sex procent årlig ränta på ersättningen från den dag marken tillträdde eller företaget eller åtgärden utfördes. Inlösen fullbordas utan hinder av att ränta ej betalas.

Försummar den ersättningskyldige att betala ersättning som avses i 21 §, skall länsstyrelsen på ansökan av den ersättningsberättigade låta uttaga beloppet jämte ränta. Reglerna i utsökningslagen (1877: 31 s. 1) om verkställighet av lagakraftägande dom i tvistemål, varigenom betalningsskyldighet blivit någon ålagd, äger därvid motsvarande tillämpning.

23 § Medel som har nedsatts eller uttagits skall av länsstyrelsen utan dröjsmål insättas i bank mot ränta.

24 § Nedsatta eller uttagna medel skall jämte upplupen ränta utbetalas av länsstyrelsen till den som är berättigad till medlen.

Vid utbetalning av medel som enligt domstolens eller synemännens bestämmande skall nedsättas äger, med de avvikelser som anges i tredje och fjärde styckena, bestämmelserna om fördelning av köpeskilling för fast egendom som sålts på exekutiv auktion motsvarande tillämpning. Om rätt för innehavare av pantbrev att avstå från sin rätt till betalning och verkan därav finns särskilda bestämmelser.

Är fastigheten, förutom av inteckning, besvärad av särskild rätt som minskar fastighetens värde och har sämre rätt än inteckningen, skall borgenär som har panträtt på grundval av inteckningen erhålla betalning som om fastigheten icke besvärades av rättigheten, i den mån det krävs för att han skall få full betalning för sin fordran. Ersättningen för rättigheten skall minskas i motsvarande mån.

Har löseskilling eller intrångsersättning med tillämpning av bestämmelser till skydd för borgenärer som har panträtt i fastigheten bestämts till högre belopp än fastighetens ägare har yrkat och uppstår efter betalning av de fordringar som skall utgå ur ersättningen överskott som ej faller inom det yrkade beloppet, skall överskottet återställas till den ersättningskyldige.

25 § Sammanträde för fördelningen hålles så snart det kan ske. Kallelse till sammanträdet sändes minst två veckor i förväg till fastighetsägaren, annan sakägare och kända innehavare av panträtt. De skall i kallelsen uppmanas att anmäla sina anspråk senast vid sammanträdet. Föreligger särskilda skäl, skall kungörelse om sammanträdet minst två veckor i förväg också föras in i Post- och Inrikes Tidningar och tidning inom orten.

26 § Ersättningsgivaren svarar för samtliga kostnader i ärendet om ersättningens fördelning, i den mån ej annat följer vid en motsvarande tillämpning av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken.

27 § När inlösen av mark är fullbordad, skall länsstyrelsen genast underrätta inskrivningsmyndigheten därom för anteckning i fastighetsboken.

28 § Råder tvist om bättre rätt till ersättning, skall ersättningen nedsättas hos länsstyrelsen, även om nedsättning ej erfordras enligt 11 §. Bestämmelserna i 23—25 §§ äger tillämpning i fråga om sådan ersättning.

29 § Ersättningsbelopp som betalats får ej till någon del återkrävas. Vad som sagts nu gäller ej, om det tillstånd som föranlett beslut om ersättning upphäves på talan av den ersättningsberättigade.

10 KAP.

21 §¹⁷

Vilja sakägare träffa överenskommelse i fråga om ersättning eller annat, skall särskild avhandling därom upprättas, av vederbörande underskrivas samt, där ej synemännen finna överenskommelsen innehålla villkor, som är oförenligt med flottledens intresse eller länder de flottande till men, förses med intyg om synemännens godkännande; och varde därefter sådan överenskommelse bindande såväl för de flottande som för dem, som slutit överenskommelsen, och deras rättsinnehavare.

Rör överenskommelsen fastighet, tillhörig kronan eller allmän anstalt, skall den i avseende å kronans eller anstaltens rätt ej gälla, med mindre den godkännes av vederbörande myndighet.

¹⁷ Senaste lydelse 1919: 425.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Besväras fastighet av beviljad eller sökt inteckning, må löseskilling och intrångsersättning, oavsett vad den ersättningsberättigade har begärt, ej sättas lägre än som förordas av 9 kap., om det icke är väsentligen utan betydelse för borgenärernas rätt.

Träffas överenskommelse om storleken av löseskilling eller intrångsersättning, få synemännen godkänna överenskommelsen, om medgivande lämnats av samtliga borgenärer som hava panträtt i fastigheten. Besväras fastigheten av gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivas för relaxation. Medgivande fordras dock ej av den för vars rätt synemännens avgörande är väsentligen utan betydelse.

Vad som föreskrives i fjärde stycket äger motsvarande tillämpning i fråga om överenskommelse om att ersättning skall utgå på annat sätt än i pengar eller om utförande av åtgärd som är ägnad att förebygga eller minska skada.

57 §¹⁸

Möter ej hinder mot företaget, böra synemännen, efter det sakägarna blivit hörda och utredning skett angående de förhållanden, vilka kunna inverka på frågan, söka att i de delar, varom tvist yppas, åvägabringa överenskommelse mellan dem, vilkas rätt därav beröres; och varde, där sådan överenskommelse träffas, särskild avhandling därom upprättad, av sakägarna underskriven samt meddelst synemännens påskrift vitsordad. *Angår överenskommelsen annat än beloppet av sakägare tillkommande ersättning, vare den*

Möter ej hinder mot företaget, böra synemännen, efter det sakägarna blivit hörda och utredning skett angående de förhållanden, vilka kunna inverka på frågan, söka att i de delar, varom tvist yppas, åvägabringa överenskommelse mellan dem, vilkas rätt därav beröres; och varde, där sådan överenskommelse träffas, särskild avhandling därom upprättad, av sakägarna underskriven samt meddelst synemännens påskrift vitsordad. *Överenskommelsen vare dock, såvitt ej är fråga om sakägare tillkommande ersättning eller utfö-*

¹⁸ Senaste lydelse 1920: 459.

Nuvarande lydelse

dock ej gällande, med mindre den av synemännen prövas lämplig.

Föreslagen lydelse

rande av åtgärd som är ägnad att förebygga eller minska skada, gällande endast om den av synemännen prövas lämplig.

Rör överenskommelsen fastighet, tillhörig kronan eller allmän anstalt, skall den i avseende å kronans eller anstaltens rätt ej gälla, med mindre den godkännes av vederbörande myndighet.

Vad i 21 § tredje—femte styckena föreskrives skall jämväl äga tillämpning.

60 §¹⁹

För utrönande av värdet å båtnad för mark genom dess torrläggning, där sådan med företaget avses, skola synemännen med tillämpning av de i 7 kap. 22 § stadgade grunder efter undersökning av den mark, varom fråga är, uppskatta marken såväl i dess skick före företaget som ock i det skick, vari den antages komma efter företagets fullbordan.

Vid uppskattning av båtnad, som genom vattenreglering beredes strömfäll, skola de i 9 kap. stadgade grunder beträffande värdering av vattenkraft, som skall ersättas, i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

64 §²⁰

Vid bestämmande av sakägare tillkommande ersättning för förlust, skada eller intrång skola synemännen iakttaga de i 9 kap. stadgade grunder; *dock att, där fråga uppkommer om ersättning medelst kraftöverföring, härom skall gälla föreskriften i 20 §. Skall ersättning utgå med förhöjning över värdet, höra värdet och förhöjningen var för sig angivas.*

Vid bestämmande av sakägare tillkommande ersättning för förlust, skada eller intrång skola synemännen iakttaga de i 9 kap. stadgade grunder.

Uppkommer eljest på grund av bestämmelserna i 3, 7 eller 8 kap. vid syneförrättning fråga om ersättning åt delägarna eller annan för arbete eller dylikt, skall ock sådan fråga prövas av synemännen.

67 §²¹

Sedan erforderliga sammanträden hållits och alla vid syneförrättningen förefallande frågor blivit utredda, skola synemännen upprätta utlåtande angående företaget.

¹⁹ Senaste lydelse 1920: 459.

²⁰ Senaste lydelse 1941: 614.

²¹ Senaste lydelse 1969: 393.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Utlåtandet skall innehålla synemännens besked, med angivande av skälen, i de i 62—64 §§ eller eljest här ovan omförmälda frågor. Avgift, som omförmäles i 11 kap. 95 §, så ock avgift enligt 2 kap. 10 §, där sådan bör utgå, skola bestämmas i utlåtandet. Lämnas medgivande till vattenreglering, varde angivet, om företaget är av beskaffenhet att stadgandena i 4 kap. om nyprövning och om avgifter därå äga tillämpning; och skall för sådant fall utlåtandet upptaga förslag till dylik avgift.

Skola två eller flera med skilda andelar taga del i företaget, skall utlåtandet innehålla särskild längd, upptagande såväl den å varje delägare belöpande anparten i kostnaden för företaget med noggrant angivande av strömfall eller annan egendom, som med delaktigheten avses, som ock det belopp, vartill kostnaden för företaget beräknats. Skall anläggningskostnaden för viss del av företaget eller kostnaden för skötsel och underhåll fördelas på särskilt sätt, varde det ock tydligt angivet i längden. För varje delägare skall anmärkas, huruvida han är sökande till företaget eller på grund av föreskriften i 82 § att anse såsom likställd med sökande, så ock beskaffenheten av båtnad, som må hava lagts till grund för delaktigheten, samt det uppskattade värdet av sagda båtnad. Har på grund av bestämmelsen i 7 kap. 28 § eller 8 kap. 18 § rätt medgivits delägare att erlagga å honom belöpande bidrag med fördelning å visst antal år, skall ock härom anteckning ske. Beträffande mark som genom företaget vinner torrläggning, skall längden innehålla uppgift för varje fastighet å markens värde före och efter företaget. Är i avbidan på slutlig uppskattning delaktigheten bestämd på sätt i 61 § sägs, varde anteckning därom gjord.

Innehåller utlåtandet föreskrift om anordnande eller ändrande av vattenavlopp genom allmän väg, skall, där arbetets utförande åligger annan än vägens ägare, tillika meddelas bestämmelse, att, innan sådant arbete påbörjas, medgivande, som avses i 40 § *lagen om allmänna vägar*, skall inhämtas. Vad nu sagts om anordnande eller ändrande av vattenavlopp genom allmän väg skall äga motsvarande tillämpning i fråga om åtgärd till skydd för sådan väg.

Innehåller utlåtandet föreskrift om anordnande eller ändrande av vattenavlopp genom allmän väg, skall, där arbetets utförande åligger annan än vägens ägare, tillika meddelas bestämmelse, att, innan sådant arbete påbörjas, medgivande, som avses i 44 § *väglagen (1971:948)*, skall inhämtas. Vad nu sagts om anordnande eller ändrande av vattenavlopp genom allmän väg skall äga motsvarande tillämpning i fråga om åtgärd till skydd för sådan väg.

11 KAP.

17 §²²

Till vattenmål hänföres följande mål:

A. ansökningsmål:

1. ansökan jämlikt 1 kap. 14 § om bestämmande av ersättning för rätt att taga strömfall i anspråk;

2. ansökan om prövning jämlikt 2 kap. 20 §, huruvida och under vilka villkor byggande i vatten må ske;

²² Senaste lydelse 1969: 396.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3. ansökan om godkännande jämlikt tredje stycket i nyssnämnda lagrum av verkställt ändrings- eller reparationsarbete å byggnad i vatten;

4. ansökan om prövning jämlikt 2 kap. 25 § av befintlig vattenbyggnads laglighet;

5. ansökan jämlikt 2 kap. 31 § första stycket om meddelande av bestämmelser rörande hushållning med vatten;

6. ansökan jämlikt 2 kap. 34 § om rätt att utriva byggnad i vatten;

7. ansökan om prövning jämlikt 2 kap. 47 §, huruvida och under vilka villkor grundvattentäkt må anläggas eller nyttjas;

8. ansökan om prövning jämlikt 2 kap. 53 § av lagligheten av befintlig grundvattentäkt;

9. ansökan jämlikt 2 kap. 56 § första stycket om meddelande av bestämmelser angående den omfattning, i vilken grundvatten må tillgodogöras vid annan tillhörig grundvattentäkt;

10. ansökan jämlikt 2 kap. 59 § andra stycket om prövning, under vilka villkor grundvattentäkt må tagas ur bruk;

11. ansökan jämlikt 3 kap. 11 § om prövning, utan förutgången syneförrättning enligt 10 kap., rörande sättet och villkoren för verkställande av vattenreglering, som avses i 3 kap. 1 §, så ock angående delaktigheten i kostnaden för företaget;

12. ansökan enligt 2 kap. 8 § andra stycket så ock ansökan om bestämmande av avgift enligt 10 § i nämnda kap.;

13. ansökan om *prövning jämlikt 4 kap. 1 §, huruvida och i vilken utsträckning skyldighet må åläggas ägare av strömfall att tillhandahålla kraft åt kringliggande bygd, samt ansökan jämlikt 4 kap. 4 § att komma i åtnjutande av kraft, som på grund av dylikt åläggande skall tillhandahållas, så ock ansökan om nyprövning enligt 4 kap. 5 eller 16 § eller om bestämmande av avgift enligt 14 § i nämnda kap.;*

13. ansökan om nyprövning enligt 4 kap. 5 eller 16 § eller om bestämmande av avgift enligt 14 § i nämnda kap.;

14. ansökan jämlikt 5 kap. 2 eller 7 § om inrättande, utvidgande eller förbättrande av allmän farled eller om nya eller ändrade föreskrifter rörande hushållningen med vattnet eller annat för sjöfartens underlättande eller till förebyggande eller minskande av skada eller om godkännande av anläggning eller åtgärd för allmän farled;

15. ansökan jämlikt 6 kap. 12 § om ändrade anordningar med avseende å beslutade flottledsarbeten;

16. ansökan jämlikt 6 kap. 21 § om prövning, utan förutgången syneförrättning enligt 10 kap., av fråga om anläggning eller åtgärd för befintlig allmän flottleds utvidgande eller förbättrande eller om nya eller ändrade föreskrifter rörande hushållningen med vatten eller annat för flottningens underlättande eller om bestämmelser rörande virkes barkning eller fiskeavgift;

17. ansökan jämlikt 6 kap. 27 § första stycket om avlysande av allmän flottled;

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

18. ansökan jämlikt 6 kap. 28 § första stycket om tillåtelse att bortskaffa flottledsanläggning samt ansökan, utan samband med prövning av fråga om sådan tillåtelse, om övertagande av flottledsanläggning enligt tredje stycket nämnda paragraf;

19. ansökan jämlikt 7 kap. 45 § andra stycket om prövning, utan förutgången syneförrättning enligt 10 kap., av fråga rörande vattenavlednings- eller invallningsföretag, så ock ansökan jämlikt 8 kap. 33 § första stycket om prövning, utan sådan förrättning, av fråga rörande företag, som avses i 8 kap.;

20. ansökan om anstånd med fullbordande av företag, vartill medgivande enligt denna lag lämnats, så ock om tillämpning av de i 7 kap. 58 § andra stycket och 59 § samt 8 kap. 36 § andra stycket och 37 § meddelade bestämmelser eller om sådan ny uppskattning, som avses i 69 § här nedan;

21. ansökan jämlikt 9 kap. 17 § om överflyttning från en fastighet till en annan av rättighet till kraftbelopp, vilket utgår i ersättning för förlorad vattenkraft;

21. ansökan jämlikt 2 kap. 7 § om överflyttning från en fastighet till en annan av rätt till andelskraft.

22. ansökan jämlikt 9 kap. 46 § om överflyttning från en fastighet till en annan av rättighet till vatten, vilket skall tillhandahållas i ersättning för förlust av grundvattnen.

B. stämningmål:**B. stämningmål:**

22. talan jämlikt 2 kap. 6 § femte stycket om omprövning av rättsförhållandet mellan ägare av kraftanläggning och mottagare av andelskraft från anläggningen;

23. talan om borttagande eller ändrande av annan tillhörig byggnad i vatten för uttagande av vattenkraft eller vattnets tillgodogörande anordnades i industriellt syfte, för vattenreglering, för fiske eller fiskens framkomst, för bevattning, för allmän farled eller för ändamål, som avses i 2 kap. 40 § andra stycket eller 8 kap. 27 §, eller för järnvägsbro eller allmän vägbro, såframt talan grundas därå, att byggnaden icke tillkommit i laga ordning eller icke är av laga beskaffenhet;

24. talan om ersättning för skada eller intrång av sådan byggnad i vatten, som under 23 sägs;

25. talan om ansvar för det sådan byggnad utförts eller ändrats i strid mot stadgande i denna lag eller mot föreskrift, som meddelats i sammanhang med arbetets medgivande, eller för det någon mot stadgandet i 2 kap. 20 § tredje stycket underlåtit att söka vattendomstolens godkännande av verkställd ändring å dylik byggnad;

26. talan jämlikt 2 kap. 24 § om ändrande av byggnad i vatten, vartill vattendomstolen meddelat tillstånd, eller om ändrade föreskrifter rörande hushållningen med vattnet vid sådan byggnad;

27. talan, beträffande andra företag enligt denna lag än de i 6 kap. avsedda, om ansvar eller skadestånd för hushållning med eller framsläppande av vattnet i strid mot lag eller givna föreskrifter så ock talan

jämlikt 2 kap. 31 § andra stycket om meddelande av dylika föreskrifter eller ändrande av förut givna sådana i fråga om annan tillhörig byggnad i vatten;

28. talan, som grundas därå, att den, vilken är skyldig att underhålla sådan byggnad i vatten, som under 23 sägs, brister i fullgörande av denna skyldighet, eller därå, att någon utan erhållet medgivande, där sådant erfordras, utriver dylik byggnad;

29. talan, som utan samband med ansökningsmål föres jämlikt 2 kap. 23 § om gottgörelse för damm eller annan vattenbyggnad eller om fortsatt tillgodogörande av annan tillhörigt vatten och bestämmande av ersättning därför, jämlikt 2 kap. 14 § om rätt till intrång å annans fastighet i vissa avscenden, jämlikt 2 kap. 15 § om rätt att begagna annan tillhörig byggnad i vatten eller jämlikt 2 kap. 16 § om rätt att taga annans mark i anspråk till utmål;

30. talan utan samband med ansöknings- eller underställningsmål om tillämpning av stadgandena i 1 kap. 6—13 §§;

31. talan om borttagande eller ändrande av annan tillhörig grundvattentäkt, som ej är avsedd allenast för viss fastighets förseende med vatten till husbehovsförbrukning, eller om förbud mot tillgodogörande av vatten vid sådan grundvattentäkt, såframt talan grundas därå att grundvattentäkten icke tillkommit i laga ordning eller icke är av laga beskaffenhet eller att vatten vid grundvattentäkten tillgodogöres till större myckenhet än lagligen är tillåten;

32. talan om ersättning för skada eller intrång av sådan grundvattentäkt, som under 31 sägs;

33. talan om ansvar för det sådan grundvattentäkt anlagts eller ändrats eller nyttjats i strid mot stadgande i denna lag eller mot föreskrift, som med stöd av denna lag meddelats;

34. talan jämlikt 2 kap. 51 § om ändrande av grundvattentäkt, vartill vattendomstolen meddelat tillstånd, eller om ändrade föreskrifter rörande tillgodogörande av vatten vid sådan grundvattentäkt;

35. talan jämlikt 2 kap. 56 § andra stycket om meddelande av föreskrifter rörande tillgodogörande av grundvatten vid annan tillhörig grundvattentäkt eller ändrande av förut givna sådana föreskrifter;

36. talan, som utan samband med ansökningsmål föres jämlikt 2 kap. 45 eller 62 § om rätt till intrång å annans fastighet i vissa avscenden;

37. talan utan samband med ansökningsmål om tillämpning av stadgandena i 2 kap. 49 och 52 §§;

38. talan jämlikt 3 kap. 6 § om skyldighet för delägare i reglerings-samfällighet att deltaga i kostnaden för vattenreglering och om beräkning av den kostnad, vari sådan delägare har att taga del, så ock talan jämlikt 3 kap. 9 § om skyldighet för den, som av vattenreglering tillskyndas båtnad i annat hänseende än som omförmäles i 3 § av nämnda kap., att lämna bidrag till företaget;

39. talan jämlikt 5 kap. 10 § om vidtagande av sådana anordningar vid allmän farled, som erfordras till förebyggande av skada genom vågsvall eller dylikt;

40. talan beträffande allmän flottled om vidtagande av sådana anordningar eller åtgärder eller meddelande av sådana föreskrifter, som i 6 kap. 17 § första stycket eller 18 § sägs;

41. talan om borttagande eller ändrande av anläggning eller om rättelse i åtgärd, som skett för allmän flottled, såframt talan grundas

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

därå, att anläggningen eller åtgärden icke tillkommit i laga ordning eller icke är av laga beskaffenhet, så ock talan om ansvar för vidtagande av dylik anläggning eller åtgärd eller för olovligt hushållande med eller framsläppande av vattnet i allmän flottled;

42. talan jämlikt 6 kap. 13 § första stycket om förverkande av rätten till flottledsarbets vidare utförande;

43. talan jämlikt 7 kap. 29 § om skyldighet för ägare av mark att deltaga i kostnaden för diknings-, vattenavlednings- eller invallningsföretag eller om sådan jämkning av bidragsskyldigheten, som i nämnda lagrum omförmäles, så ock talan jämlikt 7 kap. 41 § andra stycket om bidrag med anledning av båtnad, som genom vattenavledning eller invallning tillskyndas allmän flottled;

44. talan jämlikt 7 kap. 54 § om skyldighet att lösa mark, som ingår i invallningssamfällighet;

45. talan som grundas därå, att genom vattenavledning eller invallning vattenförhållandena ändrats i strid mot stadgande i denna lag eller mot föreskrift, som meddelats i samband med arbetets medgivande;

46. talan om tillämpning av stadgandena i 7 kap. 57 § andra stycket;

51. talan om tillämpning av stadgandena i 8 kap. 35 § andra stycket.

52. talan jämlikt 9 kap. 25, 29, 31 eller 42 § om ändrade föreskrifter rörande kraftbelopp, som utgår i ersättning för förlorad vattenkraft, samt om ändring i vad förut bestämts angående uttagningens kostnadens storlek och dess gällande, så ock talan om förnyad prövning av sådan ständigt avgälds belopp, som omförmäles i 9 kap. 23 §;

53. talan om fördelning av uppbyren penningersättning, varom i 9 kap. 31 § förmäles;

54. talan om fastställande av vite, som i 9 kap. 37 § sägs, eller om höjning eller sänkning av redan bestämt sådant vite;

55. talan jämlikt 9 kap. 39 § om rätt att åter komma i åtnjutande av vattenkraft, som strömfallsägare till följd av företaget enligt denna lag gått förlustig;

56. talan jämlikt 9 kap. 46 § om ändring i vad förut bestämts angående vederlag för vatten, som skall tillhandahållas i ersättning för förlust av grundvatten, eller om rätt att åter komma i åtnjutande av möjlighet att vid egen grundvattentäkt tillgodogöra vatten;

57. talan jämlikt 9 kap. 73 § av innehavare av fordran, varför fast

Nuvarande lydelse

egendom häftar, om högre ersättning för egendomen eller för därifrån förlorad vattenkraft eller för skada eller intrång därå;

58. talan jämlikt 9 kap. 74 § om rätt att få återlösa fast egendom, som på grund av stadgande i denna lag blivit av annan löst.

*Föreslagen lydelse***C. besvärsmål:**

59. besvär mot synemäns beslut, varigenom vid syneförrättning enligt 10 kap. jävsinvändning ogillats, ävensom klagan över syncmännens åtgöranden eller utlåtande i fall, då utlåtande ej underställes.

D. underställningsmål:

60. underställning av samt besvär mot utlåtande vid syneförrättning enligt 10 kap. i fall, då underställning av utlåtandet äger rum.

Hurusom, efter anmälan, ersättningsanspråk i vissa fall skola prövas av vattendomstolen, därom stadgas i 68 §.

26 §²³

Ansökan, som i 17 § 1—22 sägs, skall göras skriftligen och ingivas till vattenrättsdomaren i det antal exemplar, som finnes nedan för varje fall föreskrivet.

Ansökan, som i 17 § 1—21 sägs, skall göras skriftligen och ingivas till vattenrättsdomaren i det antal exemplar, som finnes nedan för varje fall föreskrivet.

27 §

5 mom.²⁴ Då ansökan göres enligt 17 § 21, skall sökanden förete bevis därom, huruvida den fastighet, varifrån rättigheten till överförd kraft skall överflyttas, är besvärad med inteckning, ävensom de överenskommelser, som i ärendet må hava träffats med inteckningshavare. *Ansökningen skall därjämte innehålla uppgift å den plats, dit kraften önskas för framtiden överförd, samt vara åtföljd av plan för den erforderliga ledningens sträckning.*

5 mom. Då ansökan göres enligt 17 § 21, skall sökanden förete bevis därom, huruvida den fastighet, varifrån rätten till andelskraft skall överflyttas, är besvärad med inteckning, ävensom de överenskommelser, som i ärendet må hava träffats med inteckningshavare.

Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning beträffande ansökan enligt 17 § 22 om överflyttning av rättighet till vatten.

²³ Senaste lydelse 1948: 479.

²⁴ Senaste lydelse 1948: 479.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

32 §²⁵

Äro ansökningshandlingarna fullständiga, eller varder vad därutinnan brister inom förelagd tid fullgjort, skall vattenrättsdomaren skyndsamt inhämta nödiga upplysningar för bestämmande av det eller de ställen, där handlingarna efter ty nedan sägs skola hållas för parterna tillgängliga, samt därefter om ansökningen utfärda kungörelse.

Kungörelsen skall innehålla
dels tillkännagivande:

att, intill dess frågan blivit slutligen prövad, ett exemplar av ansökningshandlingarna skall för dem, som önska taga del därav, finnas tillgängligt å viss för parterna välbelägen plats hos tjänsteman, kommunal befattningshavare eller pålitlig enskild person eller, där ansökningen angår företag, som berör två eller flera län eller eljest ett vidsträckt område, å flera dylika ställen;

att, därest i målet avgivas erinringar eller påminnelser, varom i 39 § förmäles, eller sådant utlåtande, som i 45 § sägs, jämväl dessa handlingar skola hållas tillgängliga på förut angivna ställe eller ställen;

att även handlingar, som ingivits vid sammanträde för muntlig förberedelse eller vid vattendomstolens sammanträde, de vid dessa sammanträden förda protokollen samt vattendomstolens utslag skola därstädes i avskrift vara för parterna att tillgå; samt

att kallelser och andra meddelanden till parterna, under det målet är anhängigt vid vattendomstolen, skola, där de icke röra allenast sökanden eller ock särskilt tillställas den eller dem, till vilka de äro riktade, ske på det sätt, att de genom vattenrättsdomarens försorg införas i viss eller vissa tidningar inom orten och hållas tillgängliga så som nyss är sagt;

dels erinran om innehållet i 38 och 53 §§ jämte besked om den tid, inom vilken erinringar enligt 38 § skola ingivas;

dels ock erinran om vad i 65 § stadgas om sakägares rätt till gottgörelse för kostnader samt, i tillämpliga fall, om föreskriften i 35 § 1 mom. andra stycket andra punkten rörande förordnande av särskilt biträde.

I mål, som avses i 17 § 1—13, 18, 19, 21 och 22, skola i kungörelsen de fastigheter, om vilka uppgift skall lämnas i ansökningen, namngivas eller, i den mån det kan ske på oförtydligt sätt, utmärkas medelst gemensam geografisk eller annan beteckning, varjämte, där sökanden vill med tillämnad byggnad tillgodogöra sig annan tillhörig vattenkraft, särskild uppgift därom skall lämnas. I mål, som avses i 17 § 14, 15 och 16, skall i kungörelsen uppgivas, vilka bebyggda strömfall eller med fast fiskebyggnad försedda fisken

I mål, som avses i 17 § 1—13, 18, 19 och 21, skola i kungörelsen de fastigheter, om vilka uppgift skall lämnas i ansökningen, namngivas eller, i den mån det kan ske på oförtydligt sätt, utmärkas medelst gemensam geografisk eller annan beteckning, varjämte, där sökanden vill med tillämnad byggnad tillgodogöra sig annan tillhörig vattenkraft, särskild uppgift därom skall lämnas. I mål, som avses i 17 § 14, 15 och 16, skall i kungörelsen uppgivas, vilka bebyggda strömfall eller med fast fiskebyggnad försedda fisken sa-

²⁵ Senaste lydelse 1961: 548.

Nuvarande lydelse

saken må angå, så ock, då ansökningen avser utförande eller godkännande av visst arbete, å vilken fastighet arbetet skall utföras eller är utfört.

Innejattar ansökan om tillstånd till utnyttjande av samfällt strömfall så, som i 2 kap. 7 § sägs, tillika inbjudan till övriga delägare att deltaga i företaget, skall i kungörelsen, med omförmölan av sistnämnda förhållande, jämväl intagas föreläggande för delägare, som vill begagna sig av inbjudningen, att tillkännagiva detta i den ordning och inom den tid, som är förelagd för bestridande av ansökningen eller framställande av invändningar i fråga om företaget, vid äventyr att den, som underlåter detta, skall hava försuttit sin rätt att bli delaktig i företaget.

Om kungörelsens innehåll i fall, som avses i 61 § första stycket, gällvad där finnes stadgat.

Är fråga om ansökan, varom i 17 § 15 och 20 förmäles, skall kungörelse enligt denna § eller 61 § första stycket utfärdas allenast, då vattenrättsdomaren prövar det nödigt. Utfärdas ej sådan kungörelse, skall dock tiden och stället för vattendomstolens sammanträde sist å tjuguförsta dagen förut kungöras på sätt i 33 § första stycket sägs.

Huruledes mål i visst fall må kunna behandlas utan förutgången kungörelse, därom stadgas i 61 § andra stycket.

33 §²⁶

Kungörelse, som i 32 § sägs, skall genom vattenrättsdomarens försorg inom tio dagar införas i en eller flera av ortens tidningar så ock, där fråga ej allenast är om företag enligt 7 eller 8 kap., i allmänna tidningarna. Ett exemplar av kungörelsen skall tillika med ett exemplar av ansökningshandlingarna ofördröjligen sändas till det eller de ställen som i kungörelsen angivits.

Vattenrättsdomaren skall därjämte, såframt i målet är fråga om ansökan enligt 17 § 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 16 eller 19, utan dröjsmål i *betalt öppet* brev eller brevkort å posten avlämna underrättelse om kungörelsens innehåll till envar i ansökningen uppgiven eller eljest för honom känd ägare av fastighet, som i kungörelsen omförmäles, så ock

Vattenrättsdomaren skall därjämte, såframt i målet är fråga om ansökan enligt 17 § 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 16 eller 19, utan dröjsmål i brev eller brevkort å posten avlämna underrättelse om kungörelsens innehåll till envar i ansökningen uppgiven eller eljest för honom känd ägare av fastighet, som i kungörelsen omförmäles, så ock till de kända nytt-

²⁶ Senaste lydelse 1961: 548.

Föreslagen lydelse

ken må angå, så ock, då ansökningen avser utförande eller godkännande av visst arbete, å vilken fastighet arbetet skall utföras eller är utfört.

Nuvarande lydelse

till de kända nyttjanderättshavare, vilkas rätt beröres i saken. Underrättelsen skall adresseras till den fastighet, varom fråga är, såvitt ej säker kunskap vinnes om annan adress inom landet för mottagaren. Varder efter ty i 37 § sägs kungörelsen delgiven viss sakägare, erfordras ej underrättelse, som nu sagts, till sådan sakägare.

Där sakägare, som i andra stycket sägs, varder för vattenrättsdomaren känd först efter underrättelsernas utsändande, skall vattenrättsdomaren ofördröjligen på ovannämnda sätt meddela sådan sakägare underrättelse om målet så ock om vad han för sin rätts bevakande må hava att iakttaga. Befinnes underrättelse, som blivit å posten avlämnad, hava försetts med oriktig adress, och vinnes upplysning om mottagarens rätta adress, eller finnes sakägare, till vilken underrättelse efter ty ovan sägs bort sändas, hava förbigåtts, vare lag samma. Ej må dock målets handläggning och avgörande uppehållas av anledning, som nu sagts.

Är jord eller annan fast egendom, som saken angår, samfälld för helt skifteslag eller eljest för flera fastigheter, erfordras ej underrättelse, varom ovan förmåles, till de särskilda delägarna i den samfällda egendomen. Finnes för denna känd styrelse, varde styrelsen på nämnda sätt underrättad.

Ägare av fastighet, som saken angår, vare pliktig att till vattenrättsdomaren eller vattendomstolen uppgiva innehavare av nyttjanderätt till fastigheten, där dennes rätt beröres av saken. Underlåter han det, och uppstår skada för nyttjanderättshavare, som saknat kännedom därom, att företaget eller åtgärden angår fastigheten, skall ägaren, där han visas hava ägt dylik kännedom, hålla nyttjanderättshavaren skadeslös. Erinran härom varde införd i den kallelse, som enligt denna § tillsändes fastighetens ägare.

35 §

3 mom.²⁷ I mål, som avses i 17 § 2—11, 18 och 19, ävensom i mål, som anhängiggjorts genom ansökan enligt 2 kap. 8 § andra stycket samt 4 kap. 1 § sista stycket och 14 § andra och femte styckena, må kommun föra talan för tillgodoseende av allmänna intressen inom orten. Om sådan talan skall kommunen snarast underrätta kammarkollegiet.

3 mom. I mål, som avses i 17 § 2—11, 18 och 19, ävensom i mål, som anhängiggjorts genom ansökan enligt 2 kap. 8 § andra stycket samt 4 kap. 14 § andra och femte styckena, må kommun föra talan för tillgodoseende av allmänna intressen inom orten. Om sådan talan skall kommunen snarast underrätta kammarkollegiet.

I mål, som avses i första stycket, skall vattenrättsdomaren utan dröjsmål översända kungörelsen till vederbörande kommun. Är fråga om ansökan om tillstånd att tillgodogöra grundvatten, skall kungörelsen städe tillställas kommun, inom vars område tillgången på grundvatten kan påverkas.

²⁷ Senaste lydelse 1971: 531.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

37 §²⁸

Kan inverkan ske på kanal- eller slussanläggning, skall kungörelsen delgivas anläggningens ägare eller styrelsen för densamma på sätt, som för delgivande av stämning i tvistemål är stadgat. Lag samma vare beträffande känd förvaltning eller styrelse för annan allmän farled eller vattenregleringsföretag eller flottningsstyrelse för allmän flottled eller syssloman eller styrelse för torrlägningsföretag eller företag enligt 8 kap., där det företag, varom i målet är fråga, berör led eller företag, som nu nämnts.

Är fråga att genom tillärd byggnad taga i anspråk av annan tillgodogjord vattenkraft, skall kungörelsen på sätt förut sagts delgivas ägaren av den anläggning, där kraften tillgodogöres.

Vad i andra stycket är stadgat skall äga motsvarande tillämpning, där fråga är om meddelande av bestämmelser angående den omfattning, i vilken vatten må tillgodogöras vid annans grundvattentäkt.

Där fråga är om ansökan, som i 17 § 21 avses, skall kungörelsen delgivas ägaren av det strömfall, från vilket *kraftbelopp, varom fråga är*, tillhandahålls. Vad nu sagts äge motsvarande tillämpning beträffande ansökan enligt 17 § 13.

Där fråga är om ansökan, som i 17 § 21 avses, skall kungörelsen delgivas ägaren av det strömfall, från vilket *andelskraft* tillhandahålles. Vad nu sagts äge motsvarande tillämpning beträffande ansökan enligt 17 § 13.

Ansökan, som i 17 § 12 avses, skall, där ansökningen ej göres av byggnadens ägare, delgivas denne.

Är fråga om ansökan, som i 17 § 22 avses, skall kungörelsen delgivas ägaren av den grundvattentäkt, från vilken vatten, varom fråga är, tillhandahålles.

Skall delgivning ske genom sökandens försorg, äge vad i 32 kap. 2 § rättegångsbalken är stadgat om stämning motsvarande tillämpning; vad där sägs om rätten skall avse vattenrättsdomaren. Förklaras ansökningen i anledning av underlåten delgivning förfallen, skall bevis därom med de skäl varå beslutet grundas, tecknas å ett exemplar av ansökningen. Tillkännagivande om beslutet skall lämnas parterna i den förkallelser till dem stadgade ordning.

48 §.

För att lämna vederbörande kommuner, trafikanter och andra tillfälle att yttra sig angående den inverkan företag eller åtgärd, varom i målet är fråga, kan medföra å allmän samfärdsel eller flottnings eller eljest å allmänna intressen samt om vidtagande av åtgärder för tillgodoseende av dylika intressen eller angående ärendet, som i

För att lämna vederbörande kommuner, trafikanter och andra tillfälle att yttra sig angående den inverkan företag eller åtgärd, varom i målet är fråga, kan medföra å allmän samfärdsel eller flottnings eller eljest å allmänna intressen samt om vidtagande av åtgärder för tillgodoseende av dylika intressen förordne vattenrättsdoma-

²⁸ Senaste lydelse 1964: 110.

Nuvarande lydelse

41 § sägs, förordne vattenrättsdomaren, där sådant prövas lämpligt, att särskilda sammanträden skola hållas i sammanhang med undersökning, som i 45 § sägs, eller ock i annan ordning.

För anordnandet av sådana sammanträden äge vattenrättsdomaren, där det finnes lämpligt, påkalla Konungens befallningshavandes biträde.

Föreslagen lydelse

ren, där sådant prövas lämpligt, att särskilda sammanträden skola hållas i sammanhang med undersökning, som i 45 § sägs, eller ock i annan ordning.

60 §²⁹

Finner vattendomstolen anledning antaga, att företag eller åtgärd, som i målet avses, har vidsträcktare verkningar än i ansökningen uppgivits, skall tillfälle lämnas tillstädesvarande parter att yttra sig däröver. Finnes antagandet grundat, ålägga domstolen, ändå att särskilt yrkande ej framställes, sökanden att gälda den ökade ersättning, som därav må föranledas.

I mål rörande företag enligt 6 kap. skall vattendomstolen, ändå att yrkande därom ej göres, ingå i prövning av, huruvida och till vad belopp ersättning för skada och intrång genom anläggning eller åtgärd för företaget bör till vederbörande utgå, allt i den mån ej sådan prövning må jämlikt 9 kap. 47 § göras beroende på särskild talan.

Där i andra mål på yrkande av någon part uppskattningen av honom tillkommande ersättning finnes böra sättas högre än sökanden föreslagit, må domstolen jämväl beträffande andra parter vidlaga sådan jämkning i ersättningsbelopp, som må erfordras för vinnande av likformighet i uppskattningen. Ej må i dessa mål ersättning sättas lägre än sökanden i ansökningen föreslagit.

Har särskild uppgörelse träffats, må ersättning ej på grund av föreskrifterna i denna § bestämmas annorlunda än sålunda blivit avtalat, dock må i mål rörande företag enligt 6 kap. uppgörelse, som nu sagts, icke fastställas, därest den finnes innehålla villkor, som är oförenligt med flottledens intresse eller länder de flottande till men.

I mål rörande företag enligt 6 kap. skall vattendomstolen, ändå att yrkande därom ej göres, ingå i prövning av, huruvida och till vad belopp ersättning för skada och intrång genom anläggning eller åtgärd för företaget bör till vederbörande utgå, allt i den mån ej sådan prövning må jämlikt 9 kap. 3 § göras beroende på särskild talan.

Har särskild uppgörelse träffats, må ersättning ej på grund av föreskrifterna i första—tredje styckena bestämmas annorlunda än sålunda blivit avtalat, dock må i mål rörande företag enligt 6 kap. uppgörelse, som nu sagts, icke fastställas, därest den finnes innehålla villkor, som är oförenligt med flottledens intresse eller länder de flottande till men.

Besväras fastighet av beviljad eller sökt inteckning, må löseskilling och intrångsersättning, oavsett vad den ersättningsberättigade har be-

²⁹ Senaste lydelse 1964: 110.

Nuvarande lydelse

I fråga om grundvattentäkt skall vattendomstolen, ändå att yrkande därom ej göres, ingå i prövning, huruvida förbehåll, varom i 2 kap. 49 § sägs, erfordras.

61 §³⁰

Där mål finnes behörigen kunna utredas utan skriftväxling mellan parterna, äge vattenrättsdomaren i kungörelse genast utsätta viss tid, minst tre veckor efter kungörelsens utfärdande, och viss ort för målets handläggning inför vattendomstolen; och skall beträffande sådant mål i tillämpliga delar gälla vad i 32 § tredje stycket, 33—37 och 41—58 §§ samt 60 § föreskrivits.

Är mål av beskaffenhet, att det synes lämpligen kunna avgöras med bindande verkan allenast mot viss eller vissa sakägare, som uteslutande eller huvudsakligen av dess utgång äro beroende, och deras rättsinnehavare, må vattenrättsdomaren kunna förordna, att målet utan kungörelse skall behandlas enligt de för stämningssmål i 75—84 §§ stadgade regler.

³⁰ Senaste lydelse 1919: 425.*Föreslagen lydelse*

gärt, ej sättas lägre än som föranledes av 9 kap., om det icke är väsentligen utan betydelse för borgenärernas rätt.

Äro parterna överens om storleken av löseskilling eller inträngsersättning, får domstolen meddela dom i enlighet därmed, om medgivande lämnats av samtliga borgenärer som hava panträtt i fastigheten. Besväras fastigheten av gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivas för relaxation. Medgivande fordras dock ej av den för vars rätt domstolens avgörande är väsentligen utan betydelse.

Vad som föreskrives i sjätte stycket äger motsvarande tillämpning i fråga om överenskommelse om att ersättning skall utgå på annat sätt än i pengar eller om utförande av åtgärd som är ägnad att förebygga eller minska skada.

Där mål finnes behörigen kunna utredas utan skriftväxling mellan parterna, äge vattenrättsdomaren i kungörelse genast utsätta viss tid, minst tre veckor efter kungörelsens utfärdande, och viss ort för målets handläggning inför vattendomstolen; och skall beträffande sådant mål i tillämpliga delar gälla vad i 32 § tredje stycket, 33—37 och 42—58 §§ samt 60 § föreskrivits.

62 §

1 mom.³¹ Där genom vattendomstols utslag lämnas medgivande att bygga i vatten, skall utslaget innehålla noggranna bestämmelser om byggnadens läge och konstruktion, om den ersättning, som skall till följd av företaget utgå, i den mån ej prövning därav jämligt 9 kap. 47 § göres beroende på särskild talan eller bestämmelser därom skola träffas i den för expropriation stadgade ordning, samt om de villkor i övrigt, som må vara behövlige för tillgodoseende av allmän och enskild rätt, så ock, i den mån det prövas erforderligt, innefatta bestämmelse om vattenmärke eller andra föreskrifter om hushållningen med och framsläppande av vattnet såväl efter byggnadens fullbordan som under byggnadstiden.

2 mom.³² Är fråga om byggnad för vattnets tillgodogörande, skall utslaget angiva, med vilken fastighet rätten till tillgodogörandet skall för framtiden vara förenad. Denna fastighet (strömfallsfastigheten) bör, där så lämpligen kan ske, omfatta allenast den sökanden tillhöriga mark, som upptages av byggnaden och därmed förenade anläggningar, jämte den del av vattenområdet, som sökanden äger. Vattenrättsdomaren bör förty, när omständigheterna därtill föranleda, tillse att, såvitt möjligt, en till strömfallsfastighet lämpad fastighet varder under målets handläggning bildad.

Utslaget skall jämväl angiva, i vad mån tillgodogörandet medgivits på grund av äganderätt eller av annan grund, samt, där med byggnaden avses tillgodogörande allenast av en del av det framrinnande vattnet, huruvida utslaget vilar på antagande att jämväl vattnet i övrigt i strömfallet eller den del därav, vars fallhöjd tages i anspråk, eller den sida av strömfallet, om vars tillgodogörande är fråga, tillhör fastighet, för vilken sökanden såsom ägare fört talan i målet.

I utslag, varigenom medgivande lämnas till byggnad för utnyttjande av vattenkraft, varde vidare angivet, huruvida byggnaden är av beskaffenhet, att de i 4 kap. meddelade bestämmelserna om *skyldighet för byggnadens ägare att tillhandahålla kraft åt kringliggan-*

1 mom. Där genom vattendomstols utslag lämnas medgivande att bygga i vatten, skall utslaget innehålla noggranna bestämmelser om byggnadens läge och konstruktion, om den ersättning, som skall till följd av företaget utgå, i den mån ej prövning därav jämligt 9 kap. 3 § göres beroende på särskild talan eller bestämmelser därom skola träffas i den för expropriation stadgade ordning, samt om de villkor i övrigt, som må vara behövlige för tillgodoseende av allmän och enskild rätt, så ock, i den mån det prövas erforderligt, innefatta bestämmelse om vattenmärke eller andra föreskrifter om hushållningen med och framsläppande av vattnet såväl efter byggnadens fullbordan som under byggnadstiden.

I utslag, varigenom medgivande lämnas till byggnad för utnyttjande av vattenkraft, varde vidare angivet, huruvida byggnaden är av beskaffenhet, att de i 4 kap. meddelade bestämmelserna om *nyprövning och lösningsrätt för kronan* därå äga tillämpning.

³¹ Senaste lydelse 1919: 425.

³² Senaste lydelse 1919: 425.

Nuvarande lydelse

de bygd ävensom angående nyprövning och lösningsrätt för kronan därå äga tillämpning.

3 mom.³³ Vad i 1 mom. stadgats skall i tillämpliga delar lända till efterrättelse beträffande vattendomstols utslag i andra ansökningsmål.

I mål rörande grundvattentäkt skall, såframt medgivande att vid grundvattentäkten tillgodogöra grundvatten lämnas, utslaget tillika, där ersättning skall utgå genom tillhandahållande av vatten eller det eljest kan anses erforderligt, angiva fastighet, med vilken rätten till tillgodogörandet skall för framtiden vara förenad (vattentäktfastighet). Vattenrättsdomaren bör fördenskull, när omständigheterna därtill föranleda, i mål, som nu nämnts, tillse att, såvitt möjligt, en för ändamålet lämpad fastighet varder under målets handläggning bildad.

I utslag, varigenom lämnas medgivande till utförande av vattenreglering, varde angivet, om regleringsföretaget är av beskaffenhet, att stadgandena i 4 kap. om nyprövning och om avgifter därå äga tillämpning. I fråga om meddelande av bestämmelser rörande delaktighet i företag, som nu sagts, eller företag enligt 7 eller 8 kap. skola i tillämpliga delar gälla föreskrifterna i 10 kap. 67 §.

75 §³⁴

Vill någon mot annan föra talan, som i 17 § 23—58 avses, skall han hos vattenrättsdomaren göra skriftlig ansökan om stämning å svaranden.

Vill någon mot annan föra talan, som i 17 § 22—46 samt 51 avses, skall han hos vattenrättsdomaren göra skriftlig ansökan om stämning å svaranden.

81 §³⁵

Vad i 42—45 §§, 49 § första stycket, 50 § första stycket, 52 §, 55 § första stycket, 56 § första stycket, 57, 58, 64, 67, 70—72 §§, 73 § första, tredje och fjärde styckena samt 74 § stadgas beträffande ansökningsmål skall, där ej annat framgår av vad nedan i denna § sägs, äga motsvarande tillämpning i fråga om stämningssmål.

Vad i 42—45 §§, 49 § första stycket, 50 § första stycket, 52 §, 55 § första stycket, 56 § första stycket, 57 och 58 §§, 60 § femte—sjunde styckena, 64, 67, 70—72 §§ samt 73 § första, tredje och fjärde styckena stadgas beträffande ansökningsmål skall, där ej annat framgår av vad nedan i denna § sägs, äga motsvarande tillämpning i fråga om stämningssmål.

³³ Senaste lydelse 1964: 110.

³⁴ Senaste lydelse 1948: 479.

³⁵ Senaste lydelse 1971: 531.

Förslagen lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

I mål enligt 17 § 29 eller 36, vilket avser arbete till förebyggande eller avhjälpande av skada eller olägenhet till följd av företag enligt denna lag, skola jämväl bestämmelserna i 46 § äga motsvarande tillämpning.

Utlåtande, som i 45 § sägs, skall hållas för parterna tillgängligt å vattenrättsdomarens tjänsterum.

I de fall, då enligt vad för ansökningsmål finnes föreskrivet parterna skola erhålla besked i den för kallelser till dem i 32 § bestämda ordning, skall i stämningsmål med avseende å sättet för meddelande av sådant besked i stället lända till efterrättelse vad om delgivning är stadgat.

92 §³⁶

Vad i 29 § andra stycket, 39—41 §§, 56 § första stycket, 60 § första, andra och fjärde styckena, 70—72 §§, 73 § första, tredje och fjärde styckena samt 74 § stadgas beträffande ansökningsmål skall äga motsvarande tillämpning å underställningsmål ävensom i tillämpliga delar å besvärsmål vid vattendomstolen, 60 § dock med iakttagande av bestämmelserna i 3 kap. 11 §, 6 kap. 3 § 1 mom. samt 7 kap. 45 och 55 §§.

Vad i 29 § andra stycket, 39 och 40 §§, 56 § första stycket, 60 § första, andra och fjärde—sjunde styckena, 70—72 §§ samt 73 § första, tredje och fjärde styckena stadgas beträffande ansökningsmål skall äga motsvarande tillämpning å underställningsmål ävensom i tillämpliga delar å besvärsmål vid vattendomstolen, 60 § dock med iakttagande av bestämmelserna i 3 kap. 11 §, 6 kap. 3 § 1 mom. samt 7 kap. 45 och 55 §§.

Bestämmelserna i 42—45, 48, 49 §§, 50 § första stycket, 52, 54, 55, 57—59, 62—64, 66 och 67 §§ skola i tillämpliga delar gälla besvärsmål vid vattendomstolen och underställningsmål.

97 §

*I mom.*³⁷ Sökande i ansökningsmål vare pliktig att förskjuta:

kostnaden för sådana kungörelser och underrättelser i målet, vilka det åligger vattenrättsdomaren att offentliggöra eller avsända, så ock för handlingarnas tillhandahållande, såsom i 32 § sägs, där särskild utgift härför ifrågakommer, ävensom för handlingars delgivning i fall, då delgivningen ej sker genom sökandens försorg;

kostnaden för sådana kungörelser i målet, vilka det åligger vattenrättsdomaren att offentliggöra, så ock för handlingarnas tillhandahållande, såsom i 32 § sägs, där särskild utgift härför ifrågakommer, ävensom för handlingars delgivning i fall, då delgivningen ej sker genom sökandens försorg;

ersättning för sådana utgifter för sammanträde, varom i 11 § förmäles;

gottgörelse åt person, som jämlikt 35 § 1 mom. särskilt förordnats att biträda sakägarna i målet;

gottgörelse åt sakkunnig, som tillkallas av vattenrättsdomaren eller vattendomstolen, så ock annan ersättning eller kostnad i anledning av

³⁶ Senaste lydelse 1971: 531.

³⁷ Senaste lydelse 1961: 548.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

förhör med vittnen eller annan bevisning, varom vattenrättsdomaren eller vattendomstolen självant föranstaltar; samt

ersättning för undersökning enligt 45 § 1 mom.

Vad nu sagts beträffande sökande i ansökningsmål äge motsvarande tillämpning i avseende å kårande i stämningssmål samt å klagande i be-
svärs- och underställningsmål, i den mån kostnaden förorsakats av hans besvär.

Där i underställningsmål kostnad, som nu nämnts, är av nöden, vare om dess förskjutande lag, som i 10 kap. 30 och 79 §§ sägs, i den mån ej kostnaden efter ty nyss sagts skall förskjutas av klagande.

Huruvida kostnad, som någon sålunda förpliktats att gälda, skall helt eller delvis gottgöras honom av annan part, varde avgjort enligt de rörande rättegångskostnader i vattenmål gällande regler.

106 §³⁸

Bestämmelserna i 43 och 44 §§, 45 § 1 mom. samt 57, 58, 62—64, 66, 67 och 97 §§ skola i tillämpliga delar gälla om vattenöverdomstolen och måls behandling därstädes.

Bestämmelserna i 43 och 44 §§, 45 § 1 mom. samt 57 och 58 §§, 60 § femte—sjunde styckena, 62—64, 66, 67 och 97 §§ skola i tillämpliga delar gälla om vattenöverdomstolen och måls behandling därstädes.

Vattenöverdomstolen må, där så finnes lämpligt, uppdraga åt vattenrättsråd att verkställa undersökning å stället. Finnes önskvärt, att lagfarens ledamot är närvarande vid undersökningen, äge vattenöverdomstolen förordna härom. I fråga om undersökning, som nu sagts, skall vad i 45 § 2 mom. stadgas äga motsvarande tillämpning.

Då på grund av bestämmelserna i första stycket stadgandena i 97 § 1 mom. tillämpas å mål i vattenöverdomstolen, skall vad där föreskrives om sökande, kårande eller klagande avse den, som i vattenöverdomstolen fullföljt talan.

Med avseende å gottgörelse åt sakkunnig, som tillkallats av vattenöverdomstolen, samt ersättning för sådan på uppdrag av vattenöverdomstolen hållen undersökning, som avses i 45 § 1 mom., äge domstolen, efter vad med hänsyn till omständigheterna finnes skäligt, förordna, att kostnaden skall förskjutas av allmänna medel och gäldas av statsverket.

I mål som avses i 17 § 1—11 skall, med tillämpning i övrigt av 18 kap. rättegångsbalken, gälla att sökanden, där ej annat föranledes av 18 kap. 6 och 8 §§ samma balk, städe själv skall vidkännas sina kostnader i vattenöverdomstolen, så ock kostnad som åsamkas motpart genom att sökanden fullföljt talan.

14 KAP.

3 §

I allt, varom denna lag innehåller bestämmelse, vare kronan likställd med enskild person, där ej för särskilt fall finnes annorlunda stadgat.

³⁸ Senaste lydelse 1969: 264.

Nuvarande lydelse

Kronan vare fri från skyldighet att ställa säkerhet, där sådan eljest är föreskriven.

Föreslagen lydelse

Kronan, kommun, landstingskommun och kommunalförbund behöva ej ställa säkerhet.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1974.
2. I mål som anhängiggjorts före ikraftträdandet skall äldre lag tillämpas. Vattendomstolen får dock meddela beslut om andelskraft enligt 2 kap. 6 § i dess nya lydelse.
3. Har förrättningsman förordnats före ikraftträdandet, skall äldre lag tillämpas vid förrättningen.
4. Har enligt 4 kap. 1—3 §§ äldre lag ägare av vattenkraftanläggning ålagts skyldighet att tillhandahålla kraft åt kringliggande bygd, skall ansökan att enligt 4 kap. 4 § äldre lag komma i åtnjutande av kraft som skall tillhandahållas ha inkommit till vattendomstolen senast den 30 juni 1976 och skall i fråga om ärendets handläggning äldre bestämmelser alltjämt gälla. Om sådan talan ej har väckts inom nu föreskriven tid, skall frågan om tillämpning beträffande anläggningen av bestämmelserna i sistnämnda lagrum anses förfallen.
5. I fråga om ersättning som enligt äldre lag bestämts att utgå genom tillhandahållande av vatten äger äldre bestämmelser fortfarande tillämpning.
6. I fråga om ersättning som enligt äldre lag bestämts att utgå genom överföring av kraft äger äldre bestämmelser fortfarande tillämpning.
På talan av part får vattendomstolen bestämma att rättighet till överföring av kraft som nu avses skall avlösas mot ersättning i pengar, om detta icke medför betydande olägenhet för motpart. För sådan talan gäller bestämmelserna om talan som avses i 11 kap. 17 § 22 i dess nya lydelse i tillämpliga delar. Vattendomstolen bestämmer dag då skyldigheten att fullgöra kraftöverföringen upphör. Ersättningsgivaren skall dessförinnan ha betalat föreskriven penningersättning. I fråga om sådan ersättning gäller i övrigt bestämmelserna i 9 kap. i dess nya lydelse i tillämpliga delar.
7. Löseskilling och intrångsersättning för fastighet som inchoas med fideikommissrätt får icke sättas lägre än som föranledes av 9 kap. i dess nya lydelse. Ersättning som nämnts nu och som tillkommer innehavaren av fideikommissegendomen skall alltid nedsättas hos länsstyrelsen och får icke utbetalas, innan Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer har förordnat hur det skall förfaras med ersättningen.
8. Bestämmelserna i 9 kap. 6 § i dess nya lydelse gäller ej värdeökning som inträffat före utgången av juni 1971.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled

Härigenom förordnas att 13 § lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §¹

Finnes flottningsskada bliva så stadigvarande, att värdet därå kan genom uppskattning på förhand uträknas, skall, om ersättningstagaren påstår det, ersättningen på förhand bestämmas att utgå vare sig i årlig avgift under hela den tid flottning kommer att fortgå eller ock på en gång, allt efter ty skäligt prövas. Ej må, ändå att parterna må vara ense om visst belopp, ersättningen bestämmas till högre belopp än som kan anses skäligt.

Vad i 9 kap. 54—57 samt 68—71 §§ vattenlagen stadgas beträffande ersättnings nedsättande i vissa fall samt *Kungl. Maj:ts befallningshavandes* befattning med nedsatta ersättningsmedel och om anmälan i vissa fall till vederbörande domstol skall äga motsvarande tillämpning i fråga om ersättning för flottningsskada, som blivit på förhand bestämd att utgå på en gång. I samband därmed att ersättning enligt denna § bestämmes, skola skiljemännen giva tillkänna, om och i vilken mån nedsättning därav skall ske.

Vad i 9 kap. vattenlagen (1918: 523) stadgas beträffande ersättnings nedsättande i vissa fall samt *länsstyrelsens* befattning med nedsatta ersättningsmedel och om anmälan i vissa fall till vederbörande domstol skall äga motsvarande tillämpning i fråga om ersättning för flottningsskada, som blivit på förhand bestämd att utgå på en gång. I samband därmed att ersättning enligt denna § bestämmes, skola skiljemännen giva tillkänna, om och i vilken mån nedsättning därav skall ske.

Beslut, varigenom ersättning bestämmes på förhand, varc, sedan beslutet vunnit laga kraft, gällande jämväl mot framtida ägare och innehavare av fastighet, som beröres av beslutet. Om insändande till vattendomstolen, för anteckning i vattenboken, av beslut, varom nu är fråga, förordnar Konungen.

Hurusom till följd av ändrade förhållanden avgift, som bestämts att utgå årligen, kan varda till beloppet ändrad eller ock bestämd att upphöra, därom skils i 6 kap. 23 § vattenlagen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1974.

¹ Senaste lydelse 1954: 123.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1962: 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1962: 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.

dels att 13 § skall upphöra att gälla,

dels att 7 och 16 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §¹

Är företag enligt denna lag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, kan Konungen förbehålla sig prövning av frågan huruvida företaget får komma till stånd. I sådant fall äger vad i 4 kap. 17, 18 och 20 §§ vattenlagen (1918: 523) föreskrives om Konungens prövningsrätt motsvarande tillämpning.

Bestämmelserna i 4 kap. 1--12, 16 och 19 §§ vattenlagen skola ej äga tillämpning i fråga om företag enligt denna lag.

Bestämmelserna i 4 kap. 5--12, 16 och 19 §§ vattenlagen skola ej äga tillämpning i fråga om företag enligt denna lag.

16 §

Bestämmelserna i 11 kap. 33 och 47 §§ vattenlagen att brev eller brevkort med underrättelse till sakägare skall vara betalt, äger ej tillämpning i mål, som avses i denna lag.

I mål enligt denna lag skall ett exemplar av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen städse genom vattenrättsdomarens försorg tillställas länsstyrelsen i det län, inom vilket företaget huvudsakligen skall verkställas.

Vid tillämpning i mål, varom nu är fråga, av bestämmelserna i 11 kap. 38 §, 39 § andra stycket, 45 § 1 mom. andra stycket sista punkten, 47 §, 50 § andra stycket och 61 § första stycket vattenlagen må i brådskande fall frister, som avses i nämnda stadganden, begränsas med iakttagande likväl av att skäligen rådrudd berödes.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1974.

¹ Senaste lydelse 1971: 532.

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 7 februari 1974.

Närvarande: Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena ANDERSSON, statsråden STRÄNG, JOHANSSON, ASPLING, GEIJER, NORLING, LIDBOM, CARLSSON, SIGURDSEN, GUSTAFSSON, LEIJON, HJELM-WALLÉN

Statsrådet Lidbom anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter *fråga om nya ersättningsbestämmelser i vattenlagen, m. m.* och anför.

1 Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 29 november 1968 tillkallades sakkunniga med uppdrag att se över vattenlagen (1918: 523) (VL). De sakkunniga¹ har antagit namnet vattenlagsutredningen. Utredningens uppdrag omfattar enligt direktiven (1969 års riksdagsberättelse s. 77—84) en allmän översyn av VL med huvudvikten lagd på de delar av lagen som har samband med samhällsplaneringen i stort. Utredningen har avgivit delbetänkandet (SOU 1970: 40) Revision av vattenlagen. Del 1. Provisoriska ändringar i prövningssystemet. Betänkandet har legat till grund för ändringar i VL, som trädde i kraft den 1 januari 1972 (prop. 1971: 106, JuU 1971: 13, rskr 1971: 204, SFS 1971: 531). Ändring har därefter gjorts i övergångsbestämmelserna till denna lagändring (prop. 1973: 11, CU 1973: 5, rskr 1973: 76, SFS 1973: 86).

Vattenlagsutredningen avlämnade i mars 1972 delbetänkandet (SOU 1972: 14) Revision av vattenlagen. Del 2. Ersättningar, avgifter m. m. De ändringar utredningen föreslår i VL är avsedda att utan några mer genomgripande omarbetningar kunna föras över till en helt ny vattenlag. Betänkandet innehåller förslag till lagar om ändring i VL, lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled (flottningslagen), lagen (1962: 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig

¹ Hovrättsrådet Gösta Dyrssen, ordförande, överinspektören Sven Andersson, direktören Sture Annevall, överdirektören Jöran Hult, redaktören, ledamoten av riksdagen Göran Karlsson, direktören Bengt Sterne och överlantmätaren, ledamoten av riksdagen Bo Turesson.

m. m. och lagen (1966: 454) om företagsinteckning. Förslaget till lag om ändring i VL torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av vattenöverdomstolen, kammarkollegiet, bankinspektionen, lantbruksstyrelsen, fiskeristyrelsen, statens naturvårdsverk, kommerskollegium, lantmäteristyrelsen, statens vattenfallsverk, Södertörns, Växjö, Vänersborgs, Jämtbygdens, Umebygdens och Luleå tingsrätter i deras egenskap av vatten-domstol, finsk-svenska gränsälvscommissionen, länsstyrelserna i Jönköpings, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Föreningen Sveriges tingsrättsdomare, Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Svenska bankföreningen, Svenska kommunförbundet, Svenska kraftverksföreningen, Svenska naturskyddsföreningen, Svenska samernas riksförbund, Svenska teknologföreningen, Sveriges advokatsamfund, Sveriges industriförbund, Sveriges jordbrukskasseförbund och Vattenvarnet. Vattenfallsverket och kraftverksföreningen har åberopat ett yttrande av Vattenregleringsföretagens samarbetsorgan (VASO). Lantbruksstyrelsen har bifogat yttranden av lantbruksnämnderna i Jönköpings, Malmöhus, Hallands, Värmlands och Jämtlands län. Kommerskollegium har bifogat yttranden av Skånes handelskammare samt av Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare. Länsstyrelserna har bifogat yttranden av lantbruksnämnden i Norrbottens län, fiskerintendenten i Övre Norra distriktet, Bålforsens kraftaktiebolag, Västerbottens länsorgan för vattenkraftsfrågor, tretton kommuner och ett kommunblock.

Vattenlagsutredningen har i september 1973 avlämnat delbetänkandet (SOU 1973: 31) Revision av vattenlagen. Del 3. Vattenförbund. Betänkandet är f. n. föremål för remissbehandling.

2 Allmänna synpunkter

2.1 Utredningen

Utredningen gav i sitt första delbetänkande uttryck för uppfattningen att tiden — med hänsyn till pågående reformarbete på den fysiska planeringens område — ännu inte var mogen för ett slutligt ställningstagande till prövningssystemets utformning i VL (SOU 1970: 40 s. 36). Denna uppfattning godtogs av statsmakterna (prop. 1971: 106 s. 107 och JuU 1971: 13 s. 81). Utredningen har i detta läge ansett sig böra överväga möjligheterna att föra arbetet framåt genom partiella reformer.

Procedur- och tillåtlighetsfrågorna har central betydelse i det vattenrättsliga regelsystemet och frågan om deras framtida utformning blir enligt utredningen i allmänhet avgörande också för hur man skall lösa

flertalet övriga vattenrättsliga problem. Ett slutligt reformförslag måste därför omfatta i huvudsak samtliga de frågor som berörs av utredningsuppdraget och presenteras som ett förslag till en ny VL. Utrymmet för partiella reformer är enligt utredningen följaktligen begränsat. Utredningen anser det inte desto mindre vara angeläget att av arbetsekonomiska skäl försöka ta till vara de möjligheter som kan finnas till sådana reformer. Lagändringarna bör då i en första reformetapp kunna genomföras inom ramen för nuvarande VL i sådan form att bestämmelserna huvudsakligen oförändrade kan infogas i den nya lagen. Partiella reformer av detta slag förutsätter med andra ord att bestämmelsernas sakliga innehåll inte nämnvärt påverkas av senare ställningstaganden i centrala frågor, t. ex. beträffande provningssystemet. Från dessa utgångspunkter har utredningen närmare undersökt förutsättningarna för ett delbetänkande omfattande ersättnings- och avgiftsfrågorna.

Ersättningsfrågorna i vattenmål bör enligt utredningen liksom hittills avgöras av domstol. Man kan enligt utredningen i detta sammanhang bortse från att ersättningsfrågor eventuellt liksom hittills kan prövas vid syncförrättning. Utredningen har utgått från att skaderegleringen i vattenmål enligt en ny vattenlag skall kunna förläggas till fastighetsdomstol i enlighet med de riktlinjer för reformarbetet som anges i utredningens direktiv. Ersättningsbestämmelserna kan utformas så att det från lagteknisk synpunkt blir betydelselöst att ersättningsfrågorna under en övergångstid kommer att ligga kvar hos vattendomstolarna. Dessa har för övrigt den 1 januari 1972 knutits till de tingsrätter med fastighetsdomstol vilka kan väntas svara för vattenrättsskipningen enligt nya VL.

Förutsättningarna för en partiell reform är enligt utredningen alltså uppfyllda såvitt gäller ersättningsbestämmelserna i 9 kap. VL. Det är enligt utredningen dessutom angeläget att dessa bestämmelser, som i stort sett är oförändrade sedan VL:s ikraftträdande år 1919, anpassas till annan fastighetsrättslig lagstiftning. Vissa speciella ersättningsbestämmelser utanför 9 kap. får enligt utredningen däremot lämnas åt sidan på grund av sambandet med materiella bestämmelser. Vidare måste enligt utredningen vissa delar av VL:s skaderegleringssystem lämnas utanför den nu aktuella översynen. Detta gäller de s. k. skadeförebyggande åtgärderna samt processuella bestämmelser bl. a. om oförutsedd skada och provotid.

Utredningen lägger fram förslag till ett helt nytt 9 kap. (avsnitt 3). Utredningen behandlar även vissa särskilda vattenkraftsfrågor som har samband med ersättningsbestämmelserna (avsnitt 4).

Till utredningen har framförts önskemål om reformer som föranleder en allmän översyn av avgiftssystemet i VL. Utredningen anser att en sådan översyn utan olägenhet kan ske redan nu. Enligt utredningen torde bestämmelsernas sakliga innehåll inte nämnvärt kunna

påverkas av senare ställningstaganden till prövningssystemet eller andra centrala frågor, även om det f. n. möjligen kan vara ovisst åt vilken myndighet det bör uppdras att bestämma avgifter enligt en ny VL. (Avgiftsfrågorna behandlas i avsnitt 5).

2.2 Remissyttrandena

Utredningens betänkande har fått ett mycket gott mottagande vid remissbehandlingen. Kritik av varierande styrka framförs dock framför allt mot utredningens förslag att ersättning skall bestämmas med utgångspunkt i fastighetens marknadsvärde.

Förslaget i dess helhet lämnas utan erinran av *kommunförbundet*. *Bankinspektionen* har inte något att erinra mot förslaget såvitt det berör kreditväsendet.

Remissinstanserna har med ett undantag inte något att erinra mot att VL partiellt reformeras i föreslagen omfattning. *Jämtbygdens tingsrätt* och *Föreningen Sveriges tingsrättsdomare* förutsätter härvid att det med säkerhet kan påräknas att de reformavsnitt, som betänkandet omfattar, inte kommer att ånyo ändras i slutstadiet av den allmänna översynen av VL. I annat fall kan domstolarna komma att jämsides behöva handlägga vattenmål med exempelvis skaderegleringsbestämmelser enligt tre olika system.

Advokatsamfundet anser att formella skäl talar mot den föreslagna partiella reformen. Enligt styrelsens mening sammanhänger åtskilliga av de frågor betänkandet omfattar med tillåtlighetsreglerna och prövningsförfarandet. Det skulle för både domstolarnas och parternas arbete vara olyckligt att nu införa regler som ånyo skulle komma att ändras i samband med den slutliga prövningen av en ny VL.

3 Ersättning enligt 9 kap. VL

3.1 Gällande ordning

3.1.1 Allmänt

VL:s bestämmelser om ersättning återfinns huvudsakligen i 9 kap. Detta kapitel är i stort sett oförändrat sedan VL:s ikraftträdande år 1919. Kapitlet inleds med regler om ersättningsskyldighet i allmänhet (1—12 §§). Därefter följer bestämmelser om ersättning genom kraftöverföring (13—45 §§), om ersättning genom tillhandahållande av vatten (46 §) och om ersättning i pengar (47—53 §§). Ett följande avsnitt av kapitlet (54—67 §§) reglerar sättet och tiden för erläggande av penningersättning samt tiden för tillträde av egendom som löses. Kapitlet avslutas med föreskrifter om länsstyrelsens befattning med nedsatta ersättningsmedel (68—70 §§), om anmälan i vissa fall till vederböran-

de domstol (71 och 72 §§), om rätt för fordringsägare att påkalla prövning av ersättningsbelopp (73 §) samt om återlösningsrätt (74 §). Vissa speciella frågor om ersättningsskyldighet enligt VL regleras i lagrum utanför 9 kap. Det rör sig här inte om skadeståndssituationer i vanlig mening (se exempelvis 2 kap. 15 och 19 §§, 23 § 1 mom. andra stycket och 4 kap. 6—8 och 16 §§).

Ersättningsfrågor enligt VL prövas vid förrättning eller av vattendomstol. Bestämmelser om handläggningen ges i 10 resp. 11 kap. Enligt 11 kap. 60 § tredje stycket gäller den s. k. likformighetsprincipen. Om på yrkande av någon part bestäms högre ersättning än sökanden föreslagit, kan vattendomstolen även för andra parter göra den jämkning av ersättningsbelopp som behövs för vinnande av likformighet i uppskattningen. Ersättningen får enligt nämnda lagrum inte sättas lägre än vad sökanden föreslagit.

3.1.2 Ersättningsskyldighet i allmänhet

Den grundläggande regeln om ersättningsskyldighet enligt VL ges i 9 kap. 1 § första stycket. Som förutsättning för att ersättningsskyldighet skall inträda gäller att någon har medgivits rätt enligt VL att lösa, taga i anspråk eller skada annans egendom. Om denna förutsättning är uppfylld, skall ersättning utges för egendom som avstås eller för förlust, skada eller intrång som förorsakas, i den mån annat inte följer av särskilda undantagsregler i 1, 2, 5 eller 6 kap. Denna hänvisning avser bl. a. 1 kap. 3—13 §§, 2 kap. 49 och 52 §§, 5 kap. 4 § andra stycket och 6 kap. 5 § första stycket.

Enligt 9 kap. 1 § andra stycket skall ersättningen bestämmas i pengar, om den inte till följd av särskilt stadgande skall utgå genom kraftövertöring eller tillhandahållande av vatten. Parterna kan avtala om att ersättning skall utgå på annat sätt. Sådant avtal gäller dock bara om det efter lämplighetsprövning fastställs av vattendomstolen.

Enligt fast praxis inom vattenrättsskipningen kan skadeförebyggande åtgärder föreskrivas i stället för ersättning även mot sökandens bestridande och även om kostnaden för åtgärden beräknas överstiga den ersättning som annars skulle ha utgått. Det förutsätts dels att åtgärden är av sådan beskaffenhet att den lämpligare kan vidtas av sökanden än av den skadelidande dels att kostnadsökningen för sökanden inte är oskäligt stor. Domstolarnas befogenhet att föreskriva skadeförebyggande åtgärder härleds ur den i 2 kap. 2 § fastslagna principen att en vattenbyggnad skall inrättas så att ändamålet utan oskälig kostnad kan vinnas med minsta intrång och olägenhet för motstående intressen. Motsvarande bestämmelse för grundvattentäkt finns i 2 kap. 43 §. Ersättning utgår endast för eventuell kvarstående skada.

Bestämmelserna i 9 kap. 2—8 §§ innebär till stor del bara att stadgandet i 9 kap. 1 § första stycket förtydligas och i viss mån upprepas.

De medför emellertid också i flera fall att företagarens ersättningsskyldighet utvidgas till att omfatta egendom som inte omedelbart tas i anspråk eller skadas genom den medgivna åtgärden.

9 kap. 2 § avser det fallet att en del av en fastighet skall inlösas. Blir därigenom en återstående del onyttig för ägaren eller uppstår synnerligt men vid dess begagnande, har ägaren rätt att fordra att också den delen lösas. Uppkommer eljest skada eller intrång på återstoden av fastigheten, skall detta ersättas.

9 kap. 3 § avser skada på återstod till följd av sådan åtgärd enligt VL som primärt inte innebär några förändringar i äganderätten till fastigheten utan närmast att fastigheten belastas med ett tvångsservitut. Om vattenuppdämning eller annan åtgärd enligt VL medför att hel fastighet eller del därav blir onyttig för ägaren eller att egendomen kan begagnas bara med synnerligt men, skall sålunda på ägarens yrkande hela fastigheten eller den särskilda delen lösas. Medför åtgärden att det blir svårare eller dyrare att begagna fastigheten, skall denna skada ersättas i den mån fastigheten inte inlöses.

I 9 kap. 4 § ges bestämmelser om ersättningsskyldighetens omfattning när en del av vattenmängden eller fallhöjden i ett strömfall går förlorad för ägaren. Om det därigenom blir svårare eller dyrare att begagna återstoden, är ägaren berättigad till ersättning för sådan skada. Blir återstoden onyttig för ägaren eller uppkommer synnerligt men vid dess begagnande skall på ägarens yrkande ersättning lämnas för återstodens hela värde.

Även bestämmelserna i 9 kap. 5 § avser ersättningsskyldigheten i situationer då vattenkraft i strömfall går förlorad för ägaren.

Enligt 9 kap. 6 § är företagaren skyldig att lösa onyttig lös egendom som hör till inlöst fastighet eller fastighetsdel. Även egendom som till följd av skada på jord, hus, fiske eller annat blir onyttig för ägaren skall lösas på dennes begäran.

I 9 kap. 7 § föreskrivs att ersättning skall utgå också för annan skada eller förlust än som nämnts i de föregående paragraferna och som förorsakas av företag eller åtgärd enligt VL. Härmed avses intrång i servituts- eller nyttjanderätt samt skada för fastighetsägaren.

Enligt 9 kap. 8 § skall vid avgörande om och i vilken mån skada tillskyndas någon genom företag eller åtgärd enligt VL hänsyn tas också till skada eller lidande av annan beskaffenhet än rent ekonomisk. Bestämmelsen möjliggör ersättning för intrång i ideella värden, främst affektionsvärden.

Enligt 9 kap. 9 § har den byggandes ersättningsskyldighet utvidgats till att i vissa fall avse även fastighet som tillhör honom själv. Dessa bestämmelser avser att skydda innchavare av panträtt, som inte är sakägare i vattenmålet (se avsnitt 3.1.6 om 9 kap. 73 §).

I 9 kap. 10 och 11 §§ ges bestämmelser till ledning för vad som skall

ersättas vid förlust av vattenkraft. Med vattenkraften i ett strömfall avses i 9 kap. den kraft, som kan tas ut vid axeln på en eller flera för falllet avpassade vattenmotorer. Vid beräkningen skall hänsyn tas till mera betydande växlingar i vattenföringen inte bara av naturligt slag utan också sådana som beror på regleringsåtgärder. Ersättning för tillgodogjord vattenkraft skall anses innefatta gottgörelse för vattenverksbyggnaderna, om inte deras beskaffenhet gör dem speciellt värdefulla för sitt ändamål. Ersättning för vattenkraft som inte är tillgodogjord vid befintlig anläggning skall bestämmas med hänsyn till vattenkraftens värde i tillgodogjord skick.

I 9 kap. 12 § ges en regel om verkan av värdeförhöjande åtgärder som har företagits sedan ansökan kungjorts eller delgivits. Kostnad för sådana åtgärder skall beaktas vid ersättningsbestämmande endast om kostnaden prövas ha varit nödig eller nyttig och inte gjorts i uppenbar avsikt att höja ersättningen.

3.1.3 Ersättning genom kraftöverföring

De grundläggande bestämmelserna om ersättning genom kraftöverföring finns i 9 kap. 13 och 14 §§. Enligt 13 § skall ersättning i allmänhet utgå i form av kraft, när annans vattenkraft tas i anspråk för gemensamt tillgodogörande. Den förlorade vattenkraften skall ersättas genom överföring av motsvarande kraftbelopp. Parterna kan inte avtala om annan ersättningsform. Vattendomstolen kan emellertid föreskriva att ersättningen helt eller delvis skall utgå i pengar, om kraftöverföring skulle medföra olägenhet av betydelse för ena eller andra parten. För tillämpning av 13 § krävs att det sökta företaget innefattar tillgodogörande av vattenkraft. När företaget inte är av detta slag men ändå medför förlust av vattenkraft för annan, kan vattendomstolen med stöd av 14 § bestämma att förlusten skall ersättas genom överföring av kraft, om kraft kan erhållas från välbeläget strömfall. Ersättningsformen ges emellertid inte något bestämt företräde framför ersättning i pengar utan får användas om det bedöms lämpligt.

Skyldigheten att leverera kraft förenas med strömfallsfastigheten (9 kap. 15 §). Skyldigheten består även om strömfallsfastigheten försäljs i exekutiv ordning eller byter ägare på annat sätt (9 kap. 16 §).

Rätten till ersättning i kraft förenas med den fastighet till vilken den ianspråktagna vattenkraften har hört. Om hinder inte möter med hänsyn till panträttshavare eller andra rättsägare, kan vattendomstolen medge att rättigheten får flyttas över till annan fastighet i strömfallens närhet (9 kap. 17 §). Fastighetsägaren kan dessutom upplåta rättigheten till annan på viss tid (9 kap. 18 §).

Ersättningstagaren skall i viss utsträckning bidra till kostnaderna för produktion och överföring av ersättningskraften. Hans vederlag, den s. k. uttagningskostnaden, kan tas ut enligt två olika alternativ. Det ena

innebär att ersättningstagaren betalar uttagningskostnaden i pengar och han skall då få ersättningskraften i oavkortat skick, s. k. bruttokraft. Enligt det andra alternativet fastställs även uttagningskostnaden till ett kraftbelopp. Med detta reducerar man det kraftbelopp som ersättningstagaren annars skulle ha fått. Man talar i detta fall om nettokraft (9 kap. 19 §). Ersättningstagaren har i allmänhet valfrihet mellan bruttokraft och nettokraft (9 kap. 22 §).

Regler om hur uttagningskostnaden skall bestämmas ges i 9 kap. 20 och 21 §§ medan sättet för erläggande av uttagningskostnad i pengar regleras i 9 kap. 23 §. I 9 kap. 26 och 27 §§ ges bestämmelser om sättet för tillhandahållande av ersättningskraft.

Det ankommer på vattendomstolen att mera i detalj utforma förhållandet mellan ersättningsgivare och ersättningstagare. Domstolen skall bl. a. fastställa ersättningskraftens storlek i förhållande till vattenföringens växlingar (9 kap. 28 § första stycket). Parterna har viss möjlighet att efter fem år få till stånd en ändring av meddelade föreskrifter (9 kap. 29 §). Bland andra frågor rörande kraftersättningsförhållandet som vattendomstolen har att avgöra kan nämnas verkan av åläggande för ersättningsgivaren att leverera bygdekraft (30 §), verkan av åtgärder varigenom vattenföringen i strömfallet eller krafttillgången i detta ändras (31 §), tiden för kraftöverföringens början (33 §) och ersättningsgivarens skyldighet att ställa säkerhet för skada till följd av försenad leverans (34 §).

Vissa regler om förhållandet mellan ersättningsgivare och ersättningstagare motsvarar i stort vad som vid VL:s tillkomst brukade föreskrivas i avtal om leverans av elektrisk energi. Detta gäller bl. a. bestämmelserna om verkan av brist eller dröjsmål i kraftleveransen (37—39 samt 44 §§), verkan av avbrott i leveransen på grund av nödvändiga reparationer eller force majeure (40 och 41 §§) samt om verkan av att ersättningstagaren försummat att betala uttagningskostnaden (42 och 43 §§).

Bestämmelserna i 9 kap. är med vissa undantag av tvingande natur. Även i de frågor där viss avtalsfrihet råder krävs att vattendomstolen efter lämplighetsprövning grundar sitt beslut på avtalet (9 kap. 45 §).

3.1.4 Ersättning genom tillhandahållande av vatten

Bestämmelserna i 9 kap. 46 § om ersättning genom tillhandahållande av vatten trädde i kraft den 1 januari 1940 och har i åtskilliga hänseenden utformats efter mönster av bestämmelserna om ersättning genom kraftöverföring. Ersättning i vatten skall utgå, när någon till följd av medgivet uttag av grundvatten berövas möjligheten att vid egen grundvattentäkt tillgodogöra erforderligt vatten, om inte ersättningsformen prövas medföra olägenheter av betydelse för någon av parterna. Vattendomstolen kan också efter lämplighetsprövning föreskriva

att ersättning för annan skada genom nyttjande av grundvattentäkt skall utgå genom tillhandahållande av vatten.

Skyldigheten att tillhandahålla vatten åvilar vattentäktfastigheten och består även om fastigheten försäljs i exekutiv ordning eller byter ägare på annat sätt. Rätten till vattnet är förenad med den skadade fastigheten.

Ersättningstagaren kan under vissa förutsättningar åläggas att bidra till ersättningsgivarens kostnader för grundvattentäktens anläggning, drift och underhåll. Bestämmelser finns också om verkan av försumlighet hos ersättningsgivaren och ersättningstagaren.

Parterna kan avtala om dessa frågor men avtalet gäller bara om det efter lämplighetsprövning fastställs av vattendomstolen.

3.1.5 Ersättning i pengar

Ersättning i pengar skall bestämmas att utgå på en gång. Ersättning för skada till följd av företag för allmän flottled kan dock utgå i form av årlig avgift. I mål om allmän flottled kan den skadelidande hänvisa att föra talan enligt flottningsslagens bestämmelser om flottningsskada (9 kap. 47 §).

Avgörandet av ersättningsfrågor kan enligt 11 kap. 66 § 2 mom. uppskjutas under en prövotid, om verkningarna av företaget i visst hänseende inte kan förutses med erforderlig säkerhet. I samband med uppskovsbeslutet bör i regel meddelas provisoriska bestämmelser om ersättning. Provisoriska ersättningar kan utgå med årliga belopp. Ett alternativ till uppskov är att med stöd av 11 kap. 1 § fjärde stycket VL och 35 kap. 5 § rättegångsbalken fastställa ersättningen till skäligt belopp. En möjlighet är också att lämna ersättningsfrågan öppen och hänvisa den skadelidande till att göra anmälan såsom för oförutsedd skada enligt 2 kap. 24 § VL.

Enligt 9 kap. 48 § skall fastställda ersättningar i vissa fall utgå med femtio procents förhöjning. De olika fallen anges under fem punkter i lagrummet. Förhöjd ersättning utgår bl. a. för mark vartill äganderätt avstås samt för skada på mark till följd av vattenuppdämning eller annan ändring i vattenståndsförhållandena. Ersättning för fiske eller skada på fiske utgår också med förhöjning.

De nu angivna bestämmelserna om förhöjning gäller enligt 9 kap. 50 § inte i fråga om ersättning till följd av byggande i vatten eller annan åtgärd enligt VL för allmänt ändamål, om åtgärden inte dessutom äsyftar vattnets utnyttjande vid kraftanläggning eller eljest i industriellt eller privatekonomiskt syfte.

Ersättning som inte utgår med förhöjning skall enligt 9 kap. 49 § motsvara fulla värdet av den egendom som avstås och full gottgörelse för annan förlust eller skada. En särbestämmelse gäller i fråga om invallningssamfällighet.

I 9 kap. 52 och 53 §§ föreskrivs att ersättning i pengar för fast egendom som inlöses eller skadas skall bestämmas särskilt för egendomens ägare och för eventuella innehavare av nyttjanderätt, rätt till servitut eller rätt till elektrisk kraft som besvärar fastigheten. Om rättigheten medför att den fasta egendomens värde minskas för ägaren, skall dennes ersättning bestämmas med hänsyn härtill.

3.1.6 Betalning och tillträde m. m.

Utdömda penningersättningar skall i vissa fall betalas genom att nedsättas hos länsstyrelsen. I några fall, huvudsakligen vid inlösen, skall nedsättning alltid ske men i andra fall endast under förutsättning att fastigheten är intecknad (9 kap. 54 § första resp. andra stycket). I sistnämnda fall kan nedsättning dessutom underlåtas om skadan prövas vara väsentligen utan betydelse för borgenär, som har panträtt i fastigheten. I ersättningsbeslutet skall alltid anges om och i vilken mån nedsättning skall ske.

Nedsättning skall dessutom alltid ske om tvist uppkommit om bättre rätt till ersättningen (9 kap. 55 §).

Ersättningsbelopp som inte skall nedsättas skall betalas till den som tillerkänts ersättningen. Om ersättningen avser arbete som skall utföras kan, t. ex. på yrkande av inteckningshavare, föreskrifter meddelas som säkerställer att arbetet verkligen blir utfört (9 kap. 56 §).

I 9 kap. 58—60 §§ ges regler om uppsägning och fardag m. m. beträffande fast egendom som skall lösas och vissa därmed jämställda fall. Bestämmelserna kompletteras i olika hänseenden genom 9 kap. 61—65 §§. Enligt 61 § kan i ersättningsbeslutet utan hinder av bestämmelserna i 58—60 §§ föreskrivas längre eller kortare uppsägningstid eller annan tillträdesdag än som följer av dessa lagrum.

Beträffande tillträde när det inte är fråga om inlösen gäller som huvudregel att arbete på annans mark eller åtgärd till förfång för annan inte får vidtas, innan föreskriven ersättning betalats. Vattendomstolen kan föreskriva att viss tid skall ha förflutit från det ersättningen betalats till dess den skadebringande åtgärden får utföras. Tiden för betalning kan bestämmas genom avtal eller i ersättningsbeslutet. Saknas bestämmelse, skall ersättningen betalas inom fem år från lagakraftägande beslut. Om ersättningen inte betalas i tid anses den väckta frågan förfallen i vad angår ersättningstagarens rätt (9 kap. 66 §).

I 9 kap. 67 § ges bestämmelser om nedsättning vid verkställighetsförordnande och uppskov. Enligt tredje stycket får belopp som i enlighet med vattendomstols beslut nedsatts hos länsstyrelsen eller betalats på annat sätt inte till någon del återkrävas, även om högre rätt bestämmer ersättningen till lägre belopp eller förklarar att ersättning inte skall utgå. I pleniavgörandet NJA 1961 s. 743 har slagits fast att sökande

som betalat ersättningen inte får fullfölja talan för att få ersättningen fastställd till lägre belopp.

Länsstyrelsen skall utbetala nedsatta ersättningsmedel till den som är berättigad till beloppen. Om fastigheten svarar för beviljad eller sökt in-teckning, skall ersättningsmedlen fördelas i den ordning som stadgas för fördelning av köpeskilling för utmättningsvis försäld fast egendom (9 kap. 69 §).

I 9 kap. 71 § regleras länsstyrelsens skyldighet att göra anmälan hos inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsboken. Paragrafen korresponderar med 6 kap. 14 § jordabalken som reglerar tvångsförvärvs inverkan på in-teckning.

Borgenär med panträtt saknar självständig talerätt i ersättningsmålet. Enligt 9 kap. 73 § kan han emellertid kräva att ersättningen bestäms av vattendomstolen, i den mån ersättningsbeloppet till följd av överens-kommelse eller annan anledning inte prövats av domstolen eller vid sy-neförrättning. Denna talerätt prekluderas sex månader efter det att för-delningen av penningersättning vunnit laga kraft eller efter kraftöver-föringens början vid ersättning i kraft.

Enligt 9 kap. 74 § föreligger viss rätt till återlösen om egendomen inte kommer till användning för medgivet ändamål.

3.2 Utredningen

3.2.1 Allmänt

Den 1 januari 1973 har en ny expropriationslag (1972: 719) trätt i kraft (prop. 1972: 109, CU 1972: 34, rskr 1972: 346). Vattenlagsutred-ningens år 1972 avgivna förslag bygger emellertid på lagen (1917: 189) om expropriation med de nya bestämmelser om ersättning som trädde i kraft redan den 1 januari 1972 (prop. 1971: 122, CU 1971: 27, rskr 1971: 310, SFS 1971: 915). I fråga om betalning och tillträde m. m. har utredningen utgått från en inom justitiedepartementet upprättad pro-memoria (Ds Ju 1971: 23) med förslag till ändringar i expropriations-förfarandet m. m.

3.2.2 Förutsättningarna för samordning

Utredningen skall enligt sina direktiv försöka närma de vattenrätts-liga ersättningsreglerna till de regler som finns inom likartad lagstift-ning, främst den expropriationsrättsliga. Flertalet fastighetsrättsliga la-gar hänvisar i fråga om inlösen till expropriationslagen och denna ut-gör enligt utredningen en naturlig utgångspunkt för översynen av er-sättningsbestämmelserna i VL.

De allmänna utgångspunkterna för skaderegleringen är enligt utred-ningen väsentligen desamma i VL och expropriationslagen. Båda lagar-na utgår från att den som har fått tillstånd att tvångsvis förfoga över

annans egendom skall ersätta därav föranledd förmögenhetsförlust. Ersättningen skall avse dels fast egendom som direkt utsätts för ingreppet, dels intrång på eventuellt återstående fastighetsdel och dels ekonomiska följdskador i övrigt. Ersättning skall bestämmas särskilt för fastighetsägaren och för eventuella innehavare av rättigheter knutna till den fasta egendomen. Panträttshavarnas intressen tillgodoses bl. a. genom föreskrifterna om ersättningens nedsättning och fördelning.

Även tvångsingreppens art är enligt utredningen i stora delar överensstämmande. Detta gäller självfallet i första hand vid jämförelse mellan inlösen av fast egendom enligt VL och expropriation, men också den rätt att ta i anspråk, skada eller göra intrång på fast egendom som kan medges enligt VL kan i själva verket betraktas som en form av expropriation. Det vattenrättsliga expropriationsobjektet utgörs här i allmänhet inte av viss bestämd fast egendom eller särskild rätt till sådan egendom utan primärt av den rådighet över vatten som enligt 1 kap. 1 och 15 §§ VL är förenad med äganderätten till fast egendom. Det har ansetts att fastigheterna belastas med ett tvångsservitut till företagets förmån och situationen påminner såtillvida om en s. k. självständig rättighetsexpropriation. Vad som skall ersättas är också i dessa fall skador som vållas av direkta ingrepp på fast egendom samt olika därmed sammanhängande följdskador. Att skadorna i vattenmål oftast är en följd av ändrade hydrologiska förhållanden bör enligt utredningen inte hindra en ytterligare anpassning till de allmänna ersättningsreglerna i expropriationslagen, låt vara att vissa vattenrättsliga specialfrågor alltjämt kan behöva uppmärksammas. Å andra sidan saknas enligt utredningen anledning att i VL införa motsvarighet till de särskilda bestämmelser i expropriationslagen som tar sikte på tätbebyggelse- och värdestegringsproblemen. Utredningen syftar här på 111 a och 115 §§ lagen (1917: 189) om expropriation (den s. k. presumptionsregeln).

Som allmän utgångspunkt för uppskattning av penningersättning i vattenmål gäller att ersättningen skall motsvara skadans fulla värde. Den skadelidande skall genom ersättningen försättas i samma ekonomiska läge som han skulle ha befunnit sig i om skadan inte hade inträffat. Expropriationslagens ersättningsregler har utformats utifrån den grundsatsen att å ena sidan ingen bör drabbas av ekonomisk förlust på grund av att hans egendom tas i anspråk genom expropriation men att å andra sidan den exproprierande har ett befogat anspråk att inte behöva ersätta sådana värden som tillskapas genom hans egna insatser (prop. 1971: 122 s. 199). Detta senare förbehåll görs emellertid med tanke på de särskilda tätbebyggelse- och markvärdestegringsbestämmelserna som utredningen anser inte bör införas i VL. Även den allmänna utgångspunkten för värderingen av en skada i pengar är alltså enligt utredningen gemensam för båda lagarna.

Den i viss mån mera generösa inställning till ersättningstagaren som VL intar kan enligt utredningen ha en naturlig förklaring i att lagen vid sin tillkomst innebar nya ingrepp i den enskilda äganderätten. Vid tiden för VL:s tillkomst torde enligt utredningen tvångsmöjligheterna ha uppfattats som en förmån för övervägande enskilda intressen, även om dessa måste uppfylla bestämda krav på allmännyttan för att få göras gällande. Enligt utredningen har uppfattningen om vad som bör hänföras till allmänna och enskilda intressen sedermera avsevärt förändrats. Genom VL:s tillåtlighetsregler är det sörjt för att företag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet inte kommer till utförande utan att de uppfyller krav på en från allmän synpunkt ändamålsenlig resursanvändning. Frågan huruvida ingreppet kan sägas ske till förmån för ett allmänt eller ett enskilt intresse har enligt utredningen också därigenom underordnad betydelse från ersättningssynpunkt. Att tvångs rätt kan tänkas bli utövad till förmån för övervägande enskilda intressen vid mindre ingripande företag är inte något som särskilt utmärker VL.

Bestämmelsen om ideell skada i 9 kap. 8 § VL har enligt utredningen tillämpats bara i undantagsfall. Det måste enligt utredningen också antas att situationer där fråga om särskild ersättning för ideell skada kan uppkomma i vattenmål blir ännu ovanligare i vattenkraftutbyggnadens slutskede. I andra typer av mål än kraftverks- och regleringsmål torde ingreppen sällan bli så omfattande att ideella värden berörs. Det kan enligt utredningen inte komma i fråga att i expropriationslagen och liknande lagstiftning nu utvidga rätten till ersättning på denna punkt för att därigenom nå överensstämmelse mellan de olika lagarna. Man kan i sammanhanget inte bortse från svårigheterna att finna en objektiv värderingsnorm. De allmänna skadeståndsrättsliga och expropriationsrättsliga principerna bör enligt utredningen i stället få slå igenom även i VL. Utredningen föreslår följaktligen inte någon motsvarighet till 9 kap. 8 §, vilket enligt utredningen innebär att ideell skada kommer att beaktas bara i den mån skadan kan antas inverka på fastighetens värde.

Bestämmelserna i 9 kap. 48 § VL om femtio procents förhöjning i vissa fall avser enligt utredningen i första hand att bereda kompensation för minskade möjligheter att utveckla egendomen till ökad produktivitet i framtiden. Avsikten synes också ha varit att skydda sakägare mot underkompensation, om ersättningen bestäms under en tillfällig konjunkturnedgång. De skäl som på sin tid har föranlett förhöjningsregeln kan enligt utredningen knappast längre anses bärande. Hän-syn till framtida produktionsutveckling kan tas inom ramen för gängse metoder att värdera skador på fast egendom. Den fasta egendom som det här närmast är fråga om kan enligt utredningen inte heller betecknas som särskilt konjunkturkänslig. Den synpunkten har emellertid också framförts att tvångs ingripanden enligt VL ofta sker för att tillgodose privatekonomiska intressen och att det därför kunde vara befogat att

för sådana fall låta VL:s regler liksom f. n. avvika från de expropriationsrättsliga. Syftet skulle med andra ord vara att bereda den skadelidande del i företagens vinst. Detta stämmer enligt utredningen dock mindre väl med uppfattningen att ersättningsgivaren i expropriations-situationer inte skall behöva ersätta värden som har uppstått genom hans egna insatser. Det nuvarande systemet har enligt utredningen också vållat åtskilliga tolkningssvårigheter i praxis. Utredningen föreslår därför att förhöjningsregeln utmönstras ur vattenlagstiftningen.

Sammanfattningsvis anser utredningen att VL:s ersättningsbestämmelser bör samordnas med expropriationslagen och att särbestämmelserna i 9 kap. 8 och 48 §§ inte bör ges någon motsvarighet i de nya bestämmelserna. Vissa delar av VL:s skaderegleringssystem måste enligt utredningen lämnas utanför den nu aktuella översynen. Detta gäller de s. k. skadeförebyggande åtgärderna samt processuella bestämmelser bl. a. om oförutsedd skada och om prövotid (se avsnitt 2.1).

3.2.3 Ersättning genom kraftöverföring

Enligt utredningen behövs det alltså bestämmelser om tvångsförvärv av minoritetsandel i strömfall och om ersättning för sådant in- språktagande. Utredningen anser emellertid att denna ersättningssituation i princip inte avviker från andra fall då tvångsingrepp medför ett minskat fastighetsvärde, eventuellt i förening med annan ekonomisk skada för fastighetsägaren.

För den nuvarande ordningen har enligt utredningen i förarbetena huvudsakligen åberopats tre skäl. För det första ville man tillförsäkra ersättningstagaren en värdebeständig ersättning. För det andra såg man i institutet en möjlighet att motverka de olägenheter, bl. a. i form av godtycklig prissättning, som kunde bli en följd av monopolbildning på producentsidan. Det tredje och kanske viktigaste skälet var att främja landsbygdens elektrifiering.

Utredningen konstaterar att kraftpriserna vid detaljdistribution har sjunkit i förhållande till priserna för flertalet andra nyttigheter. Genom bestämmelser om koncession och prisreglering för distributionsanläggningar som införts i lagen (1902: 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar har statsmakterna redan nu möjlighet att säkerställa en ändamålsenlig elförsörjning på skäliga villkor och att åstadkomma en planmässig och rationell distribution. På det energipolitiska området pågår ett betydande reformarbete bl. a. genom elutredningen (I 1971: 01). Detta arbete tillsammans med en fortsatt utveckling på produktionssidan får enligt utredningen väntas leda till att varje legitimt kraftbehov också i framtiden kommer att kunna tillgodoses till skäliga priser. Landsbygdens elektrifiering är i realiteten slutförd. De skäl på vilka det nuvarande ersättningssystemet bygger har enligt utredningen alltså väsentligen förlorat sin bärkraft.

Utredningen framhåller också att den ändrade utbyggnadstekniken, enligt vilken vattenkraften från milslånga sträckor tillgodogörs i ett kraftverk, har medfört att överföringskostnaderna blir så stora att det är fördelaktigare för ersättningstagarna att köpa sin kraft från det lokala distributionsföretaget. Utvecklingen har enligt uppgift från de norrländska vattendomstolarna nått dithän att ersättningsformen numera saknar praktisk betydelse, vilket såvitt gäller mindre falldelar bekräftas av en summarisk genomgång som utredningen gjort av vissa domar.

Av det anförda kan enligt utredningen till en början dras den slutsatsen att ersättning genom kraftöverföring inte längre är ett realistiskt alternativ till ersättning i pengar, när de fallsträckor som avses är obetydliga. De lokala småförbrukarna torde över huvud taget bl. a. av distributionstekniska skäl kunna lämnas ur räkningen i sammanhanget. Frågan är enligt utredningen om ersättningsformen bör behållas med tanke på de situationer då ersättningstagaren har ett stort behov av elektrisk kraft, t. ex. en kommun eller en industri, och äger en betydande minoritetsandel i den fallsträcka som skall byggas ut. I sådana situationer brukar i allmänhet överenskommelse träffas om gemensam utbyggnad. Överenskommelserna utgår vanligen från VL:s bestämmelser om ersättningskraft.

Enligt utredningen är det å ena sidan tveksamt om ersättningsformen bör behållas med tanke enbart på de s. k. större minoritetsdelägarna. Sådana ersättningstagare kommer av distributionstekniska skäl oftast att själva tillhöra producentkretsen och det kan därför enligt utredningen hävdas att frågan om ersättning i kraft bör kunna lösas inom ramen för det väl utvecklade samarbetet på kraftproduktionens område även om rättsinstitutet utmönstras.

Å andra sidan framgår av förarbetena till jordabalkens bestämmelser om institutet rätt till elektrisk kraft (7 och 15 kap.) att VL:s ersättningskraft tillmäts viss betydelse som kreditunderlag (prop. 1970: 145 s. 301). Svenska bankföreningen har vid kontakter med utredningen bekräftat sin uppfattning om ersättningskraftens betydelse från finansieringssynpunkt. Enligt utredningen finns det visserligen möjlighet att finansiera kraftverksbyggnad genom upplåtelse enligt jordabalkens bestämmelser av rätt till elektrisk kraft. Utredningen anser emellertid att kraftintressenternas önskemål om fortsatt lagstiftning om ersättning i kraft samt bankföreningens synpunkter på institutets betydelse för finansieringen tillsammans utgör tillräckliga skäl för lagstiftning.

Beträffande utformningen av nya bestämmelser i ämnet framhåller utredningen att de betydande ekonomiska motprestationer som enligt gällande lag kan åläggas minoritetsdelägaren är mindre väl förenliga med ett ersättningssystem i vanlig mening. Minoritetsdelägarnas intresse är enligt utredningen inte i första hand att få ersättning utan att

få del i kraftproduktionen och de är beredda att på samma villkor som den byggande bära de kostnader och ta de ekonomiska risker som kan vara förenade med företaget. Frågan om minoritetsdelägarnas rätt att delta i företaget är väsentligen av privaträttslig natur och bör därför enligt utredningen åtminstone tills vidare prövas av domstol. Vattendomstolen bör dock vid behov inhämta yttrande från kommerskollegium (numera statens industriverk) om frågor med energipolitisk anknytning.

Utredningen förordar att de materiella bestämmelserna om minoritetsdelägarens rätt till kraft, i fortsättningen kallad andelskraft, tas in i 2 kap. VL. En redogörelse för utredningens förslag till sådana bestämmelser lämnas i det följande (avsnitt 4.2.2).

Förslaget att slopa de nuvarande bestämmelserna om ersättning genom kraftöverföring aktualiserar frågan om sådan rätt till ersättningskraft som redan har beslutats bör bestå för framtiden. Enligt gällande rätt torde det inte vara möjligt för ersättningstagaren att få en rätt till ersättningskraft utbytt mot ersättning i pengar även om vattendomstolen skulle finna en sådan lösning ändamålsenlig. Utredningen, som betonar att beslut om ersättningskraft mycket väl kan ha fattats i strid med båda parterns önskemål, förelår en möjlighet att byta ut ersättningskraft mot penningersättning. Detta innebär en naturlig konsekvens av utredningens ståndpunkt i fråga om själva institutet ersättningskraft. Behovet av en sådan avlösningsmöjlighet är särskilt stort när det gäller mindre kraftbelopp. Som förutsättning för att avlösning skall få ske bör enligt utredningen alltid gälla att den inte medför betydande olägenhet för motparten till den som gjort framställningen.

Sammanfattningsvis föreslår utredningen att bestämmelserna om ersättning genom kraftöverföring upphävs och ersätts av bestämmelser i 2 kap. VL om andelskraft samt att möjlighet införs till avlösning av redan beslutad ersättningskraft.

3.2.4 Ersättning genom tillhandahållande av vatten

En realkompensation i form av vattenleverans kan enligt utredningen ofta vara den enda utvägen att trygga vattenförsörjningen på en fastighet vars egna vattentäkt påverkas av en ny anläggning. Enligt vad utredningen inhämtat är det inte heller ovanligt att vattendomstolarna meddelar föreskrifter i ämnet. De nuvarande bestämmelserna om ersättningsvatten motsvarar enligt utredningen alltså ett praktiskt behov. Emellertid är de tillämpliga bara i mål om grundvattentäkt. Detta har dock inte hindrat vattendomstolarna att i andra fall — exempelvis vid uppdamning eller avsänkning av ett grundvattentäkten närbeläget vattenområde — ålägga företagarna att som skadeförebyggande åtgärd svara för vattenleverans. Utredningen anser att dessa likartade situationer bör behandlas på samma sätt. Det rör sig i båda fallen om skadeförebyggande åtgärder. Endast frågor om eventuellt kvarstående men bör enligt

utredningen komma under bedömande enligt VL:s ersättningsregler. Utredningen förordar att nuvarande bestämmelser om ersättning genom tillhandahållande av vatten utmönstras.

Om utredningens förslag genomförs kommer frågor om rätt till vattenleverans vid skada till följd av grundvattentäkt i fortsättningen helt att överlämnas åt rättstillämpningen. Med hänsyn till den praxis som numera etablerats på området bör detta enligt utredningen inte inge några betänkligheter. Eftersom förhållandena kan vara mycket skiftande, bör det enligt utredningen tvärtom vara en fördel att domstolarna får fria händer att anpassa sina föreskrifter till vad som behövs i varje särskilt fall. Utredningen understryker att det även utan uttryckliga lagregler naturligtvis åligger domstolarna att meddela sådana föreskrifter om åtgärder och ersättning att ersättningstagarna inte blir sämre ställda än tidigare.

Beträffande vattenleveransens omfattning bör enligt utredningen som allmän utgångspunkt gälla att leveransen skall motsvara vad som faktiskt har tagits ut vid den skadade vattentäkten i dess opåverkade skick. Viss hänsyn måste emellertid också tas till fastighetens framtida vattenbehov. Skadevållaren bör enligt utredningen svara för att fastighetens normala behov av husbehovsvatten kan tillgodoses också för framtiden. Skall vattnet användas för annat ändamål än husbehovsförbrukning, torde man i allmänhet ha att bestämma leveransskyldighetens omfattning med utgångspunkt i förbrukningen under de senare åren och vad som kan behövas för den närmaste framtiden. Enligt utredningen får det i denna situation ankomma på sakägaren att göra sannolikt att hans vattenbehov ökar i framtiden.

Utredningen behandlar frågan om den skadelidande också enligt den föreslagna ordningen bör kunna åläggas någon ekonomisk motprestation. Enligt utredningen låter det sig mindre väl förenas med ett ersättningssystem att ålägga den ersättningsberättigade betalningsskyldighet gentemot ersättningsgivaren. En sådan ordning bör undvikas genom en lämplig utformning av domstolarnas föreskrifter. Om den skadelidande bereds förmån av någon betydelse, bör värdet därav kunna reduceras exempelvis genom att företagaren åläggs att vidta åtgärder för att möjliggöra leveransen medan den skadelidande får svara för drift och underhåll. Det bör enligt utredningen också vara möjligt att låta företagaren svara för vattenleveransen bara till en viss punkt, exempelvis fastighetsgräns. Att en skadeförebyggande åtgärd kan innebära viss överkompensation är inte något ovanligt i vattenmål. Enligt utredningens mening är det rimligt att den som utsätts för tvångsingrepp får tillgodogöra sig de obetydliga övervärden som här är i fråga.

Utredningen tar upp frågan om VL:s förhållande till lagen (1970: 244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar (va-lagen). Enligt gällande rätt skall rättsförhållandet mellan en allmän va-anläggning

och den fastighetsägare som genom anläggningen lider intrång i sin rätt till vatten i princip bedömas enligt VL:s regler utan beaktande av att fastighetsägaren samtidigt kan vara skyldig att bli ansluten till anläggningen och därigenom få vatten i ersättning för det han förlorat (NJA 1959 s. 501). Om skyldigheten att leverera vatten i samband med grundvattentäkt i enlighet med utredningens förslag ses som en fråga om skadeförebyggande åtgärder, kan man enligt utredningen inte undgå att vid skaderegleringen ta hänsyn till vå-lagens bestämmelser. Har det klarlagts att sakägare får bruka va-anläggningen, bör enligt utredningen hänsyn tas till det. Detta innebär att åtgärder i form av brunnsfördjupning eller vattenleverans i särskild ledning i allmänhet inte blir meningsfulla. Vidare innebär det enligt utredningen att ersättning för fastighetsskada skall beräknas till skillnaden mellan fastighetens värde i oskadat skick och dess värde skadad men ansluten till va-anläggningen, med de ekonomiska fördelar och nackdelar denna anslutning kan medföra. Dessutom kan personlig ersättning komma i fråga.

Sammanfattningsvis föreslår utredningen, att nuvarande bestämmelser om ersättning genom tillhandahållande av vatten utmönstras och att frågan om skyldighet att leverera vatten i samband med grundvattentäkt skall ses som en fråga om skadeförebyggande åtgärder.

3.2.5 Ersättning i realvärden av annat slag

F. n. gäller att överenskommelse mellan parterna om att ersättning skall utgå i annan form än VL medger, t. ex. i form av mark, måste fastställas av vattendomstolen efter lämplighetsprövning för att bli gällande. I samband med den intensiva exploateringen av landets vattenkrafttillgångar under 1950- och 1960-talen framfördes från olika håll önskemål om möjligheter för domstolarna att oberoende av överenskommelse döma ut ersättning i realvärden (se stencilerade betänkanden av vattenlagssakkunniga år 1952 och av norrländska vattenkraftsutredningen år 1957 samt 3LU 1960: 33 och 1962: 14).

Enligt utredningen torde frågan om ersättning i realvärden, som inte berörs i utredningens direktiv, i dagens utbyggnadssituation sakna nämnvärd aktualitet. Utredningen anser att frågan nu bör avföras från dagordningen.

Vad gäller överenskommelse om ersättning i form av mark är det enligt utredningen tydligt att överenskommelsens lämplighet måste bedömas bl. a. från fastighetsbildningssynpunkt. En sådan bedömning synes inte böra ankomma på domstol utan ske i den ordning som gäller enligt fastighetsbildningslagen (1970: 988). Enligt 5 kap. 3 § fastighetsbildningslagen får förvärvaren vid tvångsförvärv begära sådan fastighetsreglering varigenom olägenhet av förvärvet kan undanröjas, minskas eller förebyggas. Enligt utredningens mening bör domstolens medverkan begränsas till att pröva eventuellt kvarstående ersättningsfrågor. Även

andra former av realkompensation framstår närmast som skadeförebyggande och bör enligt utredningen bedömas som sådana. Av det anförda följer enligt utredningen att en överenskommelse mellan parterna om ersättning i form av mark bör kunna fastställas av domstol endast under förutsättning att erforderliga fastighetsbildningsåtgärder visas kunna genomföras. I vilken mån överenskommelse om andra former av realkompensation kan fastställas måste enligt utredningen på samma sätt bero på om domstolen med bindande verkan kan besluta i frågan. Att hänsyn vid prövningen alltid måste tas till fastighetsborgenärernas intresse är tydligt. Utredningen anser att särskilda bestämmelser i ämnet kan undvaras.

3.2.6 Ersättning i pengar

Utredningen anser att man i VL bör införa expropriationslagens system att uppdelade penningersättningen på olika ersättningsarter: löseskilling, ersättning för fastighetsintrång samt annan ersättning. Viss uppdelning på olika ersättningsarter förutsätts redan nu i VL.

Utredningen tar upp frågan om VL bör innehålla en uttrycklig föreskrift om att löseskilling och intrångsersättning skall bestämmas med utgångspunkt i fastighetens marknadsvärde i överensstämmelse med vad som gäller enligt expropriationslagen. Från allmänna rättvisesynpunkter är det självfallet angeläget att likartade ersättningsfrågor bedöms efter enhetliga grunder. Principen att fastighetsskada skall värderas med utgångspunkt i marknadsvärdet måste enligt utredningen därför få slå igenom också i VL, om inte starka skäl kan anföras för en särreglering.

Några sådana skäl kan enligt utredningens mening inte anföras när det gäller inlösen av hel fastighet. Det förhåller sig visserligen så att företagen enligt VL ofta är lokaliserade till glesbygds- eller avfolkningsområden, där det kan vara svårt att fastställa ett marknadsvärde. Expropriationslagens ersättningsregler är emellertid avsedda att tillämpas också inom sådana områden och en värdering enligt för expropriationslagen angivna riktlinjer bör enligt utredningen leda till ett tillfredställande resultat även i vattenmål. Marknadsvärdet för fastigheter i glesbygdsområden torde ofta te sig orimligt lågt, särskilt om man jämför med en värdering enligt den ibland för byggnader tillämpade metoden att uppskatta nybyggnadskostnaden med reduktion för ålder och beskaffenhet i övrigt hos den befintliga byggnaden. Innehavet av en fastighet kan för ägaren medföra förutom fördel av bostad möjligheter till biinkomster och naturhushållning. Om ett uppskattat marknadsvärde inte täcker fastighetsägarens förlust, bör enligt utredningen liksom vid expropriation särskild ersättning kunna utgå vid sidan av löseskillingen. Systemet med särskild ersättning bör enligt utredningen inte tillämpas generellt inom områden med extremt låga marknadsvärden

utan först efter prövning i varje särskilt fall huruvida de i viss mån personliga skälen för särskild ersättning föreligger.

Inlösen av hel fastighet förekommer emellertid förhållandevis sällan i vattenmål. Den vanligaste ersättningssituationen är i stället att en del av en fastighet drabbas av ett direkt ingrepp, t. ex. inlösen eller överdämning, och att återstoden menligt påverkas av de förändrade vattenförhållandena i form av försumpning, skada på fiske, försvårad virkesutdrivning osv. Utredningen är medveten om att åtskilliga praktiska skäl kan anföras för den nuvarande ordningen. Skador på jordbruksmark eller på skogsmark och växande skog kan uppskattas inom hela skadeområdet med ledning av allmänt vedertagna normer och värderingen sker därigenom efter enhetliga grunder. Motsvarande gäller exempelvis företagets verkningar på fisket eller på virkesutdrivningen som kan utredas och skaderegleras i ett sammanhang. När en fastighet samtidigt drabbas av flera olikartade skador leder en värdering av varje skadetyper för sig emellertid erfarenhetsmässigt lätt till att de särskilda objekten övervärderas. Det torde också förekomma att man vid värderingen utgår från en oförändrad användning, trots att en sådan måste framstå som orationell, om hänsyn tas till företagets samlade inverkan på fastigheten. Enligt utredningen kommer det inte heller in i bilden att företaget eventuellt kan medföra nytta, t. ex. från torrläggningssynpunkt eller att skadeförebyggande åtgärder kan innebära viss överkompensation. Värderingen av olika skadeobjekt kan också leda till ersättningar för skadetyper som vid en samlad bedömning tar ut varandra, t. ex. om inverkan i ett hänseende innebär att arbetskraft blir överflödigt och i ett annat att det kommer att krävas ökad arbetsinsats. Om en fastighet samtidigt drabbas av flera skador, är det inte troligt att en presumtiv köpare söker bedöma vilken reduktion av köpeskillingen som bör förändras av varje särskild skada sedd för sig. Det naturliga är enligt utredningen i stället att köparen försöker bilda sig en uppfattning om vilken inverkan på fastighetens användningsätt företaget totalt sett kan tänkas få och bestämmer sitt bud efter det. Enligt utredningens mening bör partiella fastighetsskador i vattenmål på motsvarande sätt avgöras efter en helhetsbedömning.

Man kan enligt utredningen inte bortse från att slutresultatet blir ett annat och för den enskilde fastighetsägaren i allmänhet mera förmanligt med nuvarande tillvägagångssätt vid skadeuppskattningen i vattenmål jämfört med de metoder som numera måste tillämpas i andra expropriationsliknande situationer. Enligt utredningen kan dessa ojämnheter svårligen försvaras.

Utredningen förordar med hänsyn till det anförda att det i VL uttryckligen anges att löseskillning skall motsvara fastighetens marknadsvärde och att intrångsersättning skall motsvara den minskning i fastighetens marknadsvärde som uppkommer genom ingreppet.

VL saknar f. n. uttryckliga bestämmelser om avräkning av nytta mot skada. I praxis har det ansetts tillåtligt med sådan kvittning åtminstone i vissa fall. I doktrinen har framhållits att avräkningsfrågan rymmer så många konkurrerande ändamålssynpunkter att ett försiktigt lagande efter lägligheten ter sig motiverat inom rättstillämpningen (Ljungman i Festskrift för Karlgren s. 235). Den nya värderingsregeln för intrångsfallen kan enligt utredningen alltså sägas stå i tämligen god överensstämmelse med vad som får antas vara gällande rätt inom VL:s område. Samtidigt måste emellertid uppmärksammas att tvcksamhet möjligen kan uppkomma vid tillämpningen av den nya regeln i den för vattenrättens del inte alldeles ovanliga situationen att nyttan enligt föreskrift i VL grundar tvångsdelaktighet och därigenom bidragsskyldighet. I dessa fall får enligt utredningen nyttan inte avräknas i samband med regleringen av till äventyrs uppkommande fastighetskada till följd av företaget.

Enligt expropriationslagen gäller det undantaget från marknadsvärdesprincipen att man vid värderingen skall bortse från inverkan av någon betydelse av expropriationsföretaget. Regeln gäller endast i den mån det finnes skäligt med hänsyn till förhållandena i orten eller till den allmänna förekomsten av likartad inverkan under jämförliga förhållanden. Denna inskränkning ansluter till de grannelagsrättsliga ersättningsrequisit som lagfästas i 30 § miljöskyddslagen (1969: 387). Regeln gäller både positiv och negativ inverkan.

Vad vattenmålen beträffar torde enligt utredningen någon påvisbar förändring av fastighetsvärdena knappast äga rum annat än i samband med åtgärder av mera betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Behovet av en motsvarighet till expropriationslagens regel framstår alltså som begränsat med hänsyn till utvecklingen på vattenkraft-exploateringsområdet. De för expropriationsmålen karakteristiska markvärdestegringsproblemen saknar enligt utredningen större aktualitet i vattenmålen. Däremot kan det tänkas att ett företag enligt VL genom att väcka farhågor för förfulning, dimbildning eller buller påverkar fastighetsvärdena i negativ riktning. Detsamma kan vara fallet, om företaget befaras medföra en minskning av befolkningsunderlaget i bygden.

Enligt utredningens mening är det mot bakgrund av det anförda befogat att i sakägarnas intresse låta expropriationslagens regel om inverkan av expropriationsföretaget få en motsvarighet i VL.

Den uppskovsmöjlighet som VL erbjuder genom bestämmelserna om prövotid har enligt utredningen kommit att flitigt utnyttjas, företrädesvis i de stora kraftverks- och regleringsmålen. Man har därvid i allmänhet förfarit på det sättet att hela frågekomplex i målen, t. ex. om företagens inverkan på fiske, flottning eller virkesutdrivning ställts på framtiden för särbehandling efter fortsatt utredning, ofta genom en av domstolen

tillkallad sakunnig. Slutregleringen i uppskjutna delar kan sedan äga rum avsevärd tid efter den definitiva prövningen av övriga ersättningsfrågor för de olika fastigheterna. Detta förfarande låter sig enligt utredningen mindre väl förenas med ett ersättningsssystem som grundas på en samtidig bedömning av vattenföretagets samlade inverkan på olika fastigheter.

Utredningen föreslår därför att prövotidsbestämmelserna jämkas så att slutlig skadereglering för fastighet inte behöver äga rum, förrän även uppskjutna ersättningsfrågor är mogna för avgörande. Om provisorisk ersättning anses påkallad under uppskovstiden, bör denna utges i form av förskott på den slutliga ersättningen. Detta bör enligt utredningen gälla både för skador som i och för sig hade kunnat regleras omedelbart och för skador som omfattas av uppskovet. Förskottet bör enligt utredningen avvägas så att det i rimlig mån kompenserar den förutsebara totala nedgången i fastighetens marknadsvärde. När den uppskjutna ersättningsfrågan blir klar för avgörande, får den slutliga ersättningen för alla skador på fastigheten bestämmas och utgivna förskott avräknas. Enligt utredningen är det uppenbart att slutersättningen inte får understiga summan av utdömda förskott. Utredningen framhåller att personlig ersättning kan bestämmas slutligt även om frågan om fastighetskada ställs på framtiden.

Utredningen är medveten om att utredningens förslag kan verka något tyngande på målens handläggning. Förslaget ansluter dock till vad som gäller om förskott vid förhandstillträde enligt expropriationslagen. Väsentligare är att förslaget enligt utredningens mening leder till en så riktig skadevärdering i vattenmålen som möjligt.

Utredningen betonar nödvändigheten av att uppskov i fortsättningen förbehålls de fall då ett verkligt trängande behov därav föreligger. En sådan återhållsamhet förutsattes vid de nuvarande bestämmelsernas tillkomst (prop. 1952: 52 s. 49 och 3LU 1952: 12 s. 27). Enligt utredningen bör i första hand den utvägen prövas att domstolen med tillämpning av 35 kap. 5 § rättegångsbalken uppskattar skadan till skäligt belopp utan någon mera ingående undersökning av olika delskador. Väntas mera omfattande skador på fiske eller annat bör domstolen självfallet inte underlåta att närmare utreda företagets verkningar, eventuellt under en prövotid, även om detta medför viss tidsutdräkt. Om företaget bara i mindre mån kan väntas påverka t. ex. fisket, bör enligt utredningen mera ingående undersökningar kunna underlåtas.

Enligt 9 kap. 9 § skall ersättning under vissa förutsättningar fastställas även för fastighet som tillhör sökanden i vattenmålet. Bestämmelsen avser att skydda fastighetsborgenärerna. I utredningens förslag har någon motsvarighet till bestämmelsen inte tagits med. Med de belånings- och finansieringsmetoder som numera tillämpas saknar bestämmelsen enligt utredningen nämnvärd betydelse. Det torde i prak-

tiken vara utomordentligt svårt för en företagare att bakom ryggen på någon av sina kreditgivare skaffa sig erforderliga ekonomiska resurser och tillstånd enligt VL för att genomföra ett företag med de konsekvenser som avses i paragrafen. Enligt utredningen skapas erforderliga garantier mot förluster om borgenären genom klausul i omslagsreversen tillförsäkrar sig rätt att i ifrågavarande situation kräva betalning ur fastigheten i förtid (jfr 6 kap. 6 § jordabalken och prop. 1970: 20 del B 1 s. 312).

Sammanfattningsvis föreslår utredningen att ersättning skall bestämmas med utgångspunkt i fastighetens marknadsvärde och att marknadsvärdet under vissa förutsättningar skall bestämmas med bortseende från företagets inverkan. Utredningen föreslår också att slutlig skadereglering skall ske först när samtliga ersättningsfrågor för en fastighet kan avgöras.

3.2.7 *Betalning och tillträde m. m.*

En grundläggande princip i VL är f. n. att åtgärd i vatten som skadar annan inte får utföras innan föreskriven engångsersättning har betalats. Med hänsyn till de skadelidandes trygghet är det enligt utredningens mening ett oeftergivligt krav att denna princip vidmakthålls. Betalningen bör liksom hittills ske antingen genom nedsättning hos länsstyrelsen i det län där den skadade fastigheten ligger eller direkt till ersättningstagaren. Avgörande för vilken ersättningsform — nedsättning eller direktbetalning — som skall användas bör vara hänsynen till de borgenärer som har panträtt i fastigheten.

För uppnående av likformighet med expropriationslagen föreslår utredningen att de regler om nedsättning som nu gäller i fråga om skade- och intrångsersättningar tillämpas även för ersättning vid inlösen. Detta innebär att nedsättning bara behöver ske om egendomen är intecknad och att nedsättning kan underlåtas även om egendomen är intecknad under förutsättning att skadan prövas vara väsentligen utan betydelse för borgenärerna.

Den nuvarande ovillkorliga skyldigheten att sätta ned lösenbelopp kan enligt utredningen ha varit motiverad inte bara av omtanke om fastighetsborgenärerna utan också av önskemålet att ägarbytet ges viss offentlighet. En anmälan till länsstyrelsen är enligt utredningen fullt tillräcklig och en sådan anmälan får på samma sätt som nedsättning den rättsverkan att inlösen anses fullbordad. Länsstyrelsen bör enligt utredningen i administrativ ordning åläggas att underrätta inskrivningsmyndigheten om att anmälan har inkommit.

Enligt VL har företagaren viss betänketid under vilken han måste bestämma sig för om han vill utnyttja ett givet tillstånd att efter betalning ta annans egendom i anspråk. Vid skade- och intrångsersättning är betänketiden fem år från lagakraftgående beslut med möjlighet till för-

fängning medan betänketiden vid inlösen är ett år utan möjlighet, formellt sett, till förlängning. Att fristerna i VL gjorts avsevärt mycket längre än expropriationslagens tremånadersfrist torde enligt utredningen ha berott på att det ofta tar betydande tid att detaljplanera och utföra företag enligt VL och att man velat frita ersättningsgivaren från att utge ersättningen, innan han verkligen använder den rättighet han har fått. Dessa skäl är enligt utredningen alltså bärande. Ersättningsstagarnas anspråk på att inte under alltför lång tid hållas i ovetskap om huruvida deras egendom skall tas i anspråk eller inte motiverar emellertid enligt utredningen en viss förkortning av företagens nuvarande betänketider. Utredningen föreslår två år vid skada och intrång samt sex månader vid inlösen. Samtidigt bör enligt utredningen möjlighet beredas vattendomstolen att med tanke på de mera extraordinära fallen förkorta eller förlänga fristerna. Om parterna är ense om annan tid än som anges i lagen bör vattendomstolen naturligtvis kunna förordna i enlighet med parternas önskemål.

För att undvika uppenbara orättvisor som kan tänkas inträffa vid betydande ändringar i allmänna prisläget under tiden mellan tidpunkten för skadeuppskattningen (den s. k. värdetidpunkten) och betalningsdagen föreslår utredningen att ersättningstagarna tillförsäkras rätt till gottgörelse för förluster som drabbar dem till följd av den ekonomiska utvecklingen. Tvister om bagatellbelopp bör dock undvikas. Gottgörelse bör med hänsyn härtill utgå bara till dem, vilkas förluster inte är ringa. Talan om gottgörelse bör enligt utredningen väckas genom stämning till vattendomstolen.

Enligt VL gäller förbud mot att återkräva betald ersättning. De ersättningsberättigades ekonomiska trygghet kräver enligt utredningen att detta förbud behålls. Emellertid har återkravsförbudet ansetts innebära att det inte är tillåtet för företagaren att ens avräkna det belopp han utgett för mycket mot ersättningsbelopp som han sedermera blir skyldig fastighetsägaren (NJA 1953 s. 341). Med de ändringar som utredningen föreslår i bestämmelserna om prövotid (avsnitt 3.2.6) kommer detta problem normalt att bortfalla. Den slutliga ersättningen för hela fastigheten bestäms i ett sammanhang och från denna skall avräknas vad som utgått i förskott.

Den föreslagna regeln om rätt till avräkning får enligt utredningen konsekvenser även i fråga om ersättningsgivarens möjligheter att fullfölja talan mot ersättningsbeslut, när ersättningen har betalats. Högsta domstolen har i pleniavgörandet NJA 1961 s. 743 med tolv röster mot tolv förklarat att någon fullföljdsrätt då inte föreligger. Om avräkning tillåts, är enligt utredningen emellertid den teoretiska grunden för fullföljdsförbudet undanröjd. Därmed bortfaller också en inskränkning av möjligheterna att under högre rätts prövning föra frågor om lagtolkning

och rättstillämpning, som utredningen i likhet med högsta domstolens minoritet anser mindre önskvärd.

Det är tänkbart att skillnaden mellan erlagt och i högre rätt reducerat ersättningsbelopp kan komma att kvittningsvis göras gällande av företagaren i samband med talan om ersättning för oförutsedd skada. Med hänsyn till de skiftande förhållandena måste det enligt utredningen överlämnas till rättstillämpningen att avgöra under vilka omständigheter sådan avräkning bör få ske. Vad som i allmänhet gäller för rätt till kvittning torde härvid få vara vägledande. Detta innebär enligt utredningen bl. a. att kvittning får ske inom den allmänna preskriptionstiden, räknat från den tidpunkt då den ursprungliga ersättningsfrågan slutligt avgjordes i högre rätt, under förutsättning att den skadade fastigheten inte bytt ägare.

VL innehåller nu utförliga regler om tillträde till fast egendom som skall lösas. Enligt utredningens mening bör VL:s tillträdesregler närmas till motsvarande regler i expropriationslagen. De synbarligen något stela reglerna i VL bör enligt utredningen med fördel kunna ersättas med bestämmelser om rätt för företagaren att tillträda egendom som skall lösas utan ett komplicerat uppsägningsförfarande. Utredningen föreslår att företagaren berättigas tillträda egendomen när han betalt ersättningen för egendomen liksom ersättning för skada genom avståndet och dessutom, i förekommande fall, gjort anmälan till länsstyrelsen. Ersättningstagaren måste emellertid samtidigt få rätt till skäligt uppskov, om hans förhållanden ger anledning till det. Sådana regler kan enligt utredningen samordnas med reglerna om rätt att utnyttja tillstånd. Utredningen anmärker, att möjligheten att föreskriva tillträde med kortare eller längre varsel medför att ersättningens storlek måste bestämmas med hänsyn till tillträdesvillkoren. Däremot bör enligt utredningen ett uppskov med tillträde inte ha någon inverkan på frågan om när inlösningsen skall anses fullbordad.

Utredningen föreslår en motsvarighet till nuvarande bestämmelser om återlösen av fast egendom som inte använts för avsett ändamål.

3.3 Remissyttrandena

3.3.1 Allmänt

Förslaget har fått ett mycket positivt mottagande av det helt övervägande flertalet av remissinstanserna. Åtskilliga synpunkter framförs dock i fråga om förslagets utformning. Förslaget i dess helhet tillstyrks av *lantbruksstyrelsen*, *fiskeristyrelsen*, *kommerskollegium* och *länsstyrelsen i Jönköpings län*.

Jämtbygdens tingsrätt, *Arjeplogs kommun*, *Föreningen Sveriges tingsrättsdomare* och *advokatsamfundet* avstyrker med vissa mindre undantag att förslaget till nya ersättningsbestämmelser läggs till grund för

lagstiftning. De grundar sin avvisande inställning framför allt på att en värdering efter marknadsvärde inte skulle vara lämplig i vattenmål (se vidare avsnitt 3.3.2 och 3.3.6).

3.3.2 Förutsättningarna för samordning

Utredningens uppfattning att VL:s ersättningsbestämmelser bör samordnas med expropriationslagen delas av praktiskt taget samtliga remissinstanser. Det understryks att ersättningsreglerna vid olika typer av ingripanden mot fast egendom bör vara principiellt likartade oavsett vilken lagstiftning som åberopas. *VASO* anser förslaget vara välmotiverat och att det skulle underlätta och påskynda skaderegleringen i såväl den skadelidandes som företagarens intresse. *Bankföreningen* anser, att en mera enhetlig utgångspunkt vid bedömningen av ersättningsproblemen inom fastighetsrätten är ägnad att göra hela regelsystemet mera lättillgängligt, vilket underlättar den rättsliga bedömningen av det enskilda fallet.

Industriförbundet delar utredningens uppfattning att en så långt som möjligt enhetlig bedömning av likartade ersättningsproblem är naturlig och önskvärd. Enligt förbundets mening hade dock en vidareutveckling av de vattenrättsliga principerna varit ett möjligt alternativ dels med hänsyn till de speciella vattenrättsliga förhållandena, dels mot bakgrund av den kritik som riktats mot expropriationslagens ersättningsprinciper.

Jämtbygdens tingsrätt och *Föreningen Sveriges tingsrättsdomare*, som avstyrker förslaget, framhåller att lagstiftaren synes eftersträva ett visst enhetligt regelsystem för all lagstiftning med fastighetsrättslig anknytning utan tillräckligt beaktande av om detta är förenligt med rådande sakliga skillnader inom de olika rättsområdena. Vid genomförande av de nya ersättningsbestämmelserna i expropriationslagen behandlades inte de speciella vattenrättsliga förhållandena och det gjordes inte någon undersökning av om det finns något av värde i VL:s skaderegleringsystem att ta vara på och överföra till expropriationslagen. I motsats till utredningen anser tingsrätten och föreningen, att det inte föreligger huvudsaklig överensstämmelse mellan VL och expropriationslagen beträffande tvångsingreppens art. I expropriationsfallen är inlösen det normala medan i vattenmålen inlösen förekommer endast undantagsvis. I vattenmålen är det i stället i allt väsentligt fråga om ett ofta stort antal olikartade skador, som visserligen vållas av det direkta ingreppet på fastigheten men som sammanhänger med belägenheten vid vattendraget och de däri ändrade hydrologiska förhållandena. Att beräkna ersättning för denna mångfald av skade- och intrångssituationer med hjälp av expropriationslagens skaderegleringsystem, som främst tar sikte på inlösen i tätbebyggelse, verkar inte rimligt. Med hänsyn till mångfalden av skador och intrång, som saknar motsvarighet i expropriationsfallen, kan

enligt tingsrättens och föreningens mening en mera nyanserad inställning mot den skadelidande vara på plats än vad utredningens förslag om anpassning till expropriationslagens skaderegleringssystem skulle få till följd.

Advokatsamfundet, som också avstyrker förslaget, anser att nuvarande ersättningsbestämmelser i VL, fastän de inte är särskilt lättillgängliga, ändå i stort sett har fungerat väl i praxis. Enligt samfundets mening har vidtagna ändringar i expropriationslagens ersättningsregler gjort dessa mindre lämpade att tjäna som förebild för VL. Det skulle vara olyckligt att nu tvinga in VL:s beprövade ersättningsregler i expropriationslagens nya och oprövade regelsystem. I likhet med Jämtbygdens tingsrätt och tingsrättsdomareföreningen hävdar samfundet vidare att tvångs-ingreppens art i stora delar inte är överensstämmande.

Arjeplogs kommun hyser allvarliga betänkligheter mot förslaget. Expropriation sker för allmänna behov medan tvångs-ingripanden enligt VL ofta sker för att tillgodose lukrativa intressen. Dessutom saknas de för expropriationsmålen karakteristiska markvärdestegringsproblemen. Den bärande principen att ingen bör drabbas av ekonomisk förlust på grund av att hans egendom tvångsvis tas i anspråk har kommit till uttryck i nuvarande ersättningsbestämmelser i VL och fungerar enligt kommunens mening tillfredsställande. Kommunen står därför främmande för en ändring av gällande regler.

Frågan om tillämpning i VL av presumtionsregeln i 111 a § lagen (1917: 189) om expropriation tas upp av två remissinstanser. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* anser att en sådan regel inte är motiverad inom den lukrativa vattenrätten. *Lantmäteristyrelsen* delar denna uppfattning men anser att det bör undersökas om någon motsvarighet möjligen behövs för inlösen i samband med sådana typer av ingrepp enligt VL, som hänför sig till statens eller kommuns skyldigheter gentemot medborgarna, t. ex. vattenförsörjning och avloppshantering.

Utredningens förslag att särbestämmelserna i 9 kap. 8 och 48 §§ om ersättning för ideell skada resp. förhöjning i vissa fall med femtio procent inte skall ges någon motsvarighet i de nya bestämmelserna tillstyrks eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. *Lantmäteristyrelsen* framhåller, att fastighetsrationalisering i flera fall stött på svårigheter eller rentav motstånd så länge vattenkraftutbyggnad är aktuell. Förhöjningsregeln kan medföra handlingsförlamning under avsevärd tid. Den har dessutom indirekt verkan genom att den slår igenom även i frivilliga uppgörelser mellan vattenkraftsföretagare och markägare. *Lantmäteristyrelsen* vill därför kraftigt understödja förslaget att upphäva förhöjningsregeln. *Västerbottens länsorgan för vattenkraftsfrågor*, som tillstyrker utredningens förslag, anser att ideell skada borde kunna beaktas då fråga uppkommer om en skada bör undanröjas eller minskas genom en skadeförebyggande åtgärd. Länsorganet efterlyser i anslut-

ning härtill en lagbestämmelse om att domstol kan föreskriva skadeförebyggande åtgärder under vissa betingelser.

Utredningens förslag att utmönstra regeln om ersättning för ideell skada avstyrks av *Vänersborgs tingsrätt* och ifrågasätts av *Jämtbygdens tingsrätt* och *advokatsamfundet*. Enligt *Vänersborgs tingsrätt* bör avgörande för frågan om särskild generositet skall visas en skadelidande vid ett tvångsingripande vara i vad mån ingripandet sker till förmån för ett utpräglat vinstintresse. Det är fortfarande i detta hänseende stor skillnad mellan ett expropriationsfall och t. ex. ett större vattenkraftsmål. Vinstintresset i sistnämnda mål minskas enligt tingsrätten inte av att staten eller en kommun står som sökande. Det förefaller tingsrätten omotiverat att ta bort möjligheterna till ersättning för ideella skador i tider då på de allmänna intressenas område hänsynstagande till annat än ekonomiska verkningar får en allt större betydelse. Tingsrätten ansör det inte heller rimligt att som skäl för ett borttagande åberopa svårigheten att finna en objektiv värderingsnorm. Man bör enligt tingsrätten inte bortse från att vid de allt oftare förekommande frågorna om ersättning för trevnadsvärden 9 kap. 8 § gjort det möjligt att inte hårdra fall, där tveksamhet rått om inverkan på fastighetsvärdet. — *Jämtbygdens tingsrätt* kritiserar särskilt det av utredningen anförda skälet att 9 kap. 8 § saknar motsvarighet i expropriationslagen och att det inte kan komma i fråga att i denna lag utvidga rätten till ersättning. — *Advokatsamfundet* framhåller, att 9 kap. 8 § visserligen sällan föranlett särskild ersättning i pengar men att bestämmelsen haft betydelse vid bedömning av ett företags utformning och av skadeförebyggande åtgärder.

Utredningens förslag att mönstra ut bestämmelserna om femtio procents förhöjning avstyrks av *fiskeriintendenten i Övre Norra distriktet*, *Arjeplogs* och *Jokkmokks kommuner*, *Svenska naturskyddsföreningen*, *Svenska samernas riksförbund* och *Vattenvärnet*. Enligt fiskeriintendenten hänvisas i vattenmål i fråga om ersättning för skada på fiske till denna förhöjningsregel, när det gäller att t. ex. beakta eventuella framtida rationaliseringsvinster eller vinsten av andra mera ekonomiska former för att utnyttja fisket. Det är nästan ogörligt att mera bestämt kunna förutsäga sådana framtida förhållanden. Speciellt kan detta gälla utvecklingen i sportfisket, där värdet av en enskild fiskerätt kan flerdubblas. — Enligt *Arjeplogs kommun* medför framför allt vattenregleringarna så betydande ingrepp i den omgivande bygden att skadan bara delvis blir ersatt enligt VL:s regler. Enligt kommunen finns det därför uppenbarligen fog för att bibehålla förhöjningsregeln. Ett av motiven för förhöjningsregeln, nämligen att tillförsäkra fastighetsägaren ersättning för minskade möjligheter att öka fastighetens produktionsförmåga, står enligt kommunen alltjämt fast. Enligt kommunens mening är syftet med tvångsingrepp enligt expropriationslagen väsensskilt från motsvarande tvångsingrepp enligt VL och ersättningsbestämmel-

serna i expropriationslagen kan därför inte åberopas som skäl för att slopa förhöjningsregeln. — Jokkmokks kommun anser, att de skäl som på sin tid föranlett förhöjningsregeln alltså är lika bärande. — Naturskyddsföreningen anser, att det kan vara väl motiverat att den skadelidande får viss vinst av att honom tillhörig egendom exploateras av ekonomiska intressenter. — Samernas riksförbund anser, att samma skäl som utredningen anför för bygdeavgifter kan åberopas även för förhöjningsregeln. Principen att låta de skadelidande få del i företagets vinst måste enligt förbundet anses riktig. Förbundet för i detta sammanhang fram tanken att samerna borde få viss procent av vinsten på vattenkraftsutbyggnad inom samernas områden. — Vattenvärnet anför, att förhöjningsregeln infördes för att ge skadelidande en chans att skaffa sig en acceptabel ersättningsfastighet och att situationen inte på något sätt har förändrats.

3.3.3 Ersättning genom kraftöverföring

Utredningens förslag att upphäva bestämmelserna om ersättningskraft och att införa möjlighet till avlösning av redan beslutad ersättningskraft samt att införa ett nytt institut, benämnt andelskraft, tillstyrks eller lämnas utan erinran av samtliga remissinstanser. Vissa synpunkter framförs dock.

Bålforsens kraftaktiebolag anser, att det är av intresse både ur allmän och enskild synpunkt att det även i fortsättningen blir möjligt för minoritetsägare till strömfall att ta del i kraftproduktionen och framhåller att bestämmelserna om ersättningskraft uppenbarligen har varit av mycket stor betydelse under den gångna kraftutbyggnadsperioden. Samarbetet mellan företagen på produktionssidan bygger i betydande omfattning på aktiebolagsformen och systemet med ersättningskraft. Bolaget har kraftandelar i form av ersättningskraft omfattande sammanlagt cirka 500 miljoner kWh under ett normalår — från sammanlagt 12 vattenkraftstationer — medan bolagets på aktier baserade kraftandelar svarar mot cirka 1 325 miljoner kWh — från sammanlagt 14 vattenkraftstationer.

Vattenöverdomstolen anser det högst tvacksamt om det är motiverat att införa ett system med andelskraft vid sidan av jordabalkens bestämmelser om rätt till elektrisk kraft. Eftersom det föreslagna institutet omfattas av ett starkt önskemål hos kraftindustrin och det kan få viss betydelse som medel att underlätta uppgörelser mellan ägare av vattenkraft, vill vattenöverdomstolen inte motsätta sig att institutet andelskraft införs.

Vänersborgs tingsrätt framhåller att vattenkraft kan gå förlorad för en strömfallsägare även om den inte tillgodogörs och att f. n. ersättning kan bestämmas i kraft (9 kap. 14 §). Fall kan uppkomma, där en stor del av en strömfallsägarers vattenkraft går förlorad genom ett annat

vattenbyggnadsföretag och där överföring av motsvarande mängd kraft skulle vara av stor betydelse för hans verksamhet. Med hänsyn till å ena sidan nuvarande möjligheter att köpa kraft från tillgängliga distributionsnät och å andra sidan möjligheten till överenskommelser i sådana fall anser sig tingsrätten med viss tvekan kunna godta utredningens förslag att inte införa någon motsvarighet till nuvarande 9 kap. 14 §.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län framhåller, att rätt till ersättningskraft som inte kan utnyttjas på fastigheten kan föra med sig att ägaren behåller fastigheten endast i spekulationssyfte. Rätt till ersättningskraft medför ofta irritation och oklarheter och hindrar ibland jordbrukets och skogsbrukets rationalisering. Länsstyrelsen anser därför att de föreslagna övergångsbestämmelserna om möjlighet att avlösa ersättningskraft mot pengar är av värde för den allmänna rationaliseringen av fastighetsbeståndet.

3.3.4 Ersättning genom tillhandahållande av vatten

Utredningens förslag i denna del lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. Några instanser kritiserar dock förslaget att mönstra ut de nuvarande bestämmelserna om ersättning genom tillhandahållande av vatten.

Vattenöverdomstolen, som ansluter sig till förslaget, framhåller att den vattenleverans som åläggs enligt 9 kap. 46 § får sakrättslig dignitet till skillnad mot åläggande i övrigt att vidta skadeförebyggande åtgärd. Vattenöverdomstolen anser inte att sakrättsligt skydd är i så hög grad motiverat i just detta fall att man för den skull bör avstå från ett av andra skäl i och för sig motiverat upphävande av 9 kap. 46 §. I detta sammanhang ifrågasätter vattenöverdomstolen en uttrycklig lagbestämmelse om möjlighet för domstol att förordna om skadeförebyggande åtgärd som alternativ till ersättning i pengar. Det kommer enligt vattenöverdomstolen alltid att finnas behov av att kunna meddela sådana förordnanden inte bara vid grundvattentäkt utan över huvud taget vid företag enligt VL. Eftersom den teoretiska grunden för nuvarande praxis är föremål för olika meningar, är en uttrycklig lagbestämmelse enligt vattenöverdomstolens mening särskilt motiverad när man ansluter VL:s ersättningsregler till motsvarande bestämmelser i expropriationslagen, som saknar institutet skadeförebyggande åtgärder. Ett ytterligare skäl för en uttrycklig lagbestämmelse är enligt vattenöverdomstolen att skadeförebyggande åtgärder i undantagsfall kan innebära en viss överkompensation för den skadelidande, vilket står i mindre god överensstämmelse med utvecklingen inom expropriationslagens tillämpningsområde. *Växjö tingsrätt*, som också ansluter sig till utredningens förslag, utgår från att utredningens uttalanden om skadeförebyggande åtgärder kommer att tjäna till ledning för blivande rättstillämpning. *LRF* motsätter sig inte förslaget att mönstra ut bestämmelserna om ersätt-

ningsvatten mot bakgrund av att utredningen uttalat att det även utan uttryckliga lagregler åligger domstolarna att meddela sådana föreskrifter om åtgärder och ersättning att ersättningstagarna inte blir sämre ställda än tidigare.

Södertörns, Vänersborgs, Jämtbygdens, Umebygdens och Luleå tingsrätter, Föreningen Sveriges tingsrättsdomare och Sveriges advokatsamfund anser att bestämmelserna om ersättningsvatten bör bibehållas och avstyrker utredningens förslag i denna del. Södertörns tingsrätt anser att bestämmelserna om ersättningsvatten bör flyttas över till 2 kap. och att i detta kapitel bör kodifieras gällande praxis i fråga om skadeförebyggande åtgärder. — Vänersborgs tingsrätt framhåller att realkompensation i form av vattenleverans ofta är den enda möjligheten att trygga vattenförsörjningen på en fastighet. Bestämmelserna i 9 kap. 46 § motsvarar ett praktiskt behov. Som skäl för sitt förslag anför utredningen endast att motsvarighet till 9 kap. 46 § saknas för andra mål än grundvattentäktsmål. Detta resonemang borde enligt tingsrätten närmast leda till en utvidgning av institutet även till andra måltyper, där vattenleverans framstår som en önskvärd kompensationsform. Att så inte skett tidigare har enligt tingsrättens mening sin naturliga förklaring i det förhållandet att vid anläggande av grundvattentäkt i motsats till vid andra företag vattenleverans kan påtvingas anläggaren, eftersom man i regel inte behöver befara att det skall medföra olägenhet av betydelse för honom. Tingsrätten delar alltså inte utredningens uppfattning att det här rör sig om likartade situationer. Tingsrätten ifrågasätter om det kan vara lämpligt att sedan fast praxis etablerats på ett visst område under förebärande härav ta bort de bestämmelser som utgör grunden för denna praxis. Utan stöd av en lagbestämmelse torde det för övrigt inte vara möjligt att ålägga ersättningstagaren bidragskyldighet vid överkompensation. — Jämtbygdens tingsrätt och tingsrättsdomareföreningen framhåller också att det är egendomligt att införa en lagregel, varav uppenbarligen behov förelegat, för att sedan efter någon tid, när praxis inrättat sig efter denna regel, slopa den. Syftet att tillförsäkra en skadelidande fastighet varaktig tillgång till vatten kan enligt tingsrättens och föreningens mening inte tillgodoses annat än genom en sakrättslig konstruktion av leveransförhållandet. Rätt till ersättningsvatten kan ha viss betydelse för en fastighets värde som kreditunderlag. Parter och domstol bör dessutom ha vissa grundläggande lagregler att falla tillbaka på i fråga om ersättningsvatten. Bestämmelserna bör enligt tingsrätten och föreningen utvidgas att gälla även andra måltyper än mål om grundvattentäkt. — Umebygdens tingsrätt framhåller, att det är fråga om borttagande från fastigheten av en nyttighet som fastighetsägaren är beroende av och som han utnyttjat utan någon egentlig kostnad. Föreskrifter om ersättning genom tillhandahållande av vatten bör därför enligt tingsrättens mening finnas

i VL, lämpligen i 2 kap. — Luleå tingsrätt anser, att en utmönstring av bestämmelserna om ersättningsvatten, vilka motsvarar ett praktiskt behov, skulle innebära en försämring av rättsläget för den skadelidande. Skillnaden mellan mål om grundvattentäkt och andra mål bör enligt tingsrättens mening i stället överbryggas genom en allmän regel om ersättning genom tillhandahållande av vatten i 2 kap. — Även advokatsamfundet anser att bestämmelsernas tillämpningsområde bör utsträckas.

Länsstyrelsen i Jönköpings län är inte fullt övertygad om att tiden är mogen för att slopa bestämmelserna om ersättning genom tillhandahållande av vatten.

3.3.5 Ersättning i realvärden av annat slag

Utredningens förslag i denna del lämnas utan erinran av praktiskt taget samtliga remissinstanser. Tre remissinstanser framför dock viss kritik.

Fiskeriintendenten i Övre Norra distriktet anser, att ersättning i realvärde i princip är att föredraga, när det gäller fiskeskada.

Svenska Bankföreningen tar upp frågan om domstolens prövning av överenskommelser om realkompensation. Bankföreningen instämmer i utredningens uttalande, att hänsyn vid prövningen alltid måste tas till fastighetsborgenärernas intresse. Enligt föreningens mening är emellertid denna princip så väsentlig, att en föreskrift med detta innehåll bör tas in i lagtexten. Bankföreningen anser, att det är oklart vad utredningen avser med sitt uttalande att frågan i vilken mån överenskommelser kan fastställas beror på om domstolen med bindande verkan kan besluta i ämnet.

Vänersborgs tingsrätt anser, att vattendomstol fortfarande bör ha skyldighet att pröva lämpligheten av överenskommelser om realkompensation. — Beträffande det av utredningen särskilt diskuterade fallet om ersättning i mark har utredningen sammanblandat prövningar som skall företagas av olika myndigheter. Den lämplighetsprövning som enligt gällande rätt åligger vattendomstolen avser givetvis endast ifrågasvarande överenskommelse och inte frågan huruvida en fastighetsbildning av överenskommet slag bör få ske. Vattendomstolen kan inte, som utredningen förordar, begränsa sin prövning till att avse eventuellt kvarstående ersättningsfrågor utan domstolen har att, sedan parterna beretts tillfälle att ordna fastighetsbildningsfrågan, avgöra hela den föreliggande ersättningsfrågan. Avgörande för om annan myndighets beslut skall anses vara en förutsättning för fastställelsen torde i första hand vara att överenskommelsen förutsätter ett sådant beslut. Fall kan således i och för sig förekomma då en överenskommelse redan nu finnes böra fastställas, trots att t. ex. fastighetsbildning av någon anledning ännu inte skett. — Även efter det att de av utredningen före-

slagna nya ersättningsreglerna trätt i kraft kan givetvis fråga om fastställelse av överenskommelse om realkompensation bli aktuell och då som ett stadfästande av förlikning. Möjligheterna för vattendomstolen att för sådant fall vägra fastställelse på grund av att annan myndighets beslut inte föreligger är enligt tingsrättens mening i varje fall inte större än nu. Sådant vägran förutsätter ju i själva verket en prövning av överenskommelsens lämplighet. — Tingsrätten delar inte utan vidare utredningens uppfattning att överenskommen realkompensation närmast framstår som en skadeförebyggande åtgärd. Utredningens uppfattning är inte heller ägnad att motivera den föreslagna lagändringen, eftersom en skadeförebyggande åtgärds lämplighet utgör den avgörande förutsättningen för åläggandet att vidta åtgärden.

3.3.6 Ersättning i pengar

Utredningens förslag i denna del har utsatts för åtskillig kritik. Även de remissinstanser som inte avstyrker förslaget har framfört kritik av varierande styrka mot användande av marknadsvärdet vid bestämmande av ersättning enligt VL. Förslaget att införa marknadsvärdesprincipen i VL avstyrks av tio remissinstanser.

Lantmäteristyrelsen, som anser att den föreslagna principlösningen är riktig, behandlar följderna av att begreppet marknadsvärde förs in i VL. Enligt styrelsen syftar ändringarna otvivelaktigt till en avsevärd sänkning av ersättningsbeloppen i förhållande till nuvarande ersättningsregler. Vid kraftverksbyggande och vattenreglering har enligt lantmäteristyrelsen fastighetsskadan hittills ofta beräknats till högre belopp än vad som motiveras av ändring i marknadsvärdet. Detta beror inte enbart på regeln om 50 procents förhöjning utan även på att begreppet "fulla värdet" skall vara vägledande. Belopp som utdömts enligt nuvarande ersättningsregler i VL eller som erlagts på grund av överenskommelse kan därför inte utan vidare tjäna som underlag för ersättningsberäkningar enligt de av utredningen föreslagna reglerna. Om marknadsvärdeberäkningar enligt dessa regler skulle ge till resultat att nuvarande ersättningspraxis förs vidare finns det risk för att marknadsvärdebegreppet i annan lagstiftning också fjärras från en riktig tillämpning. Om det bedöms som svårt att i tillämpningen frångå nuvarande ersättningspraxis är det enligt lantmäteristyrelsen med hänsyn till fördelarna med ett enhetligt marknadsvärdebegrepp bättre att i VL behålla systemet med förhöjning av fulla värdet än att införa marknadsvärdebegreppet. Emellertid rör det sig vid vattenkraftsutbyggnad oftast om ersättning för skador på jord- och skogsbruksmark utan några större förväntningar på övervärden och det finns därför enligt lantmäteristyrelsens mestadels godtagbar utgångspunkt för värderingen i lantbruksnämndernas inköps- och försäljningsverksamhet.

Vattenöverdomstolen, som godtar förslaget, framhåller, att när det

gäller lösen av hel fastighet eller del av fastighet förhållandena är likartade vid alla typer av tvångsförfoganden. För dessa fall ansluter sig vattenöverdomstolen till förslaget att expropriationslagens ersättningsbestämmelser görs tillämpliga inom vattenrätten, även om fastigheter som berörs av företag enligt VL ofta ligger i glesbygden, där en marknad för försäljning och köp av fastigheter saknas. Som förutsatts i expropriationslagens förarbeten (prop. 1971: 122) får man i dessa fall tillgripa olika hjälpmetoder. — De tvångsförfoganden som består i att företagaren utan inlösen ges rätt att ta annans mark i anspråk står rättighetsexpropriationen nära. Det är därför enligt vattenöverdomstolen även för dessa fall motiverat med en anpassning till expropriationslagens ersättningsystem. — De ersättningsfrågor som helt dominerar i vattenmål avser emellertid skador som en följd av ändrade hydrologiska förhållanden som inte är av sådan art och omfattning att de föranleder inlösen. Sådana skador består i exempelvis överdämning eller försumpning av mark, minskat utbyte av fiske, påverkan på brunnar eller förstörelse av s. k. tekniska föremål som bryggor och stängsel. Andra vanliga former av skador är ökade svårigheter att tillgodogöra sig en fastighets skogsproduktion eller att använda båt för fastighetens skötsel. Dessa typiskt vattenrättsliga skador är ofta marginella, vilket kan göra det orealistiskt att tala om ändringar i marknadsvärdet, helt bortsett från svårigheten över huvud taget att bestämma marknadsvärden i hithörande fall. En övergång från värdering efter skadekategorier till en ordning som innebär en samlad värdering fastighet för fastighet innebär enligt vattenöverdomstolen att man överger ett sedan länge fast utbildat system med ersättningsnormer för olika skadetyper. Liksom i de fall då expropriation medför marginell skada får man här tillämpa olika hjälpmetoder — i form av kvadratmeterpris, avkastningskalkyler o. dyl. — för att komma fram till en värdedifferens. Ett visst behov av fortsatt begagnande av nu tillämpade normer kommer därför att finnas. Enligt vattenöverdomstolens mening bör marknadsvärdesprincipen inte få leda till att omfattande utredningar om marknadsvärdet utförs i fall då de saknar egentlig betydelse. Vid kommande reform av de processuella reglerna i VL kan det möjligen vara lämpligt att utrusta domstolarna med befogenhet att ge anvisningar om hur utredningen i målet bör läggas upp. — En klar fördel med den av utredningen förordade metoden är enligt vattenöverdomstolen att man i varje fall som ett slutsteg i värderingen måste företa en helhetsbedömning av de skador som drabbar en fastighet. Härigenom kan man på ett helt annat sätt än med nuvarande system kvitta skada mot nytta av ett och samma företag. Särskilt när det gäller överkompensation, som ibland blir följden av skadeförebyggande åtgärder, saknas nu möjlighet att beakta den vinst som uppkommer för den skadelidande. Med det föreslagna systemet kan man också motverka den överkompensation som lätt uppstår

när t. ex. flera var för sig bestämda ersättningsposter adderas till varandra. — Med hänsyn till det anförda och till värdet av enhetlighet i regelsystemet på fastighetsrättens område anser sig vattenöverdomstolen även i fråga om de typiskt vattenrättsliga skadorna kunna godta förslaget att intrångsersättning skall bestämmas så att den motsvarar minskningen i fastighetens marknadsvärde. Vattenöverdomstolen understryker att sådana skador på fastighet ofta inrymmer moment för vilka "annan ersättning" bör utgå.

Vissa betänkligheter mot användning av marknadsvärdesprincipen framför allt i skadefallen framförs också av andra remissinstanser. *Kammarkollegiet* framhåller att nedströmsverkningarna av en reglering kan beröra ett stort antal fastigheter med sinsemellan varierande relativa marknadsvärden. Att för dessa i varje särskilt fall undersöka vilken reduktion av en eventuell köpeskillning som regleringen kan tänkas medföra förefaller kunna leda till praktiska svårigheter och osäkra resultat. Kollegiet anser det möjligt att den nya skadevärderingsregeln leder till ökade processkostnader. *Södertörns tingsrätt* påpekar att i de glesbygder som berörs av t. ex. de norrländska kraftutbyggnadsföretagen kommer ersättningsprövningen, åtminstone vid delskada, att ofta domineras av frågor om annan ersättning än sådan som hänför sig till marknadsvärden. *Luleå tingsrätt* delar utredningens uppfattning att marknadsvärdet för fastigheter i glesbygdsområden oftast ter sig orimligt lågt. Det är enligt tingsrätten också tydligt att fastighetens värde för ägaren i dessa fall oftast är väsentligt högre än marknadsvärdet, som kan vara svårt att få fram i glesbygdsområden. Enligt tingsrättens mening kommer vattendomstolens handläggning av vattenmål att tyngas av skyldighet att i de enskilda fallen pröva om de personliga skälen för särskild ersättning föreligger vid inlösen av hel fastighet. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* framför liknande synpunkter och ifrågasätter — för det fall att en fastighetsägare nödgas lämna byggnad som innehas i huvudsakligt syfte att bereda bostad åt ägaren eller honom närstående — en bestämmelse om att löseskillingen inte får bestämmas till lägre belopp än som behövs för anskaffande av likvärdig bostad. En sådan garanti, som liknar egnahemsgarantin i expropriationslagen, skulle enligt länsstyrelsens mening vara betydelsefull särskilt om förhöjningsregeln avskaffas. *Västerbottens länsorgan för vattenkraftsfrågor* anser, att bestämmelsen om att marknadsvärdet skall användas bör kompletteras med ett stadgande om att vattendomstolen kan värdera skadan efter andra principer, om en sådan värdering är mera praktisk och ändamålsenlig. Länsorganet framhåller svårigheten att få grepp om marknadsvärdet eller minskning i detta på grund av skada. Den föreslagna skadevärderingen torde bli mycket omständlig och tidskrävande, bl. a. därför att man inte får använda sig av schabloner. *Industriförbundet* anser, att det även med utredningens förslag som principiell utgångspunkt

finns skadefall då en objektvärdering ter sig naturligare och lättare leder till ett tillfredsställande resultat. En sådan värderingsmetodik överensstämmer med vad som förordats för vissa situationer i delexpropriationsfallen. Industriförbundet anser att den bör kunna användas i vattenrätten exempelvis om skadorna är av enhetlig typ och små i förhållande till fastighetens marknadsvärde men inte desto mindre i sig beaktansvärda och ersättningsgilla.

Följande tio remissinstanser avstyrker förslaget att införa marknadsvärdesprincipen i VL, nämligen *Växjö, Vänersborgs, Jämtbygdens och Umebygdens tingsrätter, länsstyrelsen i Jämtlands län, samarbetsnämnden för Järpenblocket, Arjeplogs kommun, Föreningen Sveriges tingsrättsdomare, LRF och Sveriges advokatförbund.*

Växjö tingsrätt framhåller att bestämmelsen i VL att ersättningen skall motsvara skadans fulla värde helt stämmer överens med den allmänna skadeståndsrätten. Med det nu framlagda förslaget lär inte heller ha avsetts annat än att ersättningen skall svara upp mot skadan, utan syftet har väl blott varit att förebygga överkompensation. Samma avsikt hör till utgångspunkterna för de år 1971 genomförda ändringarna i expropriationslagen. Utredningen har emellertid i sitt förslag inte tillräckligt beaktat de för VL säregna skadesituationerna, särskilt när det är fråga om del av fastighet, som tas i anspråk eller skadas. Dessa situationer motiverar enligt tingsrättens mening knappast regler motsvarande dem som från helt andra utgångspunkter, närmast intresset av kommunal exploatering för tätbebyggelse, funnits lämpliga i expropriationslagen. I vattenrättsliga sammanhang, där numera knappast kan spåras några spekulationsmoment, finns enligt tingsrättens mening inte någon så stor risk för överkompensation, att marknadsvärdesregeln är påkallad. Tingsrätten delar inte utredningens uppfattning att nuvarande regler ger möjlighet till överkompensation. Även i praxis eftersträvar vattendomstolarna adekvata ersättningar. En annan sak är att domstolarna, när skadans storlek inte kan exakt fixeras, är benägna att ta till ersättningsbeloppet så att det ger rimlig säkerhet för skadans täckning. De expropriationsrättsliga ersättningsbestämmelserna kan insatta i vattenrättsliga sammanhang befaras medföra osäkerhet och oenhetlighet i rättstillämpningen och det kan uppkomma ökade dröjsmål och kostnader i vattenprocessen. Tingsrätten har i och för sig inte någon erinran mot att löseskillingen för hel fastighet och i flertalet fall för del av fastighet principiellt bestäms efter marknadsvärdet. Det skulle då, eftersom tingsrätten i övrigt ställer sig tveksam eller kritisk mot marknadsvärdesregeln, kunna övervägas att begränsa denna regel till nämnda inlösenfall och låta nuvarande regler bestå i övrigt. En så begränsad marknadsvärdesregel skulle med hänsyn till redan utbildad praxis i inlösenfallen knappast få någon praktisk uppgift att fylla. På grund av det anförda av-

styrker tingsrätten att marknadsvärdet införs som lagfäst norm för skaderegleringen i vattenmål.

Vänersborgs tingsrätt framhåller, att förslaget i vad avser inlösen av hel fastighet inte innefattar någon ändring av gällande praxis, särskilt i beaktande av att det utöver prisjämförelser förutsätts användande av andra värderingsmetoder såsom avkastnings- och produktionskalkyler (prop. 1971: 122 s. 172). I vattenmålen torde liksom hittills sistnämnda metoder bli vanligast redan därför att det ofta är svårt att i glesbygds- och avfolkningsområden fastställa ett marknadsvärde som inte ter sig orimligt lågt i förhållande till fastighetens värde för ägaren. Den utväg i form av särskild ersättning som utredningen anvisar stämmer väl överens med gällande praxis, där ersättning för subjektiva övertvärden av detta slag utgår som intrångsersättning som regelmässigt inte blir föremål för nedsättning. — Även då fråga är om inlösen av del av fastighet har tingsrätten inte något att erinra mot att ersättningen bestäms med utgångspunkt i marknadsvärdet. Tingsrätten ställer sig däremot helt avvisande till förslaget att ersättningen skall motsvara den minskning i hela fastighetens marknadsvärde som uppkommer genom det medgivna intrånget. Mot värderingsmetoden talar till en början de praktiska svårigheter som uppstår vid dess tillämpning. Det måste i själva verket snarare bli regel än undantag att man måste utgå från att skillnaden i värde före och efter ingreppet överensstämmer med värdet på den avstädda marken. Allvarligare är emellertid att metoden enligt tingsrättens mening är ägnad att leda till oriktiga resultat. Det framstår för tingsrätten som minst sagt egendomligt att en metod, om vilken det oförbehållsamt erkänns att den kan få till följd att ett visst mindre markområde inte åsätts något värde alls, i ett annat fall, då det avstädda området är något större, kan sägas leda fram till en riktigare skadevärdering än om området även i detta fall värderades separat. — Svårigheterna att använda den föreslagna värderingsmetoden accentueras emellertid ytterligare i de för vattenmålen typiska skadefallen. För flertalet av de skadesituationer, som föreligger i vattenmål, framstår fastställandet av marknadsvärdet för fastigheten i såväl oskadat som skadat skick som en helt orimlig operation, oberoende av vilken metod som används för att få fram marknadsvärdena. Till en början kan prisjämförelser sägas sakna all relevans. Det föreligger svårigheter att få fram prisjämförelser redan i fråga om hel fastighet eller del av fastighet. Helt otänkbar blir situationen i en mängd av de skadefall som uppkommer i vattenmål. — I motsats till vad som gäller för prisjämförelser är det däremot i och för sig fullt möjligt att även vid de skadesituationer det nu gäller med användning av avkastningsmetoden fastställa ett marknadsvärde såväl före som efter ingreppet och att genom en subtraktion mellan dessa ofta mycket stora tal få fram en minskning i fastighetens marknadsvärde, som då skulle anses motsvara en relativt obetydlig skada

på fastigheten. I ännu högre grad än som är fallet vid avstående av visst markområde gäller i dessa skadesituationer att det sålunda framräknade värdet kan presumeras vara felaktigt. I själva verket torde värdet på skadan ligga helt inom felmarginalen. I de i vattenmålen vanligast förekommande skadesituationerna torde det vara mycket vanligt att ett ingrepp på en fastighetsdel inte ger utslag i ändrat marknadsvärde. Det är svårt att utläsa om utredningen anser att "annan ersättning" skall kunna utgå i en sådan situation. För den skadelidande måste det framstå som egendomligt att inte få ersättning för ett ingrepp, som faktiskt erkänns föreligga, bara därför att ingreppet förklaras inte ha påverkat fastighetens marknadsvärde. Ett klargörande uttalande om behandlingen av dessa vanliga situationer är nödvändigt. — Till redan angivna svårigheter bör läggas den omöjlighet att tillämpa den föreslagna värderingsprincipen, som uppkommer vid prövning av anspråk på ersättning för oförutsedd skada långt efter det att en helhetsbedömning av skadorna utförts.

Jämtbygdens tingsrätt och *Föreningen Sveriges tingsrättsdomare*, som helt avstyrker förslaget till nya ersättningsregler, anser, att åtskilliga praktiska skäl kan anföras för den nuvarande värderingsordningen i vattenmål och att påtalade svagheter i detta system inte är av sådan styrka att det finns anledning att införa en som det synes dubiös marknadsvärdesregel. Till de avsevärda svårigheterna att över huvud taget fastställa ett marknadsvärde kommer att detta för fastigheter i glesbygdsområden ofta blir orimligt lågt och i inlösenfall inte står i någon som helst relation till kostnaderna för anskaffande av en likvärdig bostad. Det kan antas att utdömmande av särskild ersättning som tillägg till löseskillingen blir det normala i Norrlands glesbygdsområden. Om marknadsvärdesregeln anses böra införas i VL, kan den enligt tingsrättens och föreningens mening till nöds användas i de fåtaliga inlösenfallen. I delskadefallen är den däremot oacceptabel. Om det är svårt att bestämma ett marknadsvärde, blir svårigheterna ännu större att bestämma minskningen i marknadsvärde. Sett från en presumtiv köparens synpunkt påverkar kanske vissa skador på en fastighet inte alls marknadsvärdet, i synnerhet om han tänker utnyttja fastigheten på ett sätt, som gör att skadorna saknar större betydelse. Intrångsersättning skulle då inte utgå, vilket förefaller orimligt och inte står i överensstämmelse med allmän rättsuppfattning. Konstruktionen att kompensera skadan med personlig ersättning är till nackdel för fastighetsborgenärerna. Hur den av utredningen förordade helhetsbedömningen av minskningen i marknadsvärde vid partiella fastighetsskador skall gå till har inte på något sätt belysts närmare. Utredningens förslag förutsätter uppenbarligen att intrångets storlek bedöms särskilt för varje fastighet. Av bl. a. den s. k. likformighetsregeln i 11 kap. 60 § tredje stycket VL framgår att partiella fastighetsskador av likartat slag skall bedömas lika för samtliga

berörda fastigheter. Utredningen har inte föreslagit ändring eller slopande av denna regel eller närmare belyst hur den skall tolkas och tillämpas i fortsättningen.

Umebygdens tingsrätt framhåller svårigheterna att i glesbygderna i Norrland fastställa något marknadsvärde och påpekar att marknadsvärdet dessutom är helt ointressant för fastighetsägaren, när någon lämplig ersättningsfastighet inte finns. Marknadsvärdet utgör inte något uttryck för fastighetens värde i ägarens hand i det i glesbygderna ofta förekommande fallet att fastigheten utgör bas för ägarens försörjning genom att bereda honom, förutom billig bostad, möjligheter till biinkomster och naturhushållning. Utredningens förslag att lösa detta problem med "annan ersättning" medför en försämring för borgenärerna i jämförelse med nu tillämpade principer för fastighetsvärdering, eftersom sådan ersättning inte skall nedsättas. En överdämning har ofta en rad i marknadsvärdehänseende svåröverblickbara konsekvenser utöver den direkta markskadan. En genomgång av vid tingsrätten förekommande rubriker vid registrering av skador visar ett trettiootal olika skadetyper. Detta gör att marknadsvärdesprincipen är mindre väl ägnad för tillämpning i vattenmål. Tingsrätten tar upp ett speciellt problem som rör värdering av skogsmark som skall överdämmas. För närvarande bestäms ersättning för mark och tillväxtförlust för sig och ersättning för växande skog för sig. De marknadsvärden som finns i fråga om skogsmark är baserade på att avverkning får ske endast i den takt som skogsvårdslagen (1948:237) medger. Däremot torde det inte finnas några marknadsvärden på skogsmark som får kalavverkas. *LRF* ansluter sig till tingsrättens yttrande.

Länsstyrelsen i Jämtlands län ifrågasätter om förslaget ger en tillfredsställande ersättning åt fastighetsägare i glesbygd med ofta påfallande låga taxeringsvärden. Det är tveksamt om marknadsvärdesprincipen visar sig användbar vid skada genom fastighetsintrång. Det föreslagna systemet har också vissa nackdelar från fastighetsborgenärernas synpunkt. Förslaget med totalbedömning av ersättning för fastighetskada medför enligt länsstyrelsen risk för lägre ersättning än vad nuvarande system ger utrymme för. Länsstyrelsen anser det utomordentligt viktigt att det nya regelsystemet inte kommer att innebära någon försämring för skadelidande parter. Eftersom det kan befaras vara fallet, anser länsstyrelsen att nuvarande värderingsordning i vattenmål bör få bestå. Även *samarbetsnämnden för Järpenblocket* anser att nuvarande värderingsordning bör bibehållas, eftersom det inte finns någon anledning att ytterligare öka regleringsföretagens vinster på boendebefolkningens bekostnad. *Arjeplogs kommun*, som helt avstyrker förslaget till nya ersättningsbestämmelser, anser att både praktiska och materiella skäl talar för att nuvarande ordning bibehålls. Gällande rätt tar på ett helt

annat sätt än förslaget hänsyn till den enskilde fastighetsägarens intresse av att få bli skadeslös vid ett tvångsingripande.

Advokatsamfundet, som helt avstyrker förslaget till nya ersättningsbestämmelser, framhåller att en fämligen fast praxis utvecklats inom vattenrätten vad gäller ersättningar och skadeförebyggande åtgärder. Denna praxis omfattar normer för värdering av olika slags delskador. Dessa normer har, framför allt under senare år, slagit igenom i sådan omfattning att skaderegleringen blivit väsentligt underlättad. Även om en mer enhetlig och samtidig bedömning av ett vattenföretags samlade inverkan skulle kunna åstadkommas, anser samfundet att en samlad skadevärdering grundad på uppskattning av minskning av fastighetsmarknadsvärde är en otymplig och svårbemästrad lösning jämfört med nuvarande ordning. Uppkommande partiella skador är regelmässigt sådana som försvårar ägarens fortsatta brukande av fastigheten utan att innebära en häremot direkt svarande minskning av fastighetens marknadsvärde. Att betrakta skadorna som personliga följdskador är inte tillfredsställande. Skadorna är att betrakta som fastighetsskador och bör bedömas oberoende av vem som är ägare. Denna princip är betydelsefull också ur fastighetskreditsynpunkt.

Utredningens förslag att låta expropriationslagens regel om inverkan av expropriationsföretaget få en motsvarighet i VL berörs särskilt endast av *bankföreningen* och *industriförbundet*. Bankföreningen anser det uppenbart att denna undantagsregel, som i VL föreslagits i sakägarnas intresse, måste tillämpas restriktivt och med största försiktighet med hänsyn till att många vattenföretag typiskt sett påverkar ett stort antal fastigheter i samma region. I sådana fall bör enligt bankföreningen åtgärdens Orts- och allmänvanlighet inte få leda till begränsning av ersättningen. — Industriförbundet anser, att det hade varit önskvärt att utredningen närmare diskuterat vilka effekter dessa nya principer kan beräknas få för ersättningar i vattenmål. Hänvisningen till miljöskyddslagen (1969: 387) ger inte erforderlig vägledning.

Utredningens förslag att slutlig skadevärdering för en fastighet inte skall äga rum förrän samtliga ersättningsfrågor för den fastigheten är mogna för avgörande avstyrks av *vattenöverdomstolen*, *samtliga sex tingsrätter som är vattendomstolar*, *Föreningen Sveriges tingsrättsdomare* och *Västerbottens länsorgan för vattenkraftsfrågor*.

Vattenöverdomstolen anser, att den föreslagna ordningen har betydande praktiska nackdelar. Målens handläggning kommer att avsevärt tyngas, eftersom domstolen måste företa en mer eller mindre omfattande skadevärdering vid två tillfällen, det ena när förskottsbelopp bestäms och det andra när slutlig ersättning fastställs. Handläggningen försvåras också av att kretsen av sakägare i många fall kommer att förändras innan slutprövningen sker. Vidare vilar en slutlig skadevärdering långt efter det att företaget genomförts på osäker grund i flera väsentliga av-

seenden. Skadevärderingen måste även då bygga på en jämförelse mellan förhållandena före och efter ingreppet men kunskaperna om de tidigare förhållandena försämras successivt och man kan inte heller utgå från att domsmotivering och övrigt material i målet är så fylligt att man kan få fram en tillräckligt klar bild av den tidigare bedömningen. Därtill kommer att domstolens sammansättning ofta är en annan vid slutprövningen. Den föreslagna ordningen medför också att sakägarna under lång tid svävar i ovisshet om hur stora ersättningar de slutligen kommer att få. Detta kan få uppenbara nackdelar i fråga om möjligheterna för dem att göra förbättringsarbeten på fastigheterna eller att avyttra dessa. Även för ersättningsgivaren måste det vara en olägenhet att ersättningsfrågorna hålls svävande under avsevärd tid. Förslaget i denna del måste sägas stå i bjärt kontrast mot en av grundtankarna i VL, nämligen att skaderegleringen i princip skall vara avslutad innan ingrepp sker i annans rätt. — Vattenöverdomstolen anser alltså att den ordning som utredningen föreslagit skulle medföra så avsevärda olägenheter att man måste finna sig i att rucka på principen om samlad bedömning av alla skadefrågor. Enligt vattenöverdomstolens mening kan skaderegleringen, i de fall då någon ersättningsfråga oundgängligen måste skjutas upp, lämpligen tillgå så att man först bedömer inverkan på marknadsvärdet av de skador som kan prövas omedelbart och dömer ut slutlig ersättning för dessa skador. När den uppskjutna frågan är mogen för avgörande bedömer man den ytterligare minskning i marknadsvärdet som beräknas ha inträffat genom den skada som avses med uppskovet och fastställer ersättning härför.

De övriga remissinstanser, som avstyrker utredningens förslag i denna del, framför i huvudsak samma synpunkter som vattenöverdomstolen.

Utredningens synpunkter om det önskvärda i en minskad användning av prövotidsförfarande och en ökad användning av skälighetsuppskattning enligt 35 kap. 5 § rättegångsbalken berörs av flera remissinstanser. *Lantmäteristyrelsen* understödjer kraftigt förslaget i denna del, eftersom förordnande om prövotid kan medföra handlingsförlamning under avsevärd tid till skada för fastighetsrationaliseringen. *VASO* anser, att även andra omständigheter än den väntade skadans omfattning bör tillmätas betydelse vid valet mellan skälighetsuppskattning av en slutlig ersättning och prövotidsförfarande. Exempelvis kan utredningsmöjligheterna rörande utgångsläget för skadebedömningen och utredningskostnaden utgöra skäl för omedelbar slutreglering av skadan. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* framhåller, att möjligheterna att skjuta på den slutliga regleringen av ersättningsfrågor har utnyttjats i stor utsträckning och att detta i många fall har inneburit allvarliga olägenheter för enskilda och näringslivet. *Länsstyrelsen* understryker, att uppskov i fortsättningen endast bör ges om tvingande behov föreligger. *Svenska sarnernas riksförbund* anser att viss schablonisering beträffande skada och

intrång vid en förhandsbedömning är att föredra för samerna framför att hamna i ett hopplöst bevisläge efter utgången av en prövotid. *Vattenvärnet* framhåller att sakägare f. n., kanske främst när det gäller skada på fiske, kan få vänta i årtionden innan ersättningen slutregleras.

Några remissinstanser framför viss kritik mot utredningens synpunkter. *Advokatsamfundet* framhåller att en bedömning av vissa frågor kan ske först sedan företaget är slutligt utfört och samtliga villkor slutligt fastställda. I praktiken har inte endast vissa skadefrågor uppskjutits utan även frågor rörande företagets slutliga utformning, såsom åtgärder ägnade att förebygga eller kompensera skador, liksom frågor rörande slutliga vattenhushållningsbestämmelser. Möjlighet till sådant uppskov är enligt samfundets mening önskvärt även i framtiden och utgör ett starkt skäl för att välja ett uppskovsförfarande framför en skälighetsuppskattning jämlikt 35 kap. 5 § rättegångsbalken. Att som utredningen anvisa detta lagrum som en förstahandslösning anser samfundet vara direkt stötande ur rättssäkerhetssynpunkt. *Växjö tingsrätt* anser, att 35 kap. 5 § rättegångsbalken inte skall tillämpas så som utredningen rekommenderar. Lagrummet är i stället reserverat för det fall, att full bevisning om skadan inte alls eller endast med svårighet kan åstadkommas och befriar inte part från skyldighet att förebringa den utredning som skäligen kan åstadkommas. Lagrummet omfattar inte att man behöver någon tids praktisk erfarenhet för att kunna med erforderlig grad av säkerhet bedöma ett vattenförtags verkningar. *Vänersborgs tingsrätt* ifrågasätter om inte den lösning av svårigheterna vid uppskovssituationer, som förordas av utredningen, är i äventyrligaste laget ur rättssäkerhetssynpunkt. En tillämpning av 35 kap. 5 § rättegångsbalken är enligt tingsrätten försvarlig först i sista hand, om någon fördel inte kan uppnås genom att avvakta utvecklingen eller utreda skadefrågan ytterligare. I vattenmål är det emellertid ofta fråga om just sådana skador, vilkas storlek någorlunda väl kan utredas, om man bara avvaktar utvecklingen. *Luleå tingsrätt* och *Föreningen Sveriges tingsrättsdomare* framför motsvarande synpunkter.

Även *Jämtbygdens* och *Umebygdens tingsrätter* kritiserar på angivna skäl den av utredningen föreslagna ökade användningen av 35 kap. 5 § rättegångsbalken. Dessa tingsrätter förordar, om man för vattenmålens del skall söka sig fram efter den av utredningen tänkta linjen, att i VL tas in en för ändamålet avpassad motsvarighet till 35 kap. 5 § rättegångsbalken.

Vattenöverdomstolen delar helt utredningens uppfattning att uppskov f. n. tillgrips i större omfattning än lagstiftaren avsett och att det är önskvärt med större restriktivitet. Vad som uttalades när uppskovsinstitutet infördes år 1952 äger alltså giltighet. För att få till stånd en mer restriktiv tillämpning av uppskovsinstitutet kan det enligt vattenöverdomstolens mening förtjäna att övervägas att skärpa förutsätt-

ningarna för uppskov och att införa en efter VL:s uppskovssystem avpassad motsvarighet till 35 kap. 5 § rättegångsbalken.

Utredningen har inte föreslagit någon motsvarighet till nuvarande bestämmelse att ersättning under vissa förutsättningar skall fastställas även för fastighet som tillhör sökanden. *Bankföreningen, Sveriges jordbrukskassaförbund* och *Vänersborgs tingsrätt* anser att en bestämmelse motsvarande 9 kap. 9 § bör kvarstå i VL. Enligt bankföreningen går det inte att bortse från risken att företaget finansieras och genomförs utan att den som har panträtt i den fastighet vars värde minskas blir uppmärksam på förändringen. En klausul i omslagsreversen av det innehåll utredningen åsyftar utgör i det läget inte någon garanti mot förluster. Jordbrukskassaförbundet framför motsvarande synpunkter. Vänersborgs tingsrätt påpekar att situationer mycket väl kan uppkomma där något annat samband mellan strömfallsfastigheten och den skadade fastigheten inte föreligger än att ägaren är densamme. Brukningsättet kan vara helt olika och även finansieringsmetod och långivarkrets. Om långivningen skett innan vattenbyggnadsföretaget var påtänkt, är den av utredningen anvisade möjligheten med en klausul i omslagsreversen om förtidsbetalning inte särskilt praktisk.

3.3.7 Betalning och tillträde m. m.

Utredningens förslag i denna del lämnas i huvudsak utan erinran. Vissa kompletterande synpunkter och önskemål framförs dock.

Bankföreningen anser det angeläget, att behandlingen av bagatell-ersättningar kan förenklas. Nedsättning bör emellertid ske om ersättningen kan ha någon betydelse för panträttshavarna. Om inte panträttshavarna medger annat, bör därför enligt föreningens mening nedsättning ske så snart det inte är "uppenbart" att ersättningen är utan betydelse. Föreningens förslag innebär en skärpning av gällande krav i fråga om intrångsersättning.

VASO anser, att av utredningen föreslagna förkortningar av betänketiderna för företagarna kan medföra betydande olägenhet för vissa utbyggnadsprojekt. Om tillåtlighetsfrågorna i framtiden skall handläggas i särskild ordning vid sidan av den judiciella handläggningen av ersättningsfrågorna, blir denna olägenhet mindre framträdande. Det är dock angeläget med en erinran om att som sådant särskilt skäl som får föranleda förlängning av betalningsfristen får beaktas företagarens behov av tid att överväga de villkor som fastställts vid tillåtlighetsprövningen.

Kammarkollegiet ansluter sig till principen om gottgörelse för förlust till följd av ändring i penningvärdet. Det kan emellertid ifrågasättas om den föreslagna bestämmelsen verkligen gagnar ersättningstagarna. Det förekommer nämligen redan nu utan stöd av någon lagbestämmelse att vattendomstolarna på yrkande av part meddelar föreskrift om index-

reglering av utdömda ersättningsbelopp fram till betalningsdagen. Enligt förslaget gäller särskilda förutsättningar för gottgörelse och talan om gottgörelse skall väckas genom stämning, vilket innebär att sakägaren är sämre ställd i rättegångskostnadshänseende. Kollegiet anser därför, att det finns anledning att ytterligare överväga förslaget. Om en bestämmelse anses erforderlig, bör det klargöras att den s. k. värdetidpunkten inte är liktydlig med tiden för lagakraftgående beslut i ersättningsfrågan (se Viklund Om ersättning enligt vattenlagen s. 116). *Lantbruksnämnden i Jönköpings län* anser, att det bör övervägas att införa någon typ av indexberäkning för sådan ersättning som inte betalas inom mycket kort tid efter värderingstillfället.

Utredningen föreslår en förenkling av nuvarande komplicerade uppsägningsförfarande vid inlösen. *Jämtbygdens tingsrätt* befarar, att den föreslagna bestämmelsen om skäligt uppskov med tillträde och dess inverkan på ersättningsbeloppens storlek kan komma att medföra svårutredda och omfattande tvister inte bara om sakägarens personliga och ekonomiska förhållanden och deras inverkan på tidpunkten för företagarens tillträde av fastigheten utan även om den jämkning av ersättningsbeloppet som dessa förhållanden bör medföra. Tingsrätten efterlyser en bestämmelse som tillgodoser båda parter berättigade intressen utan att komplicera förfarandet eller förlänga vattenmålet handläggning. *Föreningen Sveriges tingsrättsdomare* framför motsvarande synpunkter.

4 Särskilda vattenkraftsfrågor

4.1 Gällande ordning

4.1.1 Utbyggnadsvitsord

Strömfallen i våra vattendrag omfattas av den allmänna fastighetsindelningen. Fallsträckan kan vara uppdelad på flera ägare genom ägo gränser tvärs över vattendraget. Ägo gränsen kan också gå i vattendraget parallellt med strömriktningen, varigenom fallets båda sidor kan komma att tillhöra olika ägare. Ett strömfall kan slutligen utgöra en samfällighet för en by eller ett skifteslag, varvid varje fastighetsägare i byn eller skifteslaget innehar en ideell andel i fallet. Det är inte ovanligt att dessa situationer förekommer i kombination inom en fallsträcka som skall byggas ut.

Rådigheten över vattenkraften i ett vattenområde ingår bland de befogenheter som enligt 1 kap. 1 § VL tillkommer vattenområdets, dvs. ofta strandfastighetens ägare. I fråga om möjligheterna att överlåta vattenområdet eller upplåta särskild rätt till detta gäller allmänna bestämmelser om fast egendom. Rådigheten över vattenkraften kan följaktligen övergå till annan genom överlåtelse av en fastighet eller dess

vattenområde i den mån överlåtelsen är giltig enligt 4 kap. jordabalken och gällande förvärvslagstiftning. Rådigheten kan också övergå till annan genom särskild rättighetsupplåtelse enligt 7 kap. jordabalken. Upplåtelse före jordabalkens ikraftträdande av rätt till andel i samfällt strömfall såsom nyttjanderätt eller servitut har rättsverkan enligt 35 § lagen (1970: 995) om införande av nya jordabalken.

Bestämmelser om ianspråktagande av annans vattenkraft finns i 2 kap. 5—7 §§ VL. I 2 kap. 5 § behandlas den situationen att ett strömfall till skilda delar tillhör olika ägare. Den som äger eller på grund av servitut förfogar över mer än hälften av den efter vattenmängd och naturlig fallhöjd beräknade vattenkraften är berättigad att tillgodogöra sig det hela. Det förutsätts att det gemensamma tillgodogörandet innebär en väsentlig teknisk eller ekonomisk fördel. Samma ordning gäller beträffande rätten att tillgodogöra vattenkraften i två eller flera strömfall som har olika ägare och som har sådant läge att de kan tillgodogöras gemensamt.

När strömfalllets båda sidor tillhör olika ägare, har vardera sidans ägare i allmänhet lika lott i vattnet. Initiativrätten till utbyggnad kan därför inte fördelas enligt majoritetsprincipen. Den ena sidans ägare har i stället genom 2 kap. 6 § hänvisats att inbjuda den andra sidans ägare att gemensamt utnyttja fallet. Om inbjudan antas utan att parterna kan enas om hur utbyggnaden skall ske, skall vattendomstolen bestämma villkoren. Avvisas inbjudan, får initiativtagaren bygga ut hela fallet. Vill den inbudne själv utnyttja hela strömfalllet, får vattendomstolen avgöra frågan om företräde mellan parterna enligt de allmänna reglerna om konkurrerande företag i 2 kap. 38 § andra stycket VL.

2 kap. 7 § avser det fallet att ett strömfall är samfällid egendom för en by eller ett skifteslag. En upplösning av en sådan samfällighet bör enligt nämnda paragraf i första hand komma till stånd genom tillämpning av skifteslagstiftningen. Möjligheterna till skifte av samfällt strömfall regleras numera bl. a. genom de allmänna bestämmelserna om fastighetsreglering i fastighetsbildningslagen (1970: 988). I andra hand ger paragrafens första stycke rätt åt den som förfogar över mer än hälften i strömfalllet att påkalla inlösen av hela fallet och att därefter tillgodogöra sig vattenkraften i detta. Det förutsätts att ifrågasatt inlösen inte medför synnerlig skada för övriga delägare. I paragrafens andra stycke öppnas möjlighet för delägare i samfällt strömfall att efter ett inbjudningsförfarande utan inlösen få utnyttja vattenkraften i fallet för kvarn, såg eller annan mindre anläggning.

Tvångsrätt enligt 2 kap. 5—7 §§ kan inte beviljas självständigt utan bara i samband med tillstånd att bebygga fallsträckan i fråga. Utbyggnadsföretagets tillåtlighet från allmän och enskild synpunkt skall alltså prövas enligt VL:s allmänna tillåtlighetsregler. Det i 2 kap. 5 § lagfästa kravet på väsentlig ekonomisk eller teknisk fördel av ett gemensamt

tillgodogörande anses utan särskilt stadgande gälla också vid tillämpning av 2 kap. 6 och 7 §§. Medgivandet av en tvångsrätt måste alltid grundas på den nytta från allmän synpunkt som därigenom kan vinnas och inte på den enskildes fördel.

2 kap. 5—7 §§ är avsedda att användas i samband med företag för tillgodogörande av vattenkraft. Rent formellt kan de dock tillämpas också när det är fråga om en uppdämning och avledning av vatten för bevattningsändamål eller om annat sätt att använda vatten till ekonomisk nytta.

En möjlighet att tvångsvis ta strömfall i anspråk utan att den som gör det själv har del i fallet ges i 1 kap. 14 § VL. Bestämmelserna, som tillkom på 1940-talet, syftar till att motverka spekulation i vattenkraft.

4.1.2 Ersättning för förlorad vattenkraft

Ersättning för vattenkraft som tas i anspråk eller skadas skall i allmänhet utgå genom kraftöverföring. Ersättning i pengar har emellertid blivit allt oftare förekommande. Ersättning för vattenkraft skall enligt 9 kap. 11 § alltid bestämmas med utgångspunkt i vattenkraftens värde i tillgodogjort skick (se avsnitt 3.1.2). Ersättningen bestäms enligt de grunder som gäller för ersättning genom kraftöverföring (se avsnitt 3.1.3). Ersättningen skall alltså i princip motsvara värdet av det kraftbelopp som går förlorat med avdrag för den s. k. uttagningskostnaden.

Frågan om principerna för värdering av förlorad vattenkraft hör till de mera omtvistade i svensk vattenrätt. En utgångspunkt är att ersättningsstagaren skall beredas andel i den vinst som blir en följd av vattenkraftens gemensamma tillgodogörande. Enligt den s. k. nettoandelsprincipen skall domstolen bestämma och fördela hela vinsten (nettonyttan) i den gemensamma anläggningen. Hur stor ersättning som skall tillkomma varje särskild ersättningsstagare beror på hur stor del av årsproduktionen som kan utvinnas ur den vattenkraft som skall ersättas och på den större eller mindre nytta som ersättningsgivaren kan anses få av det gemensamma tillgodogörandet. Undantagsvis kan olika falldelar anses vara till olika stor nytta. Nettoandelsprincipen har kritiserats av ledamoten i utredningen Bengt Sterne, som lanserat den s. k. bruttoandelsprincipen.

4.1.3 Bygdekraft

Bestämmelser om bygdekraft finns i 4 kap. 1—4 §§ VL under rubriken Om tillhandahållande av kraft åt kringliggande bygd.

Skyldighet att leverera bygdekraft föreligger enligt huvudregeln i 4 kap. 1 § första stycket när strömfall bebyggs enligt VL med en anläggning vid vilken kan tas ut minst 500 turbinhästkrafter vid oreglerat lågvatten. Vattenkraft som har tillgodogjorts redan enligt äldre lag är i princip inte underkastad bestämmelserna om bygdekraft även om

medgivande att tillgodogöra denna vattenkraft, eventuellt vid ny byggnad, inhämtas enligt VL. Vissa undantagsregler finns (4 kap. 2 och 3 §§).

Skyldigheten att tillhandahålla bygdekraft innebär enligt 4 kap. 1 § första stycket att anläggningens ägare kan åläggas att avstå intill en tiondel av den årliga kraftmängd som kan tas ut med det installerade maskineriet för att tillgodose den kringliggande bygdens behov av kraft för användning i hantverk, industri eller lantbruk eller till belysning eller uppvärmning.

När bygdekraftsandelens bestäms skall enligt 4 kap. 1 § andra stycket beaktas å ena sidan det behov av kraft inom bygden som redan föreligger eller är att motse i en nära framtid och å andra sidan den tillgång på kraft som eljest kan påräknas för ändamålet.

Enligt 4 kap. 1 § tredje stycket gäller avgörandet för perioder om tjugo år med möjlighet till omprövning före varje periods utgång.

Frågan om skyldighet i princip föreligger att tillhandahålla bygdekraft provas vanligen i samband med att tillstånd ges till kraftföretaget. Skyldigheten att börja leverera kraften aktualiseras först efter särskilt ansökningsförfarande hos vattendomstolen (4 kap. 4 §). Anläggningens ägare är inte skyldig att tillhandahålla sökanden kraft tidigare än två år efter det ansökningen delgetts honom, annat än efter överenskommelse eller om eljest särskilda omständigheter föreligger.

För den kraft som levereras skall mottagaren enligt 4 kap. 4 § tredje stycket utge skäligen ersättning. Vid tvist skall ersättningen bestämmas av statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström. Villkoren i övrigt för kraftens tillhandahållande fastställs av vattendomstolen. I 4 kap. 4 § fjärde stycket hänvisas till vissa av bestämmelserna om ersättningskraft i 9 kap.

4.2 Utredningen

4.2.1 Utbyggnadsvitsord

Enligt utredningens mening kan det möjligen göras gällande att majoritetsprincipen i 2 kap. 5 § är för stel. Starka kraftintressen kan uppträda också på minoritetssidan och man kan knappast ur fallhöjdsinnehavets storlek dra några bestämda slutsatser om den ena eller andra partens förutsättningar att utföra och driva företaget på ett i tekniskt och ekonomiskt hänseende betryggande sätt. Det kunde därför enligt utredningen stå i god överensstämmelse med grunderna för Kungl. Maj:ts prövningsrätt i vattenmål att tillerkänna även en minoritetsdelägare initiativrätt till utbyggnad, särskilt som prövningsrätten också inrymmer effektiva möjligheter att hindra en från allmän synpunkt mindre önskvärd exploatering. Det får emellertid antas att kraftintressenterna har inrättat sig efter nuvarande rättsliga reglering och att deras långsiktiga planering av kraftproduktionen följaktligen kan förryckas, om majoritetsprincipen uppges. Utredningen anser därför, att det i 2 kap.

5 § alltjämt bör slås fast att utbyggnadsvitsord tillkommer den som förfogar över majoritet i vattenkraft i fallsträckan.

Utredningen behandlar utförligt frågan ur vilka rättigheter till vattenområdet som majoriteten i vattenkraft bör härröra. Enligt utredningens mening bör man liksom f. n. utgå från att förhållandena skall regleras på ett för framtiden bestående sätt och att sökanden därför inte bör få tillgodoräkna sig tidsbegränsade rättighetsupplåtelser eller rättigheter som inte förenas med strömfallsfastigheten. Sökanden bör alltså liksom f. n. få tillgodoräkna sig vad som innehas med äganderätt eller på grund av servitut som gäller för all framtid. Avtal om upplåtelse av annan nyttjanderätt än tomträtt är enligt 7 kap. 5 § jordabalken i princip inte bindande längre än femtio år och bör följaktligen inte kunna ligga till grund för utbyggnadsvitsord. Enligt utredningens mening bör däremot tomträtt kunna jämföras med äganderätt vid beräkning av utbyggnadsvitsord.

Frågan huruvida rättigheter till ideella andelar får tillgodoräknas har i stor utsträckning fått överlämnas till rättstillämpningen. Vad först gäller andel i samfällt strömfall kan rättsläget enligt utredningen sammanfattas så att sökanden med tillämpning av grunderna för 2 kap. 5 § och lagrummets tolkning i rättspraxis (NJA 1949 s. 18) får tillgodoräkna sig andel som han förfogar över på grund av äganderätt eller servitutsrätt som gäller för all framtid. Upplåtelse i servitutsform av rätt till andel i samfällt strömfall har förekommit i mycket stor utsträckning, sammanlagt flera tusen avtal, omfattande en betydande del av landets utbyggnadsvärda vattenkraft. Servituten har i allmänhet intecknats. Undantagsvis har upplåtelse också skett i form av nyttjanderätt. Den tvekan som tidigare rått om ifrågavarande rättigheters sakrättsliga verkan har undanröjts genom 35 § jordabalkens promulgationslag (prop. 1970: 145 s. 338, 416 och 452). Det är enligt utredningen uppenbart att de rättighetsupplåtelser som åtnjuter sakrättsligt skydd på grund av nämnda bestämmelse bör få tillgodoräknas för utbyggnadsvitsord. Enligt 7 kap. 9 § jordabalken får emellertid upplåtelser av servitut eller nyttjanderätt i fastighets andel i mark inte sakrättslig verkan. Enligt utredningen får alltså sådana rättigheter inte beaktas vid beräkningen av utbyggnadsvitsord, om de grundas på upplåtelser som skett efter den 31 december 1971.

Enligt utredningen torde vattenområde som utgör gemensam ägovidd för två eller flera fastigheter inte utgöra samfällt strömfall i vedertagen mening. Utredningen anser att sökanden bör få tillgodoräkna sig varje innehav av andel i vattenområde som hör till flera fastigheter gemensamt. Utredningen föreslår att avgränsningen löses genom en hänvisning till vad som enligt 1 kap. 3 § fastighetsbildningslagen (1970: 988) utgör samfällighet.

Om ett strömfall utan att vara samfällt ägs av flera personer, t. ex.

tillhör en fastighet med flera ägare, är rättslaget i viss mån oklart. Enligt NJA 1957 s. 787 får en delägare i samägd fastighet inte som servitut upplåta rätt till vattenkraft. En sådan delägare torde inte heller få för utbyggnadsvitsord tillgodoräkna sig sin andel i fallsträckan. Lagen (1904: 48 s. 1) om samäganderätt kräver samfällt beslut av delägarna med rätt för varje delägare att påkalla försäljning på offentlig auktion.

Utredningen försöker klarlägga vad som bör gälla för framtiden i detta avseende. Vad först angår rätt till vattenkraft som upplåtits i servitutsform från andel i samägd fastighet uppställs i 7 kap. 9 § jordabalken förbud mot servitutsupplåtelse från sådan andel och något sakrättsligt skydd för äldre upplåtelser har inte tillskapats. Enligt utredningen bör en sökande under dessa omständigheter inte heller tillåtas att åberopa sådana upplåtelser för utbyggnadsvitsord enligt 2 kap. 5 § VL.

Beträffande sökandens rätt att tillgodoräkna sig vattenkraft som kan hänföras till egen andel i samägd fastighet kan enligt utredningen å ena sidan konstateras att överlåtelse av sådan andel från civilrättslig synpunkt är fullt giltig (4 kap. 8 § jordabalken). Sådant andelsinnehav skulle alltså kunna tillgodoräknas för utbyggnadsvitsord. Å andra sidan skulle enligt utredningen vid en sådan tillämpning av 2 kap. 5 § VL kvarstå ett behov av att ta i anspråk den vattenkraft som belöper på återstående ideella andelar i fastigheten. Ett sådant ianspråktagande skulle emellertid innebära att en servitutsliknande rättighet fastställs att gälla i andel av fastighet, vilket får anses strida mot den civilrättsliga regleringen i 7 kap. 9 § jordabalken. Ett ianspråktagande enligt 2 kap. 5 § bör alltså avse all vattenkraft som belöper på den samägda fastigheten och sökanden bör enligt utredningen inte till någon del få tillgodoräkna sig vad som sålunda tas i anspråk.

Även samäganderättslagen leder enligt utredningen fram till en sådan tillämpning av 2 kap. 5 § VL. Om en sökande har uppnått utbyggnadsvitsord först genom att vattenkraft som belöper på andel i samägd egendom tillgodoräknats honom, kan situationen tydligen bli den att sökanden efter sedermera framtvungad försäljning enligt samäganderättslagen kommer att sakna majoritet i fallsträckan. Hans rådighet över vattenkraften har med andra ord i detta läge inte haft den stabilitet som förutsätts i 2 kap. 5 §.

En ytterligare fråga är om sökanden bör få tillgodoräkna sig tidigare förvärvad rätt att enligt 2 kap. 5 eller 6 § ta i anspråk annans vattenkraft. En sådan rätt består till dess företaget överges. Det har enligt utredningen varit tveksamt om den förvärvade rättigheten vid en ny tillämpning av 2 kap. 5 § kan sägas gälla för all framtid som förutsätts i lagrummet. Ett tillgodoräknande kan åtminstone teoretiskt leda till att majoritetsregeln kringgås genom successiva förvärv av allt större delar

av en utbyggbar fallsträcka. Övervägande skäl har därför enligt utredningen ansetts tala för att tillgodoräknande inte bör tillåtas.

VL innehåller inte något allmänt stadgande om när ett vattenbyggnadsföretag skall anses övergivet men om vattendomstolen meddelar beslut om utrivning anses företaget övergivet och de med vattenbyggnaden förenade rättigheterna förfallna. Samma verkan inträder enligt utredningen inte om domstolen meddelar utrivningsbeslut beträffande en äldre kraftstation i samband med att tillstånd ges till en ny kraftanläggning, vid vilken bl. a. den vattenkraft som tillgodogjorts i den äldre anläggningen skall utnyttjas. Något hinder mot att i en sådan situation förordna att rätt att tillgodogöra vattenkraft som är förenad med den äldre anläggningen för framtiden skall vara förenad med den nya strömfallsfastigheten torde inte föreligga. Det anförda ger enligt utredningen vid handen, att sökanden i princip bör för utbyggnadsvitsord till den nya anläggningen få tillgodoräkna sig den vattenkraft som med stöd av 2 kap. 5 § tagits i anspråk för den äldre anläggningen, om denna ägs av honom. Även om vissa invändningar skulle kunna riktas mot ett sådant ställningstagande, bör enligt utredningen den gamla anläggningen naturligen betraktas som ett helt oavsett om vattenkraften däri tillgodogörs på grund av äganderätt, avtalservitut eller medgivande enligt 2 kap. 5 §.

Utredningen tar slutligen upp frågan om det för framtiden behövs någon motsvarighet till bestämmelserna i 2 kap. 6 och 7 §§. I takt med den vattenbyggnadstekniska utvecklingen, som möjliggjort utbyggnad av allt längre fallsträckor, har de situationer som avses med bestämmelserna blivit allt ovanligare. Detta gäller särskilt den i 2 kap. 6 § avsedda situationen att fallsträckan genom ägo gräns i strömriktningen i sin helhet är uppdelad på olika ägare med lika lott i vattnet. Lagrummet torde ytterligare ha förlorat i betydelse genom att kraftproducenterna successivt har förvärvat merparten utbyggnadsvärd vattenkraft. Man måste nämligen utgå från att om strandägarna på ömse sidor är kraftproducenter överenskommelse träffas om utbyggnad utan att parterna behöver falla tillbaka på ett inbjudningsförfarande enligt 2 kap. 6 §.

I fråga om 2 kap. 7 § har den moderna utbyggnadstekniken medfört att det numera helt sällan kan bli fråga om utbyggnad som omfattar enbart ett samfällt strömfall eller del därav. Däremot är det inte ovanligt att samfällda strömfall ingår som delar av en längre utbyggnadssträcka. Visserligen råder viss oenighet om hur 2 kap. 5 och 7 §§ då skall tillämpas men enligt utredningens mening är det otänkbart att man i denna situation skall tillåta utbyggnad av fallsträckan med undantag för samfälligheten, något som för övrigt oftast inte är praktiskt möjligt. När ett samfällt strömfall ingår som del av en utbyggnadssträcka bör enligt utredningen strömfallet alltid kunna tas i anspråk med stöd

av 2 kap. 5 §, om den byggande har utbyggnadsvitsord för hela fallsträckan. Bestämmelserna i 2 kap. 7 § första stycket saknar enligt utredningen följaktligen praktisk betydelse i denna situation. I fråga om behovet av bestämmelsen bör enligt utredningen dessutom beaktas att dess syfte är att i kraftutbyggnadens intresse kringgå tidigare gällande hinder mot skifte.

Bestämmelserna i 2 kap. 7 § andra stycket, vars undantagskaraktär betonades redan vid VL:s tillkomst, framstår enligt utredningen numera som helt otidsenliga.

Utredningen föreslår på anförda skäl att bestämmelserna i 2 kap. 6 och 7 §§ utmönstras.

4.2.2 *Andelskraft*

Utgångspunkten för utredningens förslag är att en fallsträcka som skall byggas ut har olika ägare och att fallsträckan till en del måste tas i anspråk med stöd av 2 kap. 5 § VL. Den vars fallhöjd tas i anspråk föreslås då under vissa förutsättningar kunna få del i kraftproduktionen i förhållande till sitt fallhöjdsinnehav mot skyldighet att i motsvarande mån bidra till kostnaderna för kraftanläggningens utförande, drift och underhåll efter hand som de uppkommer (se avsnitt 3.2.3).

Utredningen anser att rätten till andelskraft lika litet som rätten till ersättning genom kraftöverföring bör inträda som en undantagslös konsekvens av att 2 kap. 5 § tillämpas. De faktiska förhållandena innebär att det i allmänhet bara inom kraftproducenternas egen krets lär föreligga något intresse för andelskraft och att smärre fallhöjdsinnehav inte bör föranleda anspråk på andelskraft. Enligt förslaget till anläggningslag krävs för anslutning att det är av väsentlig betydelse för fastigheten att ha del i anläggningen. Förslaget överensstämmer med fastighetsbildningslagens rekvisit för samfällighetsbildning (6 kap. 1 §). Enligt utredningen kan det för minoritetsdelägarna vara ett förstahandsintresse att få del i kraftproduktionen. Delägaren har haft berättigad anledning att planera sin verksamhet med utgångspunkt i att minoritetsinnehav vid utbyggnad medför rätt till motsvarande kraftbelopp. Å andra sidan kan de marginella krafttillskott det här blir fråga om knappast anses vara av väsentlig betydelse för verksamheten i ett större kraftföretag, t. ex. vattenfallsverket. Om väsentlighetsrekvisitet godtas som villkor för deltagande i kraftutbyggnad, skulle institutets tillämpningsområde enligt utredningen följaktligen bli alltför snävt. Utredningen föreslår att som förutsättning för en minoritetsdelägars rätt att delta i utbyggnaden anges att deltagandet är av betydelse för hans verksamhet. Med en sådan formulering kan enligt utredningen också andra minoritetshavare än kraftföretag få möjlighet att delta, när de tekniska och eko-

nomiska förutsättningarna härför föreligger. Det kan t. ex. vara fråga om en industri eller ett kommunalt eldistributionsföretag.

En särskild fråga är om delaktighet bör kunna vägras, trots att betydelsekravet är uppfyllt. Majoritetshavarens intresse av att ensam få tillgodogöra sig all vattenkraft skulle alltså kunna ges företräde framför minoritetshavarens berättigade anspråk på delaktighet. Enligt nuvarande 9 kap. 13 § skall ersättning inte utgå i kraft utan i pengar, om kraftöverföringen skulle medföra olägenheter av betydelse för ena eller andra parten. Det är emellertid enligt utredningen svårt att konstruera några situationer då majoritetshavarens olägenheter av att avstå andelskraft skulle bli så stora att minoritetshavarens intresse bör få vika. Det är visserligen alltid en olägenhet för den byggande att avstå från kraft och dessa olägenheter växer i takt med kraftbortfallet men enligt utredningen måste detta förhållande fränkännas betydelse i sammanhanget. Utredningens slutsats blir att minoritetshavarens rätt att delta i utbyggnaden bör vara ovillkorlig, om betydelsekravet är uppfyllt.

I fråga om förfarandet föreslår utredningen att majoritetshavaren på samma sätt som nu ansöker om tillstånd till företaget och att övriga ägare av vattenkraft i fallsträckan inom erinringstiden framställer anspråk på att få delta. Rätten därtill bör fastställas i tillståndsbeslutet efter prövning huruvida betydelserekvisitet är uppfyllt. Domstolen bör enligt utredningen kunna meddela närmare föreskrifter om kraftverkets drift så att minoritetsdelägarens särskilda önskemål i möjlig mån kan tillgodoses. Domstolen bör också fastställa s. k. leveranspunkt.

Träffas överenskommelse om gemensam utbyggnad, får det enligt utredningen antas att avtalet också kommer att omfatta andelskraftens storlek och vederlagsfrågorna. Enligt utredningen bör dock parterna kunna falla tillbaka på vissa grundläggande lagregler i ämnet. Med hänsyn till utbildad avtalspraxis bör reglerna kunna vara allmänt hållna. Minoritetsdelägarens andel i kraftproduktionen bör motsvara hans andel i den vattenkraft som skall tillgodogöras vid anläggningen. Han bör vara oförhindrad att avstå från viss del av vattenkraften mot ersättning i pengar. Minoritetshavarens motprestation bör bestå i bidrag till samtliga kostnader för kraftstationens utförande, drift och underhåll efter samma andelstal som för kraftleveransen. Anläggningskostnaderna anses vanligen böra omfatta alla kostnader för att utföra stationen och därtill hörande anläggningar till och med leveranspunkten. Kostnader för förvärv av vattenkraft brukar inte hänföras till anläggningskostnad. Dessa begreppsbestämningar behöver enligt utredningen inte tas in i lagtexten. Enligt nuvarande 9 kap. 21 § räknas till driftkostnad skälig avsättning till förnyelsefond. Sådan avsättning underlåts enligt utredningen ofta i avtalsfallen och minoritetshavaren bör därför som regel inte belastas med förnyelsekostnader förrän de blir aktuella. Bidraget

bör enligt utredningen också avse kostnader för de regleringar som betjänar kraftverket.

Om en äldre anläggning i framtiden kommer att ingå i en större ny anläggning, som byggs ut av annan företagare, är det enligt utredningen naturligt att ägaren av den äldre anläggningen träder in som andelskraftstagare. Härvid bör han enligt utredningen få tillgodoräkna sig fallhöjd till vilken han ursprungligen förvärvat rätten enligt 2 kap. 5 § VL. Enligt utredningen saknas nämligen anledning till annan bedömning i detta fall än vid bestämning av sökandens innehav för utbyggnadsvitsord.

En viktig fråga är andelskraftens rättsliga konstruktion, inte minst med tanke på rättsinstitutets betydelse från finansieringssynpunkt. Enligt gällande rätt har hänsynen till fastighetskrediten ansetts kräva inte bara att den belastade fastigheten på ett bestående sätt bundits vid skyldigheten att tillhandahålla ersättningskraft utan också att rätten till kraften inte skall avhändas den berättigade fastigheten. Den som har rätt till ersättningskraft är dock oförhindrad att upplåta kraften på viss tid. Om rätten till ersättningskraft har servitutskaraktär, utgör rätten till elektrisk kraft enligt 15 kap. jordabalken närmast en avkomsträtt.

Som säkerhet för obligationslån för vattenkraftverk, vilka under åren 1962—1969 sammanlagt torde ha uppgått till omkring 1 600 miljoner kronor, synes företrädesvis ha utnyttjats fastighetsinteckningar i kraftverk som utbyggnaden avser eller som eljest tillhör den byggande eller honom närstående företag. Vid beräkning av belåningsvärdet hos dessa kraftverksfastigheter har reduktion brukat ske med hänsyn till den värdeminskning som följer med skyldighet att leverera ersättningskraft enligt 9 kap. VL eller att fullgöra andra kraftleveranser enligt avtal om rätt till elektrisk kraft. Därjämte har som säkerheter utnyttjats dels inteckningar i företagets fastigheter med vilka är förenade rätt till ersättningskraft och dels, undantagsvis, företagsinteckningar i lös egendom som hör till den vid visst kraftverk bedrivna rörelsen.

Svenska bankföreningen har för utredningen framför allt betonat vikten av att andelskraftstagaren inte blir sämre ställd än ersättningskraftstagaren nu är, när det gäller skyddet för hans rättighet. Han bör sålunda tillförsäkras absolut trygghet gentemot kraftverksägaren och dennes borgenärer. För detta behövs ett skydd som fungerar både vid kraftverksägarens konkurs och vid frivillig eller exekutiv försäljning av kraftverksfastigheten. Ett sådant skydd för andelskraftstagaren ger enligt utredningen på samma gång ett absolut skydd för hans inteckningsborgenärer i nämnda situationer. Utredningen anser att de framförda synpunkterna bör beaktas och förordar att skyldigheten att leverera andelskraft binds vid kraftstationsfastigheten på motsvarande sätt som nu gäller i fråga om ersättning genom kraftöverföring.

Enligt utredningens förslag bör förutsättningen för att minoritetsdel-

ägare skall få delta i en kraftverksutbyggnad vara att deltagandet är av betydelse för hans verksamhet. Härmed stämmer enligt utredningen bäst överens att låta rätten till andelskraft i mottagarens hand utgöra lös egendom ingående i den förmögenhetsmassa han utnyttjar i sin verksamhet med de möjligheter som därmed kan erbjudas att använda rättigheten som kreditunderlag. Genom en sådan ordning uppnås principiell överensstämmelse med vad som gäller för rätt till elektrisk kraft enligt 15 kap. jordabalken, med vilken rättighet rätten till andelskraft även i övrigt har beröringssynpunkter. För att den föreslagna lösningen skall medföra tillfredsställande belåningsmöjligheter, bör enligt utredningen lagen (1966: 454) om företagsinteckning kompletteras så att rätt till andelskraft ingår bland i lagen angivna rättighetstyper som kan utgöra objekt för företagsinteckning.

4.2.3 Ersättning för förlorad vattenkraft

Utredningen diskuterar nettoandelsprincipen och bruttoandelsprincipen vid kraftvärdering och anmärker härvid bl. a. att båda metoderna förutsätter vissa skönsmässiga bedömningar. Enligt utredningen kan man se nuvarande ordning som ett uttryck för lagstiftarens strävan att till fullo kompensera förlorad avkastningsförmåga, dvs. samma tankegångar som ligger bakom bestämmelserna om 50 procents förhöjning av vissa ersättningsbelopp. Det förefaller emellertid utredningen som om vinstaspekten kommit att överbetonas, eftersom bestämmelserna om uttagningskostnad enligt motiven bara ger uttryck för huvudsynpunkten att ersättningstagaren skall få full gottgörelse för vad han avstår.

Enligt utredningen finns det från ersättningssynpunkt inte några principiella olikheter mellan den situationen att en fastighets vattenkraft tas i anspråk och andra fall då tvångsingrepp medför ett minskat fastighetsvärde. Det finns därför enligt utredningens mening ingen anledning att beträffande fastighetsskada i form av förlust av vattenkraft avvika från den förordade huvudregeln att ersättning för fastighetsskada skall utgå som löseskilling eller intrångsersättning, i båda fallen med utgångspunkt i fastighetens marknadsvärde. Detta utesluter givetvis inte att förlusten av vattenkraft värderas separat. Eftersom ett företag som vållar förlust av vattenkraft regelmässigt torde medföra även andra skador på fastigheten, måste emellertid effekten av de olika skadorna vägas samman i en helhetsbedömning. En sådan bedömning kan få till följd att sakägaren får lägre ersättning än han skulle ha fått om nuvarande bestämmelser tillämpats. Enligt utredningen torde det nämligen bli svårt för sakägare att som f. n. få ut både full ersättning för ianspråktagen fallhöjd och särskild ersättning för skada till följd av den inverkan tillgodogörandet av fallhöjden får på vattenståndsförhållandena (NJA 1963 s. 586). Mot det anförda kan kanske invändas att förlorad vatten-

kraft inte på detta sätt kommer att värderas med nämnvärt större precision än hittills. Det förhåller sig också otvivelaktigt så att varje möjlig värderingsmetod inrymmer felkällor av olika slag. Principen att ersättning skall bestämmas med hänsyn till fastighetens marknadsvärde har emellertid enligt utredningens mening den bestämda fördelen att den motverkar användningen av mer eller mindre omfattande kalkyler med hypotetiskt underlag. Principen innebär också att domstolarna vid sin sammanvägning av olika skadeeffekter och delvärderingar har att se till att slutresultatet helt allmänt ter sig förnuftigt.

Frågor om värdering av vattenkraft kan till en början bli aktuella, om vattenkraft som tillgodogörs i en äldre anläggning skall tas i anspråk för att utnyttjas i en större kraftstation. Situationen synes i allt väsentligt kunna jämföras med expropriation av rörelse. Värderingen får alltså liksom i expropriationsfallet bygga på avkastnings- och produktionskostnads-kalkyler. Ersättningen får enligt utredningen fastställas med ledning av nettoavkastningen. En kraftstations nettoavkastning torde i allmänhet motsvara det kapitaliserade värdet av dess kraftproduktion minskat med drift-, underhålls- och förnyelsekostnaderna. Kapitaliseringen bör avse all framtid eller en begränsad tid motsvarande stationens antagna återstående livstid. Kraftproduktionens värde bör kunna bestämmas med utgångspunkt i kostnaden för likvärdig kraft från annan kraftkälla, t. ex. värmekraftverk, eller för inköp av motsvarande kraft. Om ägaren av den äldre anläggningen har att utge ersättning medelst kraftöverföring, bör enligt utredningen ersättningen i det nya kraftverksmålet bestämmas i skilda poster för den äldre anläggningens ägare och för ersättningskraftens mottagare såsom innehavare av särskild rätt i den gamla strömfallsfastigheten.

En annan tänkbar situation är att påbyggnad av en kraftstation medför att fallhöjd som tillhör en uppströms belägen kraftstation tas i anspråk. Härigenom vållas visst produktionsbortfall som inte uppvägs av minskade drift- och underhållskostnader. Vad som sagts om värderingsmetodiken beträffande det nyss behandlade utrivningsfallet gäller enligt utredningen i princip även här med den skillnaden att man rör sig med marginella värden.

I nu behandlade situationer kan ägaren av befintlig anläggning troligen ofta ha rätt till andelskraft i förhållande till den vattenkraft som tas i anspråk och som tidigare helt eller delvis tillgodogjorts i hans egen anläggning. Därmed bortfaller enligt utredningen inte hans rätt till ersättning för förlusten av eller skadan på hans anläggning men dubbelkompensation måste självfallet undvikas. En ersättning för den tillgodogjorda vattenkraften som bestäms enligt nettoavkastningsmetoden får enligt utredningen anses omfatta även värdet av samma, från början outbyggda vattenkraft. Produktionsvärdet måste därför reduceras inte bara med kostnaden för kraftens framställning utan också med den

ianspråktagna vattenkraftens värde i outbyggt skick, det s. k. naturvärdet. Ersättningstagaren bör enligt utredningen därefter få andelskraft på samma villkor som ägaren av outbyggt strömfall.

Nettoavkastningsmetoden är enligt utredningen i och för sig möjlig att tillämpa också vid värdering av ett outbyggt strömfall som är självständigt utbyggnadsvärt. Det kan emellertid enligt utredningen inte antas att en sådan begränsad utbyggnad i allmänhet kan tillåtas från allmänna planeringssynpunkter, om det finns förutsättningar att tillgodogöra strömfallat jämte andra fallsträckor i en större anläggning. Värderingen enligt nettoavkastningsmetoden kommer alltså i sådana fall att vila på ett fiktivt underlag, något som mindre väl stämmer överens med principen om rätt till ersättning för fastighetens marknadsvärde. Detta utesluter inte att metoden någon gång kan behöva tillgripas åtminstone som kontroll. Om ersättning för vattenkraften skall utgå enligt 9 kap., bör den enligt utredningen emellertid som regel bestämmas efter samma grunder som kan böra gälla för fallsträckor som inte kan byggas ut självständigt.

En värdering av outbyggd vattenkraft med utgångspunkt i dess marknadsvärde innebär att vattenkraften skall åsättas ett pris som sannolikt skulle erbjudas i en allmän marknad. I dagens utbyggnadssituation finns det inte någon allmän marknad för vattenkraft, något som bl. a. beror på att kraftexploatorerna redan förfogar över större delen av den utbyggnadsvärda vattenkraften. Enligt utredningen utesluter detta inte att domstolarna bör kunna bilda sig en uppfattning om vad en exploitör kan vara villig att betala för ytterligare tillskott för att få utbyggnadsvitsord. Intresse för sådana förvärv måste alltså antas föreligga. Det kan också finnas anledning för innehavare av större minoritetsandelar att utöka sitt innehav inför utsikterna att omsätta detta i andelskraft. Det föreligger med andra ord en konkurrenssituation som kan tänkas stimulera intresset för förvärv av outbyggd vattenkraft i exploateringsbara vattendrag. Det bör enligt utredningen alltså finnas vissa möjligheter att grunda värderingen på prisjämförelser. En ersättning för ianspråktagen vattenkraft som bestäms på detta sätt kan sägas återspegla den nytta eller vinst som ett gemensamt tillgodogörande i allmänhet innebär. Om en prisjämförelse kan grundas på förvärv med anledning av det aktuella utbyggnadsprojektet kommer ersättningen att ha viss anknytning till företags beräknade produktionsvärde. Det nya systemet kan således inte anses innebära att man helt uppger den nuvarande metoden att uppskatta ersättning för ianspråktagen vattenkraft med hänsyn bl. a. till den nytta som det gemensamma tillgodogörandet medför för ersättningsgivaren.

Värdet av den vattenkraft i utbyggnadssträckan som den byggande inte förfogar över får antas komma att öka inför den förestående exploateringen. Det uppkommer då en situation av det slag som avses i den

s. k. influensregeln, nämligen att det ersättningsgrundande företaget skapar förväntningsvärden från vilka man kan böra bortse när ersättningen bestäms (se avsnitt 3.2.6). Om värderingen av ianspråktagen vattenkraft sker med beaktande av priset vid frivilliga upplåtelse i andra delar av utbyggnadssträckan, leder en sådan tillämpning till att den som tvingas upplåta sin vattenkraft får mindre betalt än vad som har utgått för annan vattenkraft i orten. Enligt utredningens mening är det rimligt att i denna situation tillämpa den undantagsregel som innebär att reduktion får underlåtas om det bedöms skäligt med hänsyn till förhållandena i orten.

Enligt utredningen kan det komma att visa sig svårt att få ett tillfredsställande underlag för värdering av de oftast smärre fallsträckor som det nu är fråga om. Domstolarna kan därför tvingas att med tillämpning av 35 kap. 5 § rättegångsbalken uppskatta skadan till skäligt belopp. Detta innebär enligt utredningen inte någon alltför uppseendeväckande förändring jämfört med nuvarande ordning, eftersom de ersättningar som nu utdömts måste anses utgöra en mycket ungefärlig gottgörelse för vattenkraften. Utredningen har dock ansett sig böra undersöka möjligheterna att för de fall då några större värden inte står på spel använda en mera summarisk värderingsmetod som vägledning vid skälighetsbedömningen.

Utredningen har i detta syfte undersökt ett trettiotal vattenmål i vilka ersättning för ianspråktagen vattenkraft utdömts huvudsakligen under åren 1958—1963 och 1969—1970. Ersättningarna i kronor per meter enkel strand har omräknats till kronor per kilowatt natureffekt (se utredningens betänkande s. 178). Ersättningarna företer vid en första anblick en splittrad bild. Utredningen har därför särredovisat de elva kraftverk som har en effekt över 100 megawatt (se utredningens betänkande s. 179). Bortser man från Bergforsens kraftverk, som utgör ett specialfall, blir medelvärdet för gruppen med effekt över 100 megawatt 191 kronor och för gruppen med lägre effekt 100 kronor räknat per kilowatt natureffekt. Ökad storlek och därmed som regel bättre lönsamhet höjer således ersättningsnivån avsevärt.

En analys av den utförda undersökningen ger enligt utredningen anledning till antagandet att det normala marknadsvärdet f. n. motsvarar den genomsnittliga ersättningen i vattenmål, dvs. ungefär 100 kronor per kilowatt natureffekt, samt att avvikelserna uppåt och nedåt i enskilda fall på grund av fallhöjdens större eller mindre attraktivitet som regel inte är större än 50 procent. Denna bedömning gäller förhållandena f. n. men dessa kan komma att förändras. Bl. a. är det svårt att bedöma hur attraktiv den återstående vattenkraften kan visa sig vara. Vidare är det osäkert hur den ökade konkurrenssituationen om en och samma fallhöjd som andelskraftsinstitutet skapar kommer att påverka värdet.

Även om det genomsnittliga värdet på vattenkraft skulle ändras anser

utredningen att övervägande skäl talar för att värdet bör vara relativt enhetligt olika strömfall emellan. En summarisk värdering av outbyggd vattenkraft enligt de angivna grunderna kan enligt utredningen alltså fänkas leda till ett rimligt resultat, när ett bättre värderingsunderlag inte står till buds. Utredningen understryker, att avsikten inte är att på denna punkt binda rättstillämpningen utan bara att antyda en möjlig väg för parter och domstolar att utan onödig omgång komma till rätta med de värderingsproblem som kan uppstå.

4.2.4 Bygdekraft

Bygdekraftsbestämmelserna har tillkommit med tanke på att bygden närmast omkring de större kraftkällorna av sociala och ekonomiska skäl borde tillförsäkras kraft för sina behov på skäliga villkor. År 1962 genomfördes vissa ändringar i bestämmelserna för att göra dem lättare att tillämpa (se prop. 1962: 24). Trots detta har enligt utredningen institutet inte kommit till större användning än tidigare.

Förklaringen till institutets ringa praktiska betydelse är enligt utredningen att söka i utvecklingen på kraftförsörjningens område (jfr avsnitt 3.2.3). Behovet av en särskild reglering i VL i syfte att slå vakt om kraftverksbyggnadernas elektrifiering minskar i takt med distributionsnätets utbredning. År 1962 fanns omkring 5 000 inte elektrifierade helårsbostäder mot mellan 1 000 och 2 000 år 1972. Enligt utredningen bör också beaktas att bygdekraftsinstitutet inte avser att bereda kraftverksbyggnaderna någon pridförmån i betydelsen av en särskild subvention på kraftpriset för att detta skulle bli förhållandevis lägre än i trakten i övrigt. De sociala och ekonomiska skäl som ligger bakom bygdekraftsinstitutet har enligt utredningen alltså nu väsentligen förlorat sin bärkraft och institutet kommer dessutom att falla utom ramen för det eldistributionssystem som kan väntas bli följden av elutredningens (I 1971: 01) arbete. Utredningen ansluter sig därför till den i direktiven framförda uppfattningen att institutet bör utmönstras ur VL.

I fråga om flertalet befintliga större vattenkraftverk har principbeslut om skyldighet att leverera bygdekraft redan fattats utan att frågan om leverans av kraft sedermera har aktualiserats genom ansökan från lokala avnämare. En redan fastställd men inte utnyttjad skyldighet att tillhandahålla bygdekraft från ett kraftverk torde enligt utredningen bestå till dess anläggningen överges, även om bygdekraftsbestämmelserna upphävs. Med hänsyn till vad utredningen anför om behovet av institutet finns det enligt utredningen inte anledning att anta att det föreligger något nämnvärt intresse från de berättigades sida att utnyttja redan existerande möjligheter till leverans av bygdekraft. Från kraftproducenternas synpunkt är det givetvis ett rimligt önskemål att bli befriade från en skyldighet med vars infriande det inte finns anledning att räkna. Utredningen anser därför att de beslut varigenom ägare av

kraftanläggning med stöd av 4 kap. 1—3 §§ ålagts att tillhandahålla bygdekraft bör upphöra att gälla i vad de inte har tagits i anspråk efter ansökan enligt 4 kap. 4 §. De bygdekraftsberättigade bör enligt utredningen beredas skäligt rådrom genom att under en övergångstid av förslagsvis två år från den nya lagens ikraftträdande bevaras vid möjligheterna att göra sina anspråk gällande.

4.3 Remissyttrandena

4.3.1 Utbyggnadsvitsord

Utredningens förslag i denna del lämnas utan erinran.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län framhåller, att utredningen inte har behandlat det fallet att en fastighet, som har enskild äganderätt till fallhöjd, är sämjedelad. Med hänsyn till att sämjedelningar som gjorts före den 1 juli 1962 regelmässigt kan legaliseras och med hänsyn till sådana sämjedelningars rättsliga verkan mellan sämjelottshavarna anser länsstyrelsen, att den sökande för utbyggnadsvitsord bör få tillgodoräkna sig innehav av sådan sämjelott.

4.3.2 Andelskraft

Utredningens förslag i denna del lämnas i huvudsak utan erinran. Vissa synpunkter och önskemål framförs dock.

Av utredningen föreslagna förutsättningar för att få andelskraft behandlas särskilt av två remissinstanser. *Vattenöverdomstolen* anser, att utredningen inte har givit någon ledning för bedömning av betydelsekravet. Detta rekvisit är enligt vattenöverdomstolens mening alltför vagt och bör ersättas eller i vart fall kompletteras med att det skall vara fråga om en betydande minoritetsandel i den fallsträcka som skall byggas ut. Det är för övrigt främst denna kategori som utredningen haft i tankarna vid utformningen av förslaget. *Kammarkollegiet* framhåller, att förslaget från sakrättslig synpunkt innebär en intressant lösning, eftersom rätten till vattenkraften skall bedömas efter olika regler beroende på i vems hand den befinner sig. I sak finns dock inte så mycket att invända, eftersom ersättning i form av kraftleveranser redan nu som regel inte ifrågakommer annat än då vederbörande behöver kraften för sin verksamhet.

Andelskraftens innebörd behandlas också av två remissinstanser. *Bålforsens kraftaktiebolag* anser att förslaget är rationellt och rättvisande. Minoritetshavarens prestationer blir ganska likartade med vad som i dag är fallet för delägarna i de särskilda kraftbolag, som bildats i anslutning till vattenkraftutbyggnaderna. För majoritetsägaren innebär det nya systemet vissa i och för sig skäliga förbättringar. *Vänersborgs tingsrätt* delar inte utredningens uppfattning, att regler för vattendomstolens bestämmande av de närmare villkoren för tillhandahållande av

andelskraften och i anledning därav utgående kostnadsbidrag kan undvaras i den utsträckning som framgår av förslaget. De föreslagna reglerna ger praktiskt taget ingen ledning för domstolen. Att en fast praxis utbildats såväl för domstolarnas bedömande av dessa frågor som vid ingående av avtal kan knappast utgöra skäl att upphäva de regler som utgör grunden för denna praxis. Tingsrätten anser alltså, att i vart fall de viktigaste av reglerna i 9 kap. 15—44 §§ i tillämpliga delar bör flyttas över till 2 kap. — I detta sammanhang föreslår utredningen att minoritetsdelägaren inte bör belastas med förnyelsekostnader förrän de blir aktuella, vilket innebär en ändring av gällande rätt (9 kap. 21 §). Tingsrätten anser det mindre lämpligt med en regel som innebär att andelskraften i decennier utgår mot en mindre årlig kostnad för att efter 40—50 år belastas med en kraftig engångskostnad. Kostnaderna bör vara kontinuerligt överblickbara.

Om en äldre anläggning kommer att ingå i en större anläggning är det enligt utredningen naturligt att ägaren av den äldre anläggningen som andelskraftstagare från den större anläggningen får tillgodoräkna sig även fallhöjd som han förvärvat med stöd av 2 kap. 5 §. Några remissinstanser behandlar i anslutning härtill frågan hur rätt till ersättningskraft resp. andelskraft från den äldre anläggningen skall behandlas i denna situation. *Vattenöverdomstolen* framhåller att utredningen uttalat att ersättning i pengar bör bestämmas i skilda poster för den äldre anläggningens ägare och för ersättningskraftens mottagare som innehavare av särskild rätt i den gamla strömfallsfastigheten (se avsnitt 4.2.3). Detta uttalande innebär enligt *vattenöverdomstolen* att ersättningskraftens mottagare kan få gottgörelse i pengar eller på grund av de föreslagna övergångsbestämmelserna (punkt 6 första stycket) möjligen genom fortsatt kraftöverföring. Däremot är det högst ovisst om han kan bli berättigad till andelskraft eller om den äldre anläggningens ägare får tillgodoräkna sig den vattenkraft, för vilken han utger ersättning genom kraftöverföring, då han gör gällande anspråk på andelskraft. *VASO* anser att hänsyn i den diskuterade situationen måste tas till ersättningstagarens intresse. Med nuvarande lagstiftning torde det finnas möjlighet att bibehålla rätten till ersättningskraft och överflytta leveransskyldigheten till den nya kraftanläggningen. Det är ovisst om samma möjlighet finns enligt förslaget, eftersom institutet ersättningskraft avskaffas och övergångsbestämmelserna (punkt 6 första stycket) inte med säkerhet är tillämpliga i denna situation. Om ersättningskraften skulle förvandlas till andelskraft från den nya anläggningen, skulle enligt *VASO*:s mening uppstå en försämring för ersättningskraftens mottagare och eventuellt även för hans kreditgivare, eftersom rätten till andelskraft får karaktären av lös egendom. Även om andelskraften kan bli föremål för företagsinteckning, innebär detta en inskränkning i ersättningstagarens rätt, eftersom en sådan säkerhet anses sämre och

vanligen medför högre låneränta. Frågor av denna beskaffenhet kan med nuvarande utveckling av utbyggnadstekniken bli aktuella och de kan gälla mycket stora värden. VASO anser därför att förslaget bör kompletteras så att det av övergångsbestämmelserna framgår att rätten till ersättningskraft enligt VL i dess nuvarande lydelse kommer att bestå och belasta den nya anläggningen. *Bålforsens kraftaktiebolag* anser att innehavare av ersättningskraft resp. andelskraft måste få ett betryggande rättsligt skydd i förevarande situation och exemplifierar de svårigheter som annars kan uppstå. Detta önskemål understöds av *länsstyrelsen i Västernorrlands län*.

Några remissinstanser tar upp frågan om andelskraftens rättsliga konstruktion. *Svenska bankföreningen* framhåller att förslaget till skillnad mot gällande rätt i fråga om ersättningskraft innebär att rätten till andelskraft i mottagarens hand utgör lös egendom. Det är enligt bankföreningens mening logiskt att andelskraften knyts till mottagarens verksamhet och ingår i underlaget för företagsinteckning. Emellertid torde den som har företagsinteckning inte kunna värja sig mot att andelskraften överläts. Den säkerhet, som kan uppnås genom en företagsinteckning i bl. a. rätt till andelskraft blir därmed mindre värdefull. Med den rättsliga konstruktion andelskraften har torde emellertid en separat pantsättning av rätten till andelskraft vara möjlig. Bankföreningen anser, att det vore värdefullt med en bekräftelse att så är fallet. *Sveriges industriförbund* anser, att den föreslagna rättsliga konstruktionen av andelskraften är ändamålsenlig men framhåller att inteckning i fastighet med ersättningskraft från creditsynpunkt är överlägsen företagsinteckning i verksamhet omfattande andelskraft. Industriförbundet anser därför att det vore värdefullt om rätten till andelskraft även skulle kunna belånas separat. *Sveriges jordbrukskassförbund* anser, att förslaget inte innebär någon nackdel under förutsättning att rätten till andelskraft kan göras till föremål för separat pantsättning. Enligt jordbrukskassförbundets mening är företagsinteckning en klart sämre säkerhet än fastighetsinteckning.

Vänersborgs tingsrätt förordar, att gällande servitutskaraktär i fråga om rätten till ersättningskraft bevaras i fråga om rätten till andelskraft. Den av utredningen gjorda jämförelsen med den avkomsträtt som enligt 15 kap. jordabalken kan tillskapas genom avtal är enligt tingsrätten inte särskilt naturlig. Tvärtom borde det vara naturligt att en rättighet, som tillskapas som kompensation för att värdet på en fastighet sjunker genom ett tvångsingripande, tilläggs den skadade fastigheten som en servitutsrätt. Om tillgodogörandet av fallhöjden upphör återförs ju värdet till fastigheten. Som säkerhet för kreditgivning har då hela tiden kunnat ligga fastigheten antingen inklusive värdet på fallhöjden eller inklusive den rättighet som trätt i stället. Att som utredningen föreslagit för beslut om andelskraft kräva medgivande från pänträttshavare i fastigheten innebär enligt tingsrättens mening en onödig omgång.

4.3.3 Ersättning för förlorad vattenkraft

Utredningens förslag i denna del lämnas i huvudsak utan erinran av praktiskt taget samtliga remissinstanser. *Vattenöverdomstolen* delar utredningens uppfattning att frågan om ersättning för ianspråktagen vattenkraft inte kräver någon särreglering och anser att de av utredningen angivna riktlinjerna för värderingen är väl ägnade att tjäna till ledning vid tillämpningen. *VASO* anser, att det är en väsentlig fördel att det nuvarande invecklade systemet med beräkning av ersättning för vattenkraft avskaffas. Förslaget torde spara arbete och kostnader för domstol och parter.

Vissa synpunkter, delvis av kritisk art, framförs dock. *Kammarkollegiet* framhåller, att det är en öppen fråga hur en ersättningsregel med utgångspunkt i det minskade fastighetsvärdet kommer att utfalla. Bl. a. är det osäkert hur andelskraftsinstitutet kommer att påverka marknadsvärdet av outbyggd vattenkraft. De metoder som nu tillämpas vid taxering av outbyggd vattenkraft kan enligt kollegiet inte tjäna till ledning för värderingen, eftersom de får antagas vara influerade av den ersättningsnivå som nu förekommer. *Kammarkollegiet* anser, att det hade varit önskvärt med mera vägledande uttalanden om den framtida ersättningsnivån. Reformen kan mycket väl få till följd att ianspråktagen vattenkraft i vissa fall bedöms inte ha något värde som behöver ersättas. *Vänersborgs tingsrätt* ifrågasätter om fastighetens marknadsvärde verkligen påverkas genom att man tar i anspråk fallhöjd, som inte kan byggas ut självständigt. Utredningen framhåller att förlust av vattenkraft kan värderas separat och tycks mena att en helhetsbedömning med utgångspunkt i fastighetens marknadsvärde blir nödvändig först om även andra skador uppkommer på fastigheten. Det kan knappast vara riktigt att förlusten av vattenkraft skall ersättas om den föreligger ensam men inte annars. *Bålforsens kraftaktiebolag* framhåller, att det i fråga om inte tillgodogjord kraft är nödvändigt att tillgripa enkla schabloner men att bolaget inte nu kan uttala sig om de av utredningen angivna alternativen. I fråga om redan tillgodogjord vattenkraft får frågan helt andra dimensioner och ersättningen bör här principiellt baseras på avkastningsvärdet hos den gamle ägaren i relation till anskaffningskostnaden för motsvarande annan kraft. *Sveriges jordbrukskassförbund* framhåller, att taxeringsvärdet på fallhöjd baseras på VL:s ersättningsbestämmelser och att förslaget därför kommer att medföra sänkta värden på fastigheter med outbyggd fallhöjd, om ägaren inte har utbyggnadsvitsord. *Vattenöverdomstolen* framhåller, att utredningen påpekat att dubbelkompensation måste undvikas, när ägaren av en äldre anläggning som går upp i en ny blir berättigad till andelskraft. Den anvisning utredningen lämnar för hur värderingen bör ske kan emellertid i vissa fall medföra dubbelkompensation. Enligt utredningens metod kan ägaren av den äldre an-

läggningen dels genom andelskraften få del i vinsten av den nya anläggningen dels få ersättning för nettoavkastningen av den äldre anläggningen, såvida råfallsvärdet understiger värdet av denna nettoavkastning.

Tre remissinstanser ställer sig helt avvisande till utredningens förslag. *Jämtbygdens tingsrätt* anser inte att utredningen har lämnat några särskilt tillfredsställande förslag till bättre och säkrare värderingsmetoder. Tingsrätten kan inte förstå att man kan komma ifrån att först göra en separatvärdering. Enligt utredningen torde det vara svårt att få tillräckligt underlag för en sådan värdering och utredningen hänvisar endast till tillämpning av 35 kap. 5 § rättegångsbalken. Detta lagrum har förutsatts vara en nödfallsbestämmelse men utredningen ger det en annan innebörd. Tingsrätten efterlyser betydligt klarare och för parterna säkrare bestämmelser om värdering av förlorad vattenkraft. I annat fall är det risk för att praxis utvecklar sig alltför oenhetligt. *Föreningen Sveriges tingsrättsdomare* framför motsvarande synpunkter. *Sveriges advokatsamfund* anser, att nuvarande bestämmelser i stort sett har fungerat väl i praxis men att de är svårtillgängliga och i behov av en omarbetning. Utredningens förslag löser emellertid inte de svårigheter som hittills må ha förelegat. Ersättningen bör enligt advokatsamfundet liksom hittills grundas på andel i exploatörens vinst.

4.3.4 Bygdekraft

Utredningens förslag i denna del lämnas utan erinran. Förslaget tillstyrks uttryckligen av bl. a. *vattenöverdomstolen*, *kammarkollegiet* och *LRF*.

5 Avgifter

5.1 Gällande ordning

5.1.1 Allmänt

Ett tillstånd att utföra företag i vatten kan vara förenat med skyldighet att utge avgifter av olika slag. Avgifternas syfte är att tillgodose huvudsakligen allmänna intressen. För att åstadkomma bättre fiskeförhållanden inom områden som påverkas av ett företag föreskrivs ibland särskild avgift med stöd av 2 kap. 8 § VL. Enligt 2 kap. 10 § utgår s. k. allmän fiskeavgift för byggnad i vatten eller vattenreglering som påverkar de naturliga vattenståndsförhållandena eller hindrar eller försvårar fiskens framkomst. Influtna medel skall användas för att främja fisket inom landet. Enligt 6 kap. 9 § kan flottande åläggas viss fiskeavgift, om flottningen eller flottningsanläggningar vållar avsevärt men för fisket. Vissa fiskeavgifter som fastställts enligt den före VL gällande lagstiftningen utgår fortfarande. I 4 kap. 14 och 15 §§ ges be-

stämmelser om regleringsavgift i samband med större vattenregleringar för kraftändamål. Avgiftsmedlen används för att kompensera skador som inte ersätts i vattenmålet och för att tillgodose allmänna ändamål i den bygd som berörs av företaget. Med tillstånd att utföra ett antal olika typer av vattenföretag följer också skyldighet enligt 11 kap. 95 § att betala ett engångsbelopp, s. k. domstolsavgift, som bidrag till kostnaderna för vattendomstolarnas organisation och verksamhet. Kammarkollegiet för det allmännas talan i avgiftsfrågor med stöd av 7 § vattenrättskungörelsen (1971: 789). VL:s avgiftsregler kompletteras av bestämmelser i kungörelsen (1953: 620) angående indrivningen och användningen av vissa med anledning av företag i vatten utgående avgifter.

Kungl. Maj:t kan enligt 4 kap. 18 § VL föreskriva villkor för att tillgodose allmänna intressen i samband med prövning av underställda vattenmål. Sådana villkor brukar oftast gå ut på att sökanden skall betala vissa belopp, s. k. villkorsmedel (se prop. 1971: 106 s. 65 och 110).

I egentliga avgifter inflyter f. n. omkring 12 miljoner kronor om året. Därav utgörs cirka 10 miljoner av regleringsavgifter, 1,5 miljoner av olika fiskeavgifter och 0,5 miljoner av domstolsavgifter. Man kan räkna med att fram till den 1 januari 1972 har betalats sammanlagt omkring 110 miljoner kronor i regleringsavgifter. Som villkorsmedel har inom samma tid utgått omkring 50 miljoner kronor, vartill kommer kostnaderna, uppskattningsvis 20 miljoner kronor, för de åtgärder som Kungl. Maj:t föreskrivit som villkor. (Närmare detaljer om avgiftsbeloppen finns i utredningens betänkande s. 180—185.)

5.1.2 Regleringsavgift

Regleringsavgift betalas av ägare till strömfall för vars räkning vattenreglering sker, om den uttagbara vattenkraften i strömfallet ökar med i medeltal 500 turbinhästkrafter. Avgiften beräknas på grundval av det antal turbinhästkrafter varmed vattenkraften i medeltal ökat genom regleringen. Medför vattenreglering sådan ändring av vattenföringen att förut uttagbar vattenkraft kan utnyttjas på fördelaktigare sätt, skall i fråga om avgiftsskyldigheten så stor del av vattenkraften som svarar mot värdeförhöjningen anses som ökning av uttagbar vattenkraft (4 kap. 14 § första stycket).

Även strömfallsägare som inte ålagts att ta del i kostnaderna för regleringen och inte heller sökt företaget eller förenat sig med sökanden kan på ansökan av kammarkollegiet åläggas att betala regleringsavgift, om regleringen för honom medför ökat kraftutbyte enligt första stycket (4 kap. 14 § andra stycket).

För varje avgiftsgrundande turbinhästkraft bestäms avgiften till ett belopp mellan 3 och 8 kronor. Avgiften bestäms för varje strömfall för sig. Hänsyn skall tas till den större eller mindre förändring av

vattenstånds- och avrinningsförhållanden som företaget medför, till den därmed förenade olägenheten eller fördelen för kringliggande bygd, till kostnaderna för företaget samt till företagets ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall. Om särskilda skäl föranleder till det, får avgiften bestämmas till lägre belopp än 3 kronor, dock minst 50 öre för varje turbinhästkraft (4 kap. 14 § tredje stycket). De nuvarande avgiftslatituderna har fastställts år 1959 (prop. 1959: 31, 3LU 1959: 5, rskr 1959: 124, SFS 1959: 114).

Avgiften skall betalas årligen från och med året efter det då tillståndet till vattenregleringen först tas i anspråk. Är fråga om vattenreglering med tvångsdelaktighet skall dock, såvitt angår strömfall för vars ägare skyldigheten att ta del i kostnaderna enligt 3 kap. inträder senare, avgift inte utgå förrän året efter betalningsskyldighetens inträde. Har ägare av strömfall förklarats avgiftspliktig med stöd av 4 kap. 14 § andra stycket, utgår avgiften i regel från och med året efter det talan väcktes mot honom (4 kap. 14 § fjärde stycket).

Vattendomstolens avgörande gäller i tioårsperioder, av vilka den första räknas från det kalenderår under vilket tillståndet till vattenregleringen först tagits i anspråk. Om inte strömfallsägaren eller kammarkollegiet under periodens nionde år påkallar ny prövning av avgiften, gäller avgörandet även för nästa period. Åläggs ägare avgiftsplikt enligt 4 kap. 14 § andra stycket, gäller avgörandet första gången inte längre tid än som kan gälla för annan regleringsavgift som bestämts med anledning av företaget. Om strömfall bebyggs sedan avgift bestämts kan vattendomstolen på talan av kammarkollegiet även under löpande giltighetsperiod ompröva avgiften för återstående tid (4 kap. 14 § femte stycket).

På talan av kammarkollegiet kan vattendomstolen bestämma avgift för tioårsperiod att utgå med högst hälften av nuvärdet på en gång och med resten fördelad på årliga inbetalningar (4 kap. 14 § sjätte stycket).

De grundläggande bestämmelserna om hur avgiftsmedlen skall användas finns i 4 kap. 15 §. Det ena ändamålet är att förebygga eller minska skada eller olägenhet som vållas genom företaget och för vilken ersättning inte bestäms av vattendomstolen och för att gottgöra sådan skada eller olägenhet. Avgiftsmedlen skall vidare användas för att tillgodose annat ändamål beträffande den av företaget berörda bygden. Som exempel på sådana ändamål nämns i lagen jordbrukets främjande, särskilt genom torrläggning, och elektrifiering för samfärdsel, jordbruk, hantverk eller småindustri eller eljest för befolkningens behov.

5.1.3 Fiskeavgifter

Enligt 2 kap. 8 § första stycket VL gäller som huvudregel att den som bygger i vatten där fisken har sin gång är skyldig att utan ersättning vidta och för framtiden underhålla nödiga anordningar för fiskens framkomst eller för att trygga fiskets bestånd. Han är också skyldig att släppa till för ändamålet nödigt vatten och att ställa sig till efterrättelse de särskilda föreskrifter i övrigt som kan behöva meddelas till skydd för fisket. Om anordning inte kan väntas medföra nytta som står i rimlig proportion till kostnaden eller förlusten för byggnadens ägare, behöver den dock inte utföras.

Att särskild avgift kan utdömas med stöd av 2 kap. 8 § framgår indirekt av lagrummets andra stycke. Enligt detta får vattendomstolen på ansökan av kammarkollegiet eller av byggnadens ägare meddela nya bestämmelser, om åtgärder eller föreskrifter som avses i första stycket visar sig mindre tjänliga. Därvid skall iakttas att byggnadens ägare inte får åläggas förpliktelser som medför väsentlig kostnad eller olägenhet utöver vad som tidigare ålagts honom, i den mån fråga ej är om sådan höjning av årlig avgift som motsvaras av ändring i penningvärdet.

Bestämmelserna i 2 kap. 8 § är i allmänhet tillämpliga också på andra typer av företag än byggande i vatten (se 3 kap. 2 § andra stycket, 26 § första stycket och 27 § första stycket, 5 kap. 5 §, 6 kap. 8 §, 7 kap. 41 § första stycket och 49 §).

I fråga om avgiftsskyldigheten enligt 2 kap. 10 § gäller att årlig avgift skall betalas för att främja fisket inom landet i samband med vissa byggnadsföretag i vatten, nämligen damm eller annan byggnad för att tillgodogöra vattnet eller för att reglera vattnets avrinning. Det förutsätts att byggnaden förorsakar sådan ändring i de naturliga vattenståndsförhållandena som inte är obetydlig eller att den hindrar eller försvårar fiskens framkomst. Avgiftsskyldigheten inträder från och med kalenderåret näst efter det då byggnadsarbetena påbörjats och åvilar byggnadens ägare så länge byggnaden bibehålls (1 mom. första stycket).

Avgiftens storlek skall bestämmas inom vissa gränser. Beträffande byggnad för vattnets tillgodogörande såsom drivkraft är avgiften minst 10 öre och högst 2 kronor för varje hästkraft som beräknas kunna tas ut vid oregerat lågvatten. Är byggnaden avsedd för att tillgodogöra vatten på annat sätt än som drivkraft skall avgiften utgå med minst 10 och högst 100 kronor för varje sekundkubikmeter som är avsedd att uttagas vid byggnaden. Om byggnadens ändamål är att reglera vattnets avrinning, utgår avgiften efter vattenmagasinets rymd med minst 10 öre och högst 1 krona för varje magasinindel om 50 000 kubikmeter intill 100 miljoner kubikmeter och för varje magasinindel om 100 000 kubikmeter därutöver. Beträffande byggnad som samtidigt tjänar flera av

de nu angivna ändamålen bestäms avgiften efter det huvudsakliga ändamålet (1 mom. andra stycket). De nuvarande avgiftslatituderna har fastställts år 1954 (prop. 1954: 23, 3LU 1954: 2, rskr 1954: 97, SFS 1954: 124).

Avgiftsnivån inom de angivna gränserna bestäms efter förslag av fiskeriintendenten. I lagtexten anges vissa förhållanden som skall beaktas när avgiften bestäms. Hit hör förekomsten av fiske som skadas genom byggnaden och den mer eller mindre menliga inverkan på fiske som byggnaden har med hänsyn till sin storlek och beskaffenhet i övrigt samt sitt läge. Det skall slutligen också beaktas om byggnadens ägare jämlikt 2 kap. 8 § kan förpliktas att vidta och underhålla anordningar för fiskets bestånd samt om sådana anordningar medför större eller mindre kostnad för ägaren (1 mom. tredje stycket).

Om det årliga avgiftsbeloppet, beräknat efter de nu angivna grunderna, blir ringa kan vattendomstolen föreskriva att avgiften i stället skall utgå med visst engångsbelopp (1 mom. fjärde stycket).

Vattendomstolens avgörande angående årlig avgift gäller för en tidrymd av 20 år i sänder, första gången räknat från och med det kalenderår då avgiften först skall erläggas. Om kammarkollegiet eller byggnadens ägare under nittonde året av en sådan tidsperiod ansöker om det, kan vattendomstolen ändra avgiftsbeloppet med hänsyn till ändring i penningvärdet. I annat fall gäller avgörandet också för nästa period (2 mom. första stycket).

Utan hinder av det sagda får frågan om avgiftens storlek omprövas i samband med förnyad prövning enligt 2 kap. 8 § andra stycket. I fråga om omfattningen av de förpliktelser som enligt 8 och 10 §§ sammanlagt får åläggas byggnadens ägare gäller vad som i 8 § andra stycket föreskrivs för där avsett fall. Ägaren får alltså inte i vidare mån än som påkallas av ändringar i penningvärdet åläggas väsentligt ökade förpliktelser (2 mom. andra stycket).

Om byggnad som tillkommit jämlikt äldre lag byggs om eller ändras så att därigenom uppkommer väsentligt större skada på fisket än tidigare, inträder avgiftsskyldighet enligt 1 och 2 mom. (3 mom. första stycket). Görs det beträffande sådan äldre byggnad ansökan enligt 8 § andra stycket, kan byggnadens ägare likaså åläggas avgiftsskyldighet enligt 1 och 2 mom. (3 mom. andra stycket).

Enligt 6 kap. 9 § föreligger viss särskild avgiftsskyldighet beträffande flottledsföretag. Om det i vatten, där allmän flottled skall inrättas, finns fiske av någon betydenhet och kan det skäligen befaras att genom anläggningar eller åtgärder för flottleden eller genom flottningen avsevärt men tillskyndas fisket, kan sålunda de flottande åläggas att betala årlig avgift för att bekosta åtgärder för fiskets bevarande inom området. Avgiften får motsvara högst 5 öre per kubikmeter flottgods. Avgiftsnivån har varit oförändrad sedan bestämmelsens tillkomst år 1919.

5.1.4 Domstolsavgift

Skyldighet att utge avgift som bidrag till kostnaden för domstolarnas organisation och verksamhet åligger sökanden i vattenmål som avser medgivande till byggande i vatten för att tillgodogöra vattnet som drivkraft eller till vattenreglering. Avgiftsskyldighet föreligger också om målet gäller ändrade bestämmelser om vattenhushållning i syfte att öka möjligheterna att utnyttja vattenkraft. Avgiftsskyldighet föreligger slutligen även för torrlägningsföretag. Skyldigheten att erlägga avgiften inträder så snart beslutet därom har vunnit laga kraft (11 kap. 95 § första stycket).

Beträffande byggnad för vattnets tillgodogörande såsom drivkraft bestäms avgiften i förhållande till den förut inte tillgodogjorda vattenkraft som beräknas vid lågvatten kunna tas ut vid byggnaden. Avdrag skall göras för den vattenkraft för vilken avgift förut erlagts i samband med regleringsföretag. Om vattenreglering eller ändrade hushållningsbestämmelser åsyftar ökning i uttagbar vattenkraft, bestäms avgiften i förhållande till ökningen i den vattenkraft som vid lågvatten kan tas ut i sökandens eller, då fråga är om vattenreglering med tvångsdelaktighet, samtliga till regleringssamfälligheten hörande strömfall. Är avsikten att utnyttja förut uttagbar vattenkraft på fördelaktigare sätt, bestäms avgiften i förhållande till den ökning i vattenkraftens värde som vinnns genom företaget eller de ändrade hushållningsbestämmelserna. I fråga om torrlägningsföretag är torrlägningsbåtnaden avgörande. Om avgiften skall beräknas på grundval av viss vattenkraft, skall den utgå med 5 kronor för varje hästkraft. Skall avgiften beräknas efter värdeökning för vattenkraft eller efter torrlägningsbåtnad utgör avgiften 2 promille av värdeökningen eller båtnaden (11 kap. 95 § andra stycket). Avgiftsnivån har fastställts genom lagstiftning år 1960 (prop 1960: 52, 3LU 1960: 7, rskr 1960: 134, SFS 1960: 304).

Avgift utgår inte, om den efter beräkning enligt angivna grunder skulle uppgå till mindre belopp än 50 kronor (11 kap. 95 § tredje stycket). Avgifterna bestäms av vattendomstol eller synemän (11 kap. 96 §).

5.1.5 Administration m. m.

Med stöd av bemyndigande i VL har Kungl. Maj:t utfärdat kungörelsen (1953: 620) angående indrivningen och användningen av vissa med anledning av företag i vatten utgående avgifter.

Fiskeavgifter skall inbetalas till fiskeristyrelsen, om inte annat framgår av avgiftsbeslutet (1 § första och andra styckena samt 2 §). Styrelsen bestämmer hur avgifterna skall användas. Avgifterna får dock inte användas i styrelsens egen verksamhet utan medgivande av Kungl. Maj:t (6 §).

Regleringsavgifter skall inbetalas till länsstyrelsen (1 § tredje stycket).

Den som anser sig ha tillfogats skada genom regleringsföretag utan att ha fått ersättning enligt VL kan hos vattenrättsdomaren ansöka om gottgörelse med avgiftsmedel. Om inte särskilda omständigheter föranleder till annat, får ansökan inte prövas förrän tiden gått ut för anmälan av anspråk på ersättning för oförutsedd skada (7 §). Ärendet avgörs av vattenrättsdomaren, en eller två tekniska ledamöter samt två nämndemän. Vid avgörandet skall hänsyn tas till vad som i varje fall kan anses skäligt (8 §). Talan mot beslut i ärendet förs hos Kungl. Maj:t genom besvär (9 §).

Ansökan om bidrag av regleringsmedel för annat ändamål än som avses i 7 § görs hos länsstyrelsen. Ansökan prövas av länsstyrelsen, om det inte är fråga om medel för att främja renskötseln. Länsstyrelsen överlämnar då ärendet med eget utlåtande till lantbruksstyrelsen för avgörande. Om bidragsfråga med hänsyn till beloppets storlek eller annan omständighet är av synnerlig vikt eller principiell betydelse, skall den i båda fallen underställas Kungl. Maj:ts prövning (12 §).

Domstolsavgift inbetalas till länsstyrelsen (1 § tredje stycket).

I fråga om de s. k. villkorsmedlen framgår av Kungl. Maj:ts beslut i varje särskilt fall till vem och för vilket ändamål avgift skall erläggas.

5.2 Utredningen

5.2.1 Allmänt

Det nuvarande avgiftssystemet företer enligt utredningen en splittrad bild och ett enhetligt avgiftssystem vore därför i och för sig tilltalande. Att låta ett sådant system omfatta de s. k. villkorsmedlen skulle å andra sidan innebära en opåkallad inskränkning i Kungl. Maj:ts generella befogenhet att villkorsvägen tillgodose allmänna intressen. Utredningen anser sig sakna anledning att nu gå in på denna fråga. Vad de egentliga avgifterna beträffar råder det enligt utredningen inga delade meningar om att regleringsavgifter och fiskeavgifter enligt 2 kap. 10 § i princip bör behållas som viktiga delar av det vattenrättsliga kompensationssystemet. Utredningen har ingående övervägt en sammanslagning av dessa avgifter men funnit att den skulle medföra olika komplikationer, främst av administrativ natur, utan att erbjuda några betydande fördelar. Utredningen är därför inte beredd att lägga fram något förslag i ämnet men har i stället sökt uppnå ungefär samma fördelar som en gemensam avgift skulle ge genom att i möjlig mån närma de båda avgiftstyperna till varandra. Utredningen föreslår alltså två avgiftstyper. Den ena, som motsvarar nuvarande regleringsavgift, bör med hänsyn till vad som skall tillgodoses kallas bygdeavgift. Den andra blir en allmän fiskeavgift.

5.2.2 Bygdeavgift

I regleringsavgifter inflyter f. n. omkring 10 miljoner kronor om året. För skadereglering har bara blygsamma belopp använts. Det totala årliga ersättningsbeloppet har på senare år understigit 100 000 kronor. Betydande belopp har däremot utgått för sådana allmänna bygdebehov som sport och fritidsverksamhet, vägbelysning och elektrifiering, turism, enskilda vägar, kulturella ändamål, renskötsel, va-anläggningar, gator och parker. Enligt utredningen har man alltjämt anledning att räkna med ett stort behov av avgiftsmedel för sådana ändamål. De stora regleringarna är i huvudsak lokaliserade till utflyttningsbygder i Norrlands inland och de berörda kommunerna har oftast svag ekonomi. Tillgången på avgiftsmedel utgör enligt utredningen ofta en förutsättning för investeringar av angivet slag. Bakom de nuvarande bestämmelserna om regleringsavgift ligger den uppfattningen att den vinst som företaget ger ofta uppkommer på bekostnad av avsevärda naturförändringar i den omgivande bygden och olägenheter av olika slag för befolkningen och att det därför är rimligt att en del av denna vinst kommer bygden till godo i form av avgiftsmedel. Enligt utredningens mening har detta synsätt alltjämt fog för sig.

Enligt utredningen är frågan närmast om avgiftsplikten bör utvidgas till att omfatta även andra företag i vatten än vattenregleringar för kraftändamål. Av allmänna rättviseskäl är det enligt utredningen i och för sig motiverat att införa avgiftsplikt för alla företag i vatten oberoende av deras ändamål förutsatt att de är av sådan omfattning eller beskaffenhet att de mera kännbart inverkar på bygdens förhållanden. Utredningen nämner som exempel kraftverk samt sjöregleringar och vattenbortledningar t. ex. för vattenförsörjning. Enligt utredningen föreligger det inte några principiella hinder mot en sådan utvidgning av avgiftsplikten. Av förarbetena (se NJA II 1919 s. 245) framgår att avgiftsskyldigheten begränsats till vattenregleringar för kraftändamål främst därför att tvångsrätten till reglering inte förutsätter rätt till vatten i regleringsbassängen utan är ett utflöde av förfoganderätten till den för regleringsvinstens tillgodogörande nödvändiga fallhöjden. Sedan avgiftsplikt år 1959 införts för korttidsreglering får enligt utredningen frågan om det föreligger vattenrätt eller inte beträffande det påverkade området anses sakna betydelse för avgiftsskyldighetens omfattning. Enligt utredningen måste man emellertid räkna med att det även i fortsättningen blir kraftföretagen, dvs. kraftverk samt regleringar och s. k. överledningar till förmån för kraftverk, som främst kan påverka bygdens förhållanden i någon mera betydande omfattning. I den mån andra företag någon gång kan ha liknande inverkan bör enligt utredningen intrång i bygdcentresset i allmänhet kunna kompenseras med villkorsmedel. Utredningen förordar därför att skyldigheten att utge

avgiften begränsas till kraftföretagen och att avgiften benämnes bygdeavgift.

I förhållande till gällande rätt innebär utredningens förslag att kraftverken avgiftsbeläggs. Nuvarande avgiftsskyldighet åvilar emellertid i första hand kraftverksägarna i det nedanförliggande vattendraget. Den redan införda avgiftsskyldigheten för korttidsreglering innebär också att kraftverken avgiftsbeläggs. Vad utredningen föreslår innebär alltså inte något mera väsentligt avsteg från nuvarande ordning.

Det är enligt utredningen inte meningen att kraftverken skall påföras nya avgifter medan regleringsavgifter utgår i samma omfattning som nu. Avgiftssystemet bör utformas så att den sammanlagda belastningen på de olika kraftverksägarna blir rimlig. Sett från bygdeintressenas synpunkt bör det vara likgiltigt om avgift bestäms enbart för kraftverken, enbart för regleringarna eller för båda företagstyperna i kombination, så länge de totala avgiftsbeloppen blir tillräckliga för sitt ändamål. Det kan påpekas att utredningens förslag innebär att även kraftverksbygderna blir bidragsberättigade.

Det mest framträdande behovet av ändringar hänför sig enligt utredningen till grunderna för beräkning av avgiften. Beräkningsförfarandet är inte teoretiskt invändningsfritt och det leder dessutom i vissa situationer till påtagliga fel eller verklighetsfrämmande resultat. Utredningen har försökt att skapa ett helt nytt system för beräkning av bygdeavgift, vilket bygger på faktorer som är kända eller lätta att bestämma samtidigt som de ger uttryck för företagets omfattning och därmed antyder deras inverkan på bygden.

Utredningen föreslår i fråga om kraftverken att beräkningen grundas på den effekt som kan tas ut vid de i kraftverket installerade generatorerna, i fortsättningen kallad den installerade effekten. Detta värde kan lätt erhållas. Det brukar bl. a. framgå av ansökningshandlingarna. Den installerade effekten återspeglar enligt utredningen inte bara kraftverkets storlek utan också sambandet mellan kraftverket och de regleringar som betjänar det. Effekten bestäms av utbyggnadsvattenföring och fallhöjd. I fråga om utbyggnadsvattenföringen föreligger ett klart samband med nyttan och omfattningen av korttidsreglering till förmån för kraftverket. Detsamma gäller åtminstone inom vissa gränser också beträffande års- och flerårsreglering. Genom att nyttan av en reglering under alla förhållanden är avhängig av den fallhöjd på vilken regleringen utnyttjas i kraftverket, blir den installerade effekten också härigenom ett mått på regleringsvinsten.

Det nu anförda leder enligt utredningen närmast till den slutsatsen att kraftverksavgiften kan bestämmas så att den inrymmer även avgifter för regleringar. Utredningen förordar en sådan lösning beträffande korttidsregleringarna. Med korttidsreglering avses därvid reglering av avrinningen under dygn, vecka eller längre helg såsom jul eller påsk.

Som tidigare berörts sker korttidsreglering oftast vid kraftverken och regleringarnas nytta och omfattning kommer till direkt uttryck i kraftverkens storlek. Det sist sagda gäller också för överledningarna, som ofta är en förutsättning för lönsam kraftverksutbyggnad, och särskild bygdeavgift bör därför enligt utredningen inte utgå för dem. Däremot bör av flera skäl avgift alltså bestämmas särskilt för års- och flerårsregleringar. Sambandet mellan dessa företag och kraftverkens effekt är inte lika entydigt. Regleringarna ger alltså inte något direkt utslag i kraftverkens utbyggnadsvattenföring, när de har sådan omfattning att de medger utjämning av vattentillgången mellan våtar och torrår. Det bör också framhållas att man bara genom särskild avgiftsbeläggning kan anpassa avgiften till regleringens inverkan på den omgivande bygden. På vilken fallhöjd regleringsvinsten tillgodogörs är från den synpunkten av underordnad betydelse, utan magasinets storlek blir helt naturligt utslagsgivande. Bygdeavgiften för vattenreglering bör därför enligt utredningen grundas på magasinets volymen i likhet med vad som nu gäller för fiskeavgift enligt 2 kap. 10 §.

Fiskeavgift för vattenreglering bestäms med utgångspunkt i vad som kan kallas olika avgiftsenheter. Varje sådan enhet består av viss del av vattenmagasinets volym. Utredningen anser att denna beräkningsgrund med fördel bör kunna tillämpas också när det gäller bygdeavgift för vattenreglering. För kraftverk bör enligt utredningen på motsvarande sätt fastställas en avgiftsenhet omfattande ett visst antal kilowatt. Efter mönster av nuvarande bestämmelser bör vidare fastställas vissa avgiftslatituder som anknyts till dessa enheter.

Inom utredningen har verkställt särskilda undersökningar för att bestämma avgiftsenheter av lämplig storlek. En utgångspunkt har härvid varit att det totala avgiftsbeloppet inom landet i stort sett skall motsvara vad som f. n. inflyter i regleringsavgifter. Vidare har eftersträvat en i huvudsak oförändrad avgiftsbelastning för de enskilda företagen. Slutligen har undersökningarna skett med utgångspunkt i nuvarande avgiftslatitud för regleringsavgift i normalfallen, dvs. lägst tre kronor och högst åtta kronor.

De avgiftsenheter som vid dessa undersökningar har visat sig bäst motsvara nuvarande avgiftsnivå utgör för vattenkraftanläggning 6 kilowatt installerad effekt intill 150 procent av effekten vid medelvattenföring och 12 kilowatt för installerad effekt därutöver. För vattenreglering blir avgiftsenheten en magasinrymd av 15 000 kubikmeter intill rymden 100 miljoner kubikmeter, 30 000 kubikmeter för den ytterligare rymden intill 1 000 miljoner kubikmeter och 60 000 kubikmeter för rymden därutöver. Att avgiftsskyldigheten i fråga om kraftverken begränsats för s. k. topp effekt sammanhänger med att varken kraftverkets ekonomiska förutsättningar eller dess inverkan på den kringliggande bygden står i eljest antagen relation till utbyggnadseffekten, när utbyggnadsvat-

tenföringen är extremt hög till följd av goda möjligheter till korttidsreglering. Den jämkade avgiftsskyldigheten för större regleringsmagasin ansluter i princip till vad som redan gäller för fiskeavgift. Den marginella avgiften per magasinsenhet har dock ytterligare reducerats för de allra största regleringarna, eftersom en reglerings marginella inverkan avtar när man närmar sig de högsta magasinvolymerna. De största regleringarna lokaliseras för övrigt till bygder där ingreppen kan accepteras antingen därför att regleringsamplituden på grund av sjöns storlek kan hållas inom måttliga gränser eller helt enkelt därför att sjön ligger avsides.

Utredningen har redovisat resultatet av beräkningen med nu angivna värden på enheterna för vart och ett av de avgiftspliktiga kraftverken i Luleälven, Umeälven, Ångermanälven, Faxälven, Indalsälven, Göta älv och Lagan (se utredningens betänkande s. 186—188). För vissa kraftverk uppstår betydande skillnader i avgiftsbelastningen enligt det nuvarande och det försöksvis tillämpade systemet. Detta gäller särskilt i Luleälven, Göta älv och Lagan. Förhållandet kan enligt utredningen förklaras bl. a. med att avgift f. n. utgår för korttidsreglering vid vissa kraftverk men inte vid andra och att nuvarande avgifter har bestämts enligt olika metoder i olika älvar. I vissa fall kan avvikelserna enligt utredningen bero på att ett kraftverks utbyggnadsvattenföring har påverkats av planerade regleringar som sedan inte genomförts. Avvikelseerna blir särskilt stora i Göta älv och Lagan. Detta beror huvudsakligen på att den fallhöjd vid vilken regleringsvinsten tillgodogörs är väsentligt mindre än vad som är normalt. Vad särskilt gäller Vänern beror skillnaden dessutom på att den utnyttjade magasinrymden bara utgör en mindre del av det tillåtna magasinet. Enligt utredningens mening bör avvikelser som har samband med särskilda förhållanden inte tillmätas avgörande betydelse när det gäller att bedöma om det nya systemet är användbart på nya företag. Avvikelseerna går åt olika håll och skillnaden mellan totalsummorna är obetydlig. Man har därför anledning räkna med att de totala avgifterna för nytillkommande företag skall bli i stort desamma, vilket system som än tillämpas. Utredningen anser för sin del att de verkställda undersökningarna ger vid handen att ett system med avgiftsenheter för kraftverk och regleringsföretag är ägnat att leda till en godtagbar fördelning av avgiftsbördan samtidigt som det är lätt att tillämpa.

Utredningen tar upp frågan om systemet kan tillämpas också på äldre företag. Utredningen erinrar om att systemet bara formellt sett kan anses innefatta ny avgiftsbeläggning av kraftverken, eftersom regleringsavgiften i praktiken har fungerat som en slags kraftverksavgift. Vad systemet innebär i fråga om avgiftsskyldighetens omfattning bör alltså enligt utredningen inte hindra att det tillämpas på äldre företag.

Förslaget får vissa iögonenfallande konsekvenser i fråga om omprövningen av äldre avgiftsbeslut. Det nya systemet kan enligt utredningen övergångsvis framtvinga en omfördelning av fastställda avgifter inom

ett helt vattensystem, så snart det tillkommer ett nytt kraftverks- eller regleringsföretag för vilket bygdeavgift skall fastställas eller omprövning dessförinnan skall ske av fastställd regleringsavgift. Från mera principiell synpunkt kan det synas betänkligt att lagakraftvunna avgiftsbeslut kan få rivs upp under sin giltighetstid. Det rättsskydd som beslutet innebär för den avgiftsskyldige bör enligt utredningen beaktas genom att avgiftsbelastningen behålls väsentligen oförändrad under det äldre beslutets återstående giltighetstid. Enligt utredningen bör emellertid det nya systemet inte heller för tiden därefter få medföra några mera avsevärda förändringar i den reella avgiftsnivån (jfr 3LU 1959: 5 s. 23). Utredningen bemöter en tänkbar invändning att ett omfattande omprövningsförfarande ställer myndigheter och parter inför alltför stora praktiska svårigheter. Den utredning som krävs är dock inte av annat slag än den undersökning rörande det nya systemets verkningar som utredningen verkställt för vissa älvar och som inte varit särskilt tidskrävande. Enligt utredningen är det tvärtom ändamålsenligt att avgiftsfrågorna för varje vattensystem kommer under bedömande i ett sammanhang. Utredningen föreslår därför att den nuvarande regleringsavgiften ersätts av en bygdeavgift.

Utredningen tar härefter ställning till den allmänna avgiftsnivån för framtiden. Härvid måste enligt utredningen medelsbehovet vägas mot den belastning på företagen som avgifterna utgör och återverkningarna av denna belastning i konsumentledet.

I fråga om behovet av avgiftsmedel konstaterar utredningen att den totala behållningen den 30 juni 1970, drygt 20 miljoner kronor, utgör ungefär en fjärdedel av de totala inkomsterna (se utredningens betänkande s. 181). Redovisningen för de senaste budgetåren tyder dock på en bättre balans mellan inkomster och utgifter (se utredningens betänkande s. 182). Den ökade behållningen utgörs huvudsakligen av räntor på tidigare fonderade medel. Utredningen beräknar de årliga inkomsterna av avgiftsmedel till omkring 15 miljoner kronor mot slutet av 1970-talet, om nuvarande ordning behålls oförändrad. Enligt utredningen kan vissa behov t. ex. av medel för vägbelysning och liknande ändamål antas bli mättade efter hand och exempelvis va-anläggningar och gator kan ha bort finansieras över den kommunala budgeten i stället för med avgiftsmedel. Å andra sidan kan nya behov anmäla sig. Restaurering av mindre vattendrag i naturvårdande och fiskeförbättrande syfte har under senare år fått allt större aktualitet på olika håll i landet och för sådana ändamål bör avgiftsmedel självfallt kunna ställas till förfogande i de av vattenföretagen berörda bygderna. Även skogsbruket i bygden bör kunna främjas genom avgiftsmedel. Behovet av forskning med inriktning på mål som är till fromma för kraftverks- och regleringsbygderna bör vidare uppmärksammas. Också behov av här

antytt slag bör enligt utredningen i rimlig mån kunna tillgodoses inom ramen för nuvarande avgiftsnivå.

Vad sedan gäller belastningen på företagsidan kan vattenkraftproduktionen vid slutet av 1970-talet beräknas uppgå till ungefär 60 miljarder kilowattimmar per år och ha ett produktionsvärde av omkring 1 500 miljoner kronor. Avgifterna utgör alltså grovt räknat i medeltal 1 procent av kostnaden för kraftens framställning. I vissa fall kan denna andel vara större, 2 till 3 procent. Eftersom en stor del av elkostnaden hänför sig till andra faktorer än produktionen och då värmekraften år 1980 kan väntas svara för ungefär hälften av elkraften blir avgifternas andel i den totala elkostnaden likväl så låg att den knappast kan betunga konsumenterna. En måttlig höjning av avgiftsnivån skulle från denna synpunkt kunna te sig försvarlig. Utredningen vill emellertid inte förorda detta med hänsyn till att kraftindustrin nu arbetar i ett betydligt kärvare läge än under slutet av 1950-talet, vilket på senare tid kommit till uttryck bl. a. i taxehöjningar.

Ett indexreglerat avgiftssystem skulle enligt utredningen otvivelaktigt innebära ett smidigt och säkert sätt att anpassa avgifterna till förändringarna i penningvärdet. Lagtekniskt kunde systemet lätt genomföras genom att avgiften för varje avgiftsenhet bestämdes till viss del av basbeloppet enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring. Utredningen anser det emellertid principiellt olämpligt att på detta rättsområde införa automatiskt verkande regler som kan påverka kostnadsutvecklingen.

Om latituderna bestäms till lägst tre kronor och högst åtta kronor innebär detta att man står kvar på 1959 års avgiftsnivå, fastän penningvärdet undergått betydande förändringar. Enligt utredningens mening bör detta emellertid inte vara avgörande. Medelsbehovet kan enligt utredningen väntas bli tillgodosett, även om avgiftsnivån behålls oförändrad. Den anpassning till penningvärdeförändringarna som skedde 1959 kan med andra ord sägas vara tilltagen med så vida marginaler att någon ytterligare anpassning f. n. inte är påkallad. Hittills bestämda avgifter torde bara i enstaka undantagsfall utgå efter maximit beloppet åtta kronor. Utredningen föreslår därför att bygdeavgiften per avgiftsenhet bestäms till lägst tre kronor och högst åtta kronor.

Enligt utredningen kommer det nya systemet även med dessa latituder att ge högre avgifter än det nuvarande i de allt vanligare situationerna att befintliga kraftverk utvidgas för att öka effektutbytet. Den intensivare korttidsreglering som förutsätts skulle nämligen inte på samma sätt ge utslag i högre regleringsavgifter.

När bygdeavgiftens storlek skall bestämmas bör enligt utredningen liksom f. n. hänsyn tas till den större eller mindre förändringen i vattenförhållandena som företaget vållar och till den större eller mindre olägenhet eller fördel som uppkommer för bygden. Däremot bör enligt

utredningen hänsyn inte längre tas till kostnaderna för och båtnaden av företaget.

Bygdeavgift bör utgå bara för företag som på grund av sin storlek eller ingripande beskaffenhet kan antas ha mera kännbar inverkan på bygden. Mindre företag kan i allmänhet inte väntas ha sådan inverkan och bör enligt utredningen därför undantas från avgiftsplikt. Detta kan lämpligen ske genom en föreskrift att avgift inte utgår om antalet avgiftsenheter understiger 2 000. Härigenom undviker man också att myndigheter och enskilda belastas med administrativt arbete som inte står i proportion till beloppens storlek. Förslaget innebär att lägsta bygdeavgift blir 6 000—16 000 kronor. Lägsta regleringsavgift utgör f. n. 1 500—4 000 kronor.

Den föreslagna begränsningen innebär bl. a. att vattenreglering med mindre magasinrymd än 30 miljoner kubikmeter befrias från avgift. Därmed blir enligt utredningen alla regleringsmagasin för enbart korttidsreglering undantagna från avgift utan att detta behöver särskilt anges. Såvitt känt finns nämligen inga sådana magasin med större rymd och det kan inte heller anses sannolikt att några sådana magasin skall tillkomma. Större korttidsregleringsmagasin förekommer däremot inom gränserna för ett flertal stora årsregleringar. I sådana fall bör enligt utredningen bygdeavgift utgå efter hela årsregleringens rymd men inte därutöver för den korttidsreglering som bedrivs inom en del av denna rymd.

Tidsfristen för omprövning av avgiftsbeslut förkortades år 1959 från 20 till 10 år. Det kan enligt utredningen inte komma i fråga att ytterligare förkorta avgiftsbeslutens giltighetstid. Det har hävdats att ändring i penningvärdet inte kan åberopas till stöd för höjning av regleringsavgift. Utredningen finner det tveksamt om detta är riktigt. Uttalanden i förarbetena till 1959 års lagändring tyder enligt utredningen närmast på att regleringsavgift vid utgången av varje avgiftsperiod kan inom gällande avgiftslatituder anpassas till sådana förändringar (prop. 1959: 31 s. 10, 18 och 32). Om avgiftslatituderna har höjts under avgiftsperioden, får enligt utredningen avgiften alltså också höjas. Utredningen anser att det nu bör slås fast att bygdeavgift vid omprövning efter avgiftsperiodens slut får ändras med hänsyn bl. a. till förändringar i penningvärdet. Detta gäller redan nu i fråga om fiskeavgift enligt 2 kap. 10 §. Enligt utredningen bör det självfallet liksom f. n. ankomma på statsmakterna att genom ändringar i avgiftslatituderna bestämma den allmänna avgiftsnivån.

Utredningen föreslår inte någon ändring i fråga om principen för bygdeavgifternas användning men understryker vikten av att bygdebegreppet ges en vid tolkning. Vid 1959 års lagändringar betonades att bygdeområdet inte får avgränsas så snävt att bara trakten kring själva regleringsmagasinet tillgodoses med avgiftsmedel. Med utredningens

förslag kommer även kraftverksbygderna att bli berättigade till bidrag. Denna ändring är enligt utredningens mening närmast av teoretisk natur och får inte leda till att områdena kring regleringsmagasinen blir eftersatta. Riktningen bör enligt utredningen vara att avgiftsmedlen används där de bäst behövs inom utbyggnadsområdena och alltför stor vikt bör inte tillmätas frågan från vilket företag medlen härrör. Utredningen tar också avstånd från tanken att avgiftsmedlen skall knytas till kommun som berörs av företag. En sådan anknytning skulle enligt utredningens mening i många fall kunna leda till en inte önskvärd begränsning av användningsområdet.

Utredningen anser att exemplifieringen av de allmänna orsändamålen bör ändras för att bättre täcka de behov som i dag är aktuella i kraftverks- och regleringsbygder. Förslagsvis bör som exempel anges åtgärder och forskning till gagn för näringsliv, kommunikationer, miljöskydd, kulturliv och friluftsliv, ävensom uppförande av samlingslokaler och andra anläggningar för gemensamt behov. Utredningen föreslår att exemplifieringen sker i administrativ ordning så att ändring kan ske utan onödig omgång.

Utredningen föreslår att de nya administrativa bestämmelserna om medelsanvändningen och bestämmelserna om medlens indrivning förs in i vattenrättskungörelsen (1971: 789).

Sammanfattningsvis föreslår utredningen att nuvarande regleringsavgift ersätts av en bygdeavgift för kraftverk och regleringar men inte för andra företag i vatten samt att bygdeavgiften skall beräknas på grundval av för kraftverk installerad effekt och för regleringar magasinvolym. Utredningen föreslår inte någon ändring av gällande avgiftsnivå utan har eftersträvat en oförändrad avgiftsbelastning totalt sett och i huvudsak även för de enskilda företagen.

5.2.3 Fiskeavgifter

Enligt utredningen saknar den fiskeavgift som enligt 6 kap. 9 § kan åläggas flottande större praktisk betydelse från allmän fiskevårdssynpunkt. Budgetåret 1969—1970 inflöt omkring 75 000 kronor. Avgiften 5 öre per kubikmeter flottgods har varit oförändrad sedan 1919. Med hänsyn till flottningens successivt minskande omfattning anser utredningen att det inte är mycket att vinna med en anpassning av avgiften till det förändrade penningvärdet. Enligt utredningens mening bör bestämmelsen stå kvar oförändrad i avvaktan på en framtida översyn av flottningsslagsstiftningen.

Bestämmelserna i 2 kap. 8 § utgör enligt utredningen en bekräftelse av principen att företagaren är skyldig att vidta rimliga skadeförebyggande åtgärder. Av VL:s förarbeten (se NJA II 1919 s. 110) framgår att alternativet i enlighet med VL:s ersättningssystem har ansetts vara att ersättning betalas till fiskerättsägarna och att förhöjd fiskeavgift be-

stäms enligt 2 kap. 10 §. Efter hand har emellertid i praxis befrielse från skyldighet att utföra åtgärd enligt 2 kap. 8 § medfört förpliktelse för den byggande att i stället betala särskild avgift för lokala fiskevårdsåtgärder i hushållningssällskaps eller fiskemyndighets regi. Denna praxis har lagfästs år 1954 (prop. 1954: 23, 3 LU 1954: 2, rskr 1954: 97, SFS 1954: 124). Avgifter av detta slag erläggs f. n. med drygt 250 000 kronor om året. Avgifter för i stort sett samma ändamål som avses i 2 kap. 8 § utgår enligt föreskrifter som meddelats enligt äldre lag med omkring 50 000 kronor per år.

Genom att avgift enligt 2 kap. 8 § måste utgöra kompensation för åtgärder i det direkt berörda vattenområdet är det enligt utredningen inte möjligt för de fiskevårdande myndigheterna att använda avgiftsmedlen för fiskevårdande åtgärder i exempelvis ett bivattendrag där förutsättningarna för positivt resultat kan vara större. Detta är enligt utredningen en från allmän fiskevårdssynpunkt mindre önskvärd begränsning i handlingsfriheten. För utredningen framstår det också som i viss mån irrationellt med två olika avgiftstyper för fiskefrämjande ändamål. Utredningen förordar därför en återgång till den rättstillämpning som ursprungligen avsetts. Företagaren bör alltså med stöd av 2 kap. 8 § liksom f. n. kunna åläggas att vidta åtgärder och tåla föreskrifter till skydd för fisket om detta är ändamålsenligt och kan ske till rimlig kostnad. I motsatt fall bör det enligt utredningen utgå en med hänsyn till omständigheterna anpassad allmän fiskeavgift enligt 2 kap. 10 §.

Fiskeavgifterna enligt 2 kap. 10 § uppgår f. n. till drygt en miljon kronor om året. Medlen används i enlighet med statsmakternas beslut för forskning och försöksverksamhet på fiskets område och för olika former av fiskevård (se utredningens betänkande s. 180—181). Avgifterna är ett mycket betydelsefullt instrument för den statliga fiskeripolitiken och det är enligt utredningen rimligt att de företag som genom åtgärder i vatten medför skada för fiskerinäringen i stort också får tillskjuta medel för angivna ändamål.

Enligt utredningens mening får de nuvarande bestämmelserna i 2 kap. 10 § anses vara i stort sett ändamålsenliga. I fråga om beräkningsgrunderna har utredningen beträffande bygdeavgift för regleringsföretagen förordat en lösning som ansluter till vad som gäller för beräkning av fiskeavgift. Utredningen anser att man även för kraftverken bör försöka få en lösning efter enhetliga grunder i detta fall dock med bygdeavgiften som förebild. Till grund för nuvarande ordning vid bestämmande av fiskeavgift för kraftverk ligger uppfattningen att storleken av det fiskbestånd som ett vattendrag förmår uppbära beror på den genomsnittligt lägsta vattenföringen och att värdet på den presumtiva skadan på fisket i stort sett står i proportion till lågvattenmängdens storlek. Särskilt när ett vattendrag under en följd av

år gjorts till föremål för olika regleringar tvingas man emellertid att vid avgiftsberäkningen röra sig med fiktiva värden. Den installerade effekten är enligt utredningen å andra sidan ett lätt tillgängligt värde och den har också ett nära samband med de faktiska förhållandena i vattendraget. Den installerade effekten ger enligt utredningens mening ett godtagbart uttryck för kraftverkets inverkan på fiskerinäringen i stort. Det är ju fråga om en högst skönsmässig uppskattning. Utredningen förordar alltså att fiskeavgiften för kraftverk liksom bygdeavgiften baseras på den installerade effekten.

Nuvarande ordning leder vid korttidsreglering till påfallande låga fiskeavgifter som enligt utredningens mening inte svarar mot korttidsregleringarnas ofta rätt ingripande verkan på fisket. Om den installerade effekten godtas som underlag för avgiftsberäkningen för kraftverken, bör detta liksom beträffande bygdeavgiften leda till att särskild fiskeavgift inte tas ut för korttidsreglering. Den installerade effekten ger ju också uttryck för omfattningen av de korttidsregleringar som bedrivs vid kraftverket. Av samma skäl bör inte heller särskild fiskeavgift utgå vid s. k. överledning. Den föreslagna beräkningsgrunden leder liksom vid bygdeavgift till högre avgifter än f. n. när kraftverk byggs om för ökat effektutbyte.

I fråga om avgiftsenheternas storlek är det enligt utredningens mening naturligt att man så långt som möjligt försöker bevara avgifternas realvärde. Detta synsätt ligger bakom de år 1954 införda bestämmelserna om omprövning efter avgiftsperiodens slut med hänsyn till penningvärdets förändringar. Utredningen anser att avgiftsnivån bör anpassas till de förändringar i penningvärdet som inträffat sedan 1954. Konsumentprisindex, som i praxis används för omprövning (se NJA 1965 s. 110), har under samma tid i stort sett fördubblats. Utredningen anser att denna ändring bör komma till uttryck inte i en höjning av avgiftslatituderna utan i en motsvarande minskning av avgiftsenheterna.

Utredningens förslag i fråga om kraftverken medför att lågvatten-effekten i hästkrafter måste räknas om till installerad effekt i kilowatt. Inom utredningen har gjorts en sådan omräkning för ett antal kraftverk i olika delar av landet. Installerad effekt överstigande vad som kan tas ut vid 150 procent av medelvattenföringen har härvid tagits upp till halva värdet, eftersom den högre effekten får anses vara betingad enbart av korttidsreglering. Av undersökningen (se utredningens betänkande s. 189) framgår att en hästkraft vid oreglerat lågvatten motsvaras av 6,3 på angivet sätt beräknade kilowatt för de undersökta kraftverken sammantagna. Om avgiftslatituderna behålls oförändrade, dvs. lägst 10 öre och högst 2 kronor, bör enheterna enligt utredningen minskas till hälften för att avgifternas realvärde skall bibehållas. Enligt utredningen bör enheten därför vara tre kilowatt

installerad effekt intill 150 procent av effekten vid medelvattenföring och sex kilowatt för installerad effekt därutöver. Med dessa värden blir det totala avgiftsbeloppets realvärde för kraftverken något högre än tidigare, vilket utredningen anser skäligt, eftersom avgiften också kommer att omfatta hittillsvarande avgifter för korttidsregleringar och överledningar.

Vad beträffar annan vattenreglering än korttidsreglering gäller f. n. att fiskeavgift utgår med minst 10 öre och högst en krona för varje avgiftsenhet om 50 000 kubikmeter intill 100 miljoner kubikmeter och för varje enhet om 100 000 kubikmeter därutöver. I syfte att nå ett oförändrat realvärde bör avgiftsenheterna enligt utredningen minskas till 25 000 resp. 50 000 kubikmeter. Utredningen anser det inte motiverat med någon särskild reducering för de största regleringsföretagen när det gäller fiskeavgift.

I fråga om avgiften för vattenbortledning leder enligt utredningen de nuvarande beräkningsgrunderna till otillfredsställande resultat. Enligt utredningen uppnås ett rimligt resultat om avgiftsenheten och avgiftslatituderna bestäms med utgångspunkt i vad som föreslås gälla beträffande vattenreglering. Vatten undanhålls i båda fallen vatten draget nedströms, även om undanhållandet vid reglering inte sker kontinuerligt och vid vattenbortledning ibland bara berör en del av nedströmssträckan. Rymden i en magasinenshet är 25 000 kubikmeter, vilket enligt utredningen innebär att man kan innehålla något mindre än en liter per sekund i medeltal per år. Utredningen föreslår därför att enheten för vattenbortledning bestäms till en liter per sekund bortledd vattenmängd.

Enligt nuvarande ordning ger en större industriell vattenbortledning om 2 kubikmeter per sekund en fiskeavgift av 20—200 kronor om året. Utredningens förslag leder till ett årligt belopp på 200—2 000 kronor.

Utredningen har redan föreslagit att det inte längre skall vara möjligt att med stöd av 2 kap. 8 § döma ut årlig avgift som alternativ till skadeförebyggande åtgärder. Enligt utredningen skall först övervägas vilken fiskeavgift som bör bestämmas för företaget enligt de grundläggande bestämmelserna i 2 kap. 10 § och därefter kan avgiften för varje enhet höjas i den utsträckning som krävs för att den uteblivna åtgärden skall anses kompenserad. Eftersom en sådan kompensation inte alltid kan beredas inom avgiftslatitudernas ram, föreslår utredningen att möjlighet ges att för sådana undantagsfall överskrida eljest gällande maximigränser. Avgiftsmedel av detta slag bör enligt utredningen kunna användas t. ex. för fiskefrämjande åtgärder inte bara i det skadade vattenområdet utan också alternativt inom annat vattenområde i trakten, om förutsättningarna för ett positivt resultat där är större.

2 kap. 8 § kan i motsats till 2 kap. 10 § tillämpas för exempelvis broar och vägbankar samt allmänna farledsföretag enligt 5 kap. VL och vat-

tenavlednings- och invallningsföretag enligt 7 kap. VL. Denna möjlighet torde bara sällan ha utnyttjats. Om 2 kap. 8 § ändras i enlighet med utredningens förslag utan att skyldighet samtidigt införs för dessa företag att betala allmän fiskeavgift, begränsas enligt utredningens mening möjligheterna att tillgodose allmänna fiskcintressen på ett principiellt otillfredsställande sätt. Utredningen föreslår därför, att skyldighet att betala allmän fiskeavgift införs för dessa företag, om tillståndet innebär befrielse från skyldighet att vidta åtgärder av betydelse för fisket. Avgiften kan enligt utredningen lämpligen fastställas till ett med hänsyn till omständigheterna skäligt belopp.

Vad gäller avgifternas storlek i det särskilda fallet bör enligt utredningen domstolarnas avgöranden liksom hittills kunna grundas på förslag från fiskerimyndighet och i övrigt bestämmas med hänsyn till den omfattning i vilken fisk finns eller fiske bedrivs i vattendraget, i vilken utsträckning vattenförhållandena och fisket påverkas och i vad mån företagaren är skyldig att vidta skadeförebyggande åtgärd. Hänsyn bör tas även till förekomsten av fritidsfiske. Avgifterna bör i princip vara årliga men om det årliga avgiftsbeloppet blir obetydligt bör domstolen liksom f. n. kunna föreskriva, att avgiften skall utgå med visst engångsbelopp. Utredningen föreslår att domstolen skall vara skyldig att föreskriva engångsbelopp, om det årliga avgiftsbeloppet skulle understiga 100 kronor.

Utredningen föreslår att omprövning skall få ske vart tionde år i stället för som f. n. vart tjugonde år. Härigenom uppnås överensstämmelse med bestämmelserna för bygdeavgift. Omprövning bör liksom f. n. kunna ske under löpande giltighetsperiod, om fråga uppkommer om ändrade föreskrifter enligt 2 kap. 8 §. Det ligger enligt utredningen i sakens natur att fiskeavgiften vid omprövning inte får höjas över maximum i föreskriven latitud.

Utredningens förslag i fråga om korttidsreglering och överledning kan medföra att också äldre beslut om fiskeavgift som alltjämt gäller måste rivas upp. Förslaget har dock inte här samma räckvidd som i fråga om bygdeavgift. Om det tillkommer exempelvis en ny korttidsreglering vid ett kraftverk, måste den för kraftverket fastställda fiskeavgiften ersättas med en ny som alltså blir gemensam för kraftverket och korttidsregleringen. Eftersom avgiftsplikten oavsett vilket system som tillämpas åvilar kraftverksägaren bör detta enligt utredningen inte föranleda några invändningar. Liksom i fråga om bygdeavgift bör den sammanlagda avgiftsbelastningen övergångsvis vara i stort sett oförändrad.

Sammanfattningsvis föreslår utredningen att avgift enligt 2 kap. 8 § inte längre skall utgå särskilt och att avgift enligt 2 kap. 10 § skall bestämmas enligt grunder liknande de som föreslagits för bygdeavgift och att tiden för omprövning minskas från tjugo till tio år. Utredningen föreslår att avgiftsenheterna minskas för att kompensera penningvärdeförsämringen.

5.2.4 Domstolsavgift

Domstolsavgiften bör enligt utredningen ses mot den bakgrunden att VL:s tillkomst bl. a. innebar att en särskild domstolsorganisation tillskapades för vattenmålen. Den nya vattendomstolsorganisationen medförde ökade utgifter för statsverket och det ansågs därför inte obilligt att kräva något bidrag till kostnaderna av dem som tar den nya organisationen i anspråk.

Det har hävdats att domstolsavgiften av principiella skäl borde avskaffas (se prop. 1954: 198). Härvid har bl. a. framhållits, att parterna i vattenmål på samma sätt som rättssökande i andra mål har att bidra till statsverkets kostnader genom att betala stämpel och lösen och att det saknades skäl att särskilt belasta vissa partskategorier. Det har också påpekats att någon motsvarande avgift inte togs ut i samband med rättegång vid andra specialdomstolar.

Utredningen framhåller att vattendomstolsorganisationen den 1 januari 1972 har införlivats med det allmänna domstolsväsendet. Vattendomstolens dömande funktion utövas av tingsrätt i viss sammansättning. Redan de principiella invändningar som riktats mot domstolsavgiften medan den självständiga vattendomstolsorganisationen fanns kvar har enligt utredningen fog för sig. I dagens läge har avgiften uppenbarligen inte längre något principiellt berättigande och den bör enligt utredningen därför avskaffas.

Det sammanlagda avgiftsbeloppet har varit mycket skiftande år från år (se utredningens betänkande s. 184). Uttryckt i medeltal för år under femårsperioder blir värdet för perioden 1955/56—1959/60 423 000 kronor, för perioden 1960/61—1964/65 2 074 000 kronor och för perioden 1965/66—1969/70 944 000 kronor. För treårsperioden 1967/68—1969/70 är medeltalet dock bara drygt 500 000 kronor. Statsverkets totala kostnad för vattendomstolarna under samma period var 5—6 miljoner kronor. Enligt utredningen bör beaktas att vattenfallsverket, som hittills stått för inemot hälften av vattenkraftsutbyggnaderna, svarar för en betydande del av avgiftsbeloppen. Med ledning av uppgifter om hittillsvarande vattenkraftsutbyggnader och prognoser rörande 1970-talets utbyggnader vågar utredningen en gissning, att avgiftsbeloppen kommer att uppgå till i genomsnitt omkring 250 000 kronor per år under 1970-talet.

Utredningen anser att domstolsavgifterna bör slopas utan att statsverket bereds särskild kompensation för inkomstbortfallet. Kan viss kompensation inte undvaras, bör man enligt utredningen överväga att höja den avgift som enligt avgiftslistan till expeditiönskontrollen (1964: 618) utgår för ansökan och dom i vattenmål.

5.3 Remissyttrandena

5.3.1 Allmänt

Utredningens förslag i denna del tillstyrks av LRF och lämnas uttryckligen utan erinran av *Luleå tingsrätt*.

Statens vattenfallsverk, som i övrigt hänför sig till yttrande av VASO, betonar särskilt vikten av att avgiftsbestämmelserna utformas så att det entydigt kommer att framgå att ingen väsentlig rubbning i avgiftsbelastningen sker för äldre anläggningar, utöver vad som betingas av att den allmänna fiskeavgiftens storlek anpassas till penningvärdeförändringen. För vattenkraftintresset innebär redan ett accepterande av förslaget under denna förutsättning, att eftergifter gjorts från det rättsläge som råder enligt gällande lag. Ytterligare skärpning av reglerna kan befaras rycka undan grunden för att förslaget kunnat accepteras. *Bålforsens kraftaktiebolag*, som inte har något att erinra mot utredningens förslag, anser det angeläget att översynen av avgiftssystemet inte leder till ökade kostnader för kraftindustrin. Även på detta område måste ökade kostnader slutligen komma att belasta konsumenterna av elektrisk kraft.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anser, att den föreslagna renodlingen av avgifterna till i huvudsak två typer, bygdeavgift och fiskeavgift, innebär en rationalisering som torde vara till gagn för både regleringsföretag och berörda bygdeintressen. Länsstyrelsen delar utredningens uppfattning att de s. k. villkorsmedlen bör lämnas utanför reformen och framhåller den stora betydelse som villkorsmedlen har. *Jämtbygdens tingsrätt* anser också, att villkorsmedlen bör lämnas utanför reformen. Tingsrätten framhåller, att en sammanslagning av regleringsavgifter och fiskeavgifter till en enhetlig vattenföretagsavgift kan synas naturlig. Som argument mot en dylik sammanslagning har utredningen åberopat komplikationer, främst av administrativ natur. Även om utredningen inte alls belyst vari dessa komplikationer skulle bestå, är det möjligt att en enhetlig avgift skulle vara olämplig. Tingsrätten vill därför inte påfordra en sådan.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län noterar med tillfredsställelse, att utredningen åstadkommit vissa förenklingar i avgiftssystemet och sökt nå en så nära överensstämmelse som möjligt mellan de kvarstående avgifterna. Länsstyrelsen anser — mot bakgrund av lagstiftningen om återställningsåtgärder i avlyst flottled (se prop. 1969: 104) — att man redan nu bör se till att det finns tillgångar för en återställning i våra vattendrag, när kraftverk och regleringsanläggningar läggs ner som i fortsättningen obehövliga. Länsstyrelsen föreslår, att varje kraftföretag åläggs att tillskapa en särskild fond för återställningsåtgärder i berörda vattendrag och att tillskotten till denna fond sker genom domstolsbestämda avgifter från kraftföretagen.

5.3.2 Bygdeavgift

Utredningens förslag i denna del tillstyrks eller lämnas i huvudsak utan erinran av flertalet remissinstanser. Åtskilliga avvikande synpunkter framförs.

Utredningens förslag att skyldigheten att utge bygdeavgift begränsas till kraftföretagen kritiserar av några remissinstanser. *Växjö tingsrätt* ifrågasätter skäligheten av begränsningen till regleringar för vattenkraftsändamål. Vatten kan ju även tillgodogöras för den kommunala förbrukningen eller för industriändamål som fabriktionsvatten och allt flera vattenregleringar genomförs numera för dessa ändamål. Det finns enligt tingsrättens mening knappast något sakligt skäl för att inte avgift skulle utgå också för sådana regleringar. Tingsrätten föreslår därför att avgiftsplikt införs för alla slag av regleringar. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* har särskilt övervägt om inte bygdeavgift bör erläggas för större vattenbortledningar t. ex. för vattenförsörjning. Sådana företag kan medföra allvarligt intrång i allmänna bygdeintressen men vanligen syftar de till att tillgodose bygdens eget vattenbehov. I fråga om vattenbortledningar som görs för att tillgodose andra vattenbehov än bygdens egna är det däremot angeläget att intrång i allmänna bygdeintressen kompenseras. Eftersom i alla beaktansvärda fall kompensation kan utgå i form av villkorsmedel, har länsstyrelsen stannat för att bygdeavgift inte skall utgå för vattenbortledningar. *Jämtbygdens tingsrätt* förordar avgiftsplikt även för andra företag än kraftföretag på sätt nu gäller och alljämt föreslås gälla i fråga om fiskeavgift enligt 2 kap. 10 §. Det är av allmänna rättviseskäl motiverat att införa avgiftsplikt för alla företag som orsakar inverkan på bygdens förhållanden. En kompensation genom villkorsmedel skulle innebära dels att företaget, som medför kännbart intrång men inte skall underställas Kungl. Maj:ts prövning, slipper kompensationsskyldighet, dels att sökanden till ett företag som skall underställas Kungl. Maj:ts prövning inte på samma sätt som sökanden till ett kraftföretag från början kan beräkna kostnaderna för företaget. *Föreningen Sveriges tingsrättsdomare* framför motsvarande synpunkter.

I fråga om grunderna för beräkning av den föreslagna bygdeavgiften framförs många olika synpunkter. *Jämtbygdens* och *Umebygdens tingsrätter* samt *Föreningen Sveriges tingsrättsdomare* framhåller att förslaget till ändring av beräkningsgrunderna innebär en avsevärd förenkling i förhållande till nuvarande regler. *Bålforsens kraftaktiebolag* ifrågasätter om inte beräkningarna kunde förenklas ytterligare. *Vattenöverdomstolen* tillstyrker förslaget att införa avgift även för kraftverk och att slopa avgiften för korttidsregleringar. *Vattenöverdomstolen* anser det däremot vara tveksamt om man bör ändra grunderna för beräkning av årsregleringsavgift. Det av utredningen föreslagna systemet

med magasinsvolymer som beräkningsgrund är på det sättet sämre än det nuvarande systemet att det inte direkt återspeglar nyttan av regleringsföretaget. En fördel med förslaget är emellertid att det förenklar avgiftsberäkningen. Vidare medför det att man i princip får överensstämmelse med de beräkningsgrunder som gäller i fråga om fiskeavgift enligt 2 kap. 10 §. — Eftersom utredningen utgår från att den totala avgiftsnivån i landet inte bör höjas, kommer förslaget om kraftverksavgift och nya beräkningsgrunder för årsregleringsavgift att leda till en omfördelning av avgiftsmedlen. Såsom framgår av betänkandet skulle avgiftsmedlen i södra Sverige öka kraftigt på bekostnad av medlen för främst Luleälven och i någon mån även Umeälven. Vidare skulle en omfördelning komma att ske från reglerings- till kraftverksbygder inom ett och samma vattensystem. — Enligt vattenöverdomstolens mening skulle det närmast vara stötande att på detta sätt gynna södra Sverige på bekostnad av glesbygder i övre Norrland som allvarligt påverkas av vattenkraftutbyggnader. För att i någon mån motverka denna omfördelningseffekt kan man utforma beräkningsgrunderna för årsregleringsavgiften så att — förutom magasinsvolymer — även fallhöjden beaktas. Om man använder schablonmetoder för att beräkna fallhöjden kompliceras inte beräkningsförfarandet nämnvärt. — Vad beträffar omfördelningen mellan reglerings- och kraftverksbygder har utredningen antytt en lösning av detta problem. Den innebär i princip att man för samman avgiftsmedel för olika reglerings- och kraftverksföretag i ett vattensystem till en enda fond och att fördelning av fondens medel mellan berörda bygder inom vattensystemet sker i förhållande till graden av inverkan på bygden. Vattenöverdomstolen har sig bekant att ett liknande förfarande tillämpas av en länsstyrelse i Norrland. Där ett vattendrag går genom två eller flera län torde förfarandet förutsätta att länsstyrelserna kommer överens i frågan eller att den löses genom bestämmelser i administrativ ordning. — Utredningen föreslår att övergången till det nya systemet sker på en gång för hela vattendrag, så snart det tillkommer ett nytt avgiftspliktigt företag eller omprövning i något fall skall ske av utgående avgift. Vattenöverdomstolen är inte alls övertygad om att en samtidig omprövning för samtliga företag är så enkel som utredningen vill göra gällande. Om man har den utgångspunkten att avgiftsbelastningen i princip inte får öka, torde det emellertid vara ofrånkomligt med en sådan samtidig omprövning. Även om man skulle acceptera en ökad avgiftsbelastning talar vissa skäl för utredningens förslag. Också en successiv övergång till det nya systemet medför nämligen svår bemästrade problem, eftersom man i allmänhet måste räkna med ett flertal års- och korttidsregleringsföretag i samma vattendrag, för vilka avgiftsperioderna löper ut vid olika tidpunkter. Som utredningen anfört kan det vidare anses i och för sig ändamålsenligt att avgiftsfrågorna

för varje vattensystem kommer under bedömande i ett sammanhang. — Som framgår av det anförda är utredningens förslag behäftat med brister, som gör att det inte kan godtas oförändrat. Vattenöverdomstolen har redan antytt en möjlighet att jämka beräkningsgrunderna för att delvis råda bot på dessa nackdelar. En ännu bättre lösning är emellertid enligt vattenöverdomstolens mening att övergå till ett system med enbart kraftverksavgift av den typ som utredningen föreslagit. En sådan avgift kan lätt avvägas så att totalbelastningen för ett vattensystem blir i huvudsak oförändrad jämförd med nuläget. Den förenkling av avgiftsberäkningen som utredningen eftersträvar blir ännu större om man har bara en avgift att räkna med. Även övergången till det nya systemet blir enklare. Däremot förstärks omfördelningseffekten inom varje vattensystem. Som redan anförts kan emellertid denna konsekvens elimineras genom lämplig fondbildning. — Vattenöverdomstolen tar också upp frågan om hur man skall få reda på den installerade effekten. Det är inte lämpligt att, som utredningen föreslår, enbart utgå från uppgifterna i ansökningshandlingarna, eftersom den verkliga effekten ofta är större än den från början uppgivna. Ett säkrare värde kan enligt vattenöverdomstolens mening erhållas om man utgår från märkseeffekten hos generatorerna. — Vattenöverdomstolen ansluter sig till utredningens förslag att avgift inte skall utgå om antalet avgiftsenheter understiger 2 000. Vattenöverdomstolen förutsätter, att förslaget innebär att ett äldre regleringsföretag vid omprövning skall befrias från avgiftsplikt, om sådan inte föreligger enligt nya lagen. — Med förslaget att från avgiftsskyldighet undanta regleringsmagasin med mindre volym än 30 miljoner kubikmeter har utredningen avsett att undanta även korttidsregleringarna. Vattenöverdomstolen anser det emellertid inte uteslutet med korttidsmagasin på mer än 30 miljoner kubikmeter. Det förekommer korttidsregleringar i anslutning till årsregleringar med en latitud som delvis faller utanför latituden för årsregleringen. Enligt vattenöverdomstolens mening krävs därför ett uttryckligt undantag för korttidsregleringarna. *Umebygdens tingsrätt* anser det tveksamt om gränsen för avgiftsskyldighet vid regleringar bör ligga så högt som vid 30 miljoner kubikmeter. Regleringar av ett flertal sjöar inom en och samma bygd, vilka sammantagna kan innebära stor olägenhet för bygden, kan då komma att bli avgiftsbelagda enbart i form av kraftverksavgift. Utredningens syfte att på ett enkelt sätt undanta korttidsregleringarna kan självfallet tillgodoses på annat sätt. — Den av utredningen föreslagna ”mängdrabatten” kan även diskuteras. Hög utbyggnadsvattenföring torde regelmässigt medföra häftig och för bygden obehaglig korttidsreglering och i den mån ett stort års- eller flerårsmagasin uppnåtts genom hög regleringsamplitud finns knappast skäl för rabatt. Hänsyn kan dock i de enskilda fallen tas till sådana förhållanden vid bestämning av avgiften inom latituden.

Synpunkter på grunderna för beräkning av bygdeavgiften framförs även av andra remissinstanser. *Kammarkollegiet* konstaterar, att regleringsbygderna genom den föreslagna reformen går miste om uppskattningsvis hälften av sitt nuvarande avgiftsunderlag till förmån för kraftverksbygderna längre nedströms. För regleringsbygderna är detta naturligtvis en klar försämring. Utredningens påstående att det från bygdcintressenas synpunkt skulle vara likgiltigt kan alltså inte vara riktigt. — Till ledning för domstolarna hade det enligt kammarkollegiets mening varit önskvärt med en mera åskådlig redovisning av utredningens undersökningar av utfallet av det nya avgiftssystemet, exempelvis genom en fullständig redovisning av utredningens beräkningar för ett av de i undersökningen ingående vattendragen. Det sätt på vilket materialet nu redovisas tillåter knappast någon kontroll eller bedömning av metodiken. *Länsstyrelsen* och *lantbruksnämnden i Jämtlands län* anser, att möjlighet bör finnas att döma ut bygdeavgift även när antalet avgiftsenheter understiger 2 000. I så fall bör den årliga avgiften förvandlas till ett engångsbelopp. *VASO* hälsar med tillfredsställelse att det nya systemet är enkelt att tillämpa. När bygdeavgiften delas upp mellan regleringar och kraftanläggningar, blir emellertid följderna ofta en väsentlig omfördelning mellan de olika kraftföretagarna av avgiftsbördan. Omfördelningen inskränker sig inte bara till förhållanden inom en och samma älv utan kommer även att framträda vid jämförelse mellan olika älvars totala avgiftsbelastning. Det nya avgiftssystemet bör enligt *VASO* dock godtas för nytillkommande utbyggnader. Mer tveksamt är att tillämpa systemet på äldre utbyggnader. De nya avgiftsreglerna kan för ett äldre företag innebära att företagets rättsskydd, grundat på lagakraftätagande beslut, bryts igenom. Detta är ur principiell synpunkt betänkligt och kan även medföra ofördelaktiga ekonomiska konsekvenser. För kraftintressets del kan man därför acceptera de föreslagna reglerna endast under den ofrånkomliga förutsättningen, att blivande praxis följer förslaget anvisning att sådana negativa verkningar skall motverkas. Avgiftens storlek kan avvägas mot utnyttjande av avgiftslatitudens register och den möjlighet till underskridande av normallatituden som finns, om särskilda skäl föreligger. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* bedömer det som värdefullt om förslaget kan medföra enklare metoder för avgiftsberäkningen och att samma grunder får användas för fiskeavgifter och bygdeavgifter. Avgiftsberäkningen medför i förhållande till nuvarande avgifter för t. ex. Umeälven och Ångermanälven en inte obetydlig nedgång. I utredningens förslag att en omprövning skall kunna ske också av äldre avgifter synes den begränsningen ha inlagts att avgifterna behålls väsentligen oförändrade under det äldre beslutets giltighetstid. Detta grundas dock på behovet av skydd för den avgiftsskyldige och skulle därmed kunna innebära hinder endast för höjning av avgiften. För de berörda bygdcintressena måste det

framstå som klart otillfredsställande om äldre avgifter kan sänkas. Enligt länsstyrelsens mening bör det inte heller få ske, i vart fall inte utan samband med lagstadgad omprövning per tioårsperiod. *Svenska teknologföreningen* anser det viktigt att avgiften knyts till den inverkan på bygden ett företag har. En sådan grund för beräkningen av avgiftens storlek skulle också överensstämma med i andra sammanhang diskuterade miljöavgifter. *Jokkmokks kommun* anser, att bygdeavgiften bör sättas i relation till företagets vinst.

En klart negativ inställning till förslaget har *länsstyrelsen i Norrbottens län*. Länsstyrelsen anser, att det är av underordnad betydelse att försöka uppnå en total balans mellan regleringsavgifter och bygdeavgifter för riket i dess helhet. Av vida större intresse är i stället utfallet av det föreslagna systemet för varje enskilt kraftföretag. Avsevärda skillnader uppstår, bl. a. drabbas Luleälven av en minskning med inte mindre än 795 000 kronor årligen. Det finns även skäl att räkna med en betydande omfördelning av avgifter från Skellefteälvens regleringsmagasin, som ligger i Norrbottens län, till kraftverksbygderna nedströms. För länet utgår f. n. 3,5 miljoner kronor, varav 3,1 faller på Luleälven och 0,4 på Skellefteälvens nederbördsområde. Länsstyrelsen har inget väsentligt att erinra mot den av utredningen föreslagna konstruktionen men motsätter sig bestämt införandet av ett system som med säkerhet kommer att innebära ett klart försämrat ekonomiskt läge för kraftföretagsbygderna i Norrbottens län. Förslaget kan leda till en tillfredsställande fördelning av avgiftsmedlen endast om berörda bygder genom kompensation i någon form — exempelvis villkorsvägen — bibehålls vid en oförändrad reell medelstillsdelningsnivå. Om en sådan fördelningsprincip inte kan komma till stånd, är det bäst att nuvarande system bibehålls. *Arjeplogs kommun* ställer sig ytterst tveksam till förslaget, eftersom det torde komma att medföra en minskning av tillgången på avgiftsmedel för kommunen.

Flera remissinstanser uttalar sig i motsats till utredningen för en höjning av avgiftsnivån. *Vattenöverdomstolen* anser, att en ändring av gällande latitud bör ske redan nu. Härför talar för det första det förhållandet att konsumentprisindex stigit med omkring 75 procent sedan 1959, då latituden senast fastställdes. Vidare har förekommit omprövningsfall då en fullständig anpassning efter penningvärdet inte kunnat ske, eftersom maximiavgiften 8 kronor då skulle ha överstridits. *Kammarkollegiet* kritiserar utredningens argumentering i fråga om avgiftsenheternas storlek. Försöket att fastställa en gräns för medelsbehovet ter sig något verklighetsfrämmande. Utredningen har också övervägt vad en högre avgiftsnivå skulle innebära för kraftindustrin och åberopar härvid det kärva läge denna industri arbetar i. Den i sammanhanget dominerande redan utbyggda vattenkraften kan enligt kollegiets mening knappast sägas arbeta i ett betryckt ekonomiskt läge.

I fråga om penningvärdeförändringen sedan 1959 uttalar utredningen, att den då gjorda anpassningen var tilltagen med så vida marginaler att någon ytterligare anpassning f. n. inte är påkallad. 1959 års ändring av latituden innebar emellertid en materiell höjning av avgiftsnivån (se prop. 1959: 31 s. 31). Penningvärdeförändringen sedan 1959 motiverar enligt kollegiet i och för sig en uppskrivning av avgiftsnivån med ungefär 75 procent. Konsekvenserna av utredningens förslag kan illustreras med att ett äldre företag med den normala avgiften 5 kronor per turbinhästkraft redan vid övergången till det nya systemet kan komma i 8-kronorsnivån med hänsyn till penningvärdeförändringen, medan ett samtidigt nytillkommande företag av motsvarande typ placeras i 5-kronorsnivån. Eftersom i fråga om befintliga företag den nya avgiften skall avvägas med hänsyn till det belopp som utgått tidigare, är latitudsnivån i princip av mindre intress. Det kan för dessa företag alltid bli fråga om jämkningar till undvikande av obilliga ändringar — uppåt eller nedåt — i avgiftsskyldigheten. En anpassning till penningvärdeförändringen sedan 1959 är därför enligt kammarkollegiets mening påkallad. Den bör lämpligen ske på samma sätt som utredningen föreslagit beträffande fiskeavgift enligt 2 kap. 10 §, dvs. genom en minskning av avgiftsenhetens storlek. Avgiftsenheterna bör förslagsvis bestämmas till fyra resp. åtta kilowatt och 10 000 kubikmeter magasinsrymd. *Länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Västerbottens länsorgan för vattenkraftsfrågor* samt ett antal kommuner betonar det stora behov som finns av avgiftsmedel och den stora betydelse som dessa avgifter har och kräver en höjning av avgiftsnivån.

Möjligheterna att beakta framtida förändringar i penningvärdet behandlas av några remissinstanser. *Vattenöverdomstolen* anser i likhet med utredningen, att det är principiellt olämpligt att på ett speciellt rättsområde införa automatiskt verkande regler som kan påverka kostnadsutvecklingen. Ett indexreglerat avgiftssystem bör därför inte komma i fråga. En anpassning efter penningvärdet bör i stället, som utredningen föreslår, ske i samband med omprövning av fastställd avgift. Därvid måste emellertid beaktas att, om avgiftslatitudens övre gräns förblir oförändrad, relationen mellan olika företags avgiftsbelastning utjämnas efterhand som den högsta avgiftsnivån nås. För att komma till rätta med denna inte önskvärda konsekvens måste avgiftslatituden med jämna mellanrum anpassas efter penningvärdet. Vid omprövning av avgiften efter en latitudjustering som föranletts av ändring i penningvärdet måste man vara uppmärksam på risken för dubbelräkning. Anpassning efter penningvärdet kan nämligen ske antingen genom att avgiften läggs på samma relativa nivå som i den tidigare latituden eller genom att avgiften räknas upp med hjälp av index. Däremot kan dessa metoder inte kombineras. För att avgiftslatituden skall kunna ändras utan omgång kan det övervägas att låta det ankomma på Kungl. Maj:t

att fastställa latituden. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser, att det kan finnas skäl för ett indexreglerat avgiftssystem. Eftersom tanken på en indexreglering av värden eller förmåner har avisats på andra rättsområden, torde en sådan reglering inte heller kunna påfordras med framgång i detta sammanhang. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* anser, att utredningens uttalande att omprövning skall kunna ske bl. a. med hänsyn till penningvärdets förändringar är tillfredsställande. Motiv har inte funnits för den tidigare skillnaden i fråga om fiskeavgifter och regleringsavgifter.

Ett indexreglerat avgiftssystem påfordras av *samarbetsnämnden för Järpenblocket*.

Tre tingsrätter kritiserar utredningens förslag i denna del. *Vänersborgs tingsrätt* anser sig inte kunna godta förslaget att införa penningvärdeförändring som skäl för omprövning av avgift. Det är en missuppfattning när utredningen antyder att gällande regler skulle innefatta en sådan möjlighet. Visserligen var latitudshöjningarna 1955 och 1959 avsedda att kompensera penningvärdeförändringen och en inplacering av avgiften på sin relativa plats i den nya latituden vid en omprövning därefter kan således sägas innefatta ett hänsynstagande till penningvärdets förändring. Man kan emellertid inte enligt gällande rätt härutöver direkt ta hänsyn till en sådan förändring såsom fallet är med fiskeavgift enligt 2 kap. 10 §. Om man kunnat göra detta skulle ganska snart de flesta regleringsavgifterna legat vid latitudmaximum, oberoende av regleringarnas svårighetsgrad. Detta kan inte rimligen vara avsikten. Att inte motsvarande problem uppstått beträffande fiskeavgiften i 2 kap. 10 § beror på att avgifterna där i regel satts så lågt inom latituden, att full hänsyn kunnat tas till penningvärdets fall genom en direkt uppräknings vid omprövningen efter gällande konsumentprisindex. Ett direkt hänsynstagande till penningvärdet på detta sätt genom uppjustering av värdet inom gällande latitud torde emellertid leda till icke avsedda konsekvenser redan innan de flesta företag hamnat på latitudmaximum. Såväl den gällande regeln i 2 kap. 10 § som den nu av utredningen föreslagna motsvarigheten i 4 kap. 15 § leder nämligen till att ett äldre företag med små verkningar på fiske eller kringliggande bygd, vilket företag varit föremål för uppräknings av avgifterna p. g. a. penningvärdets fall, mycket väl kan komma att betala större avgifter än ett yngre företag med svåra verkningar i dessa hänsenden, där omprövning av avgiften ännu inte skett. En lösning av frågan efter den modell, som redan föreligger i 2 kap. 10 §, kan alltså inte rekommenderas. Antingen måste man helt överlämna åt statsmakterna att tillgodose behovet av ändring med hänsyn till penningvärdesförändringar genom återkommande ändringar av avgiftsnivån i lagtexten, varefter omprövning kan ske med hänsyn till den ändrade avgiftsnivån. Detta är vad som hittills skett beträffande regleringsavgifterna. Eller också får man,

i stället för att höja avgiften efter index inom latituden, indexreglera själva latituden. Tingsrätten delar utredningens uppfattning angående det olämpliga i att införa automatiskt verkande regler som kan påverka kostnaderna och föreslår därför en lösning enligt det första av angivna två alternativ. *Umebygdens tingsrätt* framför liknande synpunkter. Enligt tingsrätten lades 1959 års latitud så högt att någon ny justering inte beräknades bli erforderlig inom överskådlig tid. Efter 1959 års lagändring har emellertid avgifterna i många fall satts så högt, i synnerhet av vattenöverdomstolen, att full hänsyn till penningvärdeförsämring inte kan tas inom gällande latitud. Med utredningens förslag kommer merparten av avgifterna att redan under 1970-talet ligga vid latitudmaximum oberoende av regleringarnas svårighetsgrad, vilket inte kan vara avsikten. Enligt tingsrättens mening måste latituden höjas eller övre gränsen göras flexibel eller också måste föreskriften om hänsyn till penningvärdeförändring strykas ur lagtexten. *Södertörns tingsrätt* framför motsvarande kritik mot förslaget och efterlyser klarläggande regler eller uttalanden för omprövningsfallen. Tingsrätten ifrågasätter om inte det mest ändamålsenliga är att ändringar i penningvärdet först får komma till uttryck i en ändrad avgiftslatitud. En sådan lösning medför bl. a. den fördelen att omprövningen i de fall, där den nya omständigheten uteslutande består i att en ny avgiftslatitud antagits under den förflutna avgiftsperioden, kan ske i administrativ ordning och att domstolsförfarandet kan reserveras för de fall, där nya erfarenheter vunnits rörande företagens verkningar. I de enkla fallen bör den administrativa myndigheten fastställa den nya bygdeavgiften efter dels det antal avgiftsenheter som bestämts tidigare dels det belopp i den nya latituden som motsvarar tidigare utgående belopps läge i den äldre latituden.

Flera remissinstanser uttalar sig om bygdebegreppet. *Kammarkollegiet* anser, att utredningens förslag om uppdelning av nuvarande regleringsavgifter på bygdeavgifter för både kraftverk och årsregleringar ter sig föga meningsfullt, om bygdebegreppet tunnas ut så att det kanske omfattar hela vattensystem. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* anser i likhet med utredningen att det inte är lämpligt att regelmässigt knyta bygdebegreppet till kommun. Läget växlar kommuner emellan och praxis bör inte låsas vid ett nytt bygdebegrepp. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser på grundval av hittillsvarande erfarenheter av avgiftsfrågor, att några mera betydande problem beträffande en rättvis fördelning av medlen i regel inte behöver uppstå. Utredningens slutsats att anknnytning till kommun kan innebära en inte önskvärd begränsning av användningsområdet är enligt länsstyrelsens mening långt ifrån invändningsfri. Kommunreformen medför att kommunerna i länet kommer att vara mycket stora. Handläggningen av avgiftsärendena skulle underlättas av en anknnytning till kommun. Men därtill kommer, att en sådan generell regel skulle innebära att den kommun, som berörs av företaget

i fråga, också i görligaste mån skulle kompenseras för företagets skadeverkningar. Enligt länsstyrelsen talar alltså mycket för att ändamålsområdet bestäms till kommun. *Samarbetsnämnden för Järpenblocket* vill med bestämdhet och skärpa slå vakt om regleringsmagasinen och kraftverken kringliggande bygders självklara rätt till huvuddelen av avgiftsmedlen och finner det naturligt att medlen till övervägande del knyts till i varje fall sådana storkommuner, som inom sina gränser har vattenmagasin av mera betydande storlek. Det finns en överhängande risk för att närliggande kommuner, som är befolkningsmässigt och ekonomiskt betydande, begagnar sig av en vag skrivning i VL till att på de skadelidande regleringskommunernas bekostnad tillskansa sig avgiftsmedel. *Västerbottens länsorgan för vattenkraftsfrågor* anser, att i lagstiftningsärendet bör understrykas vikten av att berörda kommuner får avgörande inflytande på hur medlen fördelas. De allmänna ortsintrössena kan mest ändamålsenligt tillvaratas av kommunerna. All lokal planering sker i första hand på det primärkommunala planet. Om bygdebegreppet ges en snäv geografisk tolkning, t. ex. genom anknytning till nederbördsområdet för det vattendrag som blivit föremål för utbyggnad, kan avgiftsmedlen komma att antingen befordra en inte önskad samhällsutveckling eller att behöva fonderas i brist på vettiga ändamål. *Flera kommuner i Västerbottens län* ansluter sig till länsorganets yttrande medan *några kommuner* anser att avgiftsmedlen i huvudsak bör reserveras för den bygd som berörs.

Jämtbygdens tingsrätt framhåller, att utredningen gör gällande att avgiftsmedel enligt nuvarande ordning används bl. a. för att gottgöra skador som inte är ersättningsgilla enligt 9 kap. VL. Enligt tingsrättens uppfattning är förhållandet tvärtom det att ett ovillkorligt krav för bidrag i praxis är att skadan i och för sig är att betrakta som ersättningsgill enligt 9 kap. VL. *Föreningen Sveriges tingsrättsdomare* och *Sveriges advokatsamfund* framför samma uppfattning som tingsrätten.

5.3.3 Fiskeavgifter

Ingen remissinstans uttalar sig om utredningens förslag att tills vidare bibehålla den fiskeavgift som utgår enligt 6 kap. 9 §.

Utredningens förslag att fiskeavgift enligt 2 kap. 8 § inte längre skall utgå särskilt föranleder flera uttalanden mestadels av kritisk karaktär. *Vattenöverdomstolen* ifrågasätter lämpligheten av förslaget, eftersom erfarenheten visar att det många gånger är mer ändamålsenligt att döma ut avgift för fiskevårdande åtgärder i ett vattenområde än att föreskriva konkreta åtgärder. Genom att utnyttja avgifter för olika företag kan de fiskevårdande myndigheterna åstadkomma samordnade större insatser i ett vattendrag. Ofta påskyndas också målens handläggning — i fråga om både allmänt fiskcintresse och ersättningsfrågor — om vattendomstolen kan döma ut en avgift i stället för att avvakta

slutligt åtgärdsförslag av fiskerimyndigheterna, i synnerhet om ett sådant förslag kräver särskilda undersökningar eller en längre tids erfarenhet av företagens verkningar. Även om man genom administrativa föreskrifter kan ordna så att den del av den allmänna fiskeavgiften som enligt förslaget skall ersätta nuvarande avgift enligt 2 kap. 8 § kommer lokala ändamål till godo, anser vattenöverdomstolen att det nuvarande systemet dels ges säkrare garanti för att avgiften kommer till lokal användning dels bättre markerar avgiftens karaktär av alternativ till konkreta fiskevårdsåtgärder. Enligt vattenöverdomstolens mening hindrar nuvarande lagstiftning inte att avgift enligt 2 kap. 8 § används för åtgärder i bivattendrag, om detta ger bättre resultat från lokal fiskevårdssynpunkt. För att undanröja varje tvekan i denna del bör ett tillägg göras i paragrafen. *Kammarkollegiet* ifrågasätter också lämpligheten av förslaget. Kollegiet framhåller att den befrielse från skyldighet att vidta fiskevårdande åtgärder som avses i 2 kap. 8 § inte resulterar i en avgift enligt 2 kap. 8 § utan i stället skall inverka vid bestämmandet av avgift enligt 2 kap. 10 §. Avgift enligt 2 kap. 8 § döms ut då förutsättningarna saknas för en sådan befrielse men de i och för sig ändamålsenliga åtgärderna bedöms lämpligen böra utföras av annan än företagaren själv. Som exempel nämner kollegiet avgifter till bestridande av fiskerimyndighets kostnader för vissa konkreta skadeförebyggande åtgärder, avgifter för befrielse att hålla fingrindar framför kraftverksintag och avgifter för uppsamling och utsättning av ålyngel. Enligt kammarkollegiets mening tillgodoser utredningens förslag inte något mer påtagligt reformbehov. Nuvarande praxis har vuxit fram ur ett behov av ett dylikt system. I ett vattendrag med flera kraftverk med olika ägare kan det således ibland vara rationellt med en samordnad lösning av vissa av åtgärdsfrågorna. Från fiskerimyndigheternas sida har det normalt varit ett önskemål att företagaren så långt möjligt själv utför åtgärderna. Detta önskemål har dock ibland fått vika av praktiskt organisatoriska eller andra hänsyn. — Om utredningens förslag genomförs kan man enligt kammarkollegiet tänka sig två alternativ. Närmast till hands ligger kanske att domstolarna, då förutsättningarna för åtgärd finns, alltid förpliktar företagaren att själv utföra åtgärden. Företagaren har sedan frihet att utom processen träffa överenskommelse med t. ex. lantbruksnämnden eller hushållningssällskap att i hans ställe ombesörja åtgärden. En annan lösning är att domstolen i beslutet om fiskeavgift enligt 2 kap. 10 § lämnar föreskrifter om avgiftens användning till den del avgiften hänför sig till åtgärder enligt 2 kap. 8 §. Kammarkollegiet anser att det senare alternativet är direkt olämpligt. *Lantbruksstyrelsen* hyser betänkligheter mot förslaget, eftersom det enligt styrelsens mening bör finnas avgiftsmedel tillgängliga för mera lokalt betonade insatser. Motsvarande betänkligheter framförs av *lantbruksnämnderna i Värmlands och Jämtlands län*. Lantbruksnämnden i

Värmlands län framhåller att avgifter enligt 2 kap. 8 § också har karaktären av kompensation till fiskerättsägarna i vattenområdet. Den ökning av handlingsfriheten som utredningen eftersträvar är enligt lantbruksnämnden i Värmlands län givetvis önskvärd men en lösning bör förslagsvis sökas i analogi med förslaget till bygdeavgift. — Lantbruksnämnden i Jämtlands län anser, att förvandling av åtgärdsskyldighet inte bör ske till förmån för en allmän fiskeavgift utan i stället som påbyggnad till bygdeavgiften. Lantbruksnämnden påpekar, att avgifter enligt 2 kap. 8 § inte kunnat tas i anspråk i önskvärd utsträckning. *Vänersborgs tingsrätt* lämnar förslaget utan erinran men anser att det inte får medföra att den del av den allmänna fiskeavgiften, som ersätter åtgärd enligt 2 kap. 8 §, används till annat än fiskefrämjande åtgärder i det skadade vattenområdet. Först om det inte är möjligt att genomföra sådana åtgärder bör dessa medel få användas i andra vattendrag. Tingsrätten utgår från att det även i fortsättningen skall vara möjligt att ålägga en sökande att utge kostnaden för utförande av en åtgärd som sökanden inte själv kan utföra. Även *Umebygdens tingsrätt* lämnar förslaget utan erinran men förutsätter att den del av fiskeavgifterna, som ersätter avgift eller åtgärd enligt 2 kap. 8 §, helt används för fiskefrämjande åtgärder inom den av företaget påverkade bygden. Som utredningen påpekar bör sådana avgiftsmedel kunna användas inte bara i det skadade vattenområdet utan även i andra vattenområden i närheten. *Gällivare kommun* anser att utdömd fiskeavgift i största möjliga utsträckning skall komma det vatten till godo, som det avsetts för.

Utredningens förslag att fiskeavgift enligt 2 kap. 8 § inte längre skall utgå särskilt avstyrks av tre remissinstanser. *Växjö tingsrätt* framhåller, att grundsyftet med 2 kap. 8 § är skyddet för fisket i just det berörda vattenområdet och att det enligt lagmotiven är angeläget att man genom åtgärder tryggar fiskets bestånd och inte nöjer sig med att ersätta de enskilda fiskeskadorna kontant. 2 kap. 10 § hänför sig däremot till fiskerinäringen i stort inom riket, utan anknytning till det aktuella vattenområdet. Redan av 2 kap. 2 § framgår att det förra syftet är det primära. Även i fråga om fisket åligger det en byggare att inom skälighetens ram se till att skadan blir så liten som möjligt. Detta innebär att alla möjligheter enligt 2 kap. 8 § bör utnyttjas. Resultatet härav blir sedan avgörande för storleken av ersättningen för enskild fiskeskada och en av utgångspunkterna för bestämmandet av avgift enligt 2 kap. 10 §. Mot denna bakgrund är det inte tillfredsställande att stänga en av de möjligheter 2 kap. 8 § hittills erbjudit. Tingsrätten har utnyttjat möjligheten att föreskriva avgift enligt 2 kap. 8 § i avsevärd omfattning och har i flertalet fall angivit för vilken konkret åtgärd avgiften skall användas. Ibland har tingsrätten dock underlåtit att konkretisera åtgärden. Tingsrätten förutsätter att utredningens förslag riktar sig endast mot sistnämnda typ av avgift. Även med denna begränsning avstyrker

tingsrätten förslaget, som dessutom torde medföra olägenheter när det gäller rättegången. *Jämtbygdens tingsrätt* avstyrker också förslaget och framhåller att resultatet av förslaget blir att avgift enligt 2 kap. 8 § förs in bakvägen i 2 kap. 10 §. Den reella skillnaden jämfört med gällande rätt blir att domstolen berövas möjligheten att bestämma för vilket lokalt ändamål motsvarigheten till avgift enligt 2 kap. 8 § skall användas. Detta bestäms i stället av administrativ myndighet. Tingsrätten finner en sådan ändring otillfredsställande och föreslår att nuvarande ordning bibehålls. I 2 kap. 8 § bör emellertid införas en uttrycklig bestämmelse om att avgiften får användas för fiskcfrämjande åtgärder inte bara i det skadade vattenområdet utan också inom annat vattenområde i trakten, om förutsättningarna för positivt resultat är större där. — Om utredningens förslag genomförs, föreslår tingsrätten en uttrycklig bestämmelse om att de delar av avgift enligt 2 kap. 10 § som motsvarar nuvarande avgift enligt 2 kap. 8 § i allt väsentligt skall användas för lokala åtgärder. *Föreningen Sveriges tingsrättsdomare* avstyrker förslaget på motsvarande skäl som redovisats av *Jämtbygdens tingsrätt*.

Lantbruksnämnden i Hallands län tar upp frågan om omprövning av åtgärder enligt 2 kap. 8 §. Ändring får inte ske av sådan åtgärd, om det medför väsentlig kostnad eller olägenhet utöver vad som förut ålagts den byggande. Med hänsyn till svårigheterna att på förhand bedöma skadeverkningarna för fisket och att förutse hur föreskrivna skyddsanordningar kommer att fungera i praktiken anser lantbruksnämnden att denna begränsade omprövningsmöjlighet är mindre tillfredsställande ur fiskets synpunkt och att den väl mycket tillgodoser exploateringsintressena. Lantbruksnämnden föreslår att den byggande, om vidtagna åtgärder befinner sig mindre tjänliga, skall kunna åläggas förpliktelser i en utsträckning som är skälig med beaktande av skadegörelsens omfattning och förhållandena i övrigt.

Utredningens förslag i fråga om allmän fiskeavgift enligt 2 kap. 10 § lämnas i huvudsak utan erinran. Remissinstanserna framför åtskilliga synpunkter. Förslaget tillstyrks av *Växjö tingsrätt*. *Fiskeristyrelsen* hälsar med tillfredsställelse att den för fisket och fiskeriforskningen m. m. centrala avgiftstypen bibehållits. *VASO* anser, att den föreslagna avgiftshöjningen, som innebär att avgiften i genomsnitt för landet ungefär fördubblas, kan godtas, dock under den bestämda förutsättningen att garanti skapas att förslagets intentioner om avgiftens avvägning med hänsyn till vad som utgått enligt äldre beslut skall beaktas vid alla slag av omprövning. *VASO* föreslår en bestämmelse härom i övergångsbestämmelserna. — Enligt förslaget får avgiftslatituden överskridas med hänsyn till 2 kap. 8 §. Lagtexten innehåller inte någon begränsning av detta överskridande. Det är angeläget, att det i lagens motiv på ett tydligare sätt än i betänkandet anges att någon ändrad praxis beträf-

fande värdeuppskattningen av befrielse från åtgärdsskyldighet enligt 2 kap. 8 § inte åsyftas. *Kammarkollegiet* tar upp frågan om tillämpning av stadgandet om överskridande av avgiftslatituden, om den byggande befriats i vissa hänseenden men inte i andra. Kollegiet anser, att överskridande skall få ske så snart befrielsen framstår som väsentlig. Kollegiet föreslår i detta sammanhang att man generellt slopar de övre latitudsgränserna vid omprövning. *Lantbruksnämnden i Jönköpings län* anser, att en bättre följsamhet till penningvärdet och ett enklare förfarande än enligt förslaget skulle uppnås om i avgiftsbeslut kunde tas in en bestämmelse om att avgiften skulle efter t. ex. fem års intervall automatiskt utgå efter ett med hänsyn till konsumentprisindex omräknat belopp. *Lantbruksnämnden i Hallands län* ifrågasätter om inte omprövningstiden med hänsyn till de snabba förändringarna i penningvärdet bör sättas till fem år. Lantbruksnämnden framhåller i fråga om utredningens resonemang om grunderna för avgiftsberäkningen att kännedom ännu saknas om var gränsen går för ett vattendrags produktion av fisk med hänsyn till variationerna i fråga om låg- respektive medelvattenföring. *Södertörns tingsrätt* föreslår bestämmelser om omprövning motsvarande vad tingsrätten föreslagit i fråga om bygdeavgift (se avsnitt 5.3.2).

Några remissinstanser framför önskemål om lokal användning även av medel från allmänna fiskeavgifter. *Lantbruksnämnden i Jämtlands län* framhåller att 1954 års riksdag uttalade att sådana medel skall användas så att behoven i de bygder, från vilka avgifter influerats, i första hand tillgodoses. Detta har emellertid hittills inte varit möjligt. Jämtlands län svarar för ungefär hälften av i landet totalt utdömda avgifter enligt 2 kap. 10 § men endast en obetydlig del har återförts till länet. Lantbruksnämnden föreslår att en lämplig fördelning av influerade avgiftsmedel åstadkommes genom att det årligen reserveras förslagsvis 50 procent av utdömda medel för respektive län. Enligt *Umebygdens tingsrätt* går f. n. en oproportionerligt stor andel av de allmänna fiskeavgifterna till forskning och fiskeadministration. En större del borde användas till fiskefrämjande åtgärder, med förtur för de bygder varifrån avgifterna kommer. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser det önskvärt, att en betydande del av fiskeavgiftsmedlen reserveras för lokala åtgärder inom berörda vattenområden.

5.3.4 Domstolsavgift

Utredningens förslag i denna del lämnas utan erinran. Förslaget tillstyrks uttryckligen av *vattenöverdomstolen* och *kammarkollegiet*.

6 Föredraganden

6.1 Allmänna synpunkter

Vattenlagsutredningen tillkallades i november 1968 med uppdrag att se över vattenlagen (1918: 523) (VL). Utredningens uppdrag omfattar en allmän översyn av VL med huvudvikten lagd på de delar av lagen som har samband med samhällsplaneringen i stort. Enligt utredningens direktiv talar vägande skäl för att den vattenrättsliga tillståndsprövningen flyttas över från domstolar till administrativa organ. Ersättningsfrågorna bör enligt direktiven även i fortsättningen handläggas av domstol och utredningen bör överväga att förlägga denna prövning till fastighetsdomstol.

På grundval av ett första delbetänkande av vattenlagsutredningen har — i avbidan på en mera genomgripande reform av VL — vidtagits vissa ändringar i VL. Ändringarna trädde i kraft den 1 januari 1972. Kungl. Maj:ts prövningsrätt i vattenmål har därvid utvidgats för att behovet av allmän planering skall tillgodoses. Vidare har vattendomstolarna inordnats i tingsrättsorganisationen genom att sex tingsrätter utsetts att vara vattendomstol. Dessa tingsrätter är även fastighetsdomstol.

I det nu aktuella delbetänkandet, som avlämnades i mars 1972, anför utredningen att tiden ännu inte är mogen för ett slutligt ställningstagande till prövningssystemets utformning i VL. Procedur- och tillåtlighetsfrågorna har central betydelse i det vattenrättsliga regelsystemet och frågan om deras framtida utformning blir enligt utredningen i allmänhet avgörande också för hur man skall lösa flertalet övriga vattenrättsliga problem. Ett slutligt reformförslag måste därför omfatta i huvudsak samtliga delfrågor som berörs av utredningsuppdraget och presenteras som ett förslag till ny VL. Utredningen har emellertid av arbetsekonomiska skäl undersökt möjligheterna till partiella reformer, som kan genomföras inom ramen för nuvarande VL i sådan form att bestämmelserna huvudsakligen oförändrade kan infogas i den nya lagen. Bestämmelsernas sakliga innehåll får alltså inte nämnvärt påverkas av senare ställningstaganden i centrala frågor, t. ex. beträffande prövningssystemet. Med dessa utgångspunkter har utredningen lagt fram ett delbetänkande omfattande i huvudsak ersättnings- och avgiftsfrågorna i VL.

Utredningens betänkande har fått ett mycket gott mottagande vid remissbehandlingen. Remissinstanserna har med ett undantag inte något att erinra mot att VL partiellt reformeras i föreslagen omfattning. En delreform avstyrks endast av advokatsamfundet, som anser att det skulle vara olyckligt för både domstolarnas och parternas arbete att nu införa regler som ånyo skulle komma att ändras vid den slutliga prövningen av en ny VL.

Det är enligt min mening klart att ersättningsfrågorna i vattenmål även i fortsättningen skall avgöras av domstol. Ersättningsbestämmelserna kan utformas så att det från lagteknisk synpunkt blir betydelselöst att ersättningsfrågorna under en övergångstid kommer att ligga kvar hos vattendomstolarna. De nya ersättningsbestämmelserna torde enligt min mening utan någon väsentlig ändring kunna flyttas över till en ny VL. Förutsättningarna för en delreform är alltså uppfyllda såvitt gäller ersättningsbestämmelserna i 9 kap. Jag ansluter mig dessutom till utredningens uppfattning att det är angeläget att ersättningsbestämmelserna, som i stort sett är oförändrade sedan VL:s ikraftträdande år 1919, anpassas till annan fastighetsrättslig lagstiftning. Däremot kan delreformen inte omfatta de processuella bestämmelserna i VL, eftersom vattendomstolarna handlägger tillåtlighets- och ersättningsfrågor i ett sammanhang. Jag vill erinra om att ersättningsbestämmelserna liksom f. n. skall kunna tillämpas inte bara av vattendomstol utan även av synemän vid förrättning enligt VL.

Förslaget till ett helt nytt 9 kap. behandlar jag i avsnitt 6.2. Vissa särskilda vattenkraftsfrågor som har samband med ersättningsbestämmelserna behandlar jag i avsnitt 6.3.

Utredningen har lämnat de s. k. skadeförebyggande åtgärderna utanför den föreslagna delreformen. Den fasta praxis som utbildats i fråga om skadeförebyggande åtgärder har sin teoretiska grund i en tillämpning av tillåtlighetsregeln i 2 kap. 2 § VL. Jag vill emellertid redan nu förutskicka att jag vid behandlingen av ersättningsbestämmelserna kommer att föreslå ett lagfästade av nu gällande praxis (se avsnitt 6.2.4).

Utredningen har på grundval av reformkrav som framförts till utredningen gjort en allmän översyn av avgiftssystemet i VL. Enligt utredningen torde bestämmelsernas sakliga innehåll inte nämnvärt kunna påverkas av senare ställningstaganden till prövningssystemet eller andra centrala frågor, även om det f. n. kan vara ovisst åt vilken myndighet det bör uppdras att bestämma avgifter enligt en ny VL.

Jag behandlar förslaget till nya avgiftsbestämmelser i avsnitt 6.4. Det är som utredningen antyder ovisst vilken myndighet som i framtiden skall pröva avgiftsfrågorna. Valet av prövningsmyndighet torde komma att påverka bl. a. formerna för omprövning av avgiftsbeslut. De viktiga rättskraftsfrågorna kommer utredningen att behandla först i sitt slutbetänkande. Osäkerheten om hur avgiftsbestämmelserna skall passas in i en ny VL manar enligt min mening till försiktighet vid genomförande av partiella reformer. Jag vill därför redan nu förutskicka att jag bl. a. på grund av denna osäkerhet anser att förslaget till avgiftsreform inte bör genomföras.

6.2 Ersättning enligt 9 kap. VL

6.2.1 Allmänt

VL:s bestämmelser om ersättning återfinns i 9 kap. Som förutsättning för att ersättningskyldighet skall inträda gäller att någon har medgivits rätt enligt VL att lösa, taga i anspråk eller skada annans egendom. Om denna förutsättning är uppfylld, skall ersättning utges för egendom som avstås eller för förlust, skada eller intrång som förorsakas. Ersättningen skall bestämmas i pengar, om den inte till följd av särskilt stadgande i 9 kap. skall utgå genom kraftöverföring eller tillhandahållande av vatten. Parterna kan avtala om att ersättning skall utgå på annat sätt. Sådant avtal gäller dock bara om det efter lämplighetsprövning fastställs av vattendomstolen. Enligt fast praxis inom vattenrättsskipningen kan skadeförebyggande åtgärder föreskrivas i stället för ersättning. Till skydd för panträttshavare finns bestämmelser om nedsättning hos länsstyrelsen av utdömd penningersättning.

Utredningen lägger fram ett förslag till helt nytt 9 kap. I detta finns bestämmelser endast om ersättning i pengar. Förslaget bygger i huvudsak på lagen (1917: 189) om expropriation med de nya bestämmelser om ersättning som trädde i kraft den 1 januari 1972 (prop. 1971: 122, CU 1971: 27, rskr 1971: 310, SFS 1971: 915). En ny expropriationslag (1972: 719) (ExL) har emellertid trätt i kraft den 1 januari 1973 (prop. 1972: 109, CU 1972: 34, rskr 1972: 346). När det i fortsättningen är nödvändigt att särskilja den gamla och den nya expropriationslagen kommer jag att använda beteckningen 1917 års expropriationslag resp. ExL.

Utredningens förslag har fått ett mycket positivt mottagande av det helt övervägande flertalet av remissinstanserna. Förslaget avstyrks av Jämtbygdens tingsrätt, Arjeplogs kommun, Föreningen Sveriges tingsrättsdomare och advokatsamfundet. De grundar sin avvisande inställning framför allt på att en värdering efter marknadsvärde inte skulle vara lämplig i vattenmål.

Jag återkommer i följande avsnitt till den kritik som framförts mot utredningens betänkande men vill redan nu framhålla att jag i huvudsak anser förslaget vara väl genomarbetat och ägnat att läggas till grund för lagstiftning.

6.2.2 Förutsättningarna för samordning

Utredningen framhåller, att flertalet fastighetsrättsliga lagar hänvisar till expropriationslagen i fråga om inlösen och denna utgör enligt utredningen en naturlig utgångspunkt för översynen av VL. De allmänna utgångspunkterna för skaderegleringen är desamma i VL och expropriationslagen. Båda lagarna utgår från att den som har fått tillstånd att tvångsvis förfoga över annans egendom skall ersätta därav föranledd förmögenhetsförlust.

Även tvångsingreppens art är enligt utredningen i stora delar överensstämmande. Detta gäller självfallet vid jämförelse mellan inlösen enligt VL och expropriation men också den rätt att ta i anspråk, skada eller göra intrång på fast egendom som kan medges enligt VL kan betraktas som en form av expropriation. Det vattenrättsliga expropriationsobjektet utgörs här i allmänhet inte av viss bestämd fast egendom utan primärt av den rådighet över vatten som enligt VL är förenad med äganderätt till fast egendom. Det har ansetts att fastigheterna belastas med tvångsservitut till förmån för vattenföretaget. Vad som skall ersättas är också i dessa fall skador som vållas av direkta ingrepp på fast egendom samt olika därmed sammanhängande följdskador. Att skadorna i vattenmål oftast är en följd av ändrade hydrologiska förhållanden bör enligt utredningen inte hindra en ytterligare anpassning till de allmänna ersättningsreglerna i expropriationslagen, låt vara att vissa vattenrättsliga specialfrågor alljämt kan behöva uppmärksammas.

Som allmän utgångspunkt för uppskattning av penningersättning i vattenmål gäller enligt utredningen att ersättningen skall motsvara skadans fulla värde. Den skadelidande skall genom ersättningen försättas i samma ekonomiska läge som han skulle ha befunnit sig i om skadan inte hade inträffat. Expropriationslagens ersättningsregler har utformats utifrån den grundsatsen att å ena sidan ingen bör drabbas av ekonomiska förluster på grund av att hans egendom tas i anspråk genom expropriation men att å andra sidan den exproprierande har ett befogat anspråk att inte behöva ersätta sådana värden som tillskapas genom hans egna insatser (prop. 1971: 122 s. 199). Enligt utredningen görs emellertid detta senare förbehåll med tanke på den s. k. presumtionsregeln i 1917 års expropriationslag, som utredningen anser inte bör införas i VL. Även den allmänna utgångspunkten för värderingen av en skada i pengar är enligt utredningen alltså gemensam för båda lagarna.

Utredningens uppfattning att VL:s ersättningsbestämmelser bör samordnas med expropriationslagen delas av det alldeles övervägande antalet remissinstanser. Det understryks att ersättningsreglerna vid olika typer av ingripanden mot fast egendom bör vara principiellt likartade oavsett vilken lagstiftning som åberopas.

Kritiska synpunkter i denna del framförs av de fyra remissinstanser som avstyrker hela ersättningsförslaget, nämligen Jämtbygdens tingsrätt, Arjeplogs kommun, Föreningen Sveriges tingsrättsdomare och advokatsamfundet. Enligt tingsrätten och tingsrättsdomareföreningen är i expropriationsfallen inlösen det normala medan det i vattenmålen i stället i allt väsentligt är fråga om ett ofta stort antal olikartade skador. Dessa remissinstanser anser det inte rimligt att beräkna ersättning för denna mångfald av skade- och intrångssituationer med hjälp av expropriationslagens skaderegleringssystem, som främst tar sikte på inlösen i tätbebyggelse. Advokatsamfundet, som också hävdar att tvångsingreppens

art i stora delar inte är överensstämmande, anser att vidtagna ändringar i expropriationslagens ersättningsregler gjort dessa mindre lämpade som förebild för VL. Det skulle enligt samfundets mening vara olyckligt att tvinga in VL:s beprövade ersättningsregler i expropriationslagens nya och oprövade regelsystem. Enligt Arjeplogs kommun har den bärande principen att ingen bör drabbas av ekonomisk förlust på grund av tvångsingrepp kommit till uttryck i nuvarande ersättningsbestämmelser i VL och fungerar enligt kommunens mening tillfredsställande. I vattenmålen saknas de för expropriationsmålen karakteristiska markvärdestegringsproblemen.

Jag ansluter mig helt till vad utredningen anför om de allmänna förutsättningarna för en samordning med expropriationslagens ersättningsbestämmelser. På en punkt måste jag emellertid redan här skjuta in en reservation. De skäl utredningen anför mot tillämpning av presumtionsregeln i 1917 års expropriationslag är inte längre bärande eftersom denna regel i ExL erhållit ett utvidgat tillämpningsområde och kan åberopas vid all expropriation. Jag återkommer senare till frågan om den utvidgade presumtionsregeln bör erhålla en motsvarighet i VL (se avsnitt 6.2.6) men jag vill kraftigt understryka att såväl presumtionsregeln som övriga ersättningsbestämmelser i ExL är avsedda att äga lika tillämpning i hela landet. Även om värdestegringsproblemen givetvis är mest akuta i eller alldeles i närheten av tätbebyggda områden är ExL alltså allmängiltig.

Sedan utredningen avlämnade sitt betänkande har argumenten för en samordning ytterligare förstärkts. För att säkerställa syftet med den fysiska riksplaneringen genomfördes åtskilliga lagändringar med ikraftträdande den 1 januari 1973. Härvid intogs i berörda lagar hänvisningar till ExL inte bara som tidigare i fråga om inlösen utan även i fråga om ersättning enligt respektive lagar (prop. 1972: 111 bil. 2 och 3 s. 350 och 353). Jag kan som exempel ange 137 § byggnadslagen (1947: 385, omtryckt 1972: 775), 25 § naturvårdslagen (1964: 822, omtryckt 1972: 779, 25 § ändrad senast 1973: 311) och 55 § väglagen (1971: 948).

Det är enligt min mening tämligen självklart att ersättningsreglerna vid olika typer av ingripanden mot fast egendom bör vara så likartade som möjligt för att undvika att man erhåller olika resultat vid tillämpning av olika lagar. Som 1972 års ersättningsreform visar är det ExL som bör utgöra riktmärke vid ändringar i annan fastighetsrättslig lagstiftning. Jag vill också påpeka att utredningens förslag delvis endast innebär att man återställer en överensstämmelse mellan VL och expropriationslagen som gått förlorad genom ändringar i sistnämnda lag.

Jag kommer i det följande att ange i vilken utsträckning det är möjligt och lämpligt att uppnå överensstämmelse mellan VL och ExL.

Utredningen föreslår att särbestämmelserna i nuvarande VL om ersättning för ideell skada (9 kap. 8 §) och om ersättning med 50 pro-

cents förhöjning i vissa fall (9 kap. 48 §) inte ges någon motsvarighet i det nya ersättningskapitlet.

I fråga om 9 kap. 8 § framhåller utredningen, att bestämmelsen tillämpats bara i undantagsfall och att det inte kan komma i fråga att i expropriationslagen och liknande lagstiftning utvidga rätten till ersättning på denna punkt. Man kan enligt utredningen inte bortse från svårigheterna att finna en objektiv värderingsnorm. De allmänna skadeståndsrättsliga och expropriationsrättsliga grundsatserna bör enligt utredningen i stället få slå igenom i VL.

Utredningens förslag i fråga om ersättning för ideell skada avstyrks endast av Vänersborgs tingsrätt, som anser att särskild generositet bör visas en skadelidande vid ett tvångsingripande med utpräglat vinstintresse. Det förefaller vidare tingsrätten omotiverat att ta bort möjligheten till ersättning för ideell skada i tider då på de allmänna intressenas område hänsynstagande till annat än ekonomiska intressen får en allt större betydelse. Man bör enligt tingsrätten inte bortse från att bestämmelsen gjort det möjligt att vid de allt oftare förekommande frågorna om ersättning för trevnadsvärden inte hårdra fall, där tveksamhet rått om inverkan på fastighetsvärdet. Utredningens förslag ifrågasätts av Jämtbygdens tingsrätt och advokatsamfundet på liknande skäl.

Jag har inte kunnat finna något belägg för att bestämmelsen om ersättning för ideell skada har någon funktion att fylla. Det är inte fråga om skönhetsvärden på fastigheten, eftersom dessa anses ha en ekonomisk betydelse och inverka på fastighetens värde. Det enda exempel som har angivits i förarbetena är att en släktgård eller en fastighet där ägaren nedlagt mycket arbete av speciellt slag går förlorad. Ersättning kommer givetvis att utgå för ekonomisk skada på fastigheten och för ägaren. Det är emellertid enligt min mening inte möjligt att med rimliga anspråk på rättvisa och stadga i beräkningen utmäta någon särskild ersättning därutöver. Den värderingsnorm som 9 kap. 8 § erbjuder är alltför subjektiv. Denna bestämmelse, som saknar motsvarighet i annan lagstiftning, bör därför som utredningen föreslår mönstras ut ur VL. Detta hindrar enligt min mening inte att hänsyn tas till affektionsvärdet vid bedömningen av om skadeförebyggande åtgärder bör föreskrivas (se avsnitt 6.2.4).

Bestämmelserna i 9 kap. 48 § VL om femtio procents förhöjning i vissa fall avser enligt utredningen i första hand att bereda kompensation för minskade möjligheter att utveckla egendomen till ökad produktivitet i framtiden. Avsikten synes också ha varit att skydda saksägare mot underkompensation, om ersättningen bestämmes under en tillfällig konjunkturnedgång. De skäl som på sin tid har föranlett förhöjningsregeln kan enligt utredningen knappast längre anses bärande. Hänsyn till framtida produktionsutveckling kan tas inom ramen för

gångse metoder att värdera skador på fast egendom. Den synpunkten har emellertid också framförts att syftet skulle vara att bereda den skadelidande del i företagets vinst. Detta stämmer enligt utredningen mindre väl med uppfattningen att ersättningsgivare i expropriations-situationer inte skall behöva ersätta värden som har uppstått genom hans egna insatser. Det nuvarande systemet har enligt utredningen också vållat åtskilliga tolkningssvårigheter i praxis. Utredningen föreslår på grund av det anförda att förhöjningsregeln utmönstras ur vattenlagstiftningen.

Utredningens förslag att mönstra ut bestämmelserna om femtio pro-cents förhöjning avstyrks av fiskeriintendenten i Övre Norra distriktet, Arjeplogs och Jokkmokks kommuner, Svenska naturskyddsföreningen, Svenska samernas riksförbund och Vattenvärnet. Dessa remissinstanser anser att det finns skäl att bibehålla förhöjningsregeln.

Jag anser i likhet med utredningen att de skäl som ursprungligen anfördes för förhöjningsregeln har förlorat sin aktualitet. Vid fastig-hetsvärdering bör eftersträvas en exakt värdering utan inslag av över-kompensation. Jag anser det inte heller motiverat att via förhöjnings-regeln bereda den skadelidande del i företagets vinst. En motsvarighet till förhöjningsregeln, som var allmänt förekommande vid expropria-tionsliknande förvärv under 1800-talet, finns f. n. endast i gruvlagstift-ningen. I ett till lagrådet den 25 maj 1973 remitterat förslag till ny gruvlag har emellertid denna särregel inte bibehållits (s. 152 i lagråds-remissen). Förhöjningsregeln i VL gäller endast i vissa fall och inte vid företag för allmänt ändamål. Tillämpningen har varit besvärlig och regeln garanterar inte rättvisa resultat. Jag anser alltså att förhöjnings-regeln bör mönstras ut ur VL.

Svenska samernas riksförbund för i detta sammanhang fram tanken att samerna borde få viss procent i vinsten på vattenkraftsutbyggnad inom samernas område. Ersättningsbestämmelserna vid tvångsförvärv bör enligt min mening inte innebära att den skadelidande bereds del i företagets vinst. Jag anser inte att det finns utrymme för en särregle-ring till förmån för samerna i detta avseende.

6.2.3 Ersättning genom kraftöverföring

När annans vattenkraft tas i anspråk för gemensamt tillgodogörande, gäller f. n. att ersättning i allmänhet skall utgå i form av kraft. Par-terna kan inte avtala om annan ersättningsform. Vattendomstolen kan emellertid föreskriva att ersättningen helt eller delvis skall utgå i pengar, om kraftöverföring skulle medföra olägenhet av betydelse för ena eller andra parten. Ersättningskraft kan föreskrivas, även om det sökta företaget inte innefattar tillgodogörande av vattenkraft men ändå med-för förlust av vattenkraft för annan. Ersättningstagaren skall i viss ut-sträckning bidra till kostnaderna för produktion och överföring av er-

sättningskraften. Denna ersättningsform regleras i ett stort antal paragrafer (9 kap. 13—45 §§).

Utredningen anser att det fortfarande behövs bestämmelser om tvångsförvärv av minoritetsandel i strömfall och om ersättning för sådant ianspråkstagande. Utredningen anser emellertid att denna ersättningsituation i princip inte avviker från andra fall då tvångsingrepp medför ett minskat fastighetsvärde.

För den nuvarande ordningen har enligt utredningen i förarbetena huvudsakligen åberopats tre skäl. För det första ville man tillförsäkra ersättningstagaren en värdebeständig ersättning. För det andra såg man i institutet en möjlighet att motverka de olägenheter, bl. a. i form av godtycklig prissättning, som kunde bli en följd av monopolbildning på producentsidan. Det tredje och kanske viktigaste skälet var att främja landsbygdens elektrifiering.

Utredningen konstaterar att kraftpriserna vid detaljdistribution har sjunkit i förhållande till priserna för flertalet andra nyttigheter. Genom de bestämmelser om koncession och prisreglering som införts i lagen (1902: 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, har statsmakterna redan nu möjlighet att säkerställa en ändamålsenlig elförsörjning på skäliga villkor och att åstadkomma en planmässig och rationell distribution. På det energipolitiska området pågår f. n. ett betydande reformarbete bl. a. genom elutredningen (I 1971: 01). Detta arbete tillsammans med en fortsatt utveckling på produktionssidan får enligt utredningen väntas leda till att varje legitimt kraftbehov också i framtiden kommer att kunna tillgodoses till skäliga priser. Landsbygdens elektrifiering är i realiteten slutförd. De skäl på vilka det nuvarande ersättningssystemet bygger har enligt utredningen alltså väsentligen förlorat sin bärkraft.

Utredningen framhåller också att den ändrade utbyggnadstekniken, enligt vilken vattenkraften från milslånga sträckor tillgodogörs i ett kraftverk, har medfört att överföringskostnaderna blir så stora att det är fördelaktigare för ersättningstagarna att köpa sin kraft från det lokala distributionsföretaget. Utvecklingen har nått dithän att ersättningsformen numera saknar praktisk betydelse, såvitt gäller mindre falldelar.

Av det anförda kan enligt utredningen till en början dras den slutsatsen att ersättning genom kraftöverföring inte längre är ett realistiskt alternativ till ersättning i pengar, när de fallsträckor som avses är obetydliga. De lokala småförbrukarna torde över huvud taget, bl. a. av distributionstekniska skäl, kunna lämnas ur räkningen i sammanhanget. Frågan är enligt utredningen om ersättningsformen bör behållas med tanke på de situationer då ersättningstagaren har ett stort behov av elektrisk kraft, t. ex. en kommun eller en industri, och äger en betydande minoritetsandel i den fallsträcka som skall byggas ut.

Enligt utredningen är det å ena sidan tveksamt om ersättningsformen bör behållas med tanke enbart på de s. k. större minoritetsdelägarna. Sådana ersättningstagare kommer av distributionstekniska skäl oftast att själva tillhöra producentkretsen och det kan därför enligt utredningen hävdas att frågan om ersättning i kraft bör kunna lösas inom ramen för det väl utvecklade samarbetet på kraftproduktionens område även om rättsinstitutet utmönstras.

Å andra sidan framgår av förarbetena till jordabalkens bestämmelser om institutet rätt till elektrisk kraft att VL:s ersättningskraft tillmäts viss betydelse som kreditunderlag (prop. 1970: 145 s. 301). Svenska bankföreningen har vid kontakter med utredningen bekräftat sin uppfattning om ersättningskraftens betydelse från finansieringssynpunkt. Enligt utredningen finns det visserligen möjlighet att finansiera kraftverksbyggnad genom upplåtelse enligt jordabalkens bestämmelser av rätt till elektrisk kraft. Utredningen anser emellertid att kraftintressenternas önskemål om fortsatt lagstiftning om ersättning i kraft samt bankföreningens synpunkter på institutets betydelse för finansieringen tillsammans utgör tillräckliga skäl för lagstiftning.

Beträffande utformningen av nya bestämmelser i ämnet framhåller utredningen att de betydande ekonomiska motprestationer som enligt gällande lag kan åläggas minoritetsdelägaren är mindre väl förenliga med ett ersättningssystem i vanlig mening. Minoritetsdelägarnas intresse är enligt utredningen inte i första hand att få ersättning utan att få del i kraftproduktionen och de är beredda att på samma villkor som den byggande bära de kostnader och ta de ekonomiska risker som kan vara förenade med företaget. Frågan om minoritetsdelägarnas rätt att delta i företaget är väsentligen av privaträttslig natur och bör därför enligt utredningen åtminstone tills vidare prövas av domstol. Domstolen bör dock vid behov inhämta yttrande från statens industriverk om frågor med energipolitisk anknytning.

Utredningen förordar att de materiella bestämmelserna om minoritetsdelägares rätt till kraft, i fortsättningen benämnd andelskraft, tas in bland bestämmelserna om byggande i vatten i 2 kap.

Förslaget att slopa de nuvarande bestämmelserna om ersättning genom kraftöverföring aktualiserar frågan om sådan rätt till ersättningskraft som redan har beslutats bör bestå för framtiden. Enligt gällande rätt torde det inte vara möjligt för ersättningstagaren att få en rätt till ersättningskraft utbytt mot ersättning i pengar även om vattendomstolen skulle finna en sådan lösning ändamålsenlig. Utredningen, som betonar att beslut om ersättningskraft mycket väl kan ha fattats i strid med båda parterns önskemål, föreslår en möjlighet att byta ut ersättningskraft mot penningersättning. Detta innebär en naturlig konsekvens av utredningens ståndpunkt i fråga om själva institutet ersättningskraft. Behovet av en sådan avlösningsmöjlighet är särskilt stort när det gäller

mindre kraftbelopp. Som förutsättning för att avlösning skall få ske bör enligt utredningen alltid gälla att den inte medför betydande olägenhet för motparten till den som gjort framställningen.

Utredningens förslag att upphäva bestämmelserna om ersättningskraft och att införa möjlighet till avlösning av redan beslutad ersättningskraft samt att införa ett nytt institut, benämnt andelskraft, tillstyrks eller lämnas utan erinran av samtliga remissinstanser.

Jag anser på de av utredningen anförda skälen, att bestämmelserna om ersättningskraft bör upphävas och ersättas av bestämmelser om andelskraft. Andelskraften är inte en ersättningsform utan erbjuder vissa minoritetsdelägare möjlighet att genom erhållande av kraft få del i kraftproduktionen. De nya bestämmelserna bör som utredningen föreslagit tas in i 2 kap. I motsats till vad som gäller för ersättningskraft kan frågan om andelskraft aktualiseras endast i samband med utförande av kraftföretag. Jag kommer att behandla den närmare utformningen av bestämmelserna om andelskraft i avsnitt 6.3.2 och frågan om hur ersättning för förlorad vattenkraft skall bestämmas, när beslut om andelskraft inte meddelas, i avsnitt 6.3.3.

Jag ansluter mig också till utredningens förslag om att införa en möjlighet till avlösning av redan beslutad ersättningskraft. I avsnitt 6.3.2 kommer jag att behandla frågan huruvida rätten till ersättningskraft från en äldre anläggning skall bevaras, när denna anläggning kommer att ingå i en större anläggning.

6.2.4 Skadeförebyggande åtgärder

Bestämmelserna i nuvarande 9 kap. 46 § om ersättning genom tillhandahållande av vatten har i åtskilliga hänseenden utformats efter mönster av bestämmelserna om ersättning genom kraftöverföring. Ersättning i vatten skall utgå, när någon till följd av medgivet uttag av grundvatten berövas möjligheten att vid egen grundvattentäkt tillgodogöra erforderligt vatten, om inte ersättningsformen prövas medföra olägenheter av betydelse för någon av parterna. Vattendomstolen kan också efter lämplighetsprövning föreskriva att ersättning för annan skada genom nyttjande av grundvattentäkt skall utgå genom tillhandahållande av vatten. Skyldigheten att tillhandahålla vatten åvilar vattentäktfastigheten och består även om fastigheten försäljs i exekutiv ordning eller byter ägare på annat sätt. Rätten till vattnet är förenad med den skadade fastigheten.

Enligt fast praxis inom vattenrättsskipningen kan skadeförebyggande åtgärder föreskrivas i stället för ersättning även mot sökandens bestridande och även om kostnaden för åtgärden beräknas överstiga den ersättning som annars skulle ha utgått. Det förutsätts dels att åtgärden är av sådan beskaffenhet att den lämpligare kan vidtas av sökanden än av den skadelidande dels att kostnadsökningen för sökanden inte är

oskäligt stor. Domstolarnas befogenhet att föreskriva skadeförebyggande åtgärder härleds ur den i 2 kap 2 § fastslagna principen att en vattenbyggnad skall inrättas så att ändamålet utan oskälig kostnad kan vinnas med minsta intrång och olägenhet för motstående intressen. Motsvarande bestämmelse för grundvattentäkt finns i 2 kap. 43 §. Ersättning utgår endast för eventuell kvarstående skada.

Utredningen anser, att de nuvarande bestämmelserna om ersättningsvatten motsvarar ett praktiskt behov. Emellertid är de tillämpliga bara i mål om grundvattentäkt. Detta har dock inte hindrat vattendomstolarna att i andra fall — exempelvis vid uppdämning eller avsänkning av ett grundvattentäkten närbeläget vattenområde — ålägga företagarna att som skadeförebyggande åtgärd svara för vattenleverans. Utredningen anser att dessa likartade situationer bör behandlas på samma sätt. Det rör sig i båda fallen om skadeförebyggande åtgärder. Endast frågor om eventuellt kvarstående men bör enligt utredningen komma under bedömande enligt VL:s ersättningsregler. Utredningen förordar att nuvarande bestämmelser om ersättning genom tillhandahållande av vatten utmönstras.

Om utredningens förslag genomförs kommer frågor om rätt till vattenleverans vid skada till följd av grundvattentäkt i fortsättningen helt att överlämnas åt rättstillämpningen. Med hänsyn till den praxis som numera etablerats på området bör detta enligt utredningen inte inge några betänkligheter. Eftersom förhållandena kan vara mycket skiftande, bör det enligt utredningen tvärtom vara en fördel att domstolarna får fria händer att anpassa sina föreskrifter till vad som behövs i varje särskilt fall. Utredningen understryker att det även utan uttryckliga lagregler naturligtvis åligger domstolarna att meddela sådana föreskrifter om åtgärder och ersättning att ersättningstagarna inte blir sämre ställda än tidigare.

Utredningen föreslår alltså att nuvarande bestämmelser om ersättning genom tillhandahållande av vatten upphävs och att frågan om skyldighet att leverera vatten i samband med grundvattentäkt skall ses som en fråga om skadeförebyggande åtgärder.

Flertalet remissinstanser lämnar utredningens förslag utan erinran. Vattenöverdomstolen, som ansluter sig till förslaget, framhåller att den vattenleverans som åläggs enligt 9 kap. 46 § får sakrättslig dignitet till skillnad mot åläggande i övrigt att vidta skadeförebyggande åtgärd. Vattenöverdomstolen anser inte att sakrättsligt skydd är i så hög grad motiverat i just detta fall att man för den skull bör avstå från ett av andra skäl i och för sig motiverat upphävande av 9 kap. 46 §. I detta sammanhang ifrågasätter vattenöverdomstolen en uttrycklig lagbestämmelse om möjlighet för domstol att förordna om skadeförebyggande åtgärd som alternativ till ersättning i pengar. Det kommer enligt vattenöverdomstolen alltid att finnas behov av att kunna meddela sådana för-

ordnanden inte bara vid grundvattentäkt utan över huvud taget vid företag enligt VL. En uttrycklig lagbestämmelse är enligt vattenöverdomstolens mening särskilt motiverad när man ansluter VL till expropriationslagen, som saknar institutet skadeförebyggande åtgärder. Ett ytterligare skäl för lagreglering är enligt vattenöverdomstolen att skadeförebyggande åtgärder i undantagsfall kan innebära viss överkompensation för den skadelidande, vilket står i mindre god överensstämmelse med expropriationslagen.

Södertörns, Vänersborgs, Jämtbygdens, Umebygdens och Luleå tingsrätter, Föreningen Sveriges tingsrättsdomare och Sveriges advokatsamfund anser att bestämmelserna om ersättningsvatten bör bibehållas och avstyrker utredningens förslag. Vänersborgs tingsrätt påpekar att utredningen som skäl för förslaget endast anför att motsvarighet till 9 kap. 46 § saknas för andra mål än grundvattentäktsmål. Detta resonemang borde enligt tingsrätten närmast leda till en utvidgning av institutet även till andra måltyper, där vattenleverans framstår som en önskvärd kompensationsform. Att så inte skett tidigare har enligt tingsrättens mening sin naturliga förklaring i det förhållandet att vid anläggande av grundvattentäkt i motsats till vid andra företag vattenleverans kan påtvingas anläggaren, eftersom man i regel inte behöver befara att det skall medföra olägenhet av betydenhet för honom. Tingsrätten delar alltså inte utredningens uppfattning att det här rör sig om likartade situationer. Tingsrätten ifrågasätter om det kan vara lämpligt att sedan fast praxis etablerats på ett visst område under förebärande härav ta bort de bestämmelser som utgör grunden för denna praxis. Utan stöd av en lagbestämmelse torde det för övrigt inte vara möjligt att ålägga ersättningstagaren bidragsskyldighet vid överkompensation. — Jämtbygdens tingsrätt och tingsrättsdomareföreningen framhåller också att det är egendomligt att införa en lagregel, varav uppenbarligen behov föreläggat, för att sedan efter någon tid, när praxis inrättat sig efter denna regel, slopa den. Enligt dessa remissinstanser bör bestämmelserna i stället utvidgas att gälla även andra måltyper än mål om grundvattentäkt. — Även Umebygdens och Luleå tingsrätter samt advokatsamfundet anser att bestämmelserna bör utvidgas, lämpligen genom en allmän regel om ersättning genom tillhandahållande av vatten i 2 kap. — Södertörns tingsrätt anser att bestämmelserna om ersättningsvatten bör flyttas över till 2 kap. och att där bör kodifieras gällande praxis i fråga om skadeförebyggande åtgärder.

Jag anser i likhet med utredningen och flertalet av de remissinstanser som yttrat sig i frågan att tillämpningsområdet för nuvarande bestämmelser om ersättning genom tillhandahållande av vatten bör utvidgas. Detta sker som utredningen föreslår lämpligen genom att frågan om vattenleverans bedöms som en skadeförebyggande åtgärd. Härigenom får domstolarna möjlighet att utforma sina föreskrifter efter vad som be-

hövs i varje enskilt fall. Domstolarna får också möjlighet att välja mellan olika skadeförebyggande åtgärder. Förutom vattenleverans kan ifrågakomma exempelvis anläggande av en ny brunn, fördjupning av befintlig brunn eller installering av en ny pump. Det sakrättsliga skydd som nuvarande bestämmelser ger torde inte ha någon nämnvärd betydelse i förevarande sammanhang.

Som jag redan angivit har inom vattenrättsskipningen utbildats en fast praxis i fråga om skadeförebyggande åtgärder. Enligt min mening bör nu denna praxis ges uttryck i en lagbestämmelse. Gällande praxis har sin teoretiska grund i tillåtlighetsbestämmelserna i 2 kap. 2 och 43 §§ att företaget skall utföras så att ändamålet vinnes utan oskälig kostnad med minsta intrång och olägenhet för annan. Det kunde därför vara naturligt att komplettera dessa paragrafer med en uttrycklig befogenhet för domstol att föreskriva skadeförebyggande åtgärder. Emellertid anser jag, att principen med skadeförebyggande åtgärder som ett alternativ till ersättning utgör en så viktig del i VL:s skaderegleringssystem att den nya bestämmelsen bör tas in i 9 kap. Härför talar även den omständigheten att, om i en ny VL endast ersättningsfrågorna kommer att ligga kvar hos domstolarna, dessa måste ha möjlighet att föreskriva skadeförebyggande åtgärder. Hur samordningen i en ny VL skall ske med en eventuell administrativ tillståndsgivning får lösas när denna fråga blir aktuell. Jag anser det i vart fall klart att domstolarna tills vidare även utan samband med någon konkret ersättningsfråga har rätt och skyldighet att pröva lämpligheten av skadeförebyggande åtgärder av mera allmänt slag.

Som exempel på skadeförebyggande åtgärder kan nämnas att flytta byggnader som annars skulle dämmas över, att utföra erosionskydd, att utföra nya bryggor i stället för sådana som skulle bli överdämda eller torrlagda, att planera badplatser där badmöjligheterna annars skulle försämrats, att höja lågt liggande vägar samt att genom olika åtgärder ordna vattenförsörjningen för en fastighet. Att exempelvis lämna ersättning i form av ny mark i stället för den skadade räknas däremot inte som en skadeförebyggande åtgärd.

Den nya bestämmelsen om skadeförebyggande åtgärder bör enligt min mening utformas i mycket nära anslutning till gällande praxis. Bestämmelsen bör i huvudsak endast innebära att sökanden skall åläggas att utföra skadeförebyggande åtgärd, om det finnes lämpligt, och att ersättning endast skall utgå för eventuellt kvarstående skada. Lämplighetsprövningen bör till att börja med avse frågan om en åtgärd över huvud taget är ändamålsenlig. Åtgärden syftar ju till att fastighetsägaren fortfarande skall kunna använda sin fastighet och att fastigheten i huvudsak skall bibehålla sitt värde i oskadat skick. Den kvarstående skadan får alltså inte bli alltför omfattande. Lämplighetsprövningen kommer även att utgöra ett skydd för fastighetsborgenärerna. Den före-

slagna lämplighetsprövningen avser också frågan om sökanden bör åläggas att utföra åtgärden eller om sökanden skall förpliktas att utge ersättning för skadan med valfrihet för fastighetsägaren att själv utföra åtgärden eller att tillgodogöra sig ersättningen på annat sätt. Ofta kan situationen vara sådan att all rimlighet talar för att åtgärden bör utföras av sökanden, som disponerar erforderliga resurser. Om flera fastigheter berörs av åtgärden torde det också i allmänhet vara lämpligt att sökanden svarar för erforderliga arbeten. Vid prövningen måste givetvis beaktas att sökandens kostnader för åtgärden inte blir oskäligen i förhållande till den ersättning som annars skulle utgå. Jag anser det dock möjligt att vid bedömningen av om skadeförebyggande åtgärd skall föreskrivas ta hänsyn till affektionsvärden.

Det är ofta nödvändigt att en skadeförebyggande åtgärd utförs på annan tillhörig fastighet (jfr 2 kap. 14 § första stycket). Jag anser det därför nödvändigt med en bestämmelse om tvångsrätt för detta fall. Den skada som den skadeförebyggande åtgärden kan orsaka skall givetvis beaktas vid prövningen av åtgärdens lämplighet. Ersättning skall utgå för eventuell skada.

Enligt nuvarande bestämmelser om ersättningsvatten kan den skadelidande åläggas bidragsskyldighet. I fråga om möjligheten till ekonomiska motprestationer vid skadeförebyggande åtgärder har jag följande inställning, som ansluter till vad utredningen oemotsagt anfört beträffande vattenleverans. Det låter sig mindre väl förenas med ett ersättningssystem att ålägga den ersättningsberättigade betalningsskyldighet gentemot ersättningsgivaren. En sådan ordning bör undvikas genom en lämplig utformning av domstolarnas föreskrifter. Om den skadelidande bereds förmån av någon betydelse, bör värdet därav kunna reduceras exempelvis genom att företagaren åläggs att vidta åtgärder för att möjliggöra vattenleveransen medan den skadelidande får svara för drift och underhåll. Det bör också vara möjligt att låta företagaren svara för vattenleveransen bara till en viss punkt, exempelvis fastighetsgräns.

Att en skadeförebyggande åtgärd kan innebära viss överkompensation är inte något ovanligt i vattenmål. Enligt utredningens mening är det rimligt att den som utsätts för tvångsingrepp får tillgodogöra sig de obetydliga övervärden som här är i fråga. Jag delar denna uppfattning under förutsättning att det är fråga om obetydliga övervärden. Som jag redan angivit bör föreskrifterna utformas så att åtgärden så exakt som möjligt motsvarar skadan. Om detta inte är möjligt bör en eventuell överkompensation kunna beaktas vid den helhetsbedömning av skador på fastigheten som jag skall återkomma till i avsnitt 6.2.6.

Beträffande omfattningen av vattenleverans som skadeförebyggande åtgärd bör som allmän utgångspunkt gälla att leveransen skall motsvara vad som faktiskt har tagits ut vid den skadade vattentäkten i dess opåverkade skick. Viss hänsyn måste emellertid också tas till fastighetens

framtida vattenbehov. Skadevållaren bör svara för att fastighetens normala behov av husbehovsvatten kan tillgodoses också för framtiden. Skall vattnet användas för annat ändamål än husbehovsförbrukning, torde man i allmänhet ha att bestämma leveransskyldighetens omfattning med utgångspunkt i förbrukningen under de senare åren och vad som kan behövas för den närmaste framtiden. Det får i denna situation ankomma på sakägaren att göra sannolikt att hans vattenbehov ökar i framtiden.

Jag ansluter mig också till vad utredningen oemotsagt har uttalat om VL:s förhållande till lagen (1970: 244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar (va-lagen). Enligt gällande rätt skall rättsförhållandet mellan en allmän va-anläggning och den fastighetsägare som genom anläggningen lider intrång i sin rätt till vatten i princip bedömas enligt VL:s regler utan beaktande av att fastighetsägaren samtidigt kan vara skyldig att bli ansluten till anläggningen och därigenom få vatten i ersättning för det han förlorat (NJA 1959 s. 501). Om skyldigheten att leverera vatten ses som en fråga om skadeförebyggande åtgärder, kan man inte undgå att vid skaderegleringen ta hänsyn till va-lagens bestämmelser. Har det klarlagts att sakägare får bruka va-anläggningen, bör hänsyn tas till det. Detta innebär att åtgärder i form av brunnsfördjupning eller vattenleverans i särskild ledning i allmänhet inte blir meningsfulla. Vidare innebär det att ersättning för fastighetsskada skall beräknas till skillnaden mellan fastighetens värde i oskadat skick och dess värde skadat men ansluten till va-anläggningen, med de ekonomiska fördelar och nackdelar denna anslutning kan medföra. Dessutom kan personlig ersättning komma i fråga.

6.2.5 Ersättning i realvärden

F. n. gäller att överenskommelse mellan parterna om att ersättning skall utgå i annan form än VL medger, t. ex. i form av mark, måste fastställas av vattendomstolen efter lämplighetsprövning för att bli gällande. I samband med den intensiva exploateringen av landets vattenkrafttillgångar under 1950- och 1960-talen framfördes från olika håll önskemål om möjligheter för domstolarna att oberoende av överenskommelse döma ut ersättning i realvärden.

Enligt utredningen torde frågan om ersättning i realvärden i dagens utbyggnadssituation sakna nämnvärd aktualitet. Remissinstanserna har inte intresserat sig för denna fråga. Jag anser i likhet med utredningen att någon lagstiftningsåtgärd inte är motiverad. Jag vill dock erinra om att jag i föregående avsnitt (6.2.4) föreslagit en bestämmelse om skadeförebyggande åtgärder, enligt vilken kan åläggas bl. a. skyldighet att leverera vatten.

I fråga om överenskommelse om realkompensation har utredningen inte föreslagit någon motsvarighet till nuvarande krav på lämplighets-

prövning av vattendomstol. I vilken mån överenskommelse om realkompensation kan fastställas måste enligt utredningen bero på om domstolen med bindande verkan kan besluta i frågan. Att hänsyn vid prövningen alltid måste tas till fastighetsborgenärernas intressen är enligt utredningen klart även utan någon särskild bestämmelse.

Svenska bankföreningen anser, att hänsynstagandet till fastighetsborgenärerna är så väsentligt att en föreskrift härom bör tas in i lagtexten. Bankföreningen anser, att det är oklart vad utredningen avser med sitt uttalande om domstolarnas möjlighet att fastställa överenskommelser. Vänersborgs tingsrätt anser, att vattendomstol fortfarande bör ha skyldighet att pröva lämpligheten av överenskommelser om realkompensation.

Jag anser inte, att det finns skäl att bibehålla nuvarande krav på lämplighetsprövning av vattendomstol. Parterna bör i princip ha frihet att välja ersättningsform. Emellertid anser jag att det behövs en uttrycklig föreskrift om oskadlighetsprövning med hänsyn till fastighetsborgenärerna. En förebild till bestämmelsen finns i 5 kap. 25 § tredje stycket ExL. I VL bör bestämmelsen avse överenskommelser både om ersättning i pengar och om ersättning i annan form. Oskadlighetsprövningen bör dessutom avse överenskommelser om skadeförebyggande åtgärder.

6.2.6 Ersättning i pengar

Min genomgång av VL:s ersättningssystem har hittills resulterat i att de för VL speciella ersättningsformerna ersättningskraft och ersättningsvatten föreslås utmönstrade. Däremot har jag föreslagit en lagbestämmelse om skadeförebyggande åtgärder, som inte återfinns i annan fastighetsrättslig lagstiftning (avsnitt 6.2.4). Skadeförebyggande åtgärder utgör emellertid inte en ersättningsform utan ett alternativ till ersättning. Ersättning i pengar kommer alltså även i VL att utgöra den enda ersättningsformen.

Enligt nuvarande bestämmelser skall ersättning i pengar bestämmas att utgå på en gång. Avgörandet av ersättningsfrågor kan enligt 11 kap. 66 § 2 mom. uppskjutas under en prövotid, om verkningarna av företaget i visst hänseende inte kan förutses med erforderlig säkerhet. I samband med uppskovsbeslutet bör i regel meddelas provisoriska bestämmelser om ersättning. Provisoriska ersättningar kan utgå med årliga belopp. Ett alternativ till uppskov är att med stöd av 11 kap. 1 § fjärde stycket VL och 35 kap. 5 § rättegångsbalken fastställa ersättningen till skäligt belopp.

Ersättning som inte utgår med förhöjning (se om förhöjning avsnitt 6.2.2) skall enligt 9 kap. 49 § motsvara fulla värdet av den egendom som avstås och full gottgörelse för annan förlust eller skada. Uttrycket

full ersättning återfanns i 1917 års expropriationslag fram till 1949 års ändringar i denna lag.

I ExL, som gäller sedan den 1 januari 1973, behandlas ersättningsfrågorna i 4 kap. Enligt 4 kap. 1 § första stycket ExL skall för fastighet som exproprieras i sin helhet betalas löseskilling motsvarande fastighetens marknadsvärde. Paragrafen har dock försetts med en erinran om att löseskillingen på grund av följande paragrafer i vissa fall inte överensstämmer med marknadsvärdet. När en del av en fastighet exproprieras, skall erläggas intrångsersättning motsvarande den minskning av fastighetens marknadsvärde, som uppkommer genom expropriationen. Intrångsersättningen skall alltså motsvara skillnaden mellan fastighetens marknadsvärde före expropriationen och restfastighetens marknadsvärde efter expropriationen. Även annan ekonomisk skada som uppkommer för ägaren genom expropriationen skall ersättas. Expropriationsersättningen kan alltså utgå i form av tre olika ersättningsarter som betecknas löseskilling, intrångsersättning samt annan ersättning.

Enligt 4 kap. 2 § ExL skall vid bestämmande av ersättningen under vissa förutsättningar bortses från inverkan av expropriationsföretaget. Den s. k. influensregeln avser både positiv och negativ inverkan och ansluter till de grannelagsrättsliga ersättningsrekvisit som lagfästas i 30 § miljöskyddslagen (1969: 387).

I 4 kap. 3 § ExL finns den s. k. presumtionsregeln. Enligt denna skall vid bestämmande av löseskilling sådan ökning av fastighetens marknadsvärde av någon betydelse som ägt rum under tio år före ansökningsom expropriation — dock högst femton år före talans väckande vid domstol och enligt en särskild övergångsbestämmelse inte i något fall tidigare än från den 1 juli 1971 — räknas ägaren tillgodo endast i den mån det blir utrett, att den beror på annat än förväntningar om ändring i markens tillåtna användningssätt. Regeln innebär dels en presumtion för att all värdeökning beror på förväntningar om ändring i markens tillåtna användningssätt, dels att värdeökning på grund av sådana förväntningar inte skall ersättas. Endast i den mån presumtionen motbevisas utgår ersättning för den värdestegring som inträffat. Vid delsexpropriation skall presumtionsregeln tillämpas i fråga om värdet före expropriationen.

Ersättningsbestämmelserna i ExL överensstämmer i sakligt hänseende med de bestämmelser i 1917 års expropriationslag som legat till grund för utredningens förslag utom i ett avseende. I ExL har nämligen presumtionsregeln utvidgats att gälla vid all expropriation.

Utredningen anser, att man i VL bör införa expropriationslagens system att uppdelas penningersättningen på olika ersättningsarter: löseskilling, ersättning för fastighetsintrång och annan ersättning. Viss uppdelning på olika ersättningsarter förutsätts redan nu i VL.

Utredningen tar upp frågan om VL bör innehålla en uttrycklig före-

skrift om att löseskilling och intrångsersättning skall bestämmas med utgångspunkt i fastighetens marknadsvärde i överensstämmelse med vad som gäller enligt expropriationslagen. Från allmänna rättvisesynpunkter är det självfallet angeläget att likartade ersättningsfrågor bedöms efter enhetliga grunder. Principen att fastighetsskada skall värderas med utgångspunkt i marknadsvärdet måste enligt utredningen därför få slå igenom också i VL, om inte starka skäl kan anföras för en särreglering.

Några sådana skäl kan enligt utredningens mening inte anföras när det gäller inlösen av hel fastighet. Det förhåller sig visserligen så att företagen enligt VL ofta är lokaliserade till glesbygds- eller avfolkningsområden, där det kan vara svårt att fastställa ett marknadsvärde. Expropriationslagens ersättningsregler är emellertid avsedda att tillämpas också inom sådana områden och en värdering enligt expropriationslagens riktlinjer bör enligt utredningen leda till ett tillfredsställande resultat även i vattenmål.

Inlösen av hel fastighet förekommer emellertid förhållandevis sällan i vattenmål. Den vanligaste ersättningssituationen är i stället att en del av en fastighet drabbas av ett direkt ingrepp, t. ex. inlösen eller överdämning, och att återstoden menligt påverkas av de förändrade vattenförhållandena i form av försumpning, skada på fiske, försvårad virkesutdrivning osv. När en fastighet samtidigt drabbas av flera olikartade skador leder en värdering av varje skadetyper för sig emellertid erfarenhetsmässigt lätt till att de särskilda objekten övervärderas. Det torde också förekomma att man vid värderingen utgår från en oförändrad användning, trots att en sådan måste framstå som orationell, om hänsyn tas till företagets samlade inverkan på fastigheten. Enligt utredningen kommer det inte heller in i bilden att företaget eventuellt kan medföra nytta, t. ex. från torrläggningssynpunkt, eller att skadeförebyggande åtgärder kan innebära viss överkompensation. Värderingen av olika skadeobjekt kan också leda till ersättningar för skadetyper som vid en samlad bedömning tar ut varandra, t. ex. om inverkan i ett hänseende innebär att arbetskraft blir överflödigt och i ett annat att det kommer att krävas ökad arbetsinsats. Enligt utredningens mening bör partiella fastighetsskador i vattenmål avgöras efter en helhetsbedömning.

Man kan enligt utredningen inte bortse från att slutresultatet blir ett annat och för den enskilde fastighetsägaren i allmänhet mera förmånligt med nuvarande tillvägagångssätt vid skadeuppskattningen i vattenmål jämfört med de metoder som numera tillämpas i andra expropriationslikande situationer. Enligt utredningen kan dessa ojämnheter svårigen försvaras.

Utredningen förordar med hänsyn till det anförda att det i VL uttryckligen anges att löseskilling skall motsvara fastighetens marknadsvärde och att intrångsersättning skall motsvara den minskning i fastighetens marknadsvärde som uppkommer genom ingreppet.

Expropriationslagens värderingsregel för intrångsfallen står enligt utredningen i tämligen god överensstämmelse med vad som får antas vara gällande rätt inom VL:s område i fråga om avräkning av nytta mot skada. Samtidigt måste emellertid uppmärksammas att nyttan enligt föreskrift i VL kan grunda tvångsdelaktighet och därigenom bidragsskyldighet. I sådana fall får enligt utredningen nyttan inte avräknas i samband med regleringen av till äventyrs uppkommande fastighets-skada.

Enligt expropriationslagen skall man vid värderingen under vissa förutsättningar bortse från inverkan av expropriationsföretaget. Enligt utredningen saknar de för expropriationsmålen karakteristiska markvärdestegringsproblemen större aktualitet i vattenmålen. Däremot kan det tänkas att ett företag enligt VL genom att väcka farhågor för förfullning, dimbildning eller buller påverkar fastighetsvärdena i negativ riktning. Detsamma kan enligt utredningen vara fallet om företaget befaras medföra en minskning av befolkningsunderlaget i bygden. Enligt utredningens mening är det därför befogat att i sakägarnas intresse låta expropriationslagens regel om inverkan av expropriationsföretaget få en motsvarighet i VL.

Utredningens förslag i denna del utsätts för åtskillig kritik. Även de remissinstanser som inte avstyrker förslaget framför kritik av varierande styrka mot användande av marknadsvärdet vid bestämmande av ersättning enligt VL. Vattenöverdomstolen godtar förslaget med en utförlig motivering.

Förslaget att införa marknadsvärdeprincipen i VL avstyrks av tio remissinstanser, nämligen Växjö, Vänersborgs, Jämtbygdens och Umebygdens tingsrätter, länsstyrelsen i Jämtlands län, samarbetsnämnden för Järpenblocket, Arjeplogs kommun, Föreningen Sveriges tingsrättsdomare, LRF och Sveriges advokatsamfund. Det framhålls särskilt att det i vattenmål oftast är fråga om fastigheter i glesbygdsområden och att vid inlösen marknadsvärdet då blir orimligt lågt och inte står i någon som helst relation till kostnaderna för anskaffande av likvärdig bostad. Marknadsvärdet ger inte heller något uttryck för fastighetens värde i ägarens hand i det i glesbygden ofta förekommande fallet att fastigheten utgör bas för ägarens försörjning genom att bereda honom, förutom billig bostad, möjligheter till biinkomster och naturhushållning. Utredningens förslag att lösa detta problem med "annan ersättning" medför en försämring för fastighetsborgenärerna. Den starkaste kritiken riktar sig emellertid mot den föreslagna tillämpningen av marknadsvärdeprincipen i skadefallen. I de i vattenmålen vanligast förekommande skadesituationerna torde det vara mycket vanligt att ett ingrepp på en fastighetsdel inte ger utslag i ändrat marknadsvärde. Det är svårt att utläsa om utredningen avser att "annan ersättning" skall kunna utgå även i dessa fall. Det framhålls också att i praxis utbildats normer för olika

slag av delskador som väsentligt underlättar skadevärderingen och att partiella fastighetsskador av likartat slag skall bedömas lika för samtliga berörda fastigheter enligt den s. k. likformighetsregeln i 11 kap. 60 § tredje stycket.

Enligt min mening bygger en del av den kritik som förts fram mot marknadsvärdeprincipen på en felaktig uppfattning om de verkningar denna princip har jämfört med nuvarande bestämmelser. Det är enligt min mening inte värderingsprinciperna i nuvarande VL som lett till för höga ersättningar utan snarare värderingsmetodiken med ett bedömande av varje skadekategori för sig utan någon relation till de skadade fastigheternas värde. Det har talats om den s. k. à la carte-metoden. Om en fastighet samtidigt drabbas av flera skador, är det emellertid inte troligt att en presumtiv köpare söker bedöma vilken reduktion av köpeskillingen som bör föranledas av varje särskild skada sedd för sig. Det naturliga är enligt min mening i stället att köparen försöker bilda sig en uppfattning om vilken inverkan på fastighetens användningssätt företaget totalt sett kan tänkas få och bestämmer sitt bud efter det. Den överkompensation som den nu tillämpade metoden lett fram till kan enligt min mening inte försvaras och utgör i och för sig tillräcklig grund för en reform. Det finns självfallet ingen anledning till att den framtida energikonsumtionen skall betala kostnader för ersättning till fastighetsägare som inte motsvaras av någon reell ekonomisk skada för dessa. De omställningssvårigheter på grund av andra än ekonomiska orsaker som en fortsatt utbyggnad av vattenkraften kan föra med sig för ortsbefolkningen måste lösas och lösas också av samhället genom regionalpolitiska åtgärder. Däremot skall självfallet vattenbyggnadsföretagen bära de direkta ekonomiska omställningskostnaderna för de fastighetsägare vilkas mark berörs av utbyggnaden. Detta följer emellertid också av ExL:s regler om ersättning för annan skada.

Jag vill också erinra om att marknadsvärdeprincipen i ExL inte tar ställning till värderingsmetoderna utan endast anger att syftet är att bestämma det pris som en fastighet av ifrågavarande art sannolikt skulle betinga om den bjöds ut till försäljning i allmänna marknaden. I fråga om värderingsmetod kan man välja mellan ortsprismetoden, avkastningsmetoden och produktionskostnadsmetoden. Sistnämnda metod innebär att man söker beräkna marknadsvärdet av en byggnad med utgångspunkt i vad det skulle kosta att producera en likartad byggnad. Härvid beaktas även den värdeminskning som byggnaden undergått genom ålder och bruk.

Som jag redan antytt (avsnitt 6.2.2) anser jag med hänsyn till värdet av ett enhetligt regelsystem, att ersättningsbestämmelserna i ExL bör ges motsvarande tillämpning i VL om inte starka sakliga skäl talar mot en sådan reform. Några sådana skäl kan enligt min mening inte åbe-

ropas i fråga om inlösen av hel fastighet eller del av fastighet. Det torde inte ens i avfolkningsbygder möta några oöverstigliga svårigheter att med hjälp av angivna metoder få fram ett marknadsvärde. Det torde i avfolkningsbygder också vara förhållandevis lätt att förvärva en likvärdig fastighet, för vilken köparen alltså inte behöver betala mer än han får för den fastighet som han tvingas avträda. Visserligen kan innehavet av en fastighet för ägaren medföra fördelar i form av möjlighet till biinkomster och naturahushållning som inte påverkar marknadsvärdet. Det senare kan i så fall te sig orimligt lågt för ägaren. I så fall bör emellertid annan ersättning utgå för ekonomisk skada som drabbar ägaren utöver fastighetsskadan. Sådan ersättning skall också utgå för direkta omställningskostnader. Fastighetsborgenärerna kan inte anses lida förfång genom en sådan uppdelning av ersättningen, eftersom deras säkerhet i fastigheten självfallet inte kan uppskattas till större belopp än fastighetens marknadsvärde. Jag kan också hänvisa till vad jag anförde i 1971 års lagstiftningsärende (prop. 1971: 122 s. 173 och 189) t. ex. om att intrångsersättning undantagsvis kan bestämmas genom ett kvadratmeterpris på den inlösta delen av fastigheten.

I fråga om skadefallen, som dominerar i vattenmålen, uppnår man med marknadsvärdeprincipen en helhetsbedömning av skadeverkningsarna på en fastighet i relation till fastighetens marknadsvärde. Mot bakgrund av vad jag uttalat om den s. k. à la carte-metoden och övriga olägenheter med nuvarande skadevärdering som utredningen påtalat utgör detta enligt min mening en stor vinning. Även i skadefallen kan man använda sig av olika metoder för att räkna fram en minskning i den skadade fastighetens marknadsvärde. Intrångsersättningen skall självfallet vid behov kompletteras med annan ersättning, dvs. ersättning för ekonomisk skada för fastighetsägaren som inte täcks av minskningen i marknadsvärde. Fastighetsägaren måste t. ex. lägga ned en av honom bedriven rörelse. Skadeberäkningen sker f. n. i stor utsträckning enligt vissa normer för olika skadekategorier. Skador på jordbruksmark eller på skogsmark och växande skog kan sålunda uppskattas inom hela skadeområdet efter allmänt vedertagna normer. Motsvarande gäller exempelvis företagets verkningar på fisket. Jag anser inte att det finns något hinder mot att även i fortsättningen använda sådana normer som givetvis underlättar den ofta mycket omfattande skaderegleringen. Normerna syftar emellertid till att bestämma ersättning för marginalvärden. Vid tillämpningen av dem måste för varje enskild fastighet också noga observeras att ersättningen inte står i missförhållande till minskningen av marknadsvärdet. Jag finner alltså ingen anledning att frångå den s. k. likformighetsprincipen som innebär att lika skador skall bedömas lika. Det torde vara klart även utan uttryckligt förbehåll att denna princip i speciella fall kan genombrytas av marknadsvärdeprincipen.

Jag ansluter mig till vad utredningen uttalat om att nytta som en-

ligt föreskrift i VL grundar tvångsdelaktighet och bidragsskyldighet inte får avräknas mot till äventyrs uppkommande fastighetskada. Detta torde vara klart även utan särskild föreskrift.

Ett av huvudsyftena med presumtionsregeln är att dämpa markvärdestegringen. Med anledning därav har den gjorts tillämplig vid all expropriation, sålunda även när enskild exproprierar. Presumtionsregeln har också förts in i annan ny fastighetsrättslig lagstiftning, t. ex. anläggningslagen (1973: 1149) och ledningsrättslagen (1973: 1144). Presumtionsregelns syfte att dämpa markvärdestegringen talar med styrka för att den tillämpas också vid värdering enligt VL. Jag förordar att presumtionsregeln görs tillämplig också i fråga om ersättning enligt VL.

Sammanfattningsvis anser jag alltså att ersättningsbestämmelserna i ExL bör få en motsvarighet i VL. Tidigare använda värderingsmetoder kan användas också i fortsättningen men vid hopräkning av olika ersättningsposter måste en slutlig jämförelse göras med minskningen i fastighetens marknadsvärde och i förekommande fall justering av ersättningen ske till ett belopp motsvarande denna minskning. Härtill kommer sedan ersättning för ekonomisk skada för fastighetsägaren som inte täcks av marknadsvärdet.

I fråga om presumtionsregeln måste här observeras att presumtions-tidens utgångspunkt måste vara tiden för talans väckande vid domstol (jfr 142 § byggnadslagen) eller vid förrättning tiden för påkallande av förrättningen (jfr 13 § anläggningslagen). Utgångspunkten för tillämpning av presumtionsregeln i övergångsförhållandena har i samlig ny fastighetsrättslig lagstiftning bestämts till den 1 juli 1971 och jag anser att denna tidpunkt bör gälla också i förevarande sammanhang.

I 1971 års lagstiftningsärende rörande ändring av 1917 års expropriationslag behandlade jag utförligt frågan om bevisbördan (prop. 1971: 122 s. 168—170, 255 och 264). Vad jag då uttalade om att viss bevisbördan alltid skall ligga på den som framställer ett yrkande skall gälla även i vattenmål. Detsamma gäller givetvis vad som vid detta tillfälle uttalades om vissa bevisbördeproblem vid tillämpning av presumtionsregeln (prop. 1971: 122 s. 257 och 264).

Enligt utredningen har den uppskovsmöjlighet som VL erbjuder genom bestämmelserna om prövotid flitigt utnyttjats, företrädesvis i de stora kraftverks- och regleringsmålen. Man har därvid i allmänhet förfarit på det sättet att hela frågekomplex i målen, t. ex. om företagens inverkan på fiske, flottning eller virkesutdrivning, ställts på framtiden för särbehandling efter fortsatt utredning, ofta genom en av domstolen tillkallad sakkunnig. Slutregleringen i uppskjutna delar kan sedan äga rum avsevärd tid efter den definitiva prövningen av övriga ersättningsfrågor för de olika fastigheterna. Detta förfarande låter sig enligt utredningen mindre väl förenas med ett ersättningssystem som grundas på en samtidig bedömning av vattenföretagets samlade inverkan på olika fastigheter.

Utredningen föreslår därför, att prövotidsbestämmelserna jämkas så att slutlig skadereglering för fastighet inte behöver äga rum, förrän även uppskjutna ersättningsfrågor är mogna för avgörande. Om provisorisk ersättning anses påkallad under uppskovstiden, bör denna utges i form av förskott på den slutliga ersättningen. Detta bör enligt utredningen gälla både för skador som i och för sig hade kunnat regleras omedelbart och för skador som omfattas av uppskovet. Förskottet bör enligt utredningen avvägas så att det i rimlig mån kompenserar den förutsebara totala nedgången i fastighetens marknadsvärde. När den uppskjutna ersättningsfrågan blir klar för avgörande, får den slutliga ersättningen för alla skador på fastigheten bestämmas och utgivna förskott avräknas.

Utredningen betonar nödvändigheten av att uppskov i fortsättningen förbehålls de fall då ett verkligt trängande behov därav föreligger. Enligt utredningen bör i första hand den utvägen prövas att domstolen med tillämpning av 35 kap. 5 § rättegångsbalken uppskattar skadan till skäligt belopp utan någon mera ingående undersökning av olika delskador.

Utredningens förslag att slutlig skadevärdering för en fastighet inte skall äga rum förrän samtliga ersättningsfrågor för den fastigheten är mogna för avgörande avstyrks av vattenöverdomstolen, samtliga sex tingsrätter som är vattendomstolar, Föreningen Sveriges tingsrättsdomare och Västerbottens länsorgan för vattenkraftsfrågor. Viss kritik framförs även mot utredningens förslag i fråga om tillämpning av 35 kap. 5 § rättegångsbalken, som anses äventyra rättssäkerheten. Vattenöverdomstolen anser det önskvärt med en mer restriktiv tillämpning av uppskovsinstitutet och förordar en skärpning av förutsättningarna för uppskov och införandet av en efter VL:s uppskovssystem avpassad motsvarighet till 35 kap. 5 § rättegångsbalken.

Jag anser inte, att det är nödvändigt att skjuta upp samtliga ersättningsfrågor för en fastighet enbart av den anledningen att någon enstaka ersättningsfråga för fastigheten inte är mogen för avgörande. Utredningens förslag med denna innebörd skulle medföra betydande praktiska nackdelar. Om en ersättningsfråga måste skjutas upp, får man enligt min mening bedöma den inverkan övriga skador har på marknadsvärdet och döma ut slutlig ersättning för dessa. När den uppskjutna frågan blir mogen för avgörande, får man bedöma den ytterligare minskning av marknadsvärdet som förorsakas och bestämma ersättning härför. Vid prövningen av den uppskjutna ersättningsfrågan torde marken ha tillträtts eller tillståndet tagits i anspråk. Värderingen måste då hänföras till den tidpunkt när detta skedde. Det angivna tillvägagångssättet måste för övrigt även med utredningens förslag användas vid prövning av oförutsedda skador. Jag är alltså inte beredd att föreslå någon ändring av nuvarande bestämmelser om provisorisk ersättning vid uppskov.

Uppskovsinstitutet har hittills framför allt använts i fråga om fiske, flottning och virkesutdrivning. Eftersom flottningen har avvecklats i flertalet vattendrag, torde det i framtiden mest vara fiskefrågorna som blir aktuella. De missförhållanden som kan konstateras i fråga om uppskovsinstitutet torde till stor del kunna hänföras till dels vattendomstolarnas arbetsbelastning under den stora utbyggnadsepoken — i viss utsträckning uppskots hela skadevärderingen — dels motsvarande arbetsbelastning för fiskeadministrationen. Jag förutsätter alltså att uppskov i framtiden inte kommer att behöva tillgripas i samma utsträckning som tidigare och att uppskjutna frågor avgörs så snart det är möjligt. Att så skall ske framgår av lagtexten i dess nuvarande lydelse. Någon ändring av denna är därför i och för sig inte nödvändig för att hindra onödiga dröjsmål. Uppskovsinstitutet hör till de processuella bestämmelser som måste ses över i förslaget till en ny VL. I avbidan på detta förslag anser jag mig därför inte behöva föreslå ändring i fråga om förutsättningarna för uppskov eller någon särskild bestämmelse om skälighetsprövning i vattenmål. Förutsättningarna för tillämpning av 35 kap. 5 § rättegångsbalken torde emellertid förhållandevis ofta komma att föreligga i vattenmål.

Enligt nuvarande 9 kap. 9 § skall ersättning under vissa förutsättningar fastställas även för fastighet som tillhör sökanden i vattenmålet. Bestämmelsen avser att skydda fastighetsborgenärerna. I utredningens förslag har någon motsvarighet till bestämmelsen inte tagits med. Med de belånings- och finansieringsmetoder som numera tillämpas saknar bestämmelsen enligt utredningen nämnvärd betydelse. Det torde i praktiken vara utomordentligt svårt för en företagare att bakom ryggen på någon av sina kreditgivare skaffa sig erforderliga ekonomiska resurser och tillstånd enligt VL för att genomföra ett företag med de konsekvenser som avses i paragrafen. Enligt utredningen skapas erforderliga garantier mot förluster, om borgenären genom klausul i omslagsreversen tillförsäkras sig rätt att i ifrågavarande situation kräva betalning ur fastigheten i förtid (jfr 6 kap. 6 § jordabalken och prop. 1970: 20 del B 1 s. 312).

Svenska bankföreningen, Sveriges jordbrukskassaförbund och Vänersborgs tingsrätt anser, att en bestämmelse motsvarande 9 kap. 9 § bör finnas kvar i VL. Utredningens förslag med en klausul i omslagsreversen anses inte utgöra tillräckligt skydd.

Jag kan inte finna att en klausul i omslagsreversen utgör någon absolut garanti mot förluster. En sådan klausul kan dessutom endast tas in i framtida lån. Det kan visserligen inte vara någon särskilt vanlig situation att en sökande i vattenmål inte kan erbjuda annan säkerhet, om vattenföretaget skadar en egen fastighet men, framför allt med tanke på att fallhöjd kan tas in anspråk från egen fastighet, anser jag det tillrädligt med en motsvarighet till 9 kap. 9 §. Bestämmelsen bör utformas

efter mönster av den oskadlighetsprövning med hänsyn till fastighetsborgenärerna och de bestämmelser om nedsättning som jag kommer att föreslå i nästa avsnitt. Ersättning som bestäms enligt förevarande bestämmelse kommer alltså alltid att sättas ned hos länsstyrelsen.

6.2.7 *Betalning och tillträde m. m.*

En grundläggande princip i VL är f. n. att åtgärd i vatten som skadar annan inte får utföras innan föreskriven engångsersättning betalats. Jag anser i likhet med utredningen att denna princip bör vidmakthållas med hänsyn till de skadelidandes trygghet. Betalning bör liksom hittills ske antingen genom nedsättning hos länsstyrelsen eller direkt till ersättningstagaren. Annan ersättning bör liksom hittills alltid betalas direkt till den berättigade.

Enligt VL skall nedsättning alltid ske vid inlösen men i övrigt endast under vissa förutsättningar. Utredningen föreslår att den ovillkorliga nedsättningsskyldigheten vid inlösen tas bort.

Enligt 6 kap. 2 § ExL skall nedsättning av löseskilling och intrångsersättning inte ske, om fastigheten inte svarar för beviljad eller sökt in-teckning eller om de borgenärer som har panträtt i fastigheten medgivit att ersättningen betalas till den ersättningsberättigade. Medgivande behövs dock inte av den för vars rätt expropriationen är väsentligen utan betydelse.

Jag anser att denna bestämmelse, som tämligen väl stämmer med vad som i VL redan gäller för skadefallen, bör ges tillämpning även i VL. Bestämmelsen måste liksom i ExL kompletteras med en bestämmelse om skyldighet för den ersättningsskyldige att till länsstyrelsen anmäla att ersättning betalats direkt till den ersättningsberättigade.

Enligt nuvarande 9 kap. 73 § har panträttshavarna viss rätt att kräva gottgörelse i efterhand. Utredningens förslag innehåller motsvarande reglering. En liknande lösning för expropriationslagens del föreslogs på sin tid i en inom justitiedepartementet upprättad promemoria (Ds Ju 1971: 23) med förslag till ändringar i expropriationsförfarandet m. m. Jag fann emellertid på anförda skäl att en annan lösning var lämpligare (se prop. 1972: 109 s. 256). Besväras fastigheten av beviljad eller sökt in-teckning, får löseskilling och intrångsersättning oavsett yrkande enligt 5 kap. 25 § andra stycket ExL inte sättas lägre än som föranleds av ersättningsbestämmelserna i 4 kap., om det inte är väsentligen utan betydelse för borgenärernas rätt. Är parterna överens om storleken av löseskilling eller intrångsersättning, får domstolen enligt 5 kap. 25 § tredje stycket ExL meddela dom i enlighet därmed, om medgivande lämnats av samtliga borgenärer som har panträtt i fastigheten. Medgivande erfordras inte av den för vars rätt domstolens avgörande är väsentligen utan betydelse. Förebild till denna oskadlighetsprövning var motsvarande bestämmelse i 5 kap. 16 § fastighetsbildningslagen (1970: 988, omtryckt 1971: 1035).

Jag har redan föreslagit en motsvarighet till 5 kap. 25 § tredje stycket ExL (se avsnitt 6.2.5.) och jag anser på grund av mitt ställningstagande i 1972 års lagstiftningsärende att de nya bestämmelserna bör utformas i överensstämmelse med 5 kap. 25 § ExL.

Enligt VL har företagaren viss betänketid under vilken han måste bestämma sig för om han vill utnyttja ett givet tillstånd att efter betalning ta annans egendom i anspråk. I skadefallen är betänketiden fem år från lagkrafttagande beslut och vid inlösen ett år. Att fristerna i VL gjorts avsevärt längre än expropriationslagens tremånadersfrist torde enligt utredningen ha berott på att det ofta tar betydande tid att detaljplanera och utföra företag enligt VL och att man velat frita ersättningsgivaren från att utge ersättning, innan han verkligen använder den rättighet han har fått. Jag anser i likhet med utredningen att dessa skäl alltfjämt är bärande. Ersättningstagarnas anspråk på att inte under alltför lång tid hållas i ovetskap om huruvida deras egendom skall tas i anspråk eller inte motiverar emellertid en förkortning av företagarnas nuvarande betänketider. Jag finner att utredningens förslag om två år vid skada och sex månader vid inlösen utgör en lämplig avvägning. Samtidigt bör emellertid möjlighet beredas vattendomstolen att för extraordinära fall förkorta eller förlänga fristerna. Om parterna är ense om annan tid än som anges i lagen bör vattendomstolen naturligtvis kunna förordna i enlighet med parternas önskemål.

För att undvika uppenbara orättvisor, som kan tänkas inträffa vid betydande ändringar i allmänna prisläget under tiden mellan tidpunkten för skadeuppskattningen (den s. k. värdetidpunkten) och betalningsdagen, föreslår utredningen att ersättningstagarna tillförsäkras rätt till gottgörelse för förluster som drabbar dem till följd av den ekonomiska utvecklingen. Tvister om bagatellbelopp bör dock undvikas. Gottgörelse bör med hänsyn härtill utgå bara till dem, vilkas förluster inte är ringa. Talan om gottgörelse bör enligt utredningen väckas genom stämning till vattendomstolen.

Kammarkollegiet ansluter sig till principen om gottgörelse för förlust till följd av ändring i penningvärdet. Enligt kollegiet kan det emellertid ifrågasättas om den föreslagna bestämmelsen verkligen gagnar ersättningstagarna. Det förekommer nämligen redan nu utan stöd av någon lagbestämmelse att vattendomstolarna på yrkande av part meddelar föreskrift om indexreglering av utdömda ersättningsbelopp fram till betalningsdagen. Enligt förslaget gäller särskilda förutsättningar för gottgörelse och talan om gottgörelse skall väckas genom stämning, vilket innebär att sakägaren är sämre ställd i rättegångskostnadshänseende. Kollegiet anser därför, att det finns anledning att ytterligare överväga förslaget.

Jag anser i likhet med kammarkollegiet, att utredningens förslag i denna del har en alltför begränsad räckvidd. Jag anser det i stället

lämpligt med en allmän föreskrift om att ersättningsbeslutet, om det är lämpligt, bör innehålla bestämmelser som garanterar att ersättningsstagaren inte åsamkas förluster på grund av penningvärdeändringen under tiden mellan ersättningsbeslutet och tiden för ersättningens erläggande. Den lämpligaste formen är givetvis indexreglering. I mån av behov kan denna indexreglering anknyta till en längre tillbaka i tiden liggande antagen värdetidpunkt. Detta förfarande används f. n. av vattendomstolarna.

Enligt VL gäller f. n. förbud mot att återkräva betald ersättning. Jag anser i likhet med utredningen att de ersättningsberättigades ekonomiska trygghet kräver att detta förbud behålls. Enligt pleniavgörandet NJA 1961 s. 743 får ersättningsgivaren inte fullfölja talan mot ersättningsbeslut, när ersättning har betalats. Utredningen anser, att den teoretiska grunden för detta avgörande undanröjs med utredningens förslag till ändring av avräkningsbestämmelserna vid uppskov (se avsnitt 6.2..6). Jag har emellertid inte biträtt utredningens förslag i den delen och pleniavgörandet kommer därför alltjämt att äga full giltighet. Jag finner inte någon anledning att genom lagstiftning rubba detta avgörande.

VL innehåller nu utförliga regler om tillträde till fast egendom som skall lösas. Enligt utredningens mening bör VL:s tillträdesregler närmast motsvarande regler i expropriationslagen. De synbarligen något stela reglerna i VL bör enligt utredningen med fördel kunna ersättas med bestämmelser om rätt för företagaren att tillträda egendom som skall lösas utan ett komplicerat uppsägningsförfarande. Jag biträder utredningens förslag att företagaren berättigas tillträda egendomen när han betalt ersättningen för egendomen liksom ersättning för skada genom avståendet och dessutom, i förekommande fall, gjort anmälan till länsstyrelsen. Förslaget stämmer väl överens med vad som gäller enligt ExL. Utredningen anser emellertid också att ersättningstagaren måste få rätt till skäligt uppskov, om hans förhållanden ger anledning till det. Med hänsyn till att företagaren enligt VL har en betänketid av två år vid skada och sex månader vid inlösen anser jag det nödvändigt att ersättningstagaren kan ges skäligt uppskov. I ersättningsbeslutet skall alltså kunna föreskrivas viss minsta tid inom vilken tillträde inte får ske resp. skadebringande åtgärd inte utföras.

Utredningen föreslår en motsvarighet till nuvarande bestämmelser i 9 kap. 74 § om återlösen av fast egendom som inte använts för avsett ändamål. Jag har emellertid i 1972 års lagstiftningsärende angående ExL funnit att det praktiska behovet av ett återlösningsinstitut är så ringa att det, med tanke på det komplicerade regelsystem som skulle behövas, inte är motiverat att behålla institutet i ExL (prop. 1972: 109 s. 224—226). Inte heller i VL anser jag att det finns behov av bestämmelser om återlösen.

6.3 Särskilda vattenkraftsfrågor

6.3.1 Utbyggnadsvitsord

Strömfallen i våra vattendrag omfattas av den allmänna fastighetsindelningen. Rådigheten över vattenkraften i ett vattenområde ingår bland de befogenheter som enligt 1 kap. 1 § VL tillkommer vattenområdets, dvs. ofta strandfastighetens, ägare. I fråga om möjligheterna att överlåta vattenområdet eller upplåta särskild rätt till detta gäller allmänna bestämmelser om fast egendom.

Bestämmelser om ianspråktagande av annans vattenkraft finns i 2 kap. 5—7 §§ VL. Tvångsrätt enligt dessa paragrafer kan bara beviljas i samband med tillstånd att bebygga fallsträckan i fråga. Utbyggnadsföretagets tillåtlighet skall alltså prövas enligt VL:s allmänna tillåtlighetsregler.

I 2 kap. 5 § behandlas den situationen att ett strömfall till skilda delar tillhör olika ägare. Den som äger eller på grund av servitut förfogar över mer än hälften av den efter vattenmängd och naturlig fallhöjd beräknade vattenkraften är berättigad att tillgodogöra sig det hela. Det förutsätts att det gemensamma tillgodogörandet innebär en väsentlig teknisk eller ekonomisk fördel. Samma ordning gäller beträffande rätten att tillgodogöra vattenkraften i två eller flera strömfall som har olika ägare och som har sådant läge att de kan tillgodogöras gemensamt.

Enligt utredningens mening kan det möjligen göras gällande att majoritetsprincipen i 2 kap. 5 § är för stel. Starka kraftintressen kan uppträda också på minoritetssidan och man kan knappast ur fallhöjdsinnehavets storlek dra några bestämda slutsatser om den ena eller andra partens förutsättningar att utföra och driva företaget på ett i tekniskt och ekonomiskt hänseende betryggande sätt. Det kunde därför enligt utredningen stå i god överensstämmelse med grunderna för Kungl. Maj:ts prövningsrätt i vattenmål att tillerkänna även en minoritetsdelägare initiativrätt till utbyggnad, särskilt som prövningsrätten också inrymmer effektiva möjligheter att hindra en från allmän synpunkt mindre önskvärd exploatering. Det får emellertid antas att kraftintressenterna har inrättat sig efter nuvarande rättsliga reglering och att deras långsiktiga planering av kraftproduktionen följaktligen kan förryckas, om majoritetsprincipen uppges. Utredningen anser därför, att det i 2 kap. 5 § alljämt bör slås fast att utbyggnadsvitsord tillkommer den som förfogar över majoritet i vattenkraft i fallsträckan. Något yrkande om ändring av majoritetsprincipen har inte framkommit vid remissbehandlingen.

Jag anser visserligen att majoritetsprincipen gör ett något föråldrat intryck och att det bättre skulle stämma överens med de nya bestämmelserna om Kungl. Maj:ts prövningsrätt att ge varje fallhöjdsinne-

havare initiativrätt. Emellertid har majoritetsprincipen fungerat väl under gången tid och det skulle därför verka egendomligt att i det skede av utbyggnaden av vårt lands vattenkraft i vilket vi nu befinner oss ändra denna princip. Bestämmelserna i 1 kap. 14 § VL, som ger Kungl. Maj:t möjlighet att förordna om ianspråktagande av strömfäll som inte utnyttjas på ändamålsenligt sätt, har aldrig behövt utnyttjas. Den utbyggnadsvärda vattenkraft som ännu återstår utbyggd torde i allt väsentligt redan tillhöra statens vattenfallsverk eller enskilda kraftproducenter. I övrigt torde det i framtiden i huvudsak bli fråga om ändring och utbyggnad av befintliga kraftverk. Det är enligt min mening inte något samhällsintresse att kraftföretagen bedriver konkurrerande projektering. På grund av det anförda anser jag att majoritetsprincipen bör bibehållas. Den bör i fortsättningen endast avse tillgodogörande för vattenkraftsändamål.

Utredningen föreslår, att bestämmelserna i 2 kap. 6 och 7 §§ upphävs som obehövliga. Detta förslag har lämnats utan erinran av remissinstanserna.

I 2 kap. 6 § avses den situationen att fallsträckan genom ägo gräns i strömriktningen i sin helhet är uppdelad på olika ägare med lika lott i vattnet. Eftersom initiativrätten till utbyggnad då inte kan fördelas enligt majoritetsprincipen, anvisar 2 kap. 6 § ett inbjudningsförfarande. I takt med den vattenbyggnadstekniska utvecklingen, som möjliggjort utbyggnad av allt längre fallsträckor, har en sådan situation som avses i 2 kap. 6 § blivit allt ovanligare. Lagrummet har ytterligare förlorat i betydelse genom att kraftproducenterna successivt har förvärvat merparten utbyggnadsvärd vattenkraft. Om vattenkraftsägarna på ömse sidor är kraftproducenter, kan man enligt min mening utgå från att överenskommelse träffas om utbyggnad utan något i lag reglerat inbjudningsförfarande. Jag biträder alltså förslaget att upphäva 2 kap. 6 §.

I 2 kap. 7 § avses det fallet att ett strömfäll är samfällid egendom för en by eller ett skifteslag. Den moderna utbyggnadstekniken har medfört att det numera helt sällan kan bli fråga om utbyggnad som omfattar enbart ett samfällt strömfäll eller del därav. Om ett samfällt strömfäll ingår som del av en utbyggnadssträcka bör enligt min mening strömfället kunna tas i anspråk enligt 2 kap. 5 §, om den byggande har utbyggnadsvitsord för hela fallsträckan. Bestämmelserna i 2 kap. 7 § första stycket saknar enligt min mening alltså praktisk betydelse i denna situation. I fråga om behovet av bestämmelsen bör dessutom beaktas att dess syfte är att i kraftutbyggnadens intresse kringgå tidigare gällande hinder mot skifte. Bestämmelserna i 2 kap. 7 § andra stycket, vars undantagskaraktär betonades redan vid VL:s tillkomst, är numera helt otidsenliga. På anförda skäl anser jag att även 2 kap. 7 § bör upphävas.

Utredningen behandlar utförligt frågan vilka rättigheter till vatten-

området som skall beaktas, när det vid en tillämpning av 2 kap. 5 § gäller att bedöma om utbyggnadssökanden har majoriteten i vattenkraft. Jag har inte något att erinra mot vad utredningen oemotsagt anför i den delen. Resultatet av utredningens överväganden kan sammanfattas på följande sätt.

Man bör utgå från att förhållandena skall regleras på ett för framtiden bestående sätt och att sökanden därför inte bör få tillgodoräkna sig tidsbegränsade rättighetsupplåtelser eller rättigheter som inte förenas med strömfallsfastigheten. Sökanden bör alltså få tillgodoräkna sig vad som innehas med äganderätt eller på grund av servitut som gäller för all framtid. Avtal om upplåtelse av annan nyttjanderätt än tomträtt är enligt 7 kap. 5 § jordabalken i princip inte bindande längre än femtio år och bör följaktligen inte kunna ligga till grund för utbyggnadsvitsord. Däremot bör tomträtt kunna jämföras med äganderätt vid beräkning av utbyggnadsvitsord.

I fråga om andel i samfällt strömfall bör sökanden få tillgodoräkna sig andel som han förfogar över på grund av äganderätt eller servitutsrätt som gäller för all framtid. Enligt 7 kap. 9 § jordabalken får upplåtelser av servitut eller nyttjanderätt i fastighets andel i mark inte sakrättslig verkan och bör alltså inte få beaktas för utbyggnadsvitsord. Sådana upplåtelser som skett före jordabalkens ikraftträdande kan emellertid åtnjuta sakrättsligt skydd enligt 35 § lagen (1970: 995, omtryckt 1971: 1210) om införande av nya jordabalken och de kan då få tillgodoräknas. Sådana upplåtelser har förekommit i mycket stor utsträckning.

Vattenområde som utgör gemensam ägovidd för två eller flera fastigheter utgör inte samfällt strömfall i vedertagen mening. Sökanden bör få tillgodoräkna sig varje innehav av andel i vattenområde som hör till flera fastigheter gemensamt. Avgränsningen bör lösas genom en hänvisning till vad som enligt 1 kap. 3 § fastighetsbildningslagen (1970: 988, omtryckt 1971: 1035) utgör samfällighet.

Om ett strömfall utan att vara samfällt ägs av flera personer, t. ex. tillhör en fastighet med flera ägare, bör en sökande inte få för utbyggnadsvitsord tillgodoräkna sig egen andel eller upplåtelse i servitutsform från andel i samägd fastighet.

Om en äldre vattenkraftanläggning skall uppgå i en ny anläggning, bör sökanden för utbyggnadsvitsord till den nya anläggningen få tillgodoräkna sig den vattenkraft som med stöd av 2 kap. 5 § tagits i anspråk för den äldre anläggningen, om denna ägs av honom. Den gamla anläggningen bör alltså i denna situation betraktas som ett helt, oavsett om vattenkraften tillgodogörs på grund av äganderätt, avtals servitut eller medgivande enligt 2 kap. 5 §.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län framhåller, att utredningen inte har behandlat det fallet att en fastighet, som har enskild äganderätt

till fallhöjd, är sämjedelad. Men hänsyn till att sämjedelningar som gjorts före den 1 juli 1962 regelmässigt kan legaliseras och med hänsyn till sådana sämjedelningars rättsliga verkan mellan sämjelottshavarna anser länsstyrelsen, att en sökande för utbyggnadsvitsord bör få tillgodoräkna sig innehav av sådan sämjelott.

Jag anser, att sämjedelning och arealöverlåtelse kan få påverka frågan om utbyggnadsvitsord under förutsättning att legalisering kan ske enligt lagen (1971: 1037) om äganderättsutredning och legalisering.

6.3.2 Andelskraft

Utgångspunkten för förslaget om ett nytt institut benämnt andelskraft är den situationen att viss del av en fallsträcka måste tas i anspråk med stöd av 2 kap. 5 §. Den vars fallhöjd då tas i anspråk föreslås under vissa förutsättningar kunna genom erhållande av kraft få del i kraftproduktionen i förhållande till sitt fallhöjdsinnehav mot skyldighet att i motsvarande mån bidra till kostnaderna för kraftanläggningens utförande, drift och underhåll (se avsnitt 6.2.3). När beslut om andelskraft inte meddelas skall ersättning för förlorad vattenkraft utgå i pengar (se avsnitt 6.3.3).

Utredningen föreslår, att som förutsättning för andelskraft skall gälla att det är av betydelse för minoritetshavarens verksamhet att han får delta i tillgodogörandet av vattenkraften.

Vattenöverdomstolen anser, att detta rekvisit är alltför vagt och att det bör ersättas eller i vart fall kompletteras med att det skall vara fråga om en betydande minoritetsandel. Kammarkollegiet framhåller, att förslaget innebär att rätten till vattenkraften skall bedömas olika beroende på i vems hand den befinner sig men har i sak inte något att invända mot förslaget. I övrigt har utredningens förslag lämnats utan erinran.

Jag anser i likhet med utredningen, att rätten till andelskraft inte bör inträda som en undantagslös konsekvens av att 2 kap. 5 § tillämpas. Rätt till andelskraft bör i första hand tillkomma dem som själva är kraftproducenter. De torde undantagslöst ha tekniska och ekonomiska resurser att ta emot kraftleveranser på ett lämpligt sätt. Även ett förhållandevis litet krafttillskott måste anses vara av betydelse för exempelvis statens vattenfallsverk. Rätt till andelskraft bör även tillkomma stora konsumenter av kraft, exempelvis industrier och kommunala el-distributionsföretag. För att andelskraften skall vara ekonomisk för dem krävs givetvis att de har erforderliga resurser för att ta emot kraften. Mycket små fallhöjdsinnehav torde vara uteslutna från andelskraft redan på grund av att andelskraften inte kan utnyttjas ekonomiskt. Kostnaden för överföring av kraften kommer att göra andelskraften oekonomisk för andra än dem som har möjlighet till uttag och avräkning vid stam- eller radiallinjer. Jag anser, att det av utredningen

föreslagna betydelserekvisitet täcker de omständigheter som jag nu angivit och ansluter mig därför till utredningens förslag. Någon intresseavvägning skall inte ske mellan majoritetshavaren och minoritetshavaren. De olägenheter som skyldigheten att leverera andelskraft kan innebära för majoritetshavaren tillmäts alltså inte någon betydelse.

I fråga om förfarandet får majoritetshavaren på samma sätt som nu ansöka om tillstånd till företaget, varefter övriga innehavare av fallhöjd får framställa anspråk på andelskraft. Rätten till andelskraft bör fastställas i tillståndsbeslutet efter prövning huruvida förutsättningarna är uppfyllda. Domstolen bör kunna meddela närmare föreskrifter om kraftverkets drift så att minoritetsdelägarens särskilda önskemål i möjlig mån kan tillgodoses. Domstolen bör också fastställa s. k. leveranspunkt, dvs. den punkt där mottagaren av andelskraft skall överta ansvaret för överföring av kraften. F. n. är det majoritetshavaren som skall svara för överföringen av ersättningskraften mot rätt till ersättning för överföringskostnaden. I fråga om andelskraft bör mottagaren i enlighet med den avtalspraxis som utbildat sig i fråga om ersättningskraft i princip svara för överföringen. Andelskraften skall alltså tillhandahållas på lämplig punkt nära kraftstationen.

Vattendomstolen skall även om parterna är överens pröva att betydelserekvisitet är uppfyllt. För andelskraft krävs alltså beslut av domstolen. I fråga om andelskraftens storlek och vederlagsfrågorna råder emellertid avtalsfrihet. Parterna bör dock kunna falla tillbaka på vissa grundläggande lagregler i ämnet. Med hänsyn till utbildad avtalspraxis bör reglerna enligt min mening kunna vara mycket allmänt hållna. Minoritetsdelägarens andel i kraftproduktionen bör motsvara hans andel i den vattenkraft som skall tillgodogöras vid anläggningen. Han bör vara oförhindrad att avstå från viss del av vattenkraften mot ersättning i pengar. Minoritetshavarens motprestation bör bestå i bidrag till samtliga kostnader för kraftstationens utförande, drift och underhåll efter samma andelstal som för kraftleveransen.

Enligt nuvarande 9 kap. 21 § räknas till driftkostnad skälig avsättning till förnyelsefond. Sådan avsättning underläts enligt utredningen ofta i avtalsfallen och minoritetshavaren bör därför som regel inte belastas med förnyelsekostnader förrän de blir aktuella.

Vänersborgs tingsrätt anser det mindre lämpligt att andelskraften i decennier utgår mot en mindre årlig kostnad för att efter 40—50 år belastas med en kraftig engångskostnad.

Frågan om avsättning till förnyelsefond skall enligt förslaget inte lagregleras och den får enligt min mening liksom övriga detaljfrågor lösas i tillämpningen i så nära anslutning som möjligt till utbildad avtalspraxis.

Enligt gällande rätt har hänsynen till fastighetskrediten ansetts kräva inte bara att den belastade fastigheten på ett bestående sätt bundits

vid skyldigheten att leverera ersättningskraft utan också att rätten till kraften inte skall avhändas den berättigade fastigheten. Den som har rätt till ersättningskraft är dock oförhindrad att upplåta kraften på viss tid.

Enligt utredningen måste andelskraftstagaren tillförsäkras absolut trygghet gentemot kraftverksägaren och dennes borgenärer. För detta behövs ett skydd som fungerar både vid kraftverksägarens konkurs och vid frivillig eller exekutiv försäljning. Ett sådant skydd för andelskraftstagaren ger enligt utredningen på samma gång ett absolut skydd för hans inteckningsborgenärer i nämnda situationer. Utredningen förordar alltså att skyldigheten att leverera andelskraft binds vid kraftstationsfastigheten på motsvarande sätt som nu gäller för ersättningskraft.

Enligt utredningen bör däremot rätten till andelskraft i mottagarens hand utgöra lös egendom ingående i den förmögenhetsmassa han utnyttjar i sin verksamhet med de möjligheter som därmed kan erbjudas att använda rättigheten som kreditunderlag. Genom en sådan ordning uppnås principiell överensstämmelse med vad som gäller för rätt till elektrisk kraft enligt 15 kap. jordabalken, med vilken rättighet rätten till andelskraft även i övrigt har beröringspunkter. För att den föreslagna lösningen skall medföra tillfredsställande belåningsmöjligheter, bör enligt utredningen lagen (1966: 454) om företagsinteckning kompletteras så att rätt till andelskraft ingår bland i lagen angivna rättighetstyper som kan utgöra objekt för företagsinteckning.

Utredningens förslag i denna del utsätts för viss kritik. Det framhålls att en företagsinteckning i bl. a. andelskraft inte innebär någon garanti mot att andelskraften överläts. I stället för företagsinteckning förordas en möjlighet till separat pantsättning av rätten till andelskraft.

Jag ansluter mig till bedömningen att möjligheten till företagsinteckning inte utgör en fullgod ersättning för den möjlighet till fastighetsinteckning som nuvarande ordning ger. Belåningsmöjligheten är av stor vikt i förevarande sammanhang. Det är enligt min mening naturligt att en rättighet, som tillskapas som kompensation för att en fastighet förlorar viss fallhöjd, tilläggs denna fastighet med servitutsrätt. Institutet rätt till elektrisk kraft är inte jämförbart i detta avseende, eftersom rättigheten inte har någon naturlig anknytning till fastighet. Det är enligt min mening en olägenhet att som utredningen föreslår för beslut om andelskraft kräva medgivande av fastighetsborgenärerna. Jag anser på grund av det anförda att ersättningskraftens rättsliga konstruktion inte bör överges och att alltså både skyldigheten och rättigheten till andelskraft bör knytas till fastighet. Med en sådan lösning är fastighetsborgenärernas intressen väl tillgodosedda redan genom vattendomstolens prövning av förutsättningarna för andelskraft.

Om rättigheten till andelskraft knyts till fastighet är det nödvändigt med en bestämmelse om att vattendomstolen efter ansökan kan flytta

över rättigheten till annan fastighet som tillhör samme ägare. Liksom enligt nuvarande 9 kap. 17 § bör en förutsättning för överflyttning vara att den kan ske utan förfång för borgenär med panträtt eller andra rättsägare.

Andelskraftens mottagare bör givetvis kunna till annan upplåta större eller mindre del av kraftbeloppet. För att hindra att förbudet mot avyttring kringgås genom en sådan upplåtelse är det nödvändigt med en motsvarighet till bestämmelsen i nuvarande 9 kap. 18 § att avtal om upplåtelse inte är bindande längre tid än femtio år.

Om en äldre anläggning i framtiden kommer att ingå i en större ny anläggning, som byggs ut av annan företagare, är det enligt utredningen naturligt att ägaren av den äldre anläggningen träder in som andelskraftstagare. Härvid bör han enligt utredningen få tillgodoräkna sig fallhöjd till vilken han ursprungligen förvärvat rätten enligt 2 kap. 5 § VL. Enligt utredningen saknas nämligen anledning till annan bedömning i detta fall än vid bestämning av sökandens innehav för utbyggnadsvitsord.

Några remissinstanser behandlar i anslutning till detta uttalande av utredningen frågan hur rätt till ersättningskraft resp. andelskraft från den äldre anläggningen skall behandlas i denna situation. Det framhålls att innehavare av ersättningskraft resp. andelskraft måste få ett betryggande rättsligt skydd.

Jag anser i likhet med utredningen, att innehavaren av den äldre anläggningen bör vara berättigad till andelskraft från den nya anläggningen för den fallhöjd som tillgodogjorts i hans anläggning. Rättigheten till andelskraft bör givetvis förenas med strömfallsfastigheten i den äldre anläggningen. Avdrag måste emellertid ske för eventuell andelskraft som utgår från den äldre anläggningen. För denna andelskraft skall i stället kompensation ges antingen i form av andelskraft från den nya anläggningen eller genom ersättning i pengar. Motsvarande gäller i fråga om ersättningskraft. För alternativet med andelskraft från den nya anläggningen bör dock krävas att förutsättningarna för andelskraft är uppfyllda, annars återstår bara alternativet med ersättning i pengar. Med den rättsliga konstruktion som jag föreslagit för rätten till andelskraft utgör andelskraft en med ersättningskraft likvärdig kompensationsform.

6.3.3 Ersättning för förlorad vattenkraft

Ersättning i pengar för förlorad vattenkraft har redan enligt gällande ordning blivit allt oftare förekommande. Ersättning för vattenkraft skall alltid bestämmas med utgångspunkt i vattenkraftens värde i tillgodogjort skick. Ersättningen bestäms enligt de grunder som gäller för ersättning genom kraftöverföring, vilket innebär att ersättningen i princip skall motsvara värdet av det kraftbelopp som går förlorat med av-

drag för den s. k. uttagningskostnaden. Frågan om principerna för värdering av förlorad vattenkraft hör emellertid till de mera omtvistade i svensk vattenrätt.

Enligt utredningen kan nuvarande ordning ses som ett uttryck för lagstiftarens strävan att till fullo kompensera förlorad avkastningsförmåga, dvs. samma tankegångar som ligger bakom bestämmelserna om femtio procents förhöjning av vissa ersättningsbelopp. Utredningen anser emellertid att vinstaspekten kommit att överbetonas.

Enligt utredningen finns det från ersättningssynpunkt inte några principiella olikheter mellan den situationen att en fastighets vattenkraft tas i anspråk och andra fall då tvångsingrepp medför ett minskat fastighetsvärde. Det finns därför enligt utredningens mening ingen anledning att beträffande fastighetsskada i form av förlust av vattenkraft avvika från den förordade huvudregeln att ersättning för fastighetsskada skall utgå som löseskilling eller intrångsersättning, i båda fallen med utgångspunkt i fastighetens marknadsvärde. Detta utesluter givetvis inte att förlusten av vattenkraft värderas separat. Eftersom ett företag som vållar förlust av vattenkraft regelmässigt torde medföra även andra skador på fastigheten, måste emellertid effekten av de olika skadorna vägas samman i en helhetsbedömning. En sådan bedömning kan få till följd att sakägaren får lägre ersättning än han skulle ha fått om nuvarande bestämmelser tillämpats. Enligt utredningen torde det nämligen bli svårt för sakägare att som f. n. få ut både full ersättning för in- språktagen fallhöjd och särskild ersättning för skada till följd av den inverkan tillgodogörandet av fallhöjden får på vattenståndsförhållan- dena. Mot det anförda kan kanske invändas att förlorad vattenkraft inte på detta sätt kommer att värderas med nämnvärt större precision än hittills. Det förhåller sig också otvivelaktigt så att varje möjlig värderingsmetod inrymmer felkällor av olika slag. Principen att ersättning skall bestämmas med hänsyn till fastighetens marknadsvärde har emel- lertid enligt utredningens mening den bestämda fördelen att den mot- verkar användningen av mer eller mindre omfattande kalkyler med hypotetiskt underlag. Principen innebär också att domstolarna vid sin sammanvägning av olika skadeeffekter och delvärderingar har att se till att slutresultatet helt allmänt ter sig förnuftigt.

Jämtbygdens tingsrätt, Föreningen Sveriges tingsrättsdomare och Sveriges advokatsamfund ställer sig avvisande till förslaget. De avstyr- ker utredningens förslag om värdering enligt marknadsvärdeprincipen även i fråga om förlorad vattenkraft.

Jag ansluter mig till vad utredningen anför i denna del. Jag före- slår alltså inte några särskilda bestämmelser för värdering av förlorad vattenkraft utan sådan förlust skall ersättas efter sin inverkan på fas- tighetens marknadsvärde, i förekommande fall sammanvägd med öv- riga skador på fastigheten. Jag ansluter mig också till vad utredningen

uttalar om hur kraftvärderingen i praktiken bör utföras. Jag återger i det följande huvuddragen av utredningens synpunkter. Jag vill dock understryka att presumtionsregeln enligt mitt förslag kan komma att åberopas även vid kraftvärdering.

Frågor om värdering av vattenkraft kan till en början bli aktuella, om vattenkraft som tillgodogörs i en äldre anläggning skall tas i anspråk för att utnyttjas i en större kraftstation. Situationen synes i allt väsentligt kunna jämföras med expropriation av rörelse. Värderingen får alltså liksom i expropriationsfallet bygga på avkastnings- och produktionskostnadskalkyler. Ersättningen får fastställas med ledning av nettoavkastningen. En kraftstations nettoavkastning torde i allmänhet motsvara det kapitaliserade värdet av dess kraftproduktion minskat med drift-, underhålls- och förnyelsekostnaderna. Kapitaliseringen bör avse all framtid eller en begränsad tid motsvarande stationens antagna återstående livstid. Kraftproduktionens värde bör kunna bestämmas med utgångspunkt i kostnaden för likvärdig kraft från annan kraftkälla, till exempel värmekraftverk, eller för inköp av motsvarande kraftkvantitet. Om ägaren av den äldre anläggningen har att utge ersättning medelst kraftöverföring, bör ersättningen i det nya kraftverksmålet bestämmas i skilda poster för den äldre anläggningens ägare och för ersättningskraftens mottagare såsom innehavare av särskild rätt i den gamla strömfallsfastigheten.

En annan tänkbar situation är att påbyggnad av en kraftstation medför att fallhöjd som tillhör en uppströms belägen kraftstation tas i anspråk. Härigenom vållas visst produktionsbortfall som inte uppvägs av minskade drift- och underhållskostnader. Vad som sagts om värderingsmetodiken beträffande det nyss behandlade utrivningsfallet gäller i princip även här.

I nu behandlade situationer kan ägaren av befintlig anläggning troligen ofta ha rätt till andelskraft i förhållande till den vattenkraft som tas i anspråk och som tidigare helt eller delvis tillgodogjorts i hans egen anläggning. Därmed bortfaller inte hans rätt till ersättning för förlusten av eller skadan på hans anläggning men flerfaldig kompensation måste självfallet undvikas. En ersättning för den tillgodogjorda vattenkraften som bestäms enligt nettoavkastningsmetoden får anses omfatta även värdet av samma, från början utbyggda vattenkraft. Produktionsvärdet måste därför reduceras inte bara med kostnaden för kraftproduktionen utan också med den ianspråktagna vattenkraftens värde i utbyggt skick, det s. k. naturvärdet. Ersättningstagaren bör därefter få andelskraft på samma villkor som ägaren av utbyggt strömfall.

Nettoavkastningsmetoden är i och för sig möjlig att tillämpa också vid värdering av ett utbyggt strömfall som är självständigt utbyggnadsvärdt. Det kan emellertid inte antas att en sådan begränsad utbyggnad i allmänhet kan tillåtas från allmänna planeringssynpunkter, om

det finns förutsättningar att tillgodogöra strömfallet jämte andra fallsträckor i en större anläggning. Värderingen enligt nettoavkastningsmetoden kommer alltså i sådana fall att vila på ett fiktivt underlag, något som mindre väl stämmer överens med principen om rätt till ersättning för fastighetens marknadsvärde. Detta utesluter inte att metoden någon gång kan behöva tillgripas åtminstone som kontroll. Om ersättning för vattenkraften skall utgå enligt 9 kap., bör den emellertid som regel bestämmas efter samma grunder som bör gälla för fallsträckor som inte kan byggas ut självständigt.

En värdering av outbyggd vattenkraft med utgångspunkt i dess marknadsvärde innebär att vattenkraften skall åsättas ett pris som sannolikt skulle erbjudas i en allmän marknad. Det finns f. n. inte någon allmän marknad för vattenkraft, något som bl. a. beror på att kraftexploatörerna redan förfogar över större delen av den utbyggnadsvärda vattenkraften. Detta utesluter inte att domstolarna bör kunna bilda sig en uppfattning om vad en exploatör kan vara villig att betala för ytterligare krafttillskott för att få utbyggnadsvitsord. Intresse för sådana förvärv kan antas föreligga alltjämt. Det kan också finnas anledning för innehavare av större minoritetsandelar att utöka sitt fallhöjdsinnehav inför utsikterna att omsätta detta i andelskraft. Det föreligger med andra ord en konkurrenssituation som kan tänkas stimulera intresset för förvärv av outbyggd vattenkraft i exploaterbara vattendrag. Det bör alltså finnas vissa möjligheter att grunda värderingen på prisjämförelser. En ersättning för ianspråktagen vattenkraft som bestäms på detta sätt kan sägas återspegla den nytta eller vinst som ett gemensamt tillgodogörande i allmänhet innebär. Om en prisjämförelse kan grundas på förvärv med anledning av det aktuella utbyggnadsprojektet kommer ersättningen att ha viss anknytning till företagets beräknade produktionsvärde. Det nya systemet kan således inte anses innebära att man helt uppger den nuvarande metoden att uppskatta ersättning för ianspråktagen vattenkraft med hänsyn bland annat till den nytta som det gemensamma tillgodogörandet medför för ersättningsgivaren.

Värdet av den vattenkraft i utbyggnadssträckan som den byggande inte förfogar över får antas komma att öka inför den förestående exploateringen. Det uppkommer då en situation av det slag som avses i den s. k. influensregeln, nämligen att det ersättningsgrundande företaget skapar förväntningsvärden från vilka man bör bortse när ersättningen bestäms (se avsnitt 6.2.6). Om värderingen av ianspråktagen vattenkraft sker med beaktande av priset vid frivilliga upplåtelse i andra delar av utbyggnadssträckan, leder en sådan tillämpning till att den som tvingas upplåta sin vattenkraft får mindre betalt än vad som har utgått för annan vattenkraft i orten. Det är i denna situation rimligt att tillämpa den undantagsregel som innebär att reduktion får underlåtas om det bedöms skäligt med hänsyn till förhållandena i orten.

Det kan komma att visa sig svårt att få ett tillfredsställande underlag för värdering av de oftast smärre fallsträckor som det nu är fråga om. Domstolarna kan därför tvingas att med tillämpning av 35 kap. 5 § rättegångsbalken uppskatta skadan till skäligt belopp. Detta innebär inte någon alltför uppseendeväckande förändring jämfört med nuvarande ordning, eftersom de ersättningar som nu utdömts måste anses utgöra en mycket ungefärlig gottgörelse för vattenkraften. Utredningen har dock undersökt möjligheterna att för de fall då några större värden inte står på spel använda en mera summarisk värderingsmetod som vägledning vid skälighetsbedömningen. Resultatet av denna undersökning redovisas i utredningens betänkande s. 115, 178 och 179.

Den utförda undersökningen visar att det normala marknadsvärdet f. n. motsvarar den genomsnittliga ersättningen i vattenmål, dvs. ungefär 100 kronor per kilowatt natureffekt, samt att avvikelserna uppåt och nedåt i enskilda fall på grund av fallhöjdens större eller mindre attraktivitet som regel inte är större än 50 procent. Denna bedömning gäller förhållandena f. n. men dessa kan komma att förändras. Bl. a. är det svårt att bedöma hur attraktiv den ännu outbyggda vattenkraften kan visa sig vara. Vidare är det osäkert hur den ökade konkurrensen om en och samma fallhöjd som andelskraftsinstitutet skapar kommer att påverka värdet. Även om det genomsnittliga värdet på vattenkraft skulle ändras talar övervägande skäl för att värdet bör vara relativt enhetligt olika strömfall emellan. En summarisk värdering av outbyggd vattenkraft enligt de angivna grunderna kan alltså tänkas leda till ett rimligt resultat, när ett bättre värderingsunderlag inte står till buds. Avsikten är inte att på denna punkt binda rättstillämpningen utan bara att antyda en möjlig väg för parter och domstolar att utan onödig omgång komma till rätta med de värderingsproblem som kan uppstå.

6.3.4 Bygdekraft

Bestämmelserna om bygdekraft i 4 kap. 1—4 §§ VL har tillkommit med tanke på att bygden närmast omkring de större kraftkällorna av sociala och ekonomiska skäl borde tillförsäkras kraft för sina behov på skäliga villkor. Skyldigheten att tillhandahålla bygdekraft innebär att ägaren av ett kraftverk kan åläggas att avstå intill en tiondel av den årliga kraftmängden för att tillgodose den kringliggande bygdens behov av kraft. När bygdekraftsandelen bestäms i samband med tillstånd till kraftverket skall beaktas bygdens behov av kraft och den tillgång på kraft som eljest kan påräknas. Skyldigheten att börja leverera bygdekraft aktualiseras först efter ett särskilt ansökningsförfarande. För den kraft som levereras skall mottagaren betala skälig ersättning. Vid tvist skall ersättningen bestämmas av statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström.

År 1962 genomfördes vissa ändringar i bestämmelserna för att göra dem lättare att tillämpa. Enligt utredningen har institutet trots detta inte kommit till större användning än tidigare. Förklaringen till institutets ringa praktiska betydelse är enligt utredningen att söka i utvecklingen på kraftförsörjningens område. Behovet av en särskild reglering i VL i syfte att slå vakt om kraftverksbygdernas elektrifiering minskar i takt med distributionsnätets utbredning. År 1962 fanns omkring 5 000 inte elektrifierade helårsbostäder mot mellan 1 000 och 2 000 år 1972. Enligt utredningen bör också beaktas att bygdekraftsinstitutet inte avser att bereda kraftverksbygderna någon pridförmån. De sociala och ekonomiska skäl som ligger bakom bygdekraftsinstitutet har enligt utredningen alltså nu väsentligen förlorat sin bärkraft. Utredningen ansluter sig bl. a. därför till den i direktiven framförda uppfattningen att institutet bör utmönstras ur VL.

I fråga om flertalet befintliga större vattenkraftverk har principbeslut om skyldighet att leverera bygdekraft redan fattats utan att frågan om leverans av kraft sedermera har aktualiserats genom ansökan från lokala avnämare. En redan fastställd men inte utnyttjad skyldighet att tillhandahålla bygdekraft från ett kraftverk torde enligt utredningen bestå till dess anläggningen överges, även om bygdekraftsbestämmelserna upphävs. Med hänsyn till vad utredningen anfört om behovet av institutet finns det enligt utredningen inte anledning att anta att det föreligger något nämnvärt intresse från de berättigades sida att utnyttja redan existerande möjligheter till leverans av bygdekraft. Från kraftproducenternas synpunkt är det givetvis ett rimligt önskemål att bli befriade från en skyldighet med vars infriande det inte finns anledning att räkna. Utredningen anser därför att de beslut varigenom ägare av kraftanläggning med stöd av 4 kap. 1—3 §§ ålagts att tillhandahålla bygdekraft bör upphöra att gälla i vad de inte har tagits i anspråk efter ansökan enligt 4 kap. 4 §. De bygdekraftsberättigade bör enligt utredningen beredas skäligt rådrom genom att under en övergångstid av förslagsvis två år från den nya lagens ikraftträdande bevaras vid möjligheterna att göra sina anspråk gällande.

Utredningens förslag i denna del lämnas utan erinran av remissinstanserna. Förslaget tillstyrks uttryckligen av bl. a. vattenöverdomstolen, kammarkollegiet och LRF.

Jag anser, att bestämmelserna om bygdekraft numera förlorat all betydelse och att de därför bör upphävas. Jag ansluter mig också till utredningens förslag att redan meddelade principbeslut om bygdekraft, som inte tagits i anspråk genom beslut om leverans, bör förlora sin verkan efter en övergångstid av två år. Om beslut om leverans redan har meddelats eller om sådant beslut meddelas efter ansökan inom den tvååriga övergångstiden, gäller beslutet givetvis utan hinder av att bygdekraftsbestämmelserna upphävs. Den nuvarande möjligheten till omprövning av beslutet står emellertid inte längre till buds.

6.4 Avgifter

Ett tillstånd att utföra företag i vatten kan vara förenat med skyldighet att utge avgifter av olika slag. Avgifternas syfte är att tillgodose huvudsakligen allmänna intressen. I 4 kap. 14 och 15 §§ ges bestämmelser om regleringsavgift i samband med större vattenregleringar för kraftändamål. Avgiftsmedlen används för att kompensera skador som inte ersätts i vattenmålet och för att tillgodose allmänna ändamål i den bygd som berörs av företaget. För att åstadkomma bättre fiskeförhållanden inom områden som påverkas av ett företag föreskrivs ibland särskild avgift med stöd av 2 kap. 8 § VL. Enligt 2 kap. 10 § utgår allmän fiskeavgift för byggnad i vatten eller vattenreglering som påverkar de naturliga vattenståndsförhållandena eller hindrar eller försvårar fiskens framkomst. Influtna medel skall användas för att främja fisket inom landet. Enligt 6 kap. 9 § kan flottande åläggas viss fiskeavgift, om flottningen eller flottningsanläggningar vållar avsevärt men för fisket. Vissa fiskeavgifter som fastställts enligt den före VL gällande lagstiftningen utgår fortfarande. Med tillstånd att utföra ett antal olika typer av vattenföretag följer också skyldighet enligt 11 kap. 95 § att betala ett engångsbelopp, s. k. domstolsavgift, som bidrag till kostnaderna för vattendomstolarnas organisation och verksamhet.

Kungl. Maj:t kan enligt 4 kap. 18 § VL föreskriva villkor för att tillgodose allmänna intressen i samband med prövning av underställda vattenmål. Sådana villkor brukar oftast gå ut på att sökanden skall betala vissa belopp s. k. villkorsmedel.

I egentliga avgifter inflyter f. n. omkring 12 miljoner kronor om året. Därav utgörs cirka 10 miljoner av regleringsavgifter, 1,5 miljoner av olika fiskeavgifter och 0,5 miljoner av domstolsavgifter. Man kan räkna med att fram till den 1 januari 1972 har betalats sammanlagt omkring 110 miljoner kronor i regleringsavgifter. Som villkorsmedel har inom samma tid utgått omkring 50 miljoner kronor, vartill kommer kostnaderna, uppskattningsvis 20 miljoner kronor, för de åtgärder som Kungl. Maj:t föreskrivit som villkor. (Närmare detaljer om avgiftsbeloppen finns i utredningens betänkande s. 180—185.)

Enligt utredningen företer det nuvarande avgiftssystemet en splittrad bild och ett enhetligt avgiftssystem vore därför i och för sig tilltalande. Att låta ett sådant system omfatta de s. k. villkorsmedlen skulle emellertid innebära en opåkallad inskränkning i Kungl. Maj:ts generella befogenhet att villkorsvägen tillgodose allmänna intressen. Utredningen anser sig sakna anledning att nu gå in på denna fråga. Utredningen anser det självklart att regleringsavgifter och allmänna fiskeavgifter bör bibehållas som viktiga delar av det vattenrättsliga kompensationsystemet. Utredningen har ingående övervägt en sammanslagning av dessa avgifter men funnit att den skulle medföra olika komplikationer, främst

av administrativ natur, utan att erbjuda några betydande fördelar. Utredningen är därför inte beredd att lägga fram något förslag i ämnet men har i stället sökt uppnå ungefär samma fördelar som en gemensam avgift skulle ge genom att i möjlig mån närma de båda avgiftstyperna till varandra.

Utredningen föreslår, att bestämmelserna om regleringsavgift ersätts av bestämmelser om bygdeavgift, som innebär en avgiftsbeläggning inte bara som nu av regleringar utan även av kraftverk. Utredningen avvisar tanken på att avgiftsbelägga även andra företag än kraftföretag.

Det är enligt utredningen inte meningen att kraftverken skall påföras nya avgifter medan regleringsavgifter utgår i samma omfattning som nu. Avgiftssystemet bör utformas så att den sammanlagda belastningen på de olika kraftverksägarna blir rimlig. Sett från bygdeintressenas synpunkt bör det vara likgiltigt om avgift bestäms enbart för kraftverken, enbart för regleringarna eller för båda företagstyperna i kombination, så länge de totala avgiftsbeloppen blir tillräckliga för sitt ändamål. Utredningens förslag innebär att även kraftverksbygderna blir bidragsberättigade.

Utredningen föreslår ett helt nytt system för beräkning av bygdeavgift. Avgiften skall beräknas på grundval av installerad effekt för kraftverk och magasinvolym för regleringar. När det gäller att bestämma avgiftsenheter av lämplig storlek i detta nya system har en utgångspunkt varit att det totala avgiftsbeloppet inom landet i stort sett skall motsvara vad som f. n. inflyter i regleringsavgifter. Vidare har eftersträvat en i stort sett oförändrad avgiftsbelastning för de enskilda företagen. En ytterligare utgångspunkt har varit nuvarande avgiftslatitud för regleringsavgifter. Utredningen har redovisat resultatet av en beräkning enligt utredningens förslag för vart och ett av de avgiftspliktiga kraftverken i Luleälven, Umeälven, Ångermanälven, Faxälven, Indalsälven, Göta älv och Lagan (se utredningens betänkande s. 186—188). Utredningen anser att denna beräkning ger vid handen att ett system med avgiftsenheter för kraftverk och regleringsföretag är ägnat att leda till en godtagbar fördelning av avgiftsbördan samtidigt som det är lätt att tillämpa.

Utredningen anser, att det nya avgiftssystemet kan tillämpas på äldre företag, eftersom regleringsavgiften i praktiken har fungerat som en slags kraftverksavgift. Det nya systemet framtvingar en omfördelning av fastställda avgifter inom ett helt vattendrag, så snart det tillkommer ett nytt kraftverks- eller regleringsföretag för vilket bygdeavgift skall fastställas eller omprövning dessförinnan skall ske av fastställd regleringsavgift. Det rättsskydd som lagakraftvunna avgiftsbeslut innebär för den avgiftsskyldige bör enligt utredningen beaktas genom att avgiftsbelastningen behålls väsentligen oförändrad under det äldre beslutets återstående giltighetstid. Enligt utredningen bör emellertid det nya systemet inte heller för tiden därefter få medföra några mera avsevärda förändringar i den reella avgiftsnivån.

I fråga om den allmänna avgiftsnivån för framtiden måste enligt utredningen medelsbehovet vägas mot den belastning på företagen som avgifterna utgör och återverkningarna av denna belastning i konsumentledet. Om latituderna bestäms till lägst tre kronor och högst åtta kronor för de av utredningen föreslagna avgiftsenheterna innebär detta att man står kvar på 1959 års avgiftsnivå, fastän penningvärdet undergått betydande förändringar. Enligt utredningens mening bör detta emellertid inte vara avgörande. Medelsbehovet kan enligt utredningen väntas bli tillgodosett, även om avgiftsnivån behålls oförändrad. Den anpassning till penningvärdeförändringarna som skedde 1959 kan med andra ord sägas vara tilltagen med så vida marginaler att någon ytterligare anpassning f. n. inte är påkallad. Hittills bestämda avgifter torde bara i enstaka undantagsfall utgå efter maximibeloppet åtta kronor. Utredningen föreslår därför att bygdeavgiften per avgiftsenhet bestäms till lägst tre kronor och högst åtta kronor.

Utredningens förslag i fråga om bygdeavgift tillstyrks eller lämnas i huvudsak utan erinran av flertalet remissinstanser. Åtskilliga avvikande synpunkter framförs emellertid. Utredningens förslag att skyldigheten att utge bygdeavgift begränsas till kraftföretagen kritiserar av några remissinstanser. Flera remissinstanser uttalar sig i motsats till utredningen för en höjning av avgiftsnivån. I fråga om grunderna för beräkning av bygdeavgiften framförs många olika synpunkter. Vattenöverdomstolen framhåller att förslaget kommer att leda till en omfördelning av avgiftsmedlen. Avgiftsmedlen i södra Sverige skulle öka kraftigt på bekostnad av medlen för främst Luleälven och i någon mån även Umeälven (se utredningens betänkande s. 188). Vidare skulle en omfördelning komma att ske från reglerings- till kraftverksbygder inom ett och samma vattensystem. Enligt vattenöverdomstolens mening skulle det närmast vara stötande att på detta sätt gynna södra Sverige på bekostnad av glesbygder i övre Norrland som allvarligt påverkas av vattenkraftutbyggnader. Vattenöverdomstolen förordar ett system med enbart kraftverksavgift av den typ som utredningen föreslagit. Även andra remissinstanser än vattenöverdomstolen påtalar att förslaget kommer att leda till en omfördelning av avgiftsmedlen.

En klart negativ inställning till förslaget till bygdeavgift har länsstyrelsen i Norrbottens län. Länsstyrelsen anser, att det är av underordnad betydelse att försöka uppnå en total balans mellan regleringsavgifter och bygdeavgifter för riket i dess helhet. Av vida större intresse är i stället utfallet av det föreslagna systemet för varje enskilt kraftföretag. Avsevärda skillnader uppstår, bl. a. drabbas Luleälven av en minskning med inte mindre än 795 000 kronor årligen. Det finns även skäl att räkna med en betydande omfördelning av avgifter från Skellefteälvens regleringsmagasin, som ligger i Norrbottens län, till kraftverksbygderna nedströms. Länsstyrelsen motsätter sig bestämt införandet av ett system

som med säkerhet kommer att innebära ett klart försämrat ekonomiskt läge för kraftföretagsbygderna i Norrbottens län.

Jag anser att de betydande belopp som varje år kommer in i form av regleringsavgifter utgör en betydelsefull och riktig kompensation för de bygder som utsätts för sådana allmänna olägenheter som vattenkraftutbyggnad medför. Det är till övervägande delen fråga om glesbygds- och avfolkningsområden i Norrland. Jag anser det alltså självklart att en avgiftstyp av ifrågasvarande slag måste bibehållas för framtiden.

Utredningens förslag till bygdeavgift innebär enligt min mening en förenkling i förhållande till nuvarande beräkningsgrunder. Förslaget innebär emellertid en omfördelning av avgifterna från regleringar till kraftverk. I fråga om skyldigheten att utge avgiften spelar detta inte så stor roll med hänsyn till att kraftverksägarna betalar även nuvarande regleringsavgift och att denna numera omfattar även korttidsreglering vid kraftverken. Vid fördelningen av avgiftsmedlen kommer däremot denna omfördelning i varje fall övergångsvis att vålla avsevärda problem. Helt oacceptabel framför allt från regionalpolitisk synpunkt är enligt min mening den omfördelning som förslaget medför från glesbygder i övre Norrland till södra Sverige. Norrbottens län kommer exempelvis att förlora en betydande del av nu utgående avgiftsmedel. De motsvarande höjningar som förslaget skall medföra kan inte heller tas ut förrän nuvarande avgiftsbeslut förlorat sin rättskraft. Enligt min mening kan det dessutom ifrågasättas om man ens därefter verkligen kan genomföra så kraftiga höjningar som förslaget innebär i vissa fall. För Vänern och Göta älv skulle enligt utredningens beräkning avgifterna höjas från 38 000 kronor till 661 000 kronor. En övergång till utredningens förslag kräver en omräkning av samtliga regleringsavgifter för vattendraget så snart någon avgiftsfråga aktualiseras. Omräkningen måste bli komplicerad särskilt som eventuella höjningar inte får tas ut under löpande avgiftsperiod. Jag är på grund av det anförda inte beredd att föreslå att utredningens förslag till bygdeavgift genomförs. Det är enligt min mening inte heller meningsfullt att införa den föreslagna bygdeavgiften endast för nytillkommande företag.

I denna situation uppkommer då frågan om nuvarande bestämmelser om regleringsavgift behöver ändras på något annat sätt än utredningen föreslagit. Enligt min mening bör som ett alternativ övervägas att i en ny VL införa en enda avgiftstyp som omfattar alla företag enligt VL av någorlunda storlek. Denna avgift bör fastställas genom en skälighetsprövning. Även nuvarande beräkningsgrunder innehåller starka inslag av skälighetsbedömning. I avbidan på en sådan reform anser jag att nuvarande bestämmelser om regleringsavgift kan kvarstå i huvudsak oförändrade. Förslag om utredning av frågan torde senare få anmälas för Kungl. Maj:t.

Jag anser det dock befogat med en försiktig höjning av avgiftslatitu-

den så att den penningvärdeförändring som skett sedan år 1959 blir beaktad vid en framtida omprövning av enskilda avgiftsbeslut. Jag förordar en höjning från nuvarande tre resp. åtta kronor till fyra resp. 12 kronor för varje turbinhästkraft. Dessutom anser jag att den nuvarande exemplifieringen av bygdeändamålen bör upphävas och ersättas av en formulering att avgifterna skall användas för allmänna ändamål i den bygd, som berörs av företaget. Någon ändring av bygdebegreppet sker alltså inte.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län föreslår en särskild avgift för att tillgodose behovet av pengar till återställningsåtgärder i våra vattendrag, när kraftverk och regleringsanläggningar definitivt tas ur drift. Ansvar för sådana åtgärder åvilar givetvis i första hand kraftintressenterna men problem kan enligt min mening uppkomma när dessa inte förmår fullgöra sina skyldigheter. Jag anser det visserligen inte lämpligt med en särskild avgift för detta ändamål men vill gärna understryka att om behov av sådana åtgärder föreligger redan nu eller uppkommer senare så kan regleringsavgiftsmedel i mån av tillgång användas. Eftersom åtgärder av denna typ kan bereda önskvärda arbetstillfällen i regioner med undersysselsättning torde det också vara möjligt att få statsbidrag.

På grund av vad jag nu anfört finner jag inte skäl att närmare gå in på utredningens förslag till ändring av bestämmelserna om allmän fiskeavgift, som i huvudsak innebär en anpassning till förslaget om bygdeavgift. Utredningen föreslår att avgiftsnivån anpassas till de förändringar i penningvärdet som inträffat sedan 1954. Konsumentprisindex har i stort sett fördubblats under denna tid. Utredningens förslag till minskning av avgiftsenheterna, vilket medför en höjning av avgifterna, är inte användbart, eftersom det hänför sig till de föreslagna beräkningsgrunderna som inte bör genomföras. Jag förordar i stället en fördubbling av maximibeloppen i gällande avgiftslatituder.

Utredningens förslag att upphäva möjligheten att döma ut särskild fiskeavgift med stöd av 2 kap. 8 § innebär att denna avgiftsform förs in under 2 kap. 10 §. Ett ställningstagande till utredningens förslag i denna del bör anstå.

Som utredningen föreslagit bör den särskilda fiskeavgiften för flottledsföretag enligt 6 kap. 9 § kvarstå tills vidare:

Utredningen föreslår att domstolsavgiften enligt 11 kap. 95 § avskaffas. Statsverkets inkomster av vattendomstolsavgifterna har varit 600 000 kronor under budgetåret 1971/72 och 900 000 kronor under budgetåret 1972/73. Även om principiella skäl kan anföras för utredningens förslag anser jag att ett ställningstagande i denna fråga bör anstå i avbidan på förslaget till en ny VL.

7 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

- 1) lag om ändring i vattenlagen (1918: 523),
- 2) lag om ändring i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled,
- 3) lag om ändring i lagen (1962: 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.

Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

8 Specialmotivering

8.1 Förslaget till lag om ändring i vattenlagen

Bestämmelserna om ersättning i 9 kap. får helt ny lydelse. Kapitlet delas upp i två avdelningar med rubrikerna "Om ersättningskyldighet" samt "Om betalning av ersättning och om tillträde m. m." De nuvarande bestämmelserna i 9 kap. om ersättning genom kraftöverföring upphävs. I stället föreslås nya bestämmelser om andelskraft, som tas in i 2 kap. 6 och 7 §§. Bestämmelserna om ersättningsvatten upphävs också och ersätts av en bestämmelse med allmän giltighet om skadeförebyggande åtgärder i 9 kap. 1 § andra stycket.

Av övriga bestämmelser i nuvarande 9 kap. som inte får någon motsvarighet i förslaget kan nämnas 9 kap. 8 § om ersättning för ideell skada, 9 kap. 48 § om ersättning med femtio procents förhöjning, 9 kap. 73 § om rätt för fordringsägare att påkalla omprövning av ersättningsbelopp och 9 kap. 74 § om återlösningsrätt (se avsnitten 6.2.2 och 6.2.7).

1 kap. 4 §

I paragrafen görs endast den ändringen att hänvisningen i första stycket till 2 kap. 7 § tas bort. Detta lagrum, som nu innehåller bestämmelser om tillgodogörande av vattenkraft i samfällt strömfall, kommer i fortsättningen i stället att handla om andelskraft.

2 kap. 3 §

I paragrafen görs endast den ändringen att hänvisningen i sista stycket till bestämmelserna i 2 kap. 5—7 §§ om tillgodogörande av annans vattenkraft ändras att avse endast 2 kap. 5 §, som nu föreslås uttömmande reglera denna fråga.

2 kap. 5 §

I paragrafen ges bestämmelser om rätt att ta i anspråk annan tillhörig vattenkraft. Eftersom nuvarande bestämmelser i 2 kap. 6 och 7 §§

föreslås upphävda kommer frågan om tvångsrätt att avgöras endast enligt förevarande paragraf.

Paragrafens första stycke har utformats i enlighet med vad jag redovisat i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.3.1). Tillhör en fallsträcka olika ägare, får en av dem tillgodogöra sig vattenkraften i hela sträckan, om han på grund av äganderätt eller annan rättighet som gäller mot envar och inte är begränsad till tiden råder över mer än hälften av kraften. Hänsyn skall tas till den kraft som svarar mot andel i samfällighet som avses i 1 kap. 3 § fastighetsbildningslagen.

Första stycket är tillämpligt på hela den för utbyggnad avsedda fallsträckan vare sig den består av ett eller flera fall och oavsett om den helt eller delvis är samfällig egendom. Det följer enligt min mening av de faktiska förhållandena att majoriteten i kraft skall beräknas på grundval av vattenmängd och naturlig fallhöjd. Den nuvarande förutsättningen för tvångsrätt att det gemensamma tillgodogörandet skall innebära väsentlig ekonomisk eller teknisk fördel anser jag vara överflödigt. Alternativet, nämligen en separat utbyggnad av olika falldelar, torde sakna aktualitet i dagens läge. Dessutom inrymmer de allmänna tillåtlighetsreglerna tillräckliga korrektiv mot olämplig kraftexploatering.

Utredningen behandlar utförligt frågan om utbyggnadsvitsord vid överledning av vatten från ett vattendrag till ett annat. Flera sådana projekt av stor omfattning har aktualiserats under senare tid. För rätt till vattenreglering krävs inte utbyggnadsvitsord utan tvångsrätten är ett utflöde av föfoganderätten till den för regleringsvinstens tillgodogörande nödvändiga fallhöjden. Vid överledning för kraftändamål skall dock enligt NJA 1953 s. 535 företaget betraktas som en form av tillgodogörande av annans vattenkraft på vilket 2 kap. 5 § skall tillämpas. Utredningen diskuterar olika möjliga lösningar i de mera komplicerade utbyggnadssituationer som förekommer numera. Utredningen konstaterar att det är förenat med vissa svårigheter att tillskapa ett nytt system för beräkning av utbyggnadsvitsord som kan tänkas fungera i alla förekommande överledningssituationer. Med hänsyn till att vattenkraftens utbyggnad gått in i ett slutskede anser utredningen det också opåkallat att föreslå några mera ingripande förändringar i rättsläget. Enligt utredningen är det tillräckligt att visst sammanlagt fallhöjdsinnehav dokumenteras beträffande de vattendrag vilkas gemensamma tillgodogörande är en nödvändig förutsättning för ett kraftverks tillkomst. Huruvida så är fallet torde enligt utredningen i allmänhet kunna bedömas utan större svårighet. Med en nyanläggning bör jämföras bl. a. den situationen att man i ett befintligt kraftverk måste installera ett nytt aggregat för att kunna tillgodogöra överlett vatten. Om kraftverkets tillkomst är oberoende av överledningen bör denna enligt utredningen i stället ses som ett fullständigande av anläggningen, liknande det som sker genom vattenreglering och särskilt vitsord behövs

då inte. Detta torde vara det normala fallet vid överledning till förmån för utbyggda kraftverk men kan också komma i fråga vid utbyggnad av kraftverk. Avgörande är bl. a. kraftverkets självständiga ekonomi, vattendragens inbördes storlek och vattendragens geografiska och faktiska samband. Utredningen gör i exemplifierande syfte en genomgång av den föreslagna bestämmelsens tillämpning vid olika projekt av överledningskaraktär (se utredningens betänkande s. 147—149).

VASO anser det särskilt tillfredsställande, att en entydig lagbestämelse tillskapas i fråga om överledningar. Jämtbygdens tingsrätt anser, att utredningens exemplifiering är av stort värde i dessa ofta komplicerade situationer. Kammarkollegiet ställer sig något tveksamt till förslaget. Vattenöverdomstolen ifrågasätter behovet och lämpligheten av den föreslagna regeln och anser att det inte innebär några olägenheter att även i fortsättningen låta frågan lösas i praxis.

Jag anser det ofrånkomligt att nu taga ställning i denna komplicerade fråga och finner, att utredningens förslag utgör en lämplig lösning. I andra stycket av förevarande paragraf föreskrivs alltså att bestämmelserna om utbyggnadsvitsord i första stycket skall äga motsvarande tillämpning, när någon vill i en kraftanläggning tillgodogöra sig vattenkraft i fallsträckor som ingår i olika vattensystem, om det gemensamma tillgodogörandet är en förutsättning för anläggningens tillkomst. I den mån byggande i vatten inte innebär att annans strömfall tillgodogörs skall åtgärden bedömas enligt de allmänna reglerna i 2 kap. 3 §.

2 kap. 6 §

Denna paragraf innehåller f. n. vissa bestämmelser om tillgodogörande av annans vattenkraft. Dessa bestämmelser föreslås upphäva (se avsnitt 6.3.1). I stället upptas i paragrafen de grundläggande bestämmelserna om det nya institutet andelskraft, som jag har behandlat i den allmänna motiveringen (se avsnitt 6.2.3 och 6.3.2).

I första stycket regleras förutsättningarna för beslut om andelskraft. Rätt till andelskraft kan tillerkännas den vars vattenkraft tas i anspråk med stöd av 2 kap. 5 §. Det bör emellertid inte krävas att tvångsrätten enligt nämnda lagrum verkligen utövas. I hittillsvarande rättspraxis har domstolarna avvisat yrkande om fastställelse av leverans av ersättningskraft varom avtal träffats vid förvärvet av vattenrätterna (NJA 1960 s. 488). I förevarande paragraf utsägs därför att rätt till andelskraft kan tillerkännas även den vars vattenkraft på grund av överenskommelse skall tillgodogöras av annan. Rätt till andelskraft skall kunna tillerkännas den vars strömfall tas i anspråk med stöd av den speciella bestämmelsen i 1 kap. 14 §, om ersättning för ianspråktagandet inte redan bestämts (jfr nuvarande 9 kap. 13 § andra stycket), samt den som är berättigad till ersättning för vattenkraft i den speciella situation som an-

ges i 2 kap. 23 § (jfr nuvarande 9 kap. 13 § första stycket in fine). En bestämmelse härom har tagits in i första stycket av förevarande paragraf. Jag vill erinra om vad jag i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.3.2) anfört om att mottagare av andelskraft resp. ersättningskraft kan vara berättigade till andelskraft, när en äldre anläggning kommer att ingå i en ny större anläggning. Detta följer av huvudregeln i första stycket.

Som ett ytterligare krav för rätt till andelskraft har i första stycket angivits att rätten till vattenkraften är sådan som avses i 2 kap. 5 § första stycket. Jag har i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.3.1) behandlat frågan vilka rättigheter som får beaktas för utbyggnadsvitsord. Rättigheten måste alltså gälla mot envar och får inte vara begränsad till tiden. Kravet bör i fråga om den vars strömfall tagits i anspråk enligt 1 kap. 14 § ges den innebörden att den exproprierade rätten kan åberopas till stöd för andelskraft bara i den mån den före expropriationen varit av beskaffenhet som jag nu angivit.

I första stycket anges också den centrala förutsättningen för andelskraft, nämligen att betydelsekravet är uppfyllt, samt att andelskraften innebär rätt till andel i kraftproduktionen och skyldighet att bidra till kostnaderna för kraftanläggningens utförande, drift och underhåll, allt i förhållande till andelen i vattenkraft.

I andra och tredje styckena av förevarande paragraf anges att skyldigheten att tillhandahålla andelskraft resp. rättigheten till andelskraften skall vara förenade med viss fastighet.

Vattendomstolen skall även om parterna är överens pröva att förutsättningarna för andelskraft är uppfyllda. Vattendomstolen måste också ange fastighet som avses i andra resp. tredje stycket. I övrigt råder avtalsfrihet. Om parterna inte kan komma överens om de närmare villkoren för tillhandahållande av andelskraft eller om kostnadsbidrag, skall vattendomstolen meddela bestämmelser härom efter anmälan av någon av parterna. En bestämmelse av detta innehåll har tagits in i fjärde stycket av förevarande paragraf. Sådan anmälan måste givetvis göras medan ansökningsmålet ännu pågår vid vattendomstolen.

Femte stycket innehåller bestämmelser rörande omprövning av redan fastställd rätt till andelskraft och om de närmare förutsättningarna för sådan omprövning. Bestämmelserna skall kunna tillämpas både när någon av parterna önskar jämkning i villkoren och då fråga är om avlösning av rätten till andelskraft. Parterna kan avtala om ändrade villkor men för avlösning av rätten till andelskraft krävs beslut av vattendomstolen. Som förutsättning för omprövning anges att den begärda ändringen i rättsförhållandet mellan parterna skall innebära väsentlig fördel för någon av dem utan att medföra betydande olägenhet för motparten. Dessa krav för omprövning är något strängare än de som enligt övergångsbestämmelserna föreslås gälla, när någon påkallar avlös-

ning av rätt till ersättningskraft. Sådan avlösning förutsätter endast att motparten till den som påkallat avlösningen inte genom denna utsätts för betydande olägenhet. Bakom skillnaden ligger uppfattningen att en utrensning av rättigheter som är meningslösa eller svåradministrerade inte bör försvåras i onödan, medan några motsvarande situationer inte skall behöva uppkomma som en följd av de föreslagna reglerna om andelskraft. Talan om omprövning avser endast rättsförhållandet mellan kraftstationens ägare och andelskraftens mottagare och bör därför handläggas som stämningssmål (se 11 kap. 17 § punkt 22 i förslaget). Vid avlösning av rättighet till andelskraft mot ersättning i pengar skall bestämmelserna i 9 kap. äga motsvarande tillämpning. Ersättningen kommer alltså i allmänhet att nedsättas hos länsstyrelsen.

2 kap. 7 §

Denna paragraf innehåller f. n. vissa bestämmelser om tillgodogörande av vattenkraft i samfällt strömfall. Dessa bestämmelser föreslås upphäva (se avsnitt 6.3.1). I stället upptas i paragrafen vissa kompletterande bestämmelser om andelskraft.

Enligt 2 kap. 6 § tredje stycket skall rättighet till andelskraft vara förenad med den fastighet, till vilken vattenkraften hört eller rättigheten överflyttats i laga ordning. I första stycket av förevarande paragraf ges bestämmelser om överflyttning av rättighet till andelskraft (jfr nuvarande 9 kap. 17 § andra stycket). Endast vattendomstolen kan besluta om sådan överflyttning. Förutsättning för överflyttning är att den kan ske utan förfång för borgenär med panträtt eller annan rättsägare. I praktiken krävs alltså godkännande av dessa. Rätt till ersättningskraft kan endast överflyttas till fastighet i närheten av det strömfall, varifrån vattenkraften gått förlorad, eller av det, varifrån ersättning lämnas. Dessa restriktioner behöver enligt min mening inte upprätthållas i fråga om andelskraft. Det är nämligen mottagaren av andelskraft som svarar för överföring av kraften. Att rättigheten till andelskraft flyttas över till en annan fastighet kommer inte att medföra någon ändring av leveranspunkten eller av kraftverksägarens skyldigheter. Jag anser det däremot lämpligt att ange att överflyttning endast får ske till annan fastighet som tillhör samme ägare. Härigenom kommer betydelsekravet att kunna upprätthållas även vid överflyttning.

Frågan om överflyttning skall liksom f. n. prövas efter ansökan (se 11 kap. 17 § punkt 21 i förslaget). Detta innebär bl. a. att kungörelse kommer att utfärdas. Särskilda bestämmelser om innehållet i ansökan ges i 11 kap. 27 § 5 mom.

Enligt nuvarande 9 kap. 17 § tredje stycket får vid ägostyckning av fastighet, med vilken rättighet till ersättningskraft är förenad, rättigheten i sin helhet tilläggas viss eller vissa lotter. Enligt äldre fastighetsbildningslagstiftning skulle annars varje lott ha tilldelats sin andel i rät-

tigheten. Någon motsvarighet till denna bestämmelse fordras enligt min mening inte i fråga om andelskraft. Frågan om verkan av fastighetsbildning regleras nämligen uttömmande i 2 kap. 5 §, 10 kap. 4 § och 11 kap. 5 § fastighetsbildningslagen och den nuvarande bestämmelsen i VL följer direkt av 10 kap. 4 § fastighetsbildningslagen.

Utän iakttagande av föreskrifterna i första stycket i förevarande paragraf får andelskraft inte definitivt avhändas den fastighet till vilken den är knuten. För att fastighetsägaren inte skall vara betagen varje möjlighet att annorledes än för eget bruk förfoga över kraften får han enligt andra stycket av förevarande paragraf upplåta större eller mindre del av kraftbeloppet till annan på viss tid. För att förhindra att en sådan upplåtelse skall få samma verkan som en definitiv avyttring stadgas vidare att avtalet inte är bindande längre tid än femtio år från det avtalet slöts eller under nyttjanderättshavarens livstid (jfr nuvarande 9 kap. 18 § VL samt 7 kap. 5 § första stycket jordabalken).

2 kap. 10 § 1 mom.

Detta lagrum innehåller bestämmelser om den allmänna fiskeavgiften. Jag har i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.4) angivit varför jag inte finner skäl att närmare gå in på utredningens förslag till ändring av dessa bestämmelser. I andra stycket av förevarande lagrum har endast gjorts den ändringen att maximibeloppen i gällande avgiftslatituder fördubblats.

2 kap. 18 §

Denna paragraf, som innehåller bestämmelser om ledningsdragning m. m. vid ersättningskraft, föreslås upphävd (jfr prop. 1972: 109 s. 332).

2 kap. 19 §

Paragrafen innehåller vissa bestämmelser för det fallet att annan tillhörig byggnad i vatten måste utrivs eller ändras. I första stycket ändras nuvarande hänvisning till 2 kap. 5—7 §§ till att endast avse 2 kap. 5 §. Dessutom görs ett tillägg av innehåll att vattendomstolen, om ägaren av den gamla byggnaden själv vill utföra arbetet, kan meddela bestämmelser som säkerställer att ersättningen för arbetet används på föreskrivet sätt. Sistnämnda bestämmelse utgör i förslaget enda motsvarigheten till nuvarande 9 kap. 56 § andra punkten.

2 kap. 22 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om rättsverkningarna av ett beslut om tillstånd till byggnad i vatten. I första stycket anges uttryckligen att rättskraften inskränks av vad som i 2, 4 och 9 kap. finns stadgat angående förnyad prövning i vissa fall. I fråga om nuvarande 9 kap. torde avses 23, 25, 29—31, 44, 65, 66, 73 och 74 §§. De åsyftade

bestämmelserna erhåller inte någon motsvarighet i det nya 9 kap. och hänvisningen till 9 kap. har därför tagits bort.

2 kap. 50 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om rättsverkningarna av ett beslut om tillstånd till grundvattentäkt och motsvarar 2 kap. 22 §. Hänvisningen till 9 kap. har tagits bort av skäl som angivits vid detta lagrum.

2 kap. 59 §

Enligt paragrafens första stycke åligger det ägare av grundvattentäkt att underhålla anläggningen så att fara för allmän eller enskild rätt förebyggs. Vill ägaren ta anläggningen ur bruk är han enligt andra stycket berättigad till det. Om vattendomstolen enligt nuvarande 9 kap. 46 § har ålagt honom att tillhandahålla vatten, måste emellertid domstolen pröva under vilka villkor vattentäkten får tas ur bruk.

Bestämmelserna om ersättningsvatten i 9 kap. 46 § föreslås upphäva men det blir möjligt att som skadeförebyggande åtgärd ålägga skyldighet för vattentäktens ägare att tillhandahålla vatten. Med hänsyn härtill bör anläggningen inte utan vidare få tas ur bruk. Bestämmelsen i andra stycket har därför formulerats om så att vattendomstolens tillstånd måste inhämtas om nedläggningen kan medföra fara för allmän eller enskild rätt. Bestämmelsen omfattar även andra intressen än sådana som erhållit rätt till vattenleverans. Ur ordningssynpunkt är det lämpligt att vattendomstolen kan upphäva eventuellt meddelade skyddsbestämmelser.

4 kap. 1—4 §§

Dessa paragrafer, som innehåller bestämmelser om bygdekraft, föreslås upphäva på skäl som jag redovisat i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.3.4).

4 kap. 5 §

I denna och följande paragrafer ges bestämmelser om nyprövning. I fråga om förutsättningarna för nyprövning hänvisas i första stycket av förevarande paragraf till 4 kap. 1 §. Eftersom denna paragraf föreslås upphävd, måste förutsättningarna nu anges direkt i 5 §. I förevarande sammanhang åsyftar jag endast en formell ändring och tar alltså inte saklig ställning till förutsättningarna för nyprövning. Den frågan får övervägas under vattenlagsutredningens fortsatta arbete. På grund av det anförda har i första stycket som förutsättning för nyprövning angivits dels att den vattenkraft som kan vid oreglerat lågvatten uttagas vid byggnaden uppgår till minst 500 turbinhästkrafter dels att vattenkraften inte inom tio år före det vattendomstolens med-

givande lämnas till byggnaden varit utnyttjad vid byggnad som tillkommit enligt äldre lag.

4 kap. 6 § 1 mom.

Vid nyprövning är byggnadens ägare under vissa förutsättningar berättigad till ersättning av statsmedel. Enligt andra stycket skall vid beräkning av värdet på vattenkraften avdrag ske bl. a. för utgående ersättning medelst kraftöverföring. I paragrafen görs endast den ändringen att orden "ersättning medelst kraftöverföring" ersätts av "andelskraft".

4 kap. 7 §

I denna paragraf regleras den rätt till gottgörelse av statsmedel som mottagare av ersättningskraft har vid nyprövning. Paragrafen ändras att i stället avse mottagare av andelskraft. Någon saklig ändring sker inte. Av en särskild övergångsbestämmelse för redan meddelade beslut om ersättningskraft framgår att förevarande paragraf alltjämt kommer att avse även mottagare av ersättningskraft.

4 kap. 8 §

Enligt denna paragraf kan nyprövning under vissa förutsättningar ske av beslut som meddelats före VL:s ikraftträdande. I fråga om dessa förutsättningar hänvisas i första stycket till 4 kap. 2 § och i andra stycket till 4 kap. 3 §. Eftersom dessa paragrafer föreslås upphävida, måste förutsättningarna anges direkt i förevarande paragraf. Någon saklig ändring sker inte.

4 kap. 9 §

I denna paragraf, som innehåller bestämmelser om kronans lösningsrätt, görs endast den formella ändringen att en hänvisning i första stycket till 4 kap. 1 § ändras till 4 kap. 5 §.

4 kap. 12 §

Enligt denna paragraf omfattar kronans lösningsrätt under vissa förutsättningar även rätt till ersättningskraft. Paragrafen ändras att i stället avse andelskraft. Någon saklig ändring sker inte. Av en särskild övergångsbestämmelse för redan meddelade beslut om ersättningskraft framgår att paragrafen alltjämt kommer att avse även ersättningskraft.

4 kap. 14 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om regleringsavgift. På skäl som jag redovisat i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.4) anser jag att utredningens förslag till bygdeavgift inte bör genomföras och att nuvarande bestämmelser om regleringsavgift kan kvarstå oförändrade

i avbidan på en ny VL. På grund härav görs i paragrafen endast den ändringen att avgiftslatituden i tredje stycket höjs från tre resp. åtta kronor till fyra resp. tolv kronor.

4 kap. 15 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om användningen av influtna regleringsavgifter. På sätt jag angivit i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.4) görs i paragrafen endast den ändringen att den nuvarande exemplifieringen av bygdeändamål tas bort.

5 kap. 5 §

Denna paragraf innehåller en hänvisning i fråga om allmän farled till vissa angivna paragrafer. 2 kap. 18 § föreslås upphävd och skall därför utgå ur denna uppräknig.

6 kap. 8 §

I denna paragraf, som handlar om allmän flottled, görs motsvarande ändring som i 5 kap. 5 §. Jag vill erinra om att anledningen till att hänvisningen till 2 kap. 8 § här endast avser första stycket är att redan enligt 6 kap. finns viss omprövningsrätt (se prop. 1954: 23 s. 76).

7 kap. 42 §

Denna paragraf innehåller endast att 2 kap. 18 § skall gälla även vid ersättningskraft som grundas på skada av vattenavledningsföretag. Eftersom 2 kap. 18 § föreslås upphävd skall även förevarande paragraf upphävas.

7 kap. 54 §

Enligt denna paragraf är delägare i invallningsföretag som inte är sökande till företaget berättigad att påfordra att all hans mark som ingår i samfälligheten skall lösas in för företagets räkning. I fråga om ersättningsberäkningen hänvisas till 9 kap. 49 §. Enligt 9 kap. 49 § andra stycket skall ersättningen bestämmas till markens värde i dess skick efter företagets fullbordande efter avdrag för det belopp, vartill båtnaden för marken genom invallningen uppskattats i laga ordning. Vidare gäller att bidrag som markens ägare erlagt till företaget skall gottgöras honom med skäligen ränta från den dag då bidraget utgavs. Har markens ägare vunnit avkastning utöver den som varit att påräkna i markens skick före invallningen, har delägarna i invallningsföretaget rätt till skäligen gottgörelse för ökningen. Skall mark som inte ingår i samfälligheten dessutom lösas såsom onyttig för ägaren skall ersättning för sådan mark bestämmas till fulla värdet.

Enligt utredningen bygger de nu berörda bestämmelserna i 9 kap. på samma tankegångar som ligger bakom förhöjningsregeln i nuvarande 9 kap. 48 §. Enligt utredningen saknas anledning att för detta speciella

och i praktiken betydelselösa fall behålla en för ersättningstagaren särskilt förmånlig reglering och utredningen föreslår alltså att ersättningen skall bestämmas enligt de nya reglerna i 9 kap.

Jag kan i denna fråga inte ansluta mig till utredningens förslag. Bestämmelserna i 9 kap. 49 § andra stycket avser att reglera ersättningen för en delägare som inte vill deltaga i invallningsföretaget. Han skall befrias från sin bidragsskyldighet men skall då givetvis inte heller tillgodoräknas företagets båtnad. Detta resultat uppnås inte vid en tillämpning av de allmänna reglerna i 9 kap. som inte heller avser en ersättningssituation av förevarande slag. Jag anser det alltså nödvändigt att behålla de nuvarande bestämmelserna i 9 kap. 49 § andra stycket. De har emellertid förts över till förevarande paragraf, där de ersätter det nuvarande fjärde stycket.

7 kap. 56 § och 8 kap. 34 §

På skäl som jag redovisat vid 2 kap. 22 § har hänvisningarna till 9 kap. tagits bort.

9 kap. 1 §

Första stycket i förevarande paragraf motsvarar nuvarande 9 kap. 1 § första stycket och innehåller den grundläggande regeln beträffande ersättningsskyldighet enligt 9 kap. I andra stycket ges bestämmelser om skadeförebyggande åtgärder, som innebär ett lagfästande av gällande praxis på detta område.

Att ersättning betalas kommer liksom f. n. att utgöra ett med vissa undantag försett generellt villkor för sådana företag i vatten som medför ekonomiskt intrång i enskild rätt. Under vilka förutsättningar sådant intrång kan tillåtas anges i ett stort antal paragrafer i 1—8 kap. Bestämmelserna om ersättningsskyldighet inleds därför med ett sammanfattande stadgande där den generella ersättningsskyldigheten slås fast. Bestämmelsen har fått en mera allmän utformning än den nuvarande men någon saklig ändring åsyftas inte. Ett olagligt ingrepp i ett vattenområde, t. ex. olaga dämning, är givetvis skadestandsgrundande men ersättningen bestäms inte enligt 9 kap. VL utan enligt skadeståndslagen (1972: 207).

Enligt nuvarande lydelse skall reglerna i 9 kap. tillämpas, om annat inte följer av särskilda bestämmelser i 1, 2, 5 eller 6 kap. Detta undantag avser främst bestämmelserna om kungsådra som innebär att den som råder över vatten kan vara skyldig att utan ersättning avstå vatten till förmån för allmänna intressen. I första stycket har därför gjorts en erinran om att ersättningsskyldigheten inte gäller om förlust eller skada enligt särskild bestämmelse skall tålas utan ersättning.

I samband med en så genomgripande reform av de allmänna ersättningsreglerna som nu föreslås kan det vara befogat att söka klarlägga

vad reformen kan innebära i fråga om ersättningsskyldighetens omfattning såvitt denna bestäms av skadebegrepp och sakägarkrets. VL:s ersättningsregler måste i dessa hänseenden kompletteras med allmänna civilrättsliga grundsatser, framför allt på den utomobligatoriska skadeståndsrättens område.

Vad först gäller skadebegreppet anses detta i utomobligatoriska sammanhang vanligen utgöra den ekonomiska förlust som den skadelidande har tillfogats genom den skadevällande åtgärden. Skadan skall stå i naturligt orsakssammanhang med åtgärden. Förlusten skall kunna hänföras till en sak till vilken den skadelidande har rätt (sakskada) eller till den skadelidandes person (personskada). Presumtionen anses vara emot att andra slag av skador är ersättningsgilla och tillfogande av sådana skador anses i brist på stöd för motsatsen inte medföra skadeståndsskyldighet för skadevällaren. Här avses dels s. k. allmän förmögenhetskada, dvs. skada på en persons förmögenhetsställning eller förvärvsverksamhet i allmänhet, dels skada på andra obligatoriska, ekonomiska rättigheter än sådana som avser en bestämd sak och dels ideell skada.

Nuvarande 9 kap. 2—6 §§ avser ekonomiska skador på fast eller lös egendom, dvs. typiska sakskador. Det torde ligga i sakens natur att de vattenrättsliga ersättningsreglerna inte omfattar personskador. Allmän förmögenhetskada är f. n. ersättningsgill enligt 9 kap. 7 § och 9 kap. 8 § öppnar möjlighet att döma ut ersättning för ideell skada. Intrång i obligatoriska rättigheter är inte ersättningsgillt enligt 9 kap. VL. De nya bestämmelserna innebär i fråga om skadebegreppet ingen annan ändring än att ideella skador i fortsättningen lämnas utanför. Som framhållits i den allmänna motiveringen kommer VL:s skadebegrepp härigenom att sammanfalla med ExL:s (se avsnitt 6.2.2).

Beträffande sakägarkretsen anses inom den allmänna skadeståndsläran rätt till skadestånd i princip bara tillkomma den som omedelbart drabbas av skada. Vid sakskada innebär detta att ersättningsskyldigheten begränsas till den som är ägare till eller på annat sätt har sakrätt till den skadade egendomen. Kravet på sakrätt har ansetts böra förstås så att sakrättsligt skydd inte är nödvändigt i det enskilda fallet, om rättigheten enligt sin beskaffenhet i princip kan beredas sådant skydd.

Som sakägare enligt VL betraktas i enlighet med det anförda först och främst ägare till sakskadad fastighet och nuvarande bestämmelser i 9 kap. 2—6 §§ behandlar liksom motsvarande regler i förslaget fastighetsägarens rätt till ersättning. I vilken utsträckning ersättning enligt VL kan utgå till innehavare av olika rättigheter som belastar en sakskadad fastighet framgår delvis av lagens bestämmelser. Sålunda kan enligt gällande rätt med stöd av 9 kap. 7 § ersättning utdömas till rättighetshavare och enligt 9 kap. 52 och 53 §§ skall ersättning bestämmas särskilt för ägaren till en fastighet och för innehavaren av sådan särskild rätt till fastigheten som består i nyttjanderätt, servitut eller rätt

till elektrisk kraft. De nämnda lagrummen motsvaras i förslaget av 9 kap. 9 § och förslaget innebär inte heller i denna del någon ändring i gällande rätt. VL:s sakägarbegrepp torde så långt överensstämma med vad som anses gälla enligt ExL (se prop. 1972: 109 s. 186).

I vattenrättslig praxis har emellertid ersättningsskyldigheten fått en betydligt mera vidsträckt omfattning än som framgått av det hittills anförda (se SOU 1966: 65 s. 435—449). Särskilt när det gäller nyttjande- eller servitutsrätt till tvätt- eller båtplats har ersättningsgillt intrång ansetts uppkomma, även om rättigheten såvitt visats grundas bara på muntlig upplåtelse eller tyst medgivande. I fråga om intrång i rätt till båtfart och virkesutdrivning visar praxis en tydlig tendens att tunna ut eller t. o. m. överge kravet på sakrättslig anknytning till det vattenområde som berörs av ingreppet (NJA 1958 s. 215 och 1965 s. 182). Man har i sammanhanget talat om intrång i kvalificerad allemansrätt. Rättsläget har sammanfattats så att sakägare är — förutom fastighetsägaren — innehavare av skriftligen eller muntligen upplåten särskild rätt till fast egendom som direkt skadas av företaget eller eljest lider intrång i något för fastigheten väsentligt intresse med anknytning till det vattendrag som byggs ut (se SOU 1966: 65 s. 449 och prop. 1969: 28 s. 375). I rättspraxis synes man dock hittills inte vara beredd att som ersättningsgillt godta varje intrång i ett kvalificerat intresse med anknytning till det berörda vattenområdet (se NJA 1971 s. 8). Det torde också stå klart att intrång i form av minskat skönhetsvärde utan samband med sakskada på fastighet inte omfattas av VL:s ersättningsregler utan är att bedöma enligt allmänna grannelagsrättsliga grundsatsar (se NJA 1960 s. 726 och 1965 s. 359).

Utredningen tar upp frågan om vad som för framtiden bör gälla i fråga om intrång i kvalificerad allemansrätt (jfr SOU 1969: 50 s. 68). Utredningen kan emellertid inte komma till annat resultat än att det i varje särskilt fall får avgöras huruvida ersättningsgill skada kan anses uppkomma genom intrång i rättigheter av mera obestämbart slag. Det har enligt utredningen ifrågasatts om inte konsekvenserna av nuvarande praxis bör bli att man i stället för att vattna ur den rättsliga anknytningen vidgar själva skadebegreppet utöver gränsen för de egentliga sakskadorna. Ersättning för allmän förmögenhetsskada skulle i enlighet härmed i princip kunna utgå utan samband med sakskada på fastigheten, låt vara att ersättningsskyldigheten i olika hänseenden begränsas av allmänna skadeståndsrättsliga grundsatsar. En sådan tillämpning av nuvarande bestämmelser kan visserligen ha stöd i utformningen av 9 kap. 7 § (Holmbäck i Festskrift för Hult s. 254). Enligt utredningen är det mera tveksamt om sådant stöd kan hämtas i VL:s förarbeten. Med den utformning av VL:s ersättningsregler som nu förslås synes det i varje fall vara avgörande huruvida ExL medger ett motsvarande tillvägagångssätt och såvitt utredningen kan finna är detta inte förhållandet.

Man bör enligt utredningen därför för VL:s del alltjämt hålla fast vid att ersättning för allmän förmögenhetsskada förutsätter direkt ingrepp på fastighet. Vad angår innebörden av begreppet särskild rätt anser utredningen att anpassningen till ExL:s ersättningsregler närmast talar för en mera återhållsam rättstillämpning än tidigare.

Jämtbygdens tingsrätt finner inte anledning till erinran mot utredningens synpunkter. Kammarkollegiet framhåller att den från ersättningstagarens synpunkt liberala tillämpningen på denna punkt i de enskilda fallen torde ha berott på speciella glesbygdsförhållanden och att ersättningsgivarsidan inte har haft något att erinra mot nuvarande praxis. Vattenöverdomstolen ansluter sig inte till utredningens uppfattning att nuvarande praxis bör brytas och anser att det inte bör göras några uttalanden som inskränker domstolarnas handlingsfrihet.

Jag intar följande ståndpunkt i denna fråga. Som vattenöverdomstolen anför har nuvarande rättstillämpning, som utvecklats under lång tid, uppenbarligen sin grund i ett starkt behov av att, för att åstadkomma en rimlig och rättvis skadereglering, i vissa lägen utvidga ersättningsmöjligheterna utöver de gränser som dras upp av allmänna skadeståndsrättsliga regler. Huruvida en fastighet skadas på grund av ändrade vattenförhållanden beror inte uteslutande på om fastigheten direkt påverkas därav. Fastigheter som ligger ett stycke ifrån ett vattendrag kan vara lika beroende av att utnyttja vattendraget och skadas i lika hög grad av ändrade vattenförhållanden som fastigheter i direkt anslutning till vattendraget. Den i praxis företagna måttfulla utvidgningen av sakägarkretsen är enligt min mening väl motiverad och överensstämmer med nyare tendenser inom skadeståndsrätten (se NJA 1966 s. 210) och med de ersättningsprinciper som gäller enligt miljöskyddslagen (se prop. 1969: 28 s. 375). Jag anser alltså att frågan om kretsen av ersättningsberättigade bör lösas i anslutning till gällande praxis. I överensstämmelse med vad jag anfört tidigare i liknande sammanhang bör avgränsningen av sakägarkretsen inte bestämmas i lag.

I andra stycket av förevarande paragraf regleras frågan om skadeförebyggande åtgärder i enlighet med vad jag angivit i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.2.4). Enligt min mening bör skadeförebyggande åtgärder självfallet kunna ifrågakomma vid prövning av anspråk på ersättning för oförutsedd skada. I detta sammanhang vill jag också erinra om att förvärvaren vid expropriation eller liknande tvångsförvärv enligt 5 kap. 3 § andra stycket fastighetsbildningslagen får begära sådan fastighetsreglering varigenom olägenhet av förvärvet kan undanröjas, minskas eller förebyggas. Det är inte möjligt för vattendomstolen eller synevärderna att instifta servitut i fråga om exempelvis vattenleverans men däremot anser jag det möjligt för dem att ålägga ersättningsgivaren att hos inskrivningsmyndigheten ansöka om inskrivning av servitut.

9 kap. 2 §

Denna paragraf motsvarar nuvarande 9 kap. 47 §. I anslutning till nämnda paragraf och 5 kap. 27 § ExL föreskrivs som allmän huvudregel att ersättning skall bestämmas i pengar att betalas på en gång.

Från huvudregeln om engångsersättning gäller nu vissa undantag beträffande företag för allmän flottled. Undantagen är betingade av svårigheten att i flottledsmålet alltid på förhand bedöma skadans omfattning och natur. Dessa undantagsregler får tills vidare kvarstå oförändrade.

9 kap. 3 §

Denna paragraf överensstämmer med 3 kap. 8 § ExL, som innehåller bestämmelser om utvidgning av expropriation på begäran av fastighetsägaren eller den exproprierande.

Enligt nuvarande 9 kap. 2 § första punkten, 3 § första punkten och 5 § är ersättningsgivaren skyldig att på begäran av den skadelidande lösa annan fast egendom än som utsätts för direkta ingrepp, om sådan egendom blir onyttig för ägaren eller om synnerligt men uppstår vid begagnandet. I 3 kap. 8 § första stycket ExL anges som förutsättning för utvidgning av expropriation att den återstående delen av fastigheten lider synnerligt men genom expropriationen eller det sätt på vilket den exproprierade delen används.

I första stycket av förevarande paragraf regleras fastighetsägarens rätt att påkalla inlösen. Medför företag eller åtgärd vartill tillstånd lämnats enligt VL att fastighet eller del av fastighet lider synnerligt men, skall den del som lider sådant men lösas, om ägaren begär det. Bestämmelsen bör kunna utnyttjas även vid inlämnande av strömfall enligt 1 kap. 14 §, om mark blir onyttig.

I andra stycket ges den ersättningskyldige rätt till sådan inlösen som avses i första stycket, om detta skulle medföra endast en ringa förhöjning av fastighetsägarens tillkommande ersättning och denne inte har ett beaktansvärt intresse av att behålla fastigheten eller fastighetsdelen. Bestämmelsen, som motsvarar 3 kap. 8 § andra stycket ExL, utgör en nyhet i VL.

Enligt tredje stycket skall kostnaden för skadeförebyggande åtgärd räknas in i ersättningen vid tillämpningen av andra stycket (jfr 3 kap. 8 § tredje stycket ExL).

Inlösen enligt 3 § kan aktualiseras utan att den ersättningskyldige begärt någon inlösen enligt annat lagrum. Det räcker att fastigheten tas i anspråk eller utsätts för skada till följd av tillstånd enligt VL.

9 kap. 4 §

Denna paragraf motsvarar 4 kap. 1 § ExL och innehåller de grundläggande bestämmelserna om ersättning i vattenmål. Paragrafen ersätter nuvarande 9 kap. 7 och 48—50 §§.

I enlighet med vad jag anförde i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.2.6) föreskrivs i första stycket att för fastighet som inlöses i sin helhet betalas löseskilling motsvarande fastighetens marknadsvärde. Om del av fastighet inlöses betalas intrångsersättning motsvarande den minskning i fastighetens marknadsvärde som uppkommer genom ingreppet. Motsvarande gäller också i det i vattenmål vanliga fallet att fastighet eller del av fastighet tages i anspråk eller skadas. Uppkommer i övrigt skada för ägaren genom ingreppet skall även sådan skada ersättas. Det finns alltså tre ersättningsarter, löseskilling, intrångsersättning och annan ersättning.

Andra stycket innehåller en erinran om att hänsyn skall tas till skadeförebyggande åtgärd vid bestämmande av ersättning (jfr 4 kap. 1 § andra stycket ExL). Eventuell överkompensation genom en skadeförebyggande åtgärd kan härigenom beaktas vid helhetsbedömningen av skador på fastigheten (se avsnitt 6.2.4).

Löseskilling och intrångsersättning utgör fastighetsägarens kompensation för den direkta förmögenhetsförlust som tillfogas honom genom att han tvingas avstå från fast egendom eller underkasta sig värdeminskning på denna. Ersättningen skall i första hand komma fastighetsborgenärerna till godo. Löseskilling måste alltså bestämmas så att den omfattar all berörd egendom som har karaktär av fast egendom och vari fastighetspanträtt gäller, dvs. även egendom som enligt 2 kap. jordabalken är tillbehör till den fasta egendomen. Vad jag nu anförde gäller i tillämpliga delar även intrångsersättning.

Gränsdragningen mellan löseskilling och intrångsersättning torde i allmänhet inte bereda några tillämpningssvårigheter. I vattenmål torde intrångsersättning bli den normala arten av ersättning för fastighetskada. När intrångsersättning skall bestämmas bör man inte vara strikt bunden av gällande fastighetsindelning. Jag hänvisar i denna fråga till vad jag anförde i 1971 års lagstiftningsärende angående 1917 års expropriationslag (prop. 1971: 122 s. 191, 253 och 264). Intrångsersättning omfattar bl. a. sådana skador på restfastighet som avses i nuvarande 9 kap. 2 § andra punkten, 3 § andra punkten, 4 § och 5 § andra stycket. Ersättning för fast egendom som totalskadas utan att inlösen sker bör likaså utgå som intrångsersättning.

Annan ersättning kommer liksom vid expropriation att avse ekonomiska följdskador av annat slag än fastighetsskada, dvs. allmän förmögenhetsskada. Som jag utvecklat vid 9 kap. 1 § kan annan ersättning i princip utgå blott i kombination med löseskilling eller intrångsersättning, dvs. bara i samband med sakskada på fast egendom. Även om ett ingrepp på en fastighetsdel undantagsvis inte skulle ge utslag i ändrat marknadsvärde och intrångsersättning följaktligen inte skall utgå, måste emellertid annan ersättning självfallet kunna utdömas.

Som exempel på allmän förmögenhetsskada som bör ersättas genom

annan ersättning kan nämnas att den skadelidande får kostnader för flyttning eller att en av honom bedriven rörelse måste läggas ner eller inskränkas. Hit hör också den särskilda ersättning för en fastighets värde i ägarens hand som jag behandlat i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.2.6). De i viss mån personliga skälen för sådan ersättning kan väntas föreligga t. ex. i fjällbygder där självhushållning fortfarande har ekonomisk betydelse. Även sådana omständigheter som att arbetstillfällen eller möjligheter till fritidsfiske går förlorade kan tänkas innefatta allmän förmögenhetsskada av här avsett slag.

Bestämmelserna i nuvarande 9 kap. 5 § andra stycket och 9 kap. 6 § om skyldighet för skadevällaren att lösa in onyttig lös egendom innebär att denne vid inlösen av t. ex. en jordbruksfastighet kan bli skyldig att lösa också maskiner och redskap som används i jordbruksrörelsen. Ett i praktiken vanligare fall är att ett till en fastighet hörande fiske förstörs utan att inlösen av fastigheten blir aktuell. Det åligger då den byggande att lösa fiskeredskap som blir onyttiga för ägaren. Det finns enligt min mening inte tillräckliga skäl att på denna punkt ålägga sökanden i vattenmål längre gående förpliktelser än som åvilar en expropriation. Jag föreslår därför inte några bestämmelser om skyldighet att lösa in lös egendom. Ersättning skall givetvis regelmässigt utgå för lös egendom som blir helt eller delvis onyttig till följd av ingrepp på fast egendom och måste kasseras eller realiseras till underpris. Gottgörelse för sådan allmän förmögenhetsskada utgår i form av annan ersättning.

Det kan ibland vara tveksamt om en förmögenhetsförlust bör behandlas som fastighetsskada eller som allmän förmögenhetsskada. Ett exempel på detta är att ersättning för skada på fiske skall utdömas för förfluten tid, när det slutliga avgörandet har uppskjutits under en prövotid. Fastighetsvärdet bör enligt min mening i allmänhet inte komma i betraktande annat än vid beräkning av ersättning för framtida skada och skador för förfluten tid bör i enlighet därmed ersättas genom annan ersättning.

En särskild fråga är hur de nya ersättningsreglerna skall tillämpas i den situationen att skada uppstår på fiske som är samfällt för flera fastigheter. Det torde till en början stå klart att VL trots avsaknad av uttrycklig regel i ämnet utgår från att ersättning i princip skall bestämmas särskilt för varje sakägare. Det är också tydligt att så måste ske om samfälligheten inte är ställd under särskild förvaltning. Tvekan kan däremot råda om det lämpliga tillvägagångssättet när sådan förvaltning finns. Åtminstone tidigare torde man vid en del domstolar ha löst frågan så att ersättning för fiskeskada utdömts till samfälligheten som juridisk person utan att ange hur ersättningen skall fördelas mellan de olika delägarna. I andra fall torde samfälligheten ha tillerkänts ersättningen, varvid dock domen innehållit föreskrift om fördelningen.

Jag hänvisar i denna fråga till 5 kap. 23 § ExL (se prop. 1972: 109 s. 300, 407 och 427). Enligt detta lagrum skall ersättning bestämmas särskilt för varje sakägare (jfr nuvarande 9 kap. 52 och 53 §§ VL). Avser expropriation samtliga delägares andel i samfällighet eller del av denna och finns för samfälligheten känd styrelse eller förvaltare med rätt att uppbära medel som härrör från samfälligheten, kan emellertid gemensam ersättning bestämmas för delägarna i den mån nedsättning inte skall ske. Den i ExL fastslagna ordningen bör enligt min mening vinna tillämpning även i vattenmål.

I tredje och fjärde styckena av förevarande paragraf tas alltså upp bestämmelser motsvarande 5 kap. 23 § ExL. Om ersättning bestäms gemensamt ankommer det enligt min mening inte på domstolen eller synemännen att meddela bestämmelser om hur medlen skall fördelas mellan de enskilda sakägarna. En tvist dem emellan om fördelningsgrunderna bör nämligen inte prövas som vattenmål (se 9 kap. 29 § i föreslagen lydelse), även om sådan prövning formellt sett kan vara tillåten enligt 11 kap. 22 §. Det olämpliga i en sådan prövning kommer tydligt till uttryck i en fullföljssituation, där tvisten inte kommer att gälla förhållandet mellan sökanden och enskilda motparter utan förhållandet mellan enskilda motparter inbördes.

Det är enligt min mening uppenbart att vad som kan tillerkännas samfälligheten som sådan endast kan motsvara intrångsersättning för fiskets objektiva värde jämte annan ersättning för gemensamma följdskador. Särskilt i landets norra delar torde emellertid ersättningsfrågan väsentligen komma att gälla vad som bör utgå till de enskilda fastighetsägarna i form av annan ersättning för mistad förmån av husbehovsfiske, arbetsintrång och annat sådant. Man kommer alltså inte ifrån att i dessa hänseenden bestämma särskild ersättning för varje fastighetsägare, vilket otvivelaktigt är ägnat att tynga utredningen och handläggningen av målet. Det är enligt min mening viktigt att möjligheterna att med stöd av 35 kap. 5 § rättegångsbalken uppskatta sådana skador till skäligt belopp i möjlig mån utnyttjas.

9 kap. 5 §

Denna paragraf motsvarar 4 kap. 2 § ExL och innehåller bestämmelser om den s. k. influensregeln.

I enlighet med vad jag anfört i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.2.6) föreskrivs i förevarande paragraf att, om det företag för vars genomförande fastighet inlöses har medfört inverkan av någon betydelse på fastighetens marknadsvärde, löseskillingen skall bestämmas på grundval av det marknadsvärde fastigheten skulle ha haft utan sådan inverkan. Regeln gäller dock endast i den mån det finnes skäligt med hänsyn till förhållandena i orten eller den allmänna förekomsten av likartad inverkan under jämförliga förhållanden. Denna inskränkning anknyter till

de grannelagsrättsliga ersättningsrekvisit som lagfästs i 30 § miljöskyddslagen. Immissionsskador från företaget ersätts alltså endast om rätt till ersättning för sådana skador föreligger enligt miljöskyddslagen. Motsvarande regler gäller då företaget har en positiv inverkan på marknadsvärdet. Vid intrångsersättning skall vad nu sagts tillämpas i fråga om marknadsvärdet före ingreppet. Den i 4 § första stycket föreskrivna jämförelsen skall alltså ske mellan å ena sidan hela fastighetens marknadsvärde före ingreppet med bortseende från företagets inverkan och å andra sidan restfastighetens marknadsvärde efter ingreppet, varvid hänsyn skall tas till sådan inverkan.

9 kap. 6 §

Denna paragraf motsvarar 4 kap. 3 § ExL och innehåller bestämmelser om den s. k. presumtionsregeln.

I enlighet med vad jag anfört i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.2.6) föreskrivs i första stycket av förevarande paragraf att sådan ökning av fastighetens marknadsvärde av någon betydelse som ägt rum under tiden från dagen tio år före det talan väcktes vid domstol eller förrättning påkallades, skall räknas ägaren till godo endast i den mån det blir utrett, att den beror på annat än förväntningar om ändring i markens tillåtna användningssätt. På grund av en särskild övergångsbestämmelse gäller presumtionsregeln inte värdeökning som inträffat före utgången av juni 1971. Värderingen skall ske med hänsyn till fastighetens skick när ersättningsfrågan avgörs eller, om den tillträtts eller tagits i anspråk eller skadats, när så skedde.

I andra stycket tas upp en motsvarighet till 4 kap. 3 § andra stycket ExL om verkan av att plan fastställes innan talan väckes vid domstol eller förrättning påkallas.

I tredje stycket återfinns den s. k. egnahemsgarantin (jfr 4 kap. 3 § tredje stycket ExL).

I fjärde stycket slutligen görs en hänvisning till influensregeln i 5 §, som kan tillämpas i andra hand (jfr 4 kap. 3 § fjärde stycket ExL).

9 kap. 7 §

Första och andra styckena i denna paragraf motsvarar 4 kap. 4 § ExL och innehåller bestämmelser om värdetidpunkt. Bestämmelserna utgör undantag från en underförstådd huvudregel, att värderingen skall hänföras till förhållandena när vattenmålet slutligt avgörs (jfr prop. 1972: 109 s. 288).

Tredje stycket saknar motsvarighet i ExL och nuvarande 9 kap. På sätt jag angivit i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.2.7) skall, om det är påkallat, föreskrifter lämnas som är ägnade att hindra att ersättningsstagaren åsamkas förlust till följd av ändring i penningvärdet

under tiden från ersättningsbeslutet till dess betalning sker. Indexreglering är allmänt förekommande i större vattenmål.

Däremot anser jag inte att det finns behov av någon motsvarighet till nuvarande 9 kap. 65 § och 66 § tredje stycket, som ger ersättningstägaren rätt till ersättning för nödig eller nyttig kostnad för fastigheten under tiden fram till dess betalning sker (jfr 9 kap. 23 § i utredningens förslag). ExL har inte någon motsvarighet till dessa bestämmelser och jag anser det olämpligt med en ytterligare ersättningstvist sedan huvudfrågan avgjorts. Frågan torde utan svårighet kunna lösas genom överenskommelse mellan parterna.

9 kap. 8 §

Paragrafen motsvarar 4 kap. 5 § första stycket ExL och innehåller bestämmelser om verkan av åtgärder som fastighetsägaren vidtar för att höja fastighetens värde inför ett tvångsingrepp. Paragrafen ersätter nuvarande 9 kap. 12 §.

9 kap. 9 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om ersättning till innehavare av särskild rätt. Den ersätter delvis nuvarande 9 kap. 7 §.

Jag har vid 9 kap. 1 § redan behandlat frågan om vad som förstås med särskild rätt. Enligt 1 kap. 5 § ExL gäller bestämmelserna om expropriation av fastighet i tillämpliga delar om särskild rätt till fastighet exproprieras eller rubbas genom expropriation. I förevarande paragraf stadgas att 9 kap. 1, 2 och 4—8 §§ skall äga motsvarande tillämpning i fråga om ersättning till innehavare av särskild rätt. Bestämmelserna om inlösen i 9 kap. 3 § har inte tagits med i hänvisningen.

Ersättningen skall fördelas på ersättningsarter i vanlig ordning (se 9 kap. 4 § tredje stycket i föreslagen lydelse). Om nyttjanderätt upphör helt, bör ersättning för dess ekonomiska värde utgå som löseskilling. Upphör nyttjanderätt bara delvis utgår intrångsersättning. I de fall då det är fråga om servitut eller annan rättighet som är knuten till innehavet av viss fastighet, bör ersättningen bestämmas som intrångsersättning motsvarande förändringar i den härskande fastighetens värde genom att rättigheten upphör. Annan ersättning tillkommer i förekommande fall. De för vattenmålen speciella fallen då särskild rätt anses lida intrång genom försvårad båtfart eller virkesutdrivning (se vad jag anfört vid 9 kap. 1 §) bör bedömas på samma sätt som om intrång uppstår i servitut. Den särskilda rätten kan anses utgöra en med fastighetsinnehavet förenad förmån vilken besvärar det vattenområde på vilket ingrepp sker. Ersättningen bör alltså även i dessa fall delas upp på intrångsersättning och annan ersättning.

En speciell form av särskild rätt till fast egendom utgör den s. k. renskötselrätten som regleras i rennäringslagen (1971: 437). I likhet med

vad som gäller f. n. skall utvägen att upphäva renskötselrätt inte tillgripas, när renbetesmark blir föremål för ingrepp enligt bl. a. VL (prop. 1971: 51 s. 126). Ersättning för skada till följd av ingrepp enligt VL skall alltså bestämmas med tillämpning av 9 kap. Vad särskilt angår den omtvistade frågan om sådan ersättning skall tillfalla samefonden eller samebyn är det enligt min mening naturligt att i enlighet med ett uttalande av lagrådet (prop. 1971: 51 s. 267) låta schablonregeln i 28 § rennärlagslagen bli vägledande.

I fråga om hänvisningen i förevarande paragraf till bestämmelserna i 9 kap. 8 § måste en särbestämmelse införas (jfr 11 § 1917 års expropriationslag och 4 kap. 5 § andra stycket ExL). 9 kap. 8 § skall alltså, i fall då åtgärd vidtagits av fastighetens ägare i avsikt som där anges, tillämpas så att den ersättningsskyldige erhåller gottgörelse genom minskning av ägaren tillkommande ersättning.

9 kap. 10 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om att ersättning under vissa förutsättningar skall bestämmas även för fastighet som tillhör sökanden i vattenmålet. Den ersätter nuvarande 9 kap. 9 § men har på sätt jag angivit i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.2.6 in fine) utformats efter mönster av bestämmelserna om oskadlighetsprövning i ExL. Eftersom förutsättningarna för att ersättning skall bestämmas enligt förevarande paragraf korresponderar med förutsättningarna för nedsättning kommer nedsättning alltid att ske (jfr nuvarande 9 kap. 54 § första stycket in fine). Om ersättningen inte tas i anspråk av fastighetsborgenärerna skall den av länsstyrelsen utbetalas till den berättigade, dvs. sökanden.

9 kap. 11 §

Med denna paragraf inleds avsnittet om betalning av ersättning och om tillträde m. m. Jag har i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.2.7) angivit att bestämmelserna bör utformas efter mönster av motsvarande bestämmelser i ExL.

Denna paragraf motsvarar 6 kap. 1 § ExL. Löseskilling och intrångsersättning som fastställts att utgå på en gång skall betalas genom nedsättning hos länsstyrelsen. Annan ersättning skall aldrig sättas ned och inte heller periodisk ersättning i den mån sådan får förekomma (se 9 kap. 2 §).

I tredje stycket av paragrafen anges att denna och följande paragrafer utom 9 kap. 20 § äger motsvarande tillämpning när ersättning bestämts för innehavare av särskild rätt till fastighet (jfr 1 kap. 5 § ExL).

9 kap. 12 §

Denna paragraf motsvarar 6 kap. 2 § ExL och innehåller undantag från nedsättningsskyldigheten enligt 9 kap. 11 §.

Nedsättning skall inte ske, om fastigheten inte svarar för beviljad eller sökt inteckning eller om de borgenärer som har panträtt i fastigheten har medgivit att ersättningen utbetalas till den ersättningsberättigade. Medgivande fordras inte av den för vars rätt domstolens eller synemännens avgörande är väsentligen utan betydelse.

9 kap. 13 §

Denna paragraf motsvarar 6 kap. 3 § ExL. Domstolen och synemännen skall enligt denna bestämmelse ange i vad mån nedsättning skall ske.

9 kap. 14 §

Denna paragraf motsvarar 6 kap. 4 § ExL.

Ersättning som inte skall nedsättas betalas direkt till den ersättningsberättigade. Om det är fråga om inlösen av mark skall ersättningsgivaren anmäla hos länsstyrelsen att ersättningen har betalats. Sådan anmälan behövs i VL endast vid inlösen av mark, dvs. fastighet eller del av fastighet, samt på grund av 9 kap. 11 § tredje stycket vid inlösen av särskild rätt. I ExL är anmälan däremot obligatorisk eftersom det alltid är fråga om inlösen av fastighet eller särskild rätt.

9 kap. 15 §

Denna paragraf motsvarar 6 kap. 5 § ExL och innehåller en bestämmelse om att 9 kap. 11—14 §§ äger motsvarande tillämpning på provisorisk ersättning som bestämmes med stöd av 11 kap. 66 § 2 mom. Sådan ersättning bör enligt min mening i förekommande fall bestämmas till engångsbelopp att avräknas på den slutliga ersättningen. Årliga ersättningsbelopp bör förekomma endast vid ”annan ersättning”.

9 kap. 16 §

Denna paragraf motsvarar 6 kap. 6 § ExL och innehåller bestämmelser om vilka handlingar som ersättningsgivaren skall ge in till länsstyrelsen i samband med nedsättning eller anmälan.

9 kap. 17 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om betänketid för företagaren och saknar motsvarighet i ExL. Paragrafen ersätter nuvarande 9 kap. 58 § andra stycket och 66 § andra stycket.

I enlighet med vad jag anfört i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.2.7) har företagaren en betänketid av sex månader vid inlösen och två år, när det inte är fråga om inlösen. Tiden räknas från det samtliga tillstånds- och ersättningsfrågor blivit slutligt avgjorda. Om alltså endast tillståndsdelen överklagas, börjar tidsfristen löpa först när ett rättskraftigt avgörande föreligger också i tillståndsdelen. Enligt andra stycket i paragrafen kan tidsfristen förkortas eller förlängas, när parterna är ense

om det eller eljest särskilda skäl föreligger. Det kan förtjäna att understrykas att förevarande paragraf givetvis inte är tillämplig, om tillståndet redan tagits i anspråk (se 9 kap. 21 § i föreslagen lydelse).

9 kap. 18 §

Denna paragraf motsvarar 6 kap. 9 § ExL men avviker i vissa hänseenden från förebilden (se avsnitt 6.2.7).

Enligt första stycket är inlösen av mark fullbordad när ersättningsgivaren fullgjort vad som åligger honom i fråga om betalning (genom nedsättning eller direkt till den berättigade) och i förekommande fall anmälan till länsstyrelsen. Ersättningsgivaren har då genast rätt att tillträda egendomen. I första stycket tillägges att även annan ersättning skall ha betalats innan tillträde får ske.

I andra stycket regleras det i vattenmålen vanligaste fallet nämligen att tillståndet avser inte inlösen utan rätt att begagna annans egendom eller att vidtaga åtgärd som medför skada för annan. Sådant tillstånd får tas i anspråk när ersättningsgivaren betalat föreskriven ersättning (jfr nuvarande 9 kap. 66 § första stycket).

9 kap. 19 §

I denna paragraf föreskrives på sätt jag angivit i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.2.7) att ersättningstagaren kan få skäligt uppskov, om hans förhållanden påkallar det.

9 kap. 20 §

Första stycket i förevarande paragraf motsvarar 6 kap. 9 § andra stycket andra punkten ExL och stadgar att ändring av fastighetsindelningen på grund av inlösen sker när inlösen är fullbordad. Att beslut om inlösen enligt vattenlagen har fastighetsbildande verkan är inte någon nyhet (se 10 kap. 25 § och 66 § andra stycket samt 11 kap. 44 §). Särskild underrättelseskyldighet gentemot fastighetsregistermyndigheten föreligger enligt kungörelsen (1939: 155) angående uppgifter om inlösen enligt vattenlagen av område som utgör del av fastighet.

Andra till fjärde styckena i förevarande paragraf motsvarar 1 kap. 3 § ExL (se prop. 1972: 109 s. 183—186 och 265). Det tillkommer vattendomstolen eller synemännen att avgöra om särskild rätt skall bestå eller inte. Expropriation kan inte ske av fastighet som tillhör staten. Någon motsvarighet till denna inskränkning finns inte i VL och bör inte heller införas i fråga om särskild rätt som tillkommer staten exempelvis vägrätt (jfr 1 kap. 3 § tredje stycket ExL).

9 kap. 21 §

Paragrafens första stycke innehåller bestämmelser om tid för betalning av ersättning som fastställts först efter det att inlöst egendom till-

trätts eller skadebringande åtgärd vidtagits. Bestämmelserna motsvarar i huvudsak nuvarande 9 kap. 67 § och får väsentligen sin betydelse när meddelat tillstånd tagits i anspråk jämlikt 11 kap. 67 § första stycket och ersättning sedan av överinstans bestäms till högre belopp, när ersättningsfrågan uppskjutits enligt 11 kap. 66 § 2 mom. i avbidan på erfarenhetens rön samt när ersättning döms ut för s. k. oförutsedd skada. Ersättnings- och anmälningsskyldighet skall fullgöras inom en månad från det ersättningen blev slutligt bestämd eller vid förordnande enligt 11 kap. 67 § andra stycket från dagen för ersättningsbeslutet.

Enligt andra stycket skall första stycket äga motsvarande tillämpning beträffande ersättning som bestämts i samband med laglighetsprövning enligt VL (jfr exempelvis 2 kap. 25 §).

I tredje stycket åläggs ersättningsgivaren med 6 kap. 16 § ExL som förebild skyldighet att utge ränta vid för sen betalning. Inlösen anses emellertid fullbordad utan hinder av att ränta ej betalas.

I fjärde stycket ges bestämmelser om exekution som stämmer överens med 6 kap. 14 § andra stycket ExL.

9 kap. 22 §

Denna paragraf motsvarar slutet av nuvarande 9 kap. 67 § första stycket. Om slutlig ersättning inte överstiger vad som utgivits enligt lägre rätts beslut eller som provisorisk ersättning och skulle i annat fall ha förelagat nedsättnings- eller anmälningsskyldighet skall ersättningsgivaren göra anmälan därom till länsstyrelsen.

9 kap. 23 §

Enligt denna paragraf skall vid ansökan om verkställighet enligt 21 § sista stycket och vid anmälan enligt 22 § fogas ersättningsbeslutet samt lagakraftbevis.

9 kap. 24 §

Enligt denna paragraf som motsvarar 6 kap. 17 § ExL skall medel som nedsatts eller uttagits av länsstyrelsen utan dröjsmål insättas i bank mot ränta.

9 kap. 25 §

Denna paragraf motsvarar 6 kap. 18 § ExL och innehåller de grundläggande bestämmelserna om länsstyrelsens befattning med nedsatta medel. Någon avvikelse från ExL sker inte.

9 kap. 26 §

Denna paragraf motsvarar 6 kap. 19 § ExL och innehåller bestämmelser om sammanträde för fördelning av nedsatta medel. Någon avvikelse från ExL sker inte.

9 kap. 27 §

Denna paragraf motsvarar viss del av 7 kap. 1 § ExL samt nuvarande 9 kap. 70 § andra stycket. Ersättningsgivaren skall svara för samtliga kostnader i ärendet om ersättnings fördelning i den mån annat inte följer vid en motsvarande tillämpning av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken. Tvist om sådan kostnadsersättning skall inte prövas av vattendomstolen.

9 kap. 28 §

Denna paragraf ersätter nuvarande 9 kap. 71 § och innehåller bestämmelser om anmälan till inskrivningsmyndigheten. När inlösen av mark är fullbordad, skall länsstyrelsen genast underrätta inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsboken.

9 kap. 29 §

Denna paragraf, som motsvarar nuvarande 9 kap. 55 §, föreskriver obligatorisk nedsättning i fråga om ersättning som är föremål för tvist. Vattendomstolen eller synemännen kan föreskriva nedsättning enligt denna paragraf. Att föreskrift om nedsättning inte meddelats fritar emellertid inte ersättningsgivaren från nedsättningsskyldighet. För att paragrafen skall vara tillämplig krävs inte att tvist anhängiggjorts vid domstol utan det räcker att det i vattenmålet eller på annat sätt framkommer att flera gör anspråk på ersättningen eller att det är oklart till vem ersättningen skall betalas. Av hänvisningen till 24—26 §§ framgår bl. a. att länsstyrelsen skall betala medlen till den som är berättigad till beloppet. Denna fråga får i allmänhet avgöras genom lagakraftig dom. Av hänvisningen följer vidare att utdelning till fastighetsborgevärerna kan ske enligt vanliga regler. Pågående tvist får inte uppehålla deras rätt till betalning. Paragrafen omfattar även provisorisk ersättning som bestämmes med stöd av 11 kap. 66 § 2 mom.

9 kap. 30 §

Denna paragraf motsvarar nuvarande 9 kap. 67 § tredje stycket och stadgar att ersättningsbelopp som betalats inte får till någon del återkrävas. Jag har i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.2.7) behandlat detta återkravsförbud och dess betydelse för pleniavgörandet NJA 1961 s. 743. Förbudet täcker uppenbarligen den situation som den nuvarande bestämmelsen åsyftar, alltså att överinstans efter klagan över ersättningsbeslutet minskar det av underinstans fastställda beloppet, som ersättningsgivaren redan har betalat. Förbudet omfattar emellertid också i föreslagen lydelse det antagligen mindre vanliga fallet att ersättningsgivaren sodan han betalat ersättningstagaren ett fastställt ersättningsbelopp, av någon anledning beslutar sig för att avstå från att ta tvångsrättsmedgivandet i anspråk. Detta innebär troligen ingen saklig

ändring i nuvarande rättsläge. Återkravsförbudet är som hittills underkastat en inskränkning. En ersättningsgivare kan knappast fräntas rätten att få tillbaka vad han betalt, om högre instans på talan av ersättningsstagaren undanröjer det tvångsrättsmedgivande som föranlett ersättningsbeslutet. En erinran om detta förhållande har tagits in i paragrafen.

10 kap. 20 §

Denna paragraf, som ingår bland förfarandebestämmelserna om syneförrättning rörande företag enligt 6 kap., innehåller endast ett stadgande att synemännen inte får meddela beslut om ersättningskraft. Eftersom andelskraft i motsats till ersättningskraft bara kan utgå vid utförande av kraftföretag, föreslås paragrafen upphävd.

10 kap. 21 §

Denna paragraf innehåller f. n. bestämmelser om verkan av överenskommelse vid förrättning rörande företag enligt 6 kap. Synemännen skall godkänna överenskommelse om ersättning eller annat, om de inte finner att överenskommelsen innehåller villkor, som är oförenligt med flottledens intresse eller länder de flottande till men. Denna reglering bör enligt min mening bibehållas.

De nya tredje och fjärde styckena motsvarar 5 kap. 25 § andra och tredje styckena ExL. Jag har i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.2.5 och 6.2.7) behandlat den oskadlighetsprövning som till skydd för fastighetsborgenärerna skall ske enligt dessa bestämmelser. I det nya femte stycket föreskrivs att synemännen skall företa en oskadlighetsprövning även vid överenskommelse om ersättning i annan form än pengar eller om skadeförebyggande åtgärd (se avsnitt 6.2.5). Motsvarande bestämmelser för vattendomstolen föreslås i 11 kap. 60 §.

10 kap. 57 §

Denna paragraf innehåller f. n. bestämmelser bl. a. om att synemännen skall försöka få till stånd överenskommelser vid förrättning rörande företag enligt 3, 7 och 8 kap. Angår överenskommelsen annat än beloppet av sakägare tillkommande ersättning skall den dock bara gälla, om den prövas lämplig av synemännen. Denna reglering bör enligt min mening i huvudsak bibehållas. Från lämplighetsprövningen skall emellertid undantag göras för alla frågor om ersättning och om skadeförebyggande åtgärder (se avsnitt 6.2.5).

I ett nytt tredje stycke anges att de nya bestämmelserna i 21 § tredje till femte styckena om oskadlighetsprövning med hänsyn till fastighetsborgenärerna skall gälla även vid företag varom är fråga i förevarande paragraf.

10 kap. 60 §

Denna paragraf innehåller vissa bestämmelser om s. k. båtnadsberäkning. Andra stycket hänvisar till nuvarande bestämmelser i 9 kap. om värdering av vattenkraft. Dessa bestämmelser föreslås inte få någon motsvarighet. Andra stycket kan därför upphävas.

10 kap. 64 §

I denna paragraf ges förfarandebestämmelser om ersättning på grund av företag enligt 3, 7 och 8 kap. I första stycket har tagits bort dels en hänvisning till 10 kap. 20 § som föreslås upphävd, dels en bestämmelse om hur ersättning med förhöjning skall anges.

10 kap. 67 §

I denna paragraf ges bestämmelser om vad förrättningsutlåtande enligt 3, 7 och 8 kap. skall innehålla. I fjärde stycket ändras hänvisningen till "40 § lagen om allmänna vägar" till 44 § väglagen (1971: 948), som innehåller motsvarande reglering i fråga om ledningsarbete inom väg-område (se prop. 1971: 123 s. 183).

11 kap. 17 §

I förevarande paragraf räknas upp vilka mål som skall hänföras till vattenmål. I punkt 13 tas mål om bygdekraft bort. Punkt 21 ändras att avse ansökan om överflyttning av rättighet till andelskraft. Nuvarande punkt 22, som avser ansökan om överflyttning av rättighet till ersättningsvatten, föreslås upphävd. Som punkt 22 upptas i stället en bestämmelse att talan jämlikt 2 kap. 6 § femte stycket om omprövning av rättsförhållandet mellan ägare av vattenkraftanläggning och mottagare av andelskraft skall handläggas som stämningssmål. Punkterna 52—58 föreslås upphävida, eftersom de hänför sig till bestämmelser i nuvarande 9 kap. som inte får någon motsvarighet i de nya bestämmelserna.

11 kap. 26 §

I paragrafen görs endast en följdändring till ändringarna i 11 kap. 17 §.

11 kap. 27 § 5 mom.

I första stycket ges bestämmelser om innehållet i ansökan om överflyttning av ersättningskraft. Bestämmelserna görs tillämpliga på andelskraft. Föreskriften om uppgift om ny leveranspunkt har strukits, eftersom ändring av denna inte är i och för sig nödvändig när rättigheten flyttas till en ny fastighet.

Bestämmelserna i andra stycket om innehållet i ansökan om överflyttning av ersättningsvatten föreslås upphävida.

11 kap. 32 §

I tredje stycket görs endast en följdändring till ändringarna i 11 kap. 17 §. Nuvarande fjärde stycket avser endast tillgodogörande av annans vattenkraft med stöd av nuvarande 2 kap. 7 § och föreslås därför upphävt.

11 kap. 33 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om expediering av kungörelse om ansökan. Enligt andra stycket skall vattenrättsdomaren i vissa fall med posten sända underrättelse om kungörelsens innehåll till sakägare i betalt öppet brev eller brevkort. Av 11 kap. 97 § 1 mom. framgår att portokostnaden skall förskjutas av sökanden i ansökningsmålet.

Domstolsväsendets organisationsnämnd (DON) har i remissyttrande den 24 mars 1972 över en inom justitiedepartementet upprättad promemoria (Ds Ju 1972: 1) angående vissa ändringar i rättgångsbalken m. m. hemställt att portofrihet måtte införas för dessa underrättelser. Enligt DON kan det utan överdrift sägas att statsverkets kostnader för arbetet med att frankera underrättelserna och att företaga redovisning klart överstiger vad som tas in för portokostnaden. De aktuella portoinkomsterna saknar enligt DON betydelse för det allmänna. De uppgick enligt uppgifter som DON inhämtat från vattendomstolarna år 1970 till 5 555 kronor och år 1971 till 2 920 kronor.

Jag anser att portofrihet bör införas för ifrågavarande underrättelser och att sökanden alltså bör befrias från portokostnaden. I andra stycket av förevarande paragraf tas alltså orden "betalt öppet" bort framför "brev eller brevkort". I 11 kap. 97 § 1 mom. tas som en följdändring sökandens kostnadsansvar bort. Motsvarande ändring kan inte göras för förrättning (se 10 kap. 8 och 40 §§), eftersom synemännen inte har tjänstebrevsrätt.

11 kap. 35 § 3 mom.

I paragrafen görs endast en följdändring i första stycket till ändringarna i 11 kap. 17 §.

11 kap. 37 §

I paragrafen görs i fjärde stycket en följdändring till ändringarna i 11 kap. 17 §. Sjätte stycket, som avser överflyttning av rättighet till ersättningsvatten, föreslås upphävt.

11 kap. 41 §

Denna paragraf, som endast avser ledning för överföring av ersättningskraft, föreslås upphävd (jfr 2 kap. 18 §).

11 kap. 48 §

I paragrafens första stycke görs en följdändring till upphävandet av 11 kap. 41 §.

11 kap. 60 §

I denna paragraf regleras i huvudsak vattendomstolens skyldighet att ex officio pröva ersättningsfrågor. I andra och fjärde styckena görs endast formella ändringar. I tredje stycket återfinns den s. k. likformighetsprincipen, som enligt vad jag angivit i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.2.6) fortfarande skall gälla. Den kan dock genombrytas av marknadsvärdeprincipen. Nuvarande femte stycket har blivit åttonde stycket.

De nya femte och sjätte styckena motsvarar 5 kap. 25 § andra och tredje styckena ExL. Jag har i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.2.5 och 6.2.7) behandlat den oskadlighetsprövning som domstolen till skydd för fastighetsborgenärerna skall företa enligt dessa bestämmelser.

I sjunde stycket föreskrivs att vattendomstolen skall företa en oskadlighetsprövning även vid överenskommelse om ersättning i annan form än pengar eller om skadeförebyggande åtgärd (se avsnitt 6.2.5). Det kan tilläggas att vattendomstolen inte får föreskriva ersättning i annan form än pengar om inte parterna är överens om det samt att domstolen visserligen kan föreskriva skadeförebyggande åtgärd oavsett överenskommelse men att en lämplighetsprövning med hänsyn bl. a. till fastighetsborgenärerna är inskriven redan i den grundläggande bestämmelsen i 9 kap. 1 § andra stycket.

11 kap. 61 §

I första stycket görs endast en följdändring i anledning av att 11 kap. 41 § föreslås upphävd.

11 kap. 62 § 1 mom.

I första momentet görs en formell ändring. Hänvisningen till nuvarande 9 kap. 47 § ändras att avse 9 kap. 2 §, som innehåller motsvarande bestämmelser om flottningsskada.

11 kap. 62 § 2 mom.

I tredje stycket tas hänvisningen till bestämmelserna om bygdekraft bort.

11 kap. 62 § 3 mom.

Enligt andra stycket skall vattendomstolen ange fastighet med vilken rätten att tillgodogöra grundvatten skall vara förenad för framtiden (vattentäktfastighet). F. n. gäller att så skall ske, om ersättningsvatten skall utgå eller om det eljest kan anses erforderligt. Eftersom bestäm-

melserna om ersättningsvatten föreslås upphävida, ändras förevarande bestämmelse så att vattentäktsfastighet skall anges, om det anses erforderligt. Behov av en vattentäktsfastighet föreligger nu framförallt om vattendomstolen meddelar skyddsbestämmelser enligt 2 kap. 62 §.

11 kap. 75 §

I paragrafen görs endast följdändringar till ändringarna i 11 kap. 17 §. Härvid beaktas att punkterna 47—50 i nämnda paragraf redan tidigare har upphävts.

11 kap. 81 §

I fråga om stämningssmål görs i första stycket av förevarande paragraf en hänvisning till vissa angivna bestämmelser för ansökningsmål. Första stycket kompletteras med en hänvisning till de nya bestämmelserna i 11 kap. 60 § om oskadlighetsprövning med hänsyn till fastighetsborgenärerna. Vidare tas hänvisningen till den redan upphävda 11 kap. 74 § bort.

11 kap. 92 §

I fråga om besvärs- och underställningsmål görs i förevarande paragraf motsvarande ändring som i 11 kap. 81 §. Dessutom tas bort hänvisningen till 11 kap. 41 §, som föreslås upphävd.

11 kap. 97 § 1 mom.

På sätt jag redan motiverat vid 11 kap. 33 § skall sökandens ansvar för vissa portokostnader avskaffas. Detta föranleder en ändring i första stycket av förevarande paragraf.

11 kap. 106 §

Enligt första stycket i förevarande paragraf skall vissa angivna paragrafer gälla även för vattenöverdomstolen och behandlingen av mål i vattenöverdomstolen. Första stycket kompletteras med en hänvisning till de nya bestämmelserna i 11 kap. 60 § om oskadlighetsprövning med hänsyn till fastighetsborgenärerna. Genom en hänvisning i 11 kap. 108 § till förevarande paragraf blir de nya bestämmelserna tillämpliga också i högsta domstolen.

14 kap. 3 §

Enligt andra stycket i förevarande paragraf är kronan fri från skyldighet att ställa säkerhet. I enlighet med vad som gäller enligt 7 kap. 7 § tredje stycket ExL befrias nu även kommun, landstingskommun och kommunalförbund från att ställa säkerhet.

Övergångsbestämmelserna

Punkt 1

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 juli 1974.

Punkterna 2 och 3

Äldre bestämmelser föreslås gälla i mål som anhängiggjorts före ikraftträdandet resp. vid förrättning, i vilken förrättningsman förordnats före ikraftträdandet. Mål om ersättning för oföretsedd skada bör i detta sammanhang ses som en fortsättning på äldre mål och följaktligen bedömas enligt äldre lag. Om vattendomstolen eller synemännen förordnar om nedsättning enligt äldre bestämmelse, måste även länsstyrelsens befattning med nedsatta medel regleras av äldre bestämmelser. De föreslagna höjningarna av avgiftslatituderna för allmän fiskeavgift och regleringsavgift kräver enligt min mening inte några särskilda övergångsbestämmelser. I äldre mål tillämpas nuvarande latituder och i mål om nya företag eller om omprövning av äldre avgifter som anhängiggöres efter ikraftträdandet tillämpas de nya latituderna. Som ett undantag från huvudregeln har i punkt 2 angivits att vattendomstolen får meddela beslut om andelskraft i äldre mål. Bestämmelsen innebär givetvis inte att fallhöjdshavare kan nekas rätt till ersättningskraft därför att förutsättningarna för andelskraft inte föreligger.

Punkt 4

Jag har redan i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.3.4) behandlat behovet av övergångsbestämmelser till upphävandet av bestämmelserna om bygdekraft. Redan meddelade principbeslut om bygdekraft, som inte tagits i anspråk genom beslut om leverans, skall alltså förlora sin giltighet, om inte talan om leverans kommer in till vattendomstolen senast den 30 juni 1976.

Vad gäller anhängiga kraftverksmål, där frågan om skyldighet att tillhandahålla bygdekraft inte hunnit avgöras innan lagändringen träder i kraft, torde äldre lag få tillämpas också efter ikraftträdandet. En motsatt ordning synes i alltför hög grad göra bygdekraftintressenternas rätt beroende av domstolens arbetstakt och andra ovidkommande omständigheter. Huvudregeln i övergångsbestämmelserna punkt 2 bör alltså gälla i dessa fall. I mål som anhängiggjorts före ikraftträdandet kan det den 30 juni 1976 möjligen ännu återstå att avgöra fråga om skyldighet att tillhandahålla bygdekraft enligt 4 kap. 1—3 §§. Har det då inte heller framställts något yrkande enligt 4 kap. 4 § synes domstolen böra förklara den förstnämnda frågan förfallen.

Punkt 5

Enligt förevarande bestämmelse skall äldre bestämmelser fortfarande gälla i fråga om ersättning som enligt äldre lag bestämts att utgå genom tillhandahållande av vatten.

Punkt 6

Även i fråga om ersättningskraft skall äldre bestämmelser i princip gälla. Emellertid bör som jag angivit i den allmänna motiveringen (avsnitt 6.2.3) möjlighet finnas till avlösning av redan beslutad ersättningskraft mot ersättning i pengar, om det inte medför betydande olägenhet för motparten till den som gör ansökan. Frågan om avlösning skall handläggas enligt de bestämmelser som gäller för talan om avlösning av andelskraft (11 kap. 17 § punkt 22). Jag anser det inte lämpligt att som utredningen föreslagit öppna möjlighet till årliga avbetalningar av halva ersättningsbeloppet. Vattendomstolen skall bestämma dag då skyldigheten att fullgöra kraftöverföring upphör. Ersättningsgivaren skall dessförinnan ha betalat föreskriven penningersättning. Vattendomstolen skall vid bestämmande av tidpunkt givetvis ta hänsyn till parternas önskemål och kan härvid beakta ersättningsgivarens eventuella likviditetsproblem. Bestämmelserna i 9 kap. skall gälla.

Den ersättning i pengar som skall utgå vid avlösningen bör lämpligen fastställas direkt på grundval av den ifrågavarande förmånens värde. Detta kan skattas till skillnaden mellan det för all framtid kapitaliserade värdet av ersättningskraften med avdrag för de på samma sätt kapitaliserade drift-, underhålls- och förnyelsekostnaderna samt den vid avlösningstillfället obetalda delen av anläggningskostnaden. Värdet av kraften bör därvid bestämmas med ledning främst av ersättningstagarens kostnad för ett abonnemang av motsvarande kraftbelopp.

Punkt 7

Efter mönster av punkt 6 i övergångsbestämmelserna till ExL skall ersättning i fråga om fideikomisseegendom alltid nedsättas. Bestämmelsen ersätter nuvarande 9 kap. 55 §.

Punkt 8

Här görs den inskränkningen att presumtionsregeln i 9 kap. 6 § inte skall tillämpas på värdestegring som inträffat före utgången av juni 1971 (se avsnitt 6.2.6).

8.2 Förslaget till lag om ändring i flottningslagen

I 13 § andra stycket flottningslagen görs endast en formell ändring av en hänvisning till bestämmelserna om nedsättning i VL.

8.3 Förslaget till lag om ändring i lagen om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.

I 7 § andra stycket lagen (1962: 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m. (1962 års lag) anges att vissa angiv-

na paragrafer i 4 kap. VL inte skall äga tillämpning i fråga om företag enligt 1962 års lag. Eftersom bestämmelserna om bygdekraft i 4 kap. 1—4 §§ föreslås upphävida, har dessa paragrafer tagits bort i uppräkningsen i 7 § andra stycket.

I 13 § 1962 års lag anges, att vissa bestämmelser i 9 kap. VL om uppsägning vid tillträde av fast egendom inte skall äga tillämpning. Eftersom dessa bestämmelser inte har fått någon motsvarighet i det nu aktuella förslaget (se avsnitt 6.2.7), kan 13 § upphävas.

Enligt 16 § första stycket 1962 års lag skall bestämmelserna i 11 kap. 33 och 47 §§ VL att brev eller brevkort med underrättelse till sakägare skall vara betalt inte äga tillämpning i mål enligt 1962 års lag. Eftersom jag föreslår att portofrihet införs för angivna underrättelser enligt VL, kan 16 § första stycket upphävas.

Med hänsyn till karaktären av de ändringar som görs i 1962 års lag behövs det inte några övergångsbestämmelser.

9 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande över förslagen till

- 1) lag om ändring i vattenlagen (1918: 523),
- 2) lag om ändring i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled,
- 3) lag om ändring i lagen (1962: 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.

inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Britta Gyllenstein

Bilaga 1
Utredningens förslag

Förslag till

Lag om ändring i vattenlagen (1918: 523)

Härigenom förordnas i fråga om vattenlagen (1918: 523)¹,
dels att 2 kap. 18 §, 4 kap. 1—4 §§, 7 kap. 42 §, 10 kap. 20 §,
 11 kap. 27 § 5 mom. samt 41, 95 och 96 §§ skall upphöra att gälla,
dels att rubriken närmast före 4 kap. 1 § skall utgå,
dels att nuvarande 4 kap. 16 § skall betecknas 4 kap. 13 §,
dels att 1 kap. 4 §, 2 kap. 3, 5—8 §§, 10 § 1 och 2 mom. samt 19
 och 59 §§, 4 kap. 5, 7—9, 12, 14 och 15 §§, 5 kap. 5 §, 6 kap. 8 §,
 7 kap. 41 och 54 §§, 9 kap., 10 kap. 60, 64, 67 och 80 §§, 11 kap. 17,
 26, 29 och 32 §§, 35 § 3 mom., 37, 48 och 60 §§, 62 § 1 och 2 mom.,
 66 § 2 mom., 75 och 92 §§ samt 14 kap. 3 § skall ha nedan angivna
 lydelse,
dels att rubriken närmast före 4 kap. 14 § skall ha nedan angivna
 lydelse,
dels att den nya 4 kap. 16 § skall ha nedan angivna lydelse,
dels att rubriken närmast före 4 kap. 16 § skall sättas närmast före
 4 kap. 13 §.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 KAP.

4 §²

Huruledes under vissa förutsättningar den, som äger råda över vatten, kan förpliktas att till följd av företag, som avses i 2, 3, 5, 6 eller 7 kap., underkasta sig förlust i honom tillkommande vattenmängd eller vattenkraft, därom stadgas i nämnda kap.; och gälle i fråga om rätt till ersättning för sålunda tillskyndad förlust vad i 5 kap. 4 § och 6 kap. 5 § samt i 9 kap. finnes föreskrivet, dock med de inskränkningar, som föränledas av stadgandena i 6 och följande §§ av detta kap. samt i 2 kap. 7 och 8 §§.

Huruledes under vissa förutsättningar den, som äger råda över vatten, kan förpliktas att till följd av företag, som avses i 2, 3, 5, 6 eller 7 kap., underkasta sig förlust i honom tillkommande vattenmängd eller vattenkraft, därom stadgas i nämnda kap.; och gälle i fråga om rätt till ersättning för sålunda tillskyndad förlust vad i 5 kap. 4 § och 6 kap. 5 § samt i 9 kap. finnes föreskrivet, dock med de inskränkningar, som föränledas av stadgandena i 6 och följande §§ av detta kap. samt i 2 kap. 8 §.

¹ Senaste lydelse av

4 kap. 1 och 4 §§ 1962: 83

7 kap. 42 § 1920: 459

10 kap. 20 § 1919: 425

11 kap. 27 § 5 mom. 1948: 479

11 kap. 95 § 1969: 393

11 kap. 96 § 1920: 459

Förutvarande 4 kap. 13 § jämte framförstående rubrik upphävd genom 1971: 531.

² Senaste lydelse 1920: 459.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Beträffande skyldighet att i andra fall än i första stycket sägs underkasta sig förlust, som ovan nämnts, så ock om gottgörelse därför gälle vad särskilt är stadgat, dock med här nedan föreskrivna inskränkningar i rätten till ersättning, där sådan kunnat eljest ifrågakomma.

2 KAP.

3 §¹

Ej må någon så bygga i vatten, att genom uppdämning, sänkning av vattenståndet eller annan inverkan på vattenförhållandena skada tillfogas eller intrång göres å annan tillhörig egendom; vare sig jord, hus, fiske, bebyggt eller obebyggt strömfall eller annat, utan så är att nyttan av byggnaden eller den del därav, som föranleder skadan eller intrånget, prövas efter avdrag av byggnadskostnaden uppgå till ett värde, motsvarande tre gånger den skada och det intrång, som göres å åker och äng, samt två gånger skadan och intrånget å annan egendom. I byggnadskostnaden skall inräknas det belopp, vartill skadan och intrånget å den byggande tillhörig egendom må skattas. För skada och intrång skall ersättning givas efter ty i 9 kap. skils.

Skulle byggande i vatten hava till följd, att ett avsevärt antal bofasta personer berövas sina bostäder, eller att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehälle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas, eller att odlad jord till en efter ortsförhållandena betydande omfattning sättes under vatten eller eljest väsentligt skadas, eller att fiskeri- eller annan näring av större betydelse lider väsentligt förfång, eller att befolkningen eljest får sina levnadsförhållanden väsentligt försämrade, må byggnaden, ändå att nyttan uppgår till värde, som ovan sagts, icke ske. Lag samma vare, där genom byggande i vatten skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust från naturskyddssynpunkt är att befara.

Prövas byggnad i vatten vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, må Konungen, ändå att hinder mot byggnaden skulle möta av vad i första och andra styckena sägs, efter hemställan av vattendomstolen på sätt i 20 § 3 mom. stadgas, lämna medgivande till byggnaden.

Om byggande, varigenom annans strömfall eller del av strömfall tillgodogöres, gälle vad i 5—7 §§ finnes stadgat.

Om byggande, varigenom annans strömfall eller del av strömfall tillgodogöres, gälle vad i 5 § finnes stadgat.

5 §

Tillhör ett strömfall till skilda delar olika ägare, och vill en av dem tillgodogöra sig förutom egen jämväl annans del i fallet, vare han, där falldelarnas gemensamma tillgodogörande innebär väsentlig ekonomisk eller teknisk fördel, be-

Tillhör en fallsträcka olika ägare, får en av dem tillgodogöra sig vattenkraften i hela sträckan, om han på grund av äganderätt eller annan rättighet, som gäller mot envar och ej är begränsad till tiden, råder över mer än hälften

¹ Senaste lydelse 1961 : 48.

Nuvarande lydelse

rättigad därtill mot ersättning, som i 9 kap. skils, såframt han såsom ägare eller på grund av servitutsrätt, som är gällande för all framtid, råder över mer än hälften av den efter vattenmängd och naturlig fallhöjd beräknade vattenkraften i fallet eller den del därav, om vars bebyggande är fråga.

Vad nu sagts äge motsvarande tillämpning i fråga om två eller flera, olika ägare tillhöriga strömfäll.

Äro å ömse sidor av ett strömfäll olika ägare, må ena sidans ägare bjuda ägaren av motsatta sidan att gemensamt utnyttja fallet; vill denne det ej, äge den, som bjudit, att mot ersättning, som i 9 kap. skils, tillgodogöra sig jämväl andra sidans lott i vattnet, såframt det prövas kunna ske utan synnerlig skada för dess ägare. Har denne förklarat sig villig deltaga i fallets tillgodogörande, men kan ej enighet nås om sättet för dess bebyggande eller vattnets nyttjande, bestämme vattendomstolen de villkor, varunder tillgodogörandet må äga rum.

Vilja båda var för sig utnyttja hela strömfallet, pröve vattendomstolen, åt vilkendera företråde bör givas.

Föreslagen lydelse

av kraften. Hänsyn skall tagas till vad som svarar mot andel i samfällighet vilken avses i 1 kap. 3 § fastighetsbildningslagen (1970: 988).

Första stycket äger motsvarande tillämpning, när någon vill i en kraftanläggning tillgodogöra sig vattenkraft i fallsträckor som ingå i olika vattensystem, om det gemensamma tillgodogörandet är en förutsättning för anläggningens tillkomst.

6 §

1 mom. Den vars vattenkraft skall tillgodogöras av annan med stöd av 5 § eller på grund av överenskommelse får deltaga i tillgodogörandet, om det är av betydelse för hans verksamhet och hans rätt är sådan som avses i 5 § första stycket. Han är då berättigad till andel i kraftproduktionen (andelskraft) och skyldig att bidra till kraftanläggningens utförande, drift och underhåll, allt i förhållande till sin andel i den vattenkraft som skall tillgodogöras vid anläggningen. Motsvarande rätt tillkommer den vars strömfäll tages i anspråk enligt 1 kap. 14 §, om ersättning för ianspråktagandet icke redan bestämts.

Skyldighet att tillhandahålla andelskraft åvilar den fastighet till vilken kraftanläggningen hör och består oavsett fastighetens försäljning.

Bestämmelserna i 15 kap. 3 § jordabalken äga motsvarande tillämpning i fråga om rätten till andelskraft.

2 mom. Beslut att någon enligt 1 mom. skall deltaga i tillgodogörandet av vattenkraften i en fallsträcka får meddelas endast om borgenär med panträtt i den fastighet för vilken vattenkraft går förlorad lämnat medgivande till

Nuvarande lydelse

Kan strömfäll, som tillhör oskift by eller annan samfällad mark eller som vid skifte av samfällighet ej ingått i skifter, icke utan delägares förfång skiftas vare sig ensamt eller i förening med annat samfälligheten tillhörigt vattenområde, och vill en delägare tillgodogöra sig hela fallet, vare han, såframt det prövas kunna ske utan synnerlig skada för övriga delägare samt han antingen ensam eller tillsammans med delägare, som lämnat honom medgivande till företaget, äger mer än hälften i strömfallet, berättigad att mot ersättning, som i 9 kap. skils, från samfälligheten tillösa sig fallet jämte det utmål, som enligt bestämmelse vid skifte må finnas avsatt för fallets tillgodogörande. Gränserna för strömfallet ovan och nedan i vattendraget skola bestämmas av vattendomstolen.

Om delägare i samfällt strömfäll, vilket ej kan utan delägares förfång skiftas, vill utan att lösa fallet bygga kvarn, såg eller annan mindre anläggning för vattnets tillgodogörande, bjude de andra att taga del däri; vilja de ej, och prövar vattendomstolen det kunna ske utan synnerlig skada för dem, förelägge då honom, på vad sätt, villkor och tid han må bygga och nyttja anläggningen. Ändå att tid, som må vara bestämd för bibehållande av sådan anläggning, icke gått till ända, äge under de i första stycket omförmälda förutsättningar delägare begagna sig av lösningsrätt, som där nämnts.

Föreslagen lydelse

deltagandet eller förlusten av vattenkraften är väsentligen utan betydelse för borgenärens säkerhet.

7 §

Kan överenskommelse ej träffas om de närmare villkoren för tillhandahållandet av andelskraft eller om kostnadsbidrag som avses i 6 § 1 mom. första stycket, bestämmer vattendomstolen därom efter anmälan av kraftanläggningens ägare eller andelskraftens mottagare.

Inträda ändrade förhållanden, kan kraftanläggningens ägare eller andelskraftens mottagare hos vattendomstolen påkalla omprövning av rättsförhållandet mellan dem. Därvid får endast sådan ändring beslutas som innebär väsentlig förändring för någon av parterna utan att för motparten medföra olägenhet av betydelse.

8 §¹

Vill någon i vatten, där fisken har sin gång, göra damm eller annan byggnad, vare han pliktig att utan ersättning vidtaga och för framtiden underhålla nödiga anordningar för fiskens framkomst eller eljest för

¹ Senaste lydelse 1954: 124.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

tryggande av fiskets bestånd samt tillsläppa för ändamålet nödigt vatten så ock att ställa sig till efterrättelse de särskilda föreskrifter i övrigt, vilka till följd av byggnaden må erfordras till skydd för fisket. Kan nyttan av ifrågasatt anordning icke skäligen anses motsvara den förlust och kostnad, som därigenom skulle tillskyndas byggnadens ägare, må dock efter inhämtat yttrande av statens fiskeritjänsteman befrielse från sagda skyldighet medgivas.

Finnes att till skydd för fisket vidtagna anordningar eller meddelade föreskrifter äro mindre tjänliga, äge vattendomstolen på ansökan av myndighet, som Konungen bestämmer, eller av byggnadens ägare meddela sådana bestämmelser, som utan att förnärma tredje mans rätt må påkallas av anmärkta förhållanden. Därvid skall iakttagas att, *i den mån fråga ej är om sådan höjning av årlig avgift, som motsvaras av ändring i penningvärdet*, byggnadens ägare ej må åläggas förpliktelser, som för honom medföra väsentlig kostnad eller olägenhet utöver vad förut blivit honom ålagt.

Finnes att till skydd för fisket vidtagna anordningar eller meddelade föreskrifter äro mindre tjänliga, äge vattendomstolen på ansökan av myndighet, som Konungen bestämmer, eller av byggnadens ägare meddela sådana bestämmelser, som utan att förnärma tredje mans rätt må påkallas av anmärkta förhållanden. Därvid skall iakttagas att byggnadens ägare ej må åläggas förpliktelser, som för honom medföra väsentlig kostnad eller olägenhet utöver vad förut blivit honom ålagt.

10 §

I mom.¹ Bygges damm för tillgodogörande av vattnet eller för reglering av vattnets avrinning, eller göres för sådant ändamål annan byggnad i vatten, vare byggnadens ägare, såfram byggnaden förorsakar sådan ändring i de naturliga vattenståndsförhållandena, som ej är obetydlig, eller hindrar eller försvårar fiskens framkomst, pliktig att från och med kalenderåret näst efter det, då arbetet å byggnaden påbörjats, så länge byggnaden bibehålles, erlägga viss årlig avgift till befrämjande av fisket inom landet.

Avgiften skall beträffande byggnad för vattnets tillgodogörande såsom drivkraft utgå med minst tio öre och högst två kronor för varje hästkraft, som beräknas kunna vid reglerat lågvatten uttagas vid byggnaden. *I fråga om byggnad*

I mom. För vattenkraftanläggning samt för byggnad för vattenreglering eller för vattenbortledning i annat syfte än kraftproduktion skall årligen erläggas fiskeavgift för att främja fisket inom landet, om byggnaden orsakar sådan ändring i vattenståndsförhållandena som ej är obetydlig eller hindrar eller försvårar fiskens framkomst.

Avgiften utgör:

för vattenkraftanläggning minst tio öre och högst två kronor för varje enhet installerad effekt som omfattar tre kilowatt intill 150 procent av effekten vid medelvattnenföring och för varje enhet om sex kilowatt därutöver,

för vattenreglering minst tio öre och högst en krona för varje enhet av magasinets rymd som omfattar 25 000 kubikmeter intill 100

¹ Senaste lydelse 1954: 124.

Nuvarande lydelse

för tillgodogörande av vattnet annorledes än såsom drivkraft skall avgiften utgå med minst tio och högst etthundra kronor för varje sekundkubikmeter av den vattenmängd, som är avsedd att uttagas vid byggnaden. Är ändamålet med byggnaden att reglera vattnets avrinning, utgår avgiften efter vattenmagasinets rymd med minst tio öre och högst en krona för varje del, som omfattar 50 000 kubikmeter, intill 100 miljoner kubikmeter och för varje del därutöver, som omfattar 100 000 kubikmeter. Beträffande byggnad, som göres såväl i ändamål av vattnets tillgodogörande såsom drivkraft som för utnyttjande av vattnet annorledes eller för reglering av vattnets avrinning, skall i fråga om beräkningsgrunden vid avgiftens bestämmande hänsyn tagas till det ändamål, som är det huvudsakliga.

Inom ovan angivna gränser skall avgiften, efter förslag av statens fiskeritjänsteman, bestämmas med fäst avseende bland annat därå, om fiske finnes, som genom byggnaden skadas, om med hänsyn till byggnadens storlek och beskaffenhet i övrigt samt dess belägenhet inverkan därav å fisket är mer eller mindre menlig, om byggnadens ägare jämlikt 8 § förpliktats att vidtaga och underhålla anordningar för fiskets bestånd, samt om föreskrivna dylika anordningar för ägaren medföra större eller mindre kostnad.

Om det årliga avgiftsbeloppet enligt nu stadgade grunder är ringa, äge vattendomstolen föreskriva, att avgift för byggnaden i stället skall utgå med visst belopp en gång för alla.

Föreslagen lydelse

miljoner kubikmeter och för varje enhet om 50 000 kubikmeter därutöver samt

för vattenbortledning minst tio öre och högst en krona för varje liter i sekunden bortledd vattenmängd.

Avgift bestämmes efter förslag av statens fiskeritjänsteman med beaktande av i vilken omfattning fisk finnes eller fiske förekommer i vattendraget, i vilken utsträckning vattenförhållandena och fisket påverkas samt omfattningen av de förpliktelser som enligt 8 § ålagts byggnadens ägare. Har denne befriats från skyldighet att vidtaga anordning till skydd för fisket, får avgift för byggnaden bestämmas till det belopp som med hänsyn härtill finnes skäligt utan hinder av att de i andra stycket angivna gränserna överskridas.

Har beträffande annan byggnad i vatten än som avses i första stycket befrielse från skyldighet att vidtaga anordning till skydd för fisket medgivits byggnadens ägare, skall fiskeavgift med skäligt belopp utgå för byggnaden.

Är byggnad i vatten avsedd att tillgodose flera ändamål, skall i fråga om beräkningsgrunden vid avgiftens bestämmande hänsyn tagas till det ändamål som är det huvudsakliga.

Om det årliga avgiftsbeloppet enligt nu stadgade grunder är ringa, får vattendomstolen föreskriva att avgift för byggnaden i stället skall utgå med visst belopp en gång för alla. Sådan föreskrift skall meddelas, om det årliga avgiftsbeloppet understiger etthundra kronor.

Avgift avseende byggnad för vattenreglering betalas av deltagare i företaget och för annan byggnad av dess ägare. Avgiften utgår från och med kalenderåret närmast ef-

Nuvarande lydelse

2 mom.¹ Vattendomstolens avgörande angående årlig avgift, som avses i 1 mom., gälle för en tidrymd av *tjugu* år i sänder, första gången räknat från och med det kalenderår, då avgiften först skall erläggas. På ansökan, som under *nittonde* året av sådan tidsperiod göres av myndighet, som Konungen bestämmer, eller av byggnadens ägare, föreskrive vattendomstolen den ändring, som finnes påkallad med hänsyn till ändring i penningvärdet. Göres ej sådan ansökan, skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period.

Utän hinder av vad nu sagts må frågan om avgiftens storlek upptagas till omprövning i samband med förnyad prövning enligt 8 § andra stycket; och skall därvid med avseende å omfattningen av de förpliktelser, som enligt denna § och 8 § sammanlagt må åläggas byggnadens ägare, gälla vad i nämnda stycke av 8 § är för där avsett fall stadgat.

19 §²

Den, som med stöd av stadgandena i 5, 6 eller 7 § vill tillgodogöra sig annan tillhörigt vatten eller lösa samfällt strömfall, vare, där för ändamålet erfordras, att annans byggnad i vatten utrives eller ändras, pliktig att draga försorg om arbetet. Skall byggnaden ändras, och vill ägaren själv utföra arbetet, äge han rätt därtill och njute ersättning efter ty skäligt prövas; vare dock, vid påföljd av skadeståndsskyldighet och förlust av rätten att verkställa vad som kan vara ogjort, pliktig att fullgöra arbetet inom tid och på sätt som i sammanhang med beslutet om ändringen bestämmes.

Föreslagen lydelse

ter det då tillstånd till arbeten på byggnaden först togs i anspråk och så länge byggnaden består.

2 mom. Vattendomstolens avgörande angående årlig avgift, som avses i 1 mom., gälle för en tidrymd av *tio* år i sänder, första gången räknat från och med det kalenderår, då avgiften först skall erläggas. På ansökan, som under *nionde* året av sådan tidsperiod göres av myndighet, som Konungen bestämmer, eller av byggnadens ägare, föreskrive vattendomstolen den ändring, som finnes påkallad med hänsyn till ändring i penningvärdet. Göres ej sådan ansökan, skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period.

Den, som med stöd av stadgandena i 5 § vill tillgodogöra sig annan tillhörigt vatten, vare där för ändamålet erfordras, att annans byggnad i vatten utrives eller ändras, pliktig att draga försorg om arbetet. Skall byggnaden ändras, och vill ägaren själv utföra arbetet, äge han rätt därtill och njute ersättning efter ty skäligt prövas; vare dock, vid påföljd av skadeståndsskyldighet och förlust av rätten att verkställa vad som kan vara ogjort, pliktig att fullgöra arbetet inom tid och på sätt, som i sammanhang med beslutet om ändringen bestämmes. Därvid får även meddelas bestämmelse som säkerställer att ersättningen användes på föreskrivet sätt.

Vad i första stycket sägs skall äga motsvarande tillämpning, där strömfall tagas i anspråk jämlikt 1 kap. 14 §.

¹ Senaste lydelse 1954: 124.

² Senaste lydelse 1945: 139.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

59 §¹

Ägare av grundvattentäkt vare, där försummelse i underhållet av anläggningen kan föranleda fara för allmän eller enskild rätt, pliktig underhålla den så, att dylik fara förebygges.

Vill grundvattentäkts ägare taga den ur bruk, vare därtill berättigad. *Har vattendomstolen jämlikt 9 kap. 46 § meddelat föreskrift om skyldighet för grundvattentäkts ägare att tillhandahålla vatten*, skall dock inhämtas föreskrift av vattendomstolen, under vilka villkor grundvattentäkten må tagas ur bruk.

Vill grundvattentäkts ägare taga den ur bruk, vare därtill berättigad. *Kan åtgärden medföra fara för allmän eller enskild rätt*, skall dock inhämtas föreskrift av vattendomstolen, under vilka villkor grundvattentäkten må tagas ur bruk.

4 KAP.

5 §

Har strömfall blivit bebyggt jämlikt denna lag, äge *under de i 1 § stadgade förutsättningar* Konungen eller myndighet, åt vilken Konungen uppdragit att i förevarande hänseende bevaka det allmännas rätt, så ock byggnadens ägare i den ordning 11 kap. stadgar påkalla ny prövning angående de villkor, varunder med hänsyn till allmänna intressen byggnaden må bibehållas och nyttjas. Yrkande om sådan prövning skall framställas under femtiofemte året efter det kalenderår, under vilket byggnaden enligt därom meddelad bestämmelse skall hava fullbordats, samt därefter vart fjortionde år. Varder ej å föreskriven tid nyprövning påkallad, vare ägaren berättigad att under förut fastställda villkor bibehålla och nyttja byggnaden intill dess i anledning av nyprövning, som sedermera enligt vad nu sagts blivit påkallad, annan bestämmelse härutinnan meddelas och skall lända till efterrättelse.

Har strömfall blivit bebyggt enligt denna lag, *och uppgår den vattenkraft som kan vid oreglerat lågvatten uttagas vid byggnaden till minst femhundra turbinhjästkrafter*, äge, *såframt vattenkraften icke inom tio år före det vattendomstolens medgivande lämnas till byggnaden varit utnyttjad vid byggnad som tillkommit enligt äldre lag*, Konungen eller myndighet, åt vilken Konungen uppdragit att i förevarande hänseende bevaka det allmännas rätt, så ock byggnadens ägare i den ordning 11 kap. stadgar påkalla ny prövning angående de villkor, varunder med hänsyn till allmänna intressen byggnaden må bibehållas och nyttjas. Yrkande om sådan prövning skall framställas under femtiofemte året efter det kalenderår, under vilket byggnaden enligt därom meddelad bestämmelse skall hava fullbordats, samt därefter vart fjortionde år. Varder ej å föreskriven tid nyprövning påkallad, vare ägaren berättigad att under förut fastställda villkor bibehålla och nyttja byggnaden intill dess i anledning av nyprövning, som sedermera enligt vad nu sagts blivit påkallad,

¹ Senaste lydelse 1964: 110.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

annan bestämmelse härutinnan meddelas och skall lända till efterrättelse.

Nyprövning, varom nu stadgats, skall ske i enlighet med den lagstiftning, som vid varje särskild tidpunkt är gällande i fråga om villkoren för byggande i vatten. Fastställas vid nyprövningen andra villkor än de förut gällande, må de icke tillämpas förrän fem år förflutit från utgången av det kalenderår, varunder nyprövningen påkallats.

7 §

Skall från anläggning, beträffande vilken nyprövning äger rum, på grund av vattendomstolens jämlikt denna lag meddelade föreskrift kraft tillhandahållas någon i ersättning för förlorad vattenkraft eller annat, och kommer sådan ersättningstagares rätt i anledning av nyprövningen att upphöra eller inskränkas, vare han berättigad att av statsmedel undfå gottgörelse för den förlust han lider. Är fråga om ersättning för vattenkraft, som tillgodogöres genom anläggningen, och har sådan vattenkraft icke före dess avstående varit av ersättningstagaren utnyttjad eller av denne utnyttjats vid anläggning, som avses i 5 §, skall dock beträffande ersättningstagares rätt till gottgörelse vad i 6 § 1 mom. finnes stadgat äga motsvarande tillämpning.

Skall från anläggning, beträffande vilken nyprövning äger rum, på grund av vattendomstolens jämlikt äldre lag meddelade föreskrift kraft tillhandahållas någon i ersättning för förlorad vattenkraft eller annat, och kommer sådan ersättningstagares rätt i anledning av nyprövningen att upphöra eller inskränkas, vare han berättigad att av statsmedel undfå gottgörelse för den förlust han lider. Är fråga om ersättning för vattenkraft, som tillgodogöres genom anläggningen, och har sådan vattenkraft icke före dess avstående varit av ersättningstagaren utnyttjad eller av denne utnyttjats vid anläggning, som avses i 5 §, skall dock beträffande ersättningstagares rätt till gottgörelse vad i 6 § 1 mom. finnes stadgat äga motsvarande tillämpning.

Vad i 6 § 2 mom. är föreskrivet beträffande framställande av ersättningsanspråk, prövning av sådant anspråk samt sättet för ersättningens erläggande med mera skall jämväl gälla i fråga om gottgörelse, som i denna § avses.

8 §

Varder beträffande byggnad i strömfall, vilken tillkommit enligt äldre lag, jämlikt denna lag verkställd sådan ombyggnad eller tillbyggnad, som i 2 § första stycket avses, skola under de i nämnda stadgande angivna förutsättningar bestämmelserna i 5—7 §§ gälla i fråga om anläggningen; dock vare ägaren icke pliktig att av värdeminskning och kostnad, som

Har beträffande byggnad i strömfall, vilken tillkommit enligt äldre lag, jämlikt denna lag verkställd ombyggnad eller tillbyggnad, skola bestämmelserna i 5—7 §§ gälla i fråga om anläggningen, om åtgärden medför att i ström-fallet minst trehundra turbinhästkrafter mera än förut kunna uttagas vid lågvatten och den uttagbara vattenkraften sammanlagt

Nuvarande lydelse

omförmälas i 6 §, utan ersättning vidkännas mera än som motsvarar en fjärdedel av värdet i tillgodogjort skick å den vid anläggningen uttagbara vattenkraft, som icke kunnat tillgodogöras vid den äldre byggnaden.

Vad i 5 och 6 §§ är stadgat i fråga om byggnad, som tillkommit jämlikt denna lag, skall äga motsvarande tillämpning *beträffande sådan byggnad i strömfall, som i 3 § avses, med iakttagande likväl att yrkande om nyprövning skall framställas under femtiofemte året efter det denna lag trätt i kraft samt att byggnadens ägare ej är pliktig att utan ersättning vidkännas större värdeminskning och kostnad än som motsvara en fjärdedel av värdet å kungsådrans vattenkraft i tillgodogjort skick, med beräkning av nämnda vattenkraft på sätt i 3 § sagts.*

Har strömfall blivit bebyggt jämlikt denna lag, äge under de i 1 § stadgade förutsättningar kronan att, där det påkallas för tillgodoseende av allmänt behov, vid utgången av fyrtionde året efter det kalenderår, under vilket enligt därom meddelad bestämmelse byggnaden skall hava fullbordats, tillösa sig strömfallet med vatten-

Föreslagen lydelse

uppgår till femhundra turbinhästkrafter vid oregerat lågvatten. Ägaren är dock icke pliktig att av värdeminskning och kostnad, som omförmälas i 6 §, utan ersättning vidkännas mera än som motsvarar en fjärdedel av värdet i tillgodogjort skick å den vid anläggningen uttagbara vattenkraft, som icke kunnat tillgodogöras vid den äldre byggnaden.

Vad i 5 och 6 §§ är stadgat i fråga om byggnad, som tillkommit jämlikt denna lag, skall äga motsvarande tillämpning, *när strömfall, vari jämlikt denna lag kungsådra finnes, bebyggs enligt Konungens på grund av äldre lag meddelade tillstånd till byggande i kungsådra, såframt vid tillståndet gjorts sådant förbehåll, som omförmäles i 1 kap. 8 §, och kungsådrans vattenkraft, i den mån densamma kan vid byggnaden uttagas, tillika uppgår till minst femhundra turbinhästkrafter vid oregerat lågvatten. Yrkande om nyprövning skall framställas under femtiofemte året efter det denna lag trätt i kraft. Byggnadens ägare är ej pliktig att utan ersättning vidkännas större värdeminskning och kostnad än som motsvara en fjärdedel av värdet å kungsådrans vattenkraft i tillgodogjort skick. Vid tillämpning av vad nu sagts skall kungsådrans vattenkraft anses utgöra en tredjedel av vattenkraften i strömfallet.*

9 §

Har strömfall blivit bebyggt jämlikt denna lag, äge under de i 5 § stadgade förutsättningar kronan att, där det påkallas för tillgodoseende av allmänt behov, vid utgången av fyrtionde året efter det kalenderår, under vilket enligt därom meddelad bestämmelse byggnaden skall hava fullbordats, tillösa sig strömfallet med vatten-

Nuvarande lydelse

verksbyggnader, kraftstation med installerat maskineri samt för kraftstationens personal avsedda bostäder och, där marken tillhör anläggningens ägare, nödigt utmål. Lösningrätt, som ej vid nämnda tidpunkt begagnas, skall stå kronan öppen vid utgången av vart fyrtionde år därefter.

Varder i strömfallet, vars vattenkraft till viss del varit inom de tio närmast förflutna åren utnyttjad vid byggnad, som tillkommit enligt äldre lag, jämlikt denna lag verkställd byggnad, vilken är avsedd att ersätta eller utgör tillbyggnad till den äldre byggnaden, och medför åtgärden, att i strömfallet kan uttagas i medeltal minst dubbelt så stor vattenkraft som förut, vare kronan, såframt den uttagbara vattenkraften sammanlagt uppgår till minst femhundra turbinhästkrafter vid oreglerat lågvatten, på sätt ovan sagts lösningberättigad till strömfallet med vattenverksbyggnader, kraftstation och utmål.

12 §

Där från kraftanläggning, till vilken lösningrätt enligt vad ovan stadgats göres av kronan gällande, på grund av vattendomstolens jämlikt denna lag meddelade föreskrift kraft skall tillhandahållas någon i ersättning för vattenkraft, som tillgodogöres genom anläggningen, äge kronan tillösa sig jämväl sådan rättighet. Vad nu sagts gälle dock ej i fråga om vattenkraft, som före dess avstående varit av ersättningstagaren utnyttjad vid anläggning, beträffande vilken icke enligt bestämmelserna i 9 § lösningrätt tillkommit kronan.

Beträffande lösningrätt, som i denna § avses, skola bestämmelserna i 10 och 11 §§ i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

*Om avgifter*14 §¹

Varder genom vattenreglering, som verkställes jämlikt denna lag, den uttagbara vattenkraften i det eller de strömfall, för vilkas räkning regleringen utföres, ökad med i medeltal femhundra turbinhäst-

¹ Senaste lydelse 1959: 114.

Föreslagen lydelse

verksbyggnader, kraftstation med installerat maskineri samt för kraftstationens personal avsedda bostäder och, där marken tillhör anläggningens ägare, nödigt utmål. Lösningrätt, som ej vid nämnda tidpunkt begagnas, skall stå kronan öppen vid utgången av vart fyrtionde år därefter.

Där från kraftanläggning, till vilken lösningrätt enligt vad ovan stadgats göres av kronan gällande, på grund av vattendomstolens jämlikt äldre lag meddelade föreskrift kraft skall tillhandahållas någon i ersättning för vattenkraft, som tillgodogöres genom anläggningen, äge kronan tillösa sig jämväl sådan rättighet. Vad nu sagts gälle dock ej i fråga om vattenkraft, som före dess avstående varit av ersättningstagaren utnyttjad vid anläggning, beträffande vilken icke enligt bestämmelserna i 9 § lösningrätt tillkommit kronan.

OM BYGDEAVGIFT

14 §

För vattenkraftanläggning och vattenreglering skall årligen erläggas bygdeavgift för ändamål som angivas i 16 §.

Avgiften utgör:
för vattenkraftanläggning minst

Nuvarande lydelse

krafter, vare ägare av sådant strömfall pliktig att för nedan angivna ändamål erlagga en årlig avgift, beräknad på grundval av det antal turbinhästkrafter, varmed genom regleringen den uttagbara vattenkraften i strömfallet i medeltal blivit ökad. Medför vattenreglering sådan ändring av vattenföringen att förut uttagbar vattenkraft kan utnyttjas på fördelaktigare sätt, skall, med avseende å skyldighet att erlagga dylik avgift, så stor del av denna vattenkraft, som svarar mot förhöjningen av dess värde, anses såsom ökning av den uttagbara vattenkraften.

Medför vattenregleringen sådan båtnad, som i första stycket sägs, för annat strömfall än där avses, äge vattendomstolen, på ansökan av myndighet, som Konungen bestämmer, förklara ägaren av strömfallet pliktig att gälda avgift, som nu nämnts.

Avgiften skall av vattendomstolen, särskilt för varje strömfall, bestämmas till belopp, utgörande minst tre och högst åtta kronor för varje turbinhästkraft; och bör härvid hänsyn tagas dels till den större eller mindre förändring av vattenstånd- och avrinningsförhållanden, som genom företaget förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden, dels ock till den större eller mindre kostnad, som är förenad med företaget, samt företagets ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall. Om särskilda skäl föranleda därtill, må avgiften bestämmas till lägre belopp än förut sagts, dock minst femtio öre för varje turbinhästkraft.

Avgift skall erläggas från och med kalenderåret näst efter det, då vattendomstolens tillstånd till vattenregleringen först tages i anspråk. Är fråga om företag, som

Föreslagen lydelse

tre och högst åtta kronor för varje enhet installerad effekt som omfattar sex kilowatt intill 150 procent av effekten vid medelvattenföring och för varje enhet om tolv kilowatt därutöver samt

för vattenreglering minst tre och högst åtta kronor för varje enhet av magasinets rymd som omfattar 15 000 kubikmeter intill 100 miljoner kubikmeter, för varje ytterligare enhet om 30 000 kubikmeter intill 1 000 miljoner kubikmeter och för varje enhet om 60 000 kubikmeter därutöver.

Om särskilda skäl föreligga, får avgift bestämmas till lägre belopp, dock minst femtio öre för varje avgiftsenhet.

Avgift utgår ej, om antalet avgiftsenheter understiger tvåtusen.

Avgift bestämmas med beaktande av den större eller mindre förändring av vattenförhållandena som företaget orsakar samt den större eller mindre olägenhet eller fördel som härigenom uppkommer för bygden.

Avgift för kraftanläggning betalas av ägaren och för reglering av deltagare i företaget. Avgiften utgår från och med kalenderåret närmast efter det då tillstånd till företaget först togs i anspråk och så länge företaget består.

Nuvarande lydelse

avses i 3 kap. 1 §, skall dock, såvitt angår strömfall, för vars ägare enligt bestämmelserna i nämnda kap. skyldigheten att taga del i kostnaden för företaget inträder senare, avgift ej utgå förrän från och med kalenderåret näst efter betalningsskyldighetens inträde. Har ägare av strömfall enligt andra stycket förklarats pliktig att gälla avgift, skall den utgå från och med kalenderåret näst efter det, då talan därom anhängiggjorts, dock ej för tid innan skyldighet att erlægga avgift skolat inträda, därest ägaren av strömfallet förklarats pliktig att taga del i kostnaden för företaget.

Vattendomstolens avgörande gälla för en tidrymd av tio år i sänder, första gången räknat från det kalenderår, under vilket tillståndet till vattenregleringen först tagits i anspråk. Varder ej genom ansökan hos vattendomstolen under nionde året av sådan tidsperiod ny prövning påkallad av strömfallens ägare eller av myndighet, som Konungen bestämmer, skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period. Ålägges ägare av strömfall enligt andra stycket att gälla avgift, skall avgörandet första gången ej gälla längre än den tid, som gäller för annan avgift enligt denna §, vilken förklarats skola utgå med anledning av företaget. Varder strömfall bebyggt efter det avgift bestämts, äge vattendomstolen, ändå att tid, som nyss nämnts, ej gått till ända, för återstående tiden meddela ändrad föreskrift, när det påkallas av myndighet, som Konungen bestämmer.

På yrkande av myndighet, som Konungen bestämmer, må vattendomstolen, såframt det finnes erforderligt och lämpligt, bestämma

Föreslagen lydelse

15 §

Vattendomstolens avgörande angående bygdeavgift gäller för en tidrymd av tio år i sänder, första gången räknat från det kalenderår, då avgiften först skall erläggas. På ansökan, som under nionde året av sådan tidsperiod göres av myndighet som Konungen bestämmer eller av den avgiftsskyldige föreskriver vattendomstolen den ändring, som finnes påkallad med hänsyn till erfarenheterna av företagens inverkan eller ändring i penningvärdet. Föreligga begränsningar i möjligheterna att utnyttja företaget i avsedd omfattning, skall hänsyn tagas även härtill. Göres ej sådan ansökan, skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period.

Nuvarande lydelse

att den för en tioårsperiod stadgade avgiftsskyldigheten skall fullgöras genom att strömfallets ägare erlägger högst hälften av det beräknade sammanlagda nuvärdet av avgifterna på en gång och återstoden genom årliga inbetalningar under perioden.

Huru avgifter, som nu nämnts, skola indrivas, därom förordnar Konungen.

15 §¹

Influtna avgifter skola efter de närmare bestämmelser, som härutinnan meddelas av Konungen, användas dels till förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet, som vållas genom företaget och för vilken ersättning icke blivit av vattendomstolen bestämd, samt till gottgörelse för sådan skada eller olägenhet, dels ock för tillgodoseende av annat ändamål beträffande den bygd, som beröres av företaget, såsom jordbrukets främjande, särskilt genom jords torrläggning, eller beredande av tillgång till elektrisk kraft för samfärdsel, jordbruk, hantverk eller småindustri eller eljest för befolkningens behov.

Föreslagen lydelse

16 §

Medel som influtit i bygdeavgift skola användas för att förebygga eller minska skada eller olägenhet, som vållas genom företaget och för vilken ersättning enligt 9 kap. icke bestämts, och för att gottgöra sådan skada eller olägenhet samt för att tillgodose annat ändamål beträffande den bygd som beröres av företaget.

Närmare bestämmelser om indrivningen och användningen av bygdeavgifter meddelas av Konungen.

5 KAP.

5 §²

Vad i 2 kap. 2 och 8 §§, 11 § andra stycket, 12, 13, 18, 19, 27—30 §§ samt 32—34 §§ finnes stadgat om byggande i vatten skall äga motsvarande tillämpning med avseende å anläggning eller åtgärd för inrättande av allmän farled.

Vad i 2 kap. 2, 8 och 10 §§, 11 § andra stycket, 12, 13, 19, 27—30 §§ samt 32—34 §§ finnes stadgat om byggande i vatten skall äga motsvarande tillämpning med avseende å anläggning eller åtgärd för inrättande av allmän farled.

6 KAP.

8 §³

Vad i 2 kap. 8 § första stycket, 11 § första stycket, 12, 13 och 18 §§ finnes stadgat i fråga om byg-

Vad i 2 kap. 8 § första stycket, 11 § första stycket samt 12 och 13 §§ finnes stadgat i fråga om

¹ Senaste lydelse 1944: 199.

² Senaste lydelse 1920: 459.

³ Senaste lydelse 1954: 124.

Nuvarande lydelse

gande i vatten skall äga motsvarande tillämpning med avseende å arbete för inrättande av allmän flottled.

Föreslagen lydelse

byggande i vatten skall äga motsvarande tillämpning med avseende å arbete för inrättande av allmän flottled.

7 KAP.

41 §¹

Å företag, som i 37 § sägs, skall vad i 2 kap. 2 och 8 §§, 11—13 §§, 14 § andra stycket, 27—30 §§ 31 § andra stycket samt 32—34 §§ stadgas beträffande byggande i vatten äga motsvarande tillämpning.

Å företag, som i 37 § sägs, skall vad i 2 kap. 2, 8 och 10 §§, 11—13 §§, 14 § andra stycket, 27—30 §§, 31 § andra stycket samt 32—34 §§ stadgas beträffande byggande i vatten äga motsvarande tillämpning.

Visas efter det vattenavledningsföretag blivit utfört, att därigenom vinnes stadigvarande minskning i kostnaderna för flottningen i allmän flottled eller för flottledens underhåll, må de flottande på talan av deltagarna förpliktas att erlagga högst så stor del av det belopp, vartill kostnadsminskningen kan skattas, som svarar mot förhållandet mellan å ena sidan företagets anläggningskostnad och å den andra den beräknade båtnaden därav för mark, som berörs av företaget; och skall flottledens bidrag av de flottande betalas i den ordning, som finnes stadgas beträffande allmän flottleds anläggningskostnad. Å oguldet kapitalbelopp skall gäldas ränta efter den räntefot som finnes skälig. För bidrag, som nu nämnts, förvärfas ej delaktighet i företaget, och vare förty de flottande ej skyldiga att taga del i framtida kostnad för detta.

54 §²

Har delägare i invallningsföretag icke sökt företaget och är han ej heller efter ty i 27 § sägs likställd med sökanden, vare han berättigad påfordra, att all honom tillhörig mark, som ingår i samfälligheten, skall *med belopp, som i 9 kap. 49 § sägs*, lösas för företagets räkning.

Har delägare i invallningsföretag icke sökt företaget och är han ej heller efter ty i 27 § sägs likställd med sökanden, vare han berättigad påfordra, att all honom tillhörig mark, som ingår i samfälligheten, skall lösas för företagets räkning *mot ersättning enligt 9 kap.*

Vill någon begagna sig av rättighet, som nu sagts, skall yrkande därom framställas medelst stämning å deltagarna i den ordning 11 kap. stadgar inom sextio dagar efter det tiden för påkallande av sådan ny uppskattning av båtnaden, som omförmäles i 10 kap. 77 och 78 §§, tilländagått, eller, om sådan uppskattning påkallats, inom samma tid efter det uppskattningen vunnit laga kraft.

Sedan sådan talan blivit anhängiggjord, vare ägaren av den fastighet, vartill marken hör, fri från skyldighet att taga del i företaget; och träde den lösta marken i fastighctens ställe med skyldighet för ägaren

¹ Senaste lydelse 1945: 343.

² Senaste lydelse 1920: 459.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

att övertaga den delaktighet i företaget, varifrån fastighetens ägare befriats.

Om rätt för fastighetens ägare att återbekomma förskjutet bidrag så ock om denne åliggande ersättningsskyldighet i visst fall stadgas i 9 kap. 49 §.

9 KAP¹

Om ersättning

OM ERSÄTTNINGSSKYLDIGHET

1 § Den som fått tillstånd enligt denna lag att lösa eller taga i anspråk annans egendom eller att vidtaga åtgärd varigenom annans egendom skadas skall utgiva ersättning för vad som avstås eller skadas. Vad nu sagts gäller ej, om förlust eller skada enligt särskild bestämmelse skall tålas utan ersättning.

2 § Ersättning bestämmes i pengar att utgå på en gång. Ersättning för skada till följd av företag för allmän flottled får dock fastställas att utgå som årlig avgäld, när skäligen anledning förekommer därtill. Kan i mål om sådant företag skadan ej med säkerhet uppskattas på förhand eller synes den ej komma att uppstå årligen, får den skadelidande hänvisas att göra sin talan gällande i den ordning som i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled föreskrives med avseende på flottningsskada. Grunderna för ersättningens beräkning bör dock angivas, om det är möjligt.

3 § Medför företag eller åtgärd vartill tillstånd lämnats enligt denna lag att fastighet eller del av fastighet lider synnerligt men, skall fastigheten eller fastighetsdelen lösas, om ägaren begär det.

Den ersättningsskyldige har rätt till sådan inlösen som avses i första stycket, om detta skulle medföra endast en ringa förhöjning av fastighetsägarens tillkommande ersättning och fastighetsägaren icke har ett beaktansvärt intresse av att behålla fastigheten eller fastighetsdelen. Kostnaden för åtgärd som avses i 4 § andra stycket skall inräknas i ersättningen.

4 § För fastighet som i sin helhet avstås betalas löseskilling motsvarande fastighetens marknadsvärde. Om del av fastighet avslås eller fastighet eller del därav eljest tages i anspråk eller skadas, betalas inträngsersättning motsvarande den minskning i fastighetens marknadsvärde som uppkommer genom ingreppet. Uppkommer eljest genom ingreppet skada för ägaren, skall även sådan skada ersättas.

Har den skadevallande åtagit sig att vidtaga åtgärd för att minska skada, skall hänsyn tagas därtill vid bestämmande av ersättning, om åtagandet är av beskaffenhet att skäligen böra godtagas av den ersättningsberättigade.

5 § Har det företag för vars genomförande fastighet får lösas medfört inverkan av någon betydelse på fastighetens marknadsvärde, skall

¹ Beträffande 9 kap. anges endast föreslagen lydelse.

löseskillingen bestämmas på grundval av det marknadsvärde fastigheten skulle hava haft om sådan inverkan icke förekommit, dock endast i den mån det finnes skäligt med hänsyn till förhållandena i orten eller till den allmänna förekomsten av likartad inverkan under jämförliga förhållanden. Är ingreppet sådant att intrångsersättning skall utgå, skall vad nu sagts om beräkning av marknadsvärde tillämpas i fråga om värdet före ingreppet.

6 § Har åtgärd vidtagits i uppenbar avsikt att höja den ersättning som den ersättningskyldige har att erlægga skall, om skäl äro därtill, genom åtgärden uppkommen ökning av fastighetens värde icke tagas i beräkning vid ersättnings bestämmande.

7 § Medför företag eller åtgärd vartill tillstånd lämnats enligt denna lag att särskild rätt till fast egendom går förlorad eller rubbas, skall vad i 1—6 §§ stadgas äga motsvarande tillämpning beträffande ersättning till rättighetens innehavare. Därvid skall 6 §, i fall då åtgärd vidtagits av fastighetens ägare i avsikt som där angives, tillämpas så att den ersättningskyldige erhåller gottgörelse genom minskning av ägaren tillkommande ersättning.

OM BETALNING AV ERSÄTTNING OCH OM TILLTRÄDE M. M.

8 § Löseskilling och intrångsersättning som fastställts att utgå på en gång betalas genom nedsättning hos Konungens befallningshavande i det län där fastigheten är belägen, om fastigheten svarar för beviljad eller sökt inteckning. Detta gäller dock ej, om samtliga borgenärer som hava panträtt i fastigheten medgivit att ersättning utbetalas till ersättningstagaren. Besväras fastigheten av gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivas för relaxation. Medgivande av rättsägare fordras ej, om företaget är väsentligen utan betydelse för honom.

Skall nedsättning ej ske, utbetalas ersättningen till ersättningstagaren. Avser ersättningen mark som avstås, åligger det ersättningsgivaren att hos Konungens befallningshavande anmäla och därvid styrka att ersättningen erlagts.

I samband med att ersättning bestämmas skall angivas i vad mån nedsättning skall ske.

9 § Bestämmelserna i 8 § äga motsvarande tillämpning i fråga om förskott som avses i 11 kap. 66 § 2 mom.

10 § Vid nedsättning eller anmälan skall ersättningsgivaren ingiva utslaget samt lagakraftbevis. Lagakraftbevis behöver dock ej ingivas, om förordnande enligt 11 kap. 67 § meddelats. Vid nedsättning skall ersättningsgivaren även ingiva gravationsbevis rörande fastigheten.

Försummar ersättningsgivaren att ingiva handlingar som avses i första stycket skall Konungens befallningshavande anskaffa dem på ersättningsgivarens bekostnad.

11 § Ersättning för mark som avstås skall betalas och anmälan enligt 8 § andra stycket ske inom sex månader från det tillstånds- och ersättningsfrågorna blivit slutligt avgjorda. Annan ersättning som fastställts att utgå på en gång skall betalas inom två år från samma tid. Iakttag

ersättningsgivaren ej vad nu sagts, är den väckta frågan förfallen såvitt angår ersättningstagarens rätt.

Tid som avses i första stycket får förkortas eller förlängas, när parterna äro ense därom eller eljest särskilda skäl föreligga.

12 § Inlösen av fastighet som helt eller delvis skall avstås är fullbordad, när ersättningstagaren fullgjort vad som åligger honom enligt 8 och 11 §§. Ersättningsgivaren får då genast tillträda egendomen. Har utom ersättningen för den egendom som skall avstås annan ersättning fastställt för skada genom avståendet, får dock tillträde ej ske förrän denna ersättning betalats. Tillstånd att begagna annans egendom eller att vidtaga åtgärd som medför skada för annan får tagas i anspråk, så snart ersättningsgivaren fullgjort nämnda åligganden.

Om ersättningstagarens förhållanden påkalla det, skall skäligt uppskov med tillträdet eller utförandet av arbete eller åtgärd föreskrivas.

13 § När enligt 12 § inlösen av fastighet eller område därav fullbordats, upphör all särskild rätt i den inlösta egendomen.

14 § Har fast egendom eller område därav efter inlösen tillträtts eller har tillstånd tagits i anspråk att begagna annans egendom eller att vidtaga åtgärd som medför skada för annan, skall ersättning som hänförs till egendomen eller skadan och bestämts att utgå på en gång i vad den återstår obetalad erläggas och föreskriven anmälan ske inom en månad från det ersättningen blev slutligt bestämd. Har vattendomsstolen meddelat förordnande enligt 11 kap. 67 § andra stycket skall dock betalning erläggas inom samma tid från ersättningsbeslutets dag. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning beträffande ersättning som bestämts i samband med prövning enligt denna lag av fråga om godkännande av vidtagen åtgärd.

Erlägges ersättning senare än som följer av bestämmelserna i första stycket, skall ersättningsgivaren utgiva sex procent årlig ränta från den dag egendomen tillträdde eller företaget eller åtgärden utfördes.

Försummar ersättningsgivaren att erlægga ersättningen, skall Konungens befallningshavande på ansökan av den ersättningsberättigade låta uttaga beloppet jämte ränta. Reglerna i utsökningslagen (1877: 31 s. 1) om verkställighet av lagakraftgående dom i tvistemål varigenom betalningsskyldighet ålagts någon äga därvid motsvarande tillämpning.

15 § Överstiger ersättning som avses i 14 § första stycket ej vad som utgivits enligt lägre rätts beslut eller som förskott och skulle i annat fall nedsättning eller anmälan hava erfordrats, skall ersättningsgivaren göra anmälan därom hos Konungens befallningshavande sedan ersättningsbeslutet vunnit laga kraft.

16 § Vid ansökning om verkställighet enligt 14 § tredje stycket eller vid anmälan som avses i 15 § skola fogas utslaget samt lagakraftbevis. Har förordnande meddelats enligt 11 kap. 67 § andra stycket, skall dock ej lagakraftbevis fogas vid ansökningen.

17 § Medel som nedsatts eller uttagits skola av Konungens befallningshavande utan dröjsmål insättas i bank mot ränta.

18 § Ersättning som nedsatts eller uttagits samt ränta därpå skola av Konungens befallningshavande utbetalas till den som är berättigad därtill.

19 § Om ersättning nedsatts, äga bestämmelserna om fördelning av köpeskilling för utmätt fastighet som sålts på auktion motsvarande tillämpning. Är egendomen förutom av in-teckning besvärade av annan särskild rätt som minskar egendomens värde och åtnjuter sämre rätt än in-teckningen, skall borgenär som har pan-trätt på grundval av in-teckningen, i den mån det erfordras för att han skall få full betalning för sin fordran, erhålla betalning som om egendomen ej var besvärade av nämnda rättighet. Ersättningen för rättigheten minskas i motsvarande mån.

20 § Sammanträde för fördelning hålles så snart det kan ske. Kallelse till sammanträdet sändes minst två veckor i förväg till egendomens ägare, kända borgenärer som hava pan-trätt i egendomen och innehavare av annan särskild rätt. Om borgenär är okänd, införes kallelsen i allmänna tidningarna och tidning inom orten.

21 § Ersättningsgivaren svarar för kostnaderna för ersättnings fördelning.

22 § Pågår tvist om bättre rätt till ersättning eller skall ersättning, bestämd att utgå på en gång, betalas för egendom som innhaves såsom fideikommiss, skall ersättningen nedsättas hos Konungens befallningshavande, även om nedsättning ej erfordras enligt 7 §. Bestämmelserna i 17—20 §§ äga tillämpning i fråga om sådan ersättning.

23 § Har ägare av fast egendom som avstått, tagits i anspråk eller skadats, sedan egendomen eller skadan värderats men innan ersättning betalats, vidtagit åtgärd som ökar fastighetens värde, är han berättigad till ersättning för värdeökningen, om åtgärden ej vidtagits i uppenbar avsikt att höja ersättningen.

Bestämmelsen i första stycket äger motsvarande tillämpning i fråga om innehavare av särskild rätt till fast egendom, om denne enligt lag och avtal har rätt till ersättning av fastighetsägaren för värdeökningen.

24 § Inträffar under tid som anges i 23 § betydande ändring i allmänna prisläget, är ersättningstagare berättigad till gottgörelse för förlust till följd därav, om den ej är ringa.

25 § Ersättningsbelopp som betalats får ej till någon del återkrävas. Har ersättningsbelopp betalats men ersättningen efter fullföljd av talan sedermera bestämts till lägre belopp eller förklarats ej skola utgå, äger ersättningsgivaren utan hinder av bestämmelsen i första stycket avräkna överskottet på ersättning som vid målets fortsatta behandling ytterligare kan komma att tillerkännas samme ersättningstagare. Yrkande därom skall framställas innan vattendomstolen hållit huvudförhandling för behandling av frågan om den sistnämnda ersättningen.

26 § Lider borgenär som har pan-trätt i fast egendom förlust till följd av att ersättning ej bestämts eller blivit för lågt beräknad och har frågan till följd av överenskommelse mellan ersättningsgivaren och sakägaren eller av annan anledning ej prövats av domstol eller vid syneförrättning, är borgenären berättigad till gottgörelse av den ersättnings-skyldige för förlusten mot avskrivning på fordringshandlingen.

27 § Har inlösen av fast egendom fullbordats utan att egendomen använts för det avsedda ändamålet inom den tid som bestämts för företagets fullbordande och är ändamålet att anse som övergivet, får inom två år efter utgången av nämnda tid talan om återlösen av egendomen väckas av den som närmast före inlösen var egendomens ägare. Om ett område av en fastighet inlösts, tillkommer rätten att väcka talan i stället ägaren av den återstående delen av fastigheten.

Om ersättning vid återlösen samt om byggnad eller annan anläggning som uppförts på egendomen efter inlösen skall gälla vad som för motsvarande fall stadgas i lagen (1917: 189) om expropriation.

28 § Närmare föreskrifter för tillämpningen av detta kapitel meddelas av Konungen.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 KAP.

60 §¹

För utrönande av värdet å båtnad för mark genom dess torrläggning, där sådan med företaget avses, skola synemännen med tillämpning av de i 7 kap. 22 § stadgade grunder efter undersökning av den mark, varom fråga är, uppskatta marken såväl i dess skick före företaget som ock i det skick, vari den antages komma efter företagets fullbordan.

Vid uppskattning av båtnad, som genom vattenreglering beredes strömfall, skola de i 9 kap. stadgade grunder beträffande värdering av vattenkraft, som skall ersättas, i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

64 §²

Vid bestämmande av sakägare tillkommande ersättning för förlust, skada eller intrång skola synemännen iakttaga de i 9 kap. stadgade grunder; dock att, där fråga uppkommer om ersättning medelst kraftöverföring, härom skall gälla föreskriften i 20 §. Skall ersättning utgå med förhöjning över värdet, böra värdet och förhöjningen var för sig angivas.

Vid bestämmande av sakägare tillkommande ersättning för förlust, skada eller intrång skola synemännen iakttaga de i 9 kap. stadgade grunder.

Uppkommer eljest på grund av bestämmelserna i 3, 7 eller 8 kap. vid syneförrättning fråga om ersättning åt delägarna eller annan för arbete eller dylikt, skall ock sådan fråga prövas av synemännen.

67 §³

Sedan erforderliga sammanträden hållits och alla vid syneförrättningen förefallande frågor blivit utredda, skola synemännen upprätta utlåntande angående företaget.

¹ Senaste lydelse 1920: 459.

² Senaste lydelse 1941: 614.

³ Senaste lydelse 1969: 393.

Nuvarande lydelse

Utlåtandet skall innehålla syne-
männens besked, med angivande
av skälen, i de i 62—64 §§ eller
eljest här ovan omförmälda frågor.
Avgift, som omförmäles i 11 kap.
95 §, så ock avgift enligt 2 kap.
10 §, där sådan bör utgå, skola
bestämmas i utlåtandet. Lämnas
medgivande till vattenreglering,
varde angivet, om företaget är av
beskaffenhet att stadgandena i 4
kap. om nyprövning och om av-
gifter därå äga tillämpning; och
skall för sådant fall utlåtandet upp-
taga förslag till dylik avgift.

Skola två eller flera med skilda andelar taga del i företaget, skall ut-
låtandet innehålla särskild längd, upptagande såväl den å varje delägare
belöpande anparten i kostnaden för företaget med noggrant angivande
av strömfall eller annan egendom, som med delaktigheten avses, som
ock det belopp, vartill kostnaden för företaget beräknats. Skall anlägg-
ningskostnaden för viss del av företaget eller kostnaden för skötsel och
underhåll fördelas på särskilt sätt, varde det ock tydligt angivet i läng-
den. För varje delägare skall anmärkas, huruvida han är sökande till
företaget eller på grund av föreskriften i 82 § att anse såsom likställd
med sökande, så ock beskaffenheten av båtnad, som må hava lagts till
grund för delaktigheten, samt det uppskattade värdet av sagda båtnad.
Har på grund av bestämmelsen i 7 kap. 28 § eller 8 kap. 18 § rätt med-
givits delägare att erlagga å honom belöpande bidrag med fördelning å
visst antal år, skall ock härom anteckning ske. Beträffande mark, som
genom företaget vinner torrläggning, skall längden innehålla uppgift för
varje fastighet å markens värde före och efter företaget. Är i avbidan på
slutlig uppskattning delaktigheten bestämd på sätt i 61 § sägs, varde an-
teckning därom gjord.

Innehåller utlåtandet föreskrift om anordnande eller ändrande av vat-
tenavlopp genom allmän väg, skall, där arbetets utförande åligger annan
än vägens ägare, tillika meddelas bestämmelse, att, innan sådant arbete
påbörjas, medgivande, som avses i 40 § lagen om allmänna vägar,
skall inhämtas. Vad nu sagts om anordnande eller ändrande av vatten-
avlopp genom allmän väg skall äga motsvarande tillämpning i fråga om
åtgärd till skydd för sådan väg.

80 §¹

Beträffande den slutliga fördel-
ningen av kostnad, som i 79 §
sägs, gälle enahanda grunder som
för fördelningen av kostnaden för
själva företaget, dock att sådan
kostnad skall fördelas utan hänsyn
till sådan begränsning i delaktighe-

Beträffande den slutliga fördel-
ningen av kostnad, som i 79 §
sägs, gälle enahanda grunder som
för fördelningen av kostnaden för
själva företaget, dock att sådan
kostnad skall fördelas utan hänsyn
till sådan begränsning i delaktighe-

¹ Senaste lydelse 1969: 393.

Nuvarande lydelse

ten, som omförmäles i 3 kap. 5 §, 7 kap. 27 och 28 §§ samt 8 kap. 18 §. *Avgift enligt 11 kap. 95 § skall fördelas enligt samma grunder, som jämlikt sistnämnda lagrum skola tillämpas vid avgiftens bestämmande.*

Föreslagen lydelse

ten, som omförmäles i 3 kap. 5 §, 7 kap. 27 och 28 §§ samt 8 kap. 18 §.

Har sakägare eller annan framställt invändning eller påstående, ändå att han insett eller skäligen bort inse, att fog därför saknas, och vållas därav uppskov eller eljest ökade kostnader, varde honom i utlåandet ålagt att såsom en honom enskilt åliggande kostnad ersätta delägarna eller annan sakägare de utgifter, som därigenom åsamkats dessa. Där vid sådan ny uppskattning, som i 77 § sägs, ändring ej göres i förut verkställd värdering, skall den, som påkallat den senare uppskattningen, ensam gälda kostnaden därför.

11 KAP.

17 §¹

Till vattenmål hänföras följande mål:

A. ansökningsmål:

1. ansökan jämlikt 1 kap. 14 § om bestämmande av ersättning för rätt att taga strömfäll i anspråk;

2. ansökan om prövning jämlikt 2 kap. 20 §, huruvida och under vilka villkor byggande i vatten må ske;

3. ansökan om godkännande jämlikt tredje stycket i nyssnämnda lagrum av verkställt ändrings- eller reparationsarbete å byggnad i vatten;

4. ansökan om prövning jämlikt 2 kap. 25 § av befintlig vattenbyggnads laglighet;

5. ansökan jämlikt 2 kap. 31 § första stycket om meddelande av bestämmelser rörande hushållning med vatten;

6. ansökan jämlikt 2 kap. 34 § om rätt att utriva byggnad i vatten;

7. ansökan om prövning jämlikt 2 kap. 47 §, huruvida och under vilka villkor grundvattentäkt må anläggas eller nyttjas;

8. ansökan om prövning jämlikt 2 kap. 53 § av lagligheten av befintlig grundvattentäkt;

9. ansökan jämlikt 2 kap. 56 § första stycket om meddelande av bestämmelser angående den omfattning, i vilken grundvatten må tillgodogöras vid annan tillhörig grundvattentäkt;

10. ansökan jämlikt 2 kap. 59 § andra stycket om prövning, under vilka villkor grundvattentäkt må tagas ur bruk;

11. ansökan jämlikt 3 kap. 11 § om prövning, utan förutgången syneförrättning enligt 10 kap., rörande sättet och villkoren för verkställande av vattenreglering, som avses i 3 kap. 1 §, så ock angående delaktigheten i kostnaden för företaget;

12. ansökan enligt 2 kap. 8 § andra stycket så ock ansökan om bestämmande av avgift enligt 10 § i nämnda kap.;

13. ansökan om *prövning jämlikt 4 kap. 1 §, huruvida och i vil-*

13. ansökan om *nyprövning enligt 4 kap. 5 eller 13 § eller om*

¹ Senaste lydelse 1969: 396.

Nuvarande lydelse

ken utsträckning skyldighet må åläggas ägare av strömfall att tillhandahålla kraft åt kringliggande bygd, samt ansökan jämlikt 4 kap. 4 § att komma i åtnjutande av kraft, som på grund av dylikt åläggande skall tillhandahållas, så ock ansökan om nyprövning enligt 4 kap. 5 eller 16 § eller om bestämmande av avgift enligt 14 § i nämnda kap.;

14. ansökan jämlikt 5 kap. 2 eller 7 § om inrättande, utvidgande eller förbättrande av allmän farled eller om nya eller ändrade föreskrifter rörande hushållningen med vattnet eller annat för sjöfartens underlåtande eller till förebyggande eller minskande av skada eller om godkännande av anläggning eller åtgärd för allmän farled;

15. ansökan jämlikt 6 kap. 12 § om ändrade anordningar med avseende å beslutade flottledsarbeten;

16. ansökan jämlikt 6 kap. 21 § om prövning, utan förutgången syneförrättning enligt 10 kap., av fråga om anläggning eller åtgärd för befintlig allmän flottleds utvidgande eller förbättrande eller om nya eller ändrade föreskrifter rörande hushållningen med vatten eller annat för flottningens underlåtande eller om bestämmelser rörande virkes barkning eller fiskeavgift.

17. ansökan jämlikt 6 kap. 27 § första stycket om avlysande av allmän flottled;

18. ansökan jämlikt 6 kap. 28 § första stycket om tillåtelse att bortskaffa flottledsanläggning samt ansökan, utan samband med prövning av fråga om sådan tillåtelse, om övertagande av flottledsanläggning enligt tredje stycket nämnda paragraf;

19. ansökan jämlikt 7 kap. 45 § andra stycket om prövning, utan förutgången syneförrättning enligt 10 kap., av fråga rörande vattenavlednings- eller invallningsföretag, så ock ansökan jämlikt 8 kap. 33 § första stycket om prövning, utan sådan förrättning, av fråga rörande företag, som avses i 8 kap.;

20. ansökan om anstånd med fullbordande av företag, vartill medgivande enligt denna lag lämnats, så ock om tillämpning av de i 7 kap 58 § andra stycket och 59 § samt 8 kap. 36 § andra stycket och 37 § meddelade bestämmelser eller om sådan ny uppskattning, som avses i 69 § här nedan;

21. ansökan jämlikt 9 kap. 17 § om överflyttning från en fastighet till en annan av rättighet till kraftbelopp, vilket utgår i ersättning för förlorad vattenkraft;

22. ansökan jämlikt 9 kap. 46 § om överflyttning från en fastighet till en annan av rättighet till vatten, vilket skall tillhandahållas i ersättning för förlust av grundvatten.

Föreslagen lydelse

bestämmande av avgift enligt 14 och 15 §§ i nämnda kap.;

*Nuvarande lydelse**B. stämningsmål:**Föreslagen lydelse**B. stämningsmål:*

22. talan jämlikt 2 kap. 7 § andra stycket om omprövning av rättsförhållandet mellan ägare av vattenkraftanläggning och mottagare av andelskraft från anläggningen;

23. talan om borttagande eller ändrande av annan tillhörig byggnad i vatten för uttagande av vattenkraft eller vattnets tillgodogörande annorledes i industriellt syfte, för vattenreglering, för fiske eller fiskens framkomst, för bevattning, för allmän farled eller för ändamål, som avses i 2 kap. 40 § andra stycket eller 8 kap. 27 §, eller för järnvägsbro eller allmän vägbro, såframt talan grundas därå, att byggnaden icke tillkommit i laga ordning eller icke är av laga beskaffenhet;

24. talan om ersättning för skada eller intrång av sådan byggnad i vatten, som under 23 sägs;

25. talan om ansvar för det sådan byggnad utförts eller ändrats i strid mot stadgande i denna lag eller mot föreskrift, som meddelats i sammanhang med arbetets medgivande, eller för det någon mot stadgandet i 2 kap. 20 § tredje stycket underlåtit att söka vattendomstolens godkännande av verkställd ändring å dylik byggnad;

26. talan jämlikt 2 kap. 24 § om ändrande av byggnad i vatten, vartill vattendomstolen meddelat tillstånd, eller om ändrade föreskrifter rörande hushållningen med vattnet vid sådan byggnad;

27. talan, beträffande andra företag enligt denna lag än de i 6 kap. avsedda, om ansvar eller skadestånd för hushållning med eller framsläppande av vattnet i strid mot lag eller givna föreskrifter så ock talan jämlikt 2 kap. 31 § andra stycket om meddelande av dylika föreskrifter eller ändrande av förut givna sådana i fråga om annan tillhörig byggnad i vatten;

28. talan, som grundas därå, att den, vilken är skyldig att underhålla sådan byggnad i vatten, som under 23 sägs, brister i fullgörande av denna skyldighet, eller därå, att någon utan erhållet medgivande, där sådant erfordras, utriver dylik byggnad;

29. talan, som utan samband med ansökningsmål föres jämlikt 2 kap. 23 § om gottgörelse för damm eller annan vattenbyggnad eller om fortsatt tillgodogörande av annan tillhörigt vatten och bestämmande av ersättning därför, jämlikt 2 kap. 14 § om rätt till intrång å annans fastighet i vissa avseenden, jämlikt 2 kap. 15 § om rätt att begagna annan tillhörig byggnad i vatten eller jämlikt 2 kap. 16 § om rätt att taga annans mark i anspråk till utmål;

30. talan utan samband med ansöknings- eller underställningsmål om tillämpning av stadgandena i 1 kap. 6—13 §§;

31. talan om borttagande eller ändrande av annan tillhörig grundvattentäkt, som ej är avsedd allenast för viss fastighets förseende med vatten till husbehovsförbrukning, eller om förbud mot tillgodogörande av vatten vid sådan grundvattentäkt, såframt talan grundas därå att grundvattentäkten icke tillkommit i laga ordning eller icke är av laga beskaffenhet eller att vatten vid grundvattentäkten tillgodogöres till större myckenhet än lagligen är tillåten;

32. talan om ersättning för skada eller intrång av sådan grundvattentäkt, som under 31 sägs;

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

33. talan om ansvar för det sådan grundvattentäkt anlagts eller ändrats eller nyttjats i strid mot stadgande i denna lag eller mot föreskrift, som med stöd av denna lag meddelats;

34. talan jämlikt 2 kap. 51 § om ändrande av grundvattentäkt, vartill vattendomstolen meddelat tillstånd, eller om ändrade föreskrifter rörande tillgodogörande av vatten vid sådan grundvattentäkt;

35. talan jämlikt 2 kap. 56 § andra stycket om meddelande av föreskrifter rörande tillgodogörande av grundvatten vid annan tillhörig grundvattentäkt eller ändrande av förut givna sådana föreskrifter;

36. talan, som utan samband med ansökningsmål föres jämlikt 2 kap. 45 eller 62 § om rätt till intrång å annans fastighet i vissa avseenden;

37. talan utan samband med ansökningsmål om tillämpning av stadgandena i 2 kap. 49 och 52 §§;

38. talan jämlikt 3 kap. 6 § om skyldighet för delägare i reglerings-samfällighet att deltaga i kostnaden för vattenreglering och om beräkning av den kostnad, vari sådan delägare har att taga del, så ock talan jämlikt 3 kap. 9 § om skyldighet för den, som av vattenreglering tillskyndas båtnad i annat hänseende än som omförmäles i 3 § av nämnda kap., att lämna bidrag till företaget;

39. talan jämlikt 5 kap. 10 § om vidtagande av sådana anordningar vid allmän farled, som erfordras till förebyggande av skada genom vågsvall eller dylikt;

40. talan beträffande allmän flottled om vidtagande av sådana anordningar eller åtgärder eller meddelande av sådana föreskrifter, som i 6 kap. 17 § första stycket eller 18 § sägs;

41. talan om borttagande eller ändrande av anläggning eller om rättelse i åtgärd, som skett för allmän flottled, såframt talan grundas därå, att anläggningen eller åtgärden icke tillkommit i laga ordning eller icke är av laga beskaffenhet, så ock talan om ansvar för vidtagande av dylik anläggning eller åtgärd eller för olovligt hushållande med eller framsläppande av vattnet i allmän flottled;

42. talan jämlikt 6 kap. 13 § första stycket om förverkande av rätten till flottledsarbets vidare utförande;

43. talan jämlikt 7 kap. 29 § om skyldighet för ägare av mark att deltaga i kostnaden för diknings-, vattenavlednings- eller invallningsföretag eller om sådan jämkning av bidragsskyldigheten, som i nämnda lagrum omförmäles, så ock talan jämlikt 7 kap. 41 § andra stycket om bidrag med anledning av båtnad, som genom vattenavledning eller invallning tillskyndas allmän flottled;

44. talan jämlikt 7 kap. 54 § om skyldighet att lösa mark, som ingår i invallningssamfällighet;

45. talan, som grundas därå, ått genom vattenavledning eller invallning vattenförhållandena ändrats i strid mot stadgande i denna lag eller mot föreskrift, som meddelats i samband med arbetets medgivande;

46. talan om tillämpning av stadgandena i 7 kap. 57 § andra stycket;

51. talan om tillämpning av stadgandena i 8 kap. 35 § andra stycket;

52. talan jämlikt 9 kap. 25, 29, 31 eller 42 § om ändrade föreskrifter rörande kraftbelopp, som utgår i ersättning för förlorad vattenkraft, samt om ändring i vad

52. talan jämlikt 9 kap. 23 § om ersättning för värdeökning;

Nuvarande lydelse

förut bestämts angående uttagningens kostnadens storlek och dess gäldande, så ock talan om förnyad prövning av sådan ständig avgälds belopp, som omförmäles i 9 kap. 23 §;

53. talan om fördelning av upp-
buren penningersättning, varom i 9
kap. 31 § förmäles;

54. talan om fastställande av
vite, som i 9 kap. 37 § sägs, eller
om höjning eller sänkning av re-
dan bestämt sådant vite;

55. talan jämlikt 9 kap. 39 §
om rätt att åter komma i åtnjutan-
de av vattenkraft, som strömfalls-
ägare till följd av företag enligt
denna lag gått förlustig;

56. talan jämlikt 9 kap. 46 § om
ändring i vad förut bestämts an-
gående vederlag för vatten, som
skall tillhandahållas i ersättning
för förlust av grundvatten, eller
om rätt att åter komma i åtnjutan-
de av möjlighet att vid egen
grundvattentäkt tillgodogöra vat-
ten;

57. talan jämlikt 9 kap. 73 §
av innehavare av fordran, varför
fast egendom häftar, om högre er-
sättning för egendomen eller för
därifrån förlorad vattenkraft eller
för skada eller intrång därå;

58. talan jämlikt 9 kap. 74 § om
rätt att få återlösa fast egendom,
som på grund av stadgande i den-
na lag blivit av annan löst.

Föreslagen lydelse

53. talan om gottgörelse för för-
lust som avses i 9 kap. 24 §;

57. talan av borgenär som har
panträtt i fast egendom om gott-
görelse enligt 9 kap. 26 §;

58. talan jämlikt 9 kap. 27 §
om rätt att få återlösa fast egen-
dom, som på grund av stadgande i
denna lag blivit av annan löst.

C. besvärsmål:

59. besvär mot synemäns beslut, varigenom vid syneförrättning enligt 10 kap. jävsinvändning ogillats, ävensom klagan över synemännens åtgöranden eller utlåtande i fall, då utlåtande ej underställes.

D. underställningsmål:

60. underställning av samt besvär mot utlåtande vid syneförrättning enligt 10 kap. i fall, då underställning av utlåtandet äger rum.

Hurusom, efter anmälan, ersättningsanspråk i vissa fall skola prövas av vattendomstolen, därom stadgas i 68 §.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

26 §¹

Ansökan, som i 17 § 1—22 sägs, skall göras skriftligen och ingivas till vattenrättsdomaren i det antal exemplar, som finnes nedan för varje fall föreskrivet.

Ansökan, som i 17 § 1—20 sägs, skall göras skriftligen och ingivas till vattenrättsdomaren i det antal exemplar, som finnes nedan för varje fall föreskrivet.

29 §²

I mål, som i 27 § 1 och 5 mom. avses, skola samtliga ansökningshandlingar ingivas i tre exemplar, i mål som avses i 27 § 6 mom. i åtta exemplar samt i övriga ansökningsmål i sex exemplar. Där så finnes erforderligt, må vattenrättsdomaren föreskriva, att ytterligare ett eller flera exemplar skola ingivas.

I mål, som i 27 § 1 mom. avses, skola samtliga ansökningshandlingar ingivas i tre exemplar, i mål som avses i 27 § 6 mom. i åtta exemplar samt i övriga ansökningsmål i sex exemplar. Där så finnes erforderligt, må vattenrättsdomaren föreskriva, att ytterligare ett eller flera exemplar skola ingivas.

Hava ansökningshandlingar ej ingivits i nödigt antal exemplar, eller finner vattenrättsdomaren handlingarna eljest i något avseende ofullständiga, förelägge han sökanden viss tid att ingiva vad ytterligare erfordras, vid äventyr, om det försummas, att ansökningen förklaras förfallen.

32 §³

Äro ansökningshandlingarna fullständiga, eller varder vad därutinnan brister inom förelagd tid fullgjort, skall vattenrättsdomaren skyndsamt inhämta nödiga upplysningar för bestämmande av det eller de ställen, där handlingarna efter ty nedan sägs skola hållas för parterna tillgängliga, samt därefter om ansökningen utfärda kungörelse.

Kungörelsen skall innehålla dels tillkännagivande:

att, intill dess frågan blivit slutligen prövad, ett exemplar av ansökningshandlingarna skall för dem, som önska taga del därav, finnas tillgängligt å viss för parterna välbelägen plats hos tjänsteman, kommunal befattningshavare eller pålitlig enskild person eller, där ansökningen angår företag, som berör två eller flera län eller eljest ett vidsträckt område, å flera dylika ställen;

att, därest i målet avgivas erinringar eller påminnelser, varom i 39 § förmåles, eller sådant utlåtande, som i 45 § sägs, jämväl dessa handlingar skola hållas tillgängliga på förut angivna ställe eller ställen;

att även handlingar, som ingivits vid sammanträde för muntlig förberedelse eller vid vattendomstolens sammanträde, de vid dessa sammanträden förda protokollen samt vattendomstolens utslag skola därstädes i avskrift vara för parterna att tillgå; samt

att kallelser och andra meddelanden till parterna, under det målet är anhängigt vid vattendomstolen, skola, där de icke röra allenast sökanden eller ock särskilt tillställas den eller dem, till vilka de äro riktade,

¹ Senaste lydelse 1948: 479.

² Senaste lydelse 1971: 531.

³ Senaste lydelse 1961: 548.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

ske på det sätt, att de genom vattenrättsdomarens försorg införas i viss eller vissa tidningar inom orten och hållas tillgängliga så som nyss är sagt;

dels erinran om innehållet i 38 och 53 §§ jämte besked om den tid, inom vilken erinringar enligt 38 § skola ingivas;

dels ock erinran om vad i 65 § stadgas om sakägares rätt till gottgörelse för kostnader samt, i tillämpliga fall, om föreskriften i 35 § 1 mom. andra stycket andra punkten rörande förordnande av särskilt biträde.

I mål, som avses i 17 § 1—13, 18, 19, 21 och 22, skola i kungörelsen de fastigheter, om vilka uppgift skall lämnas i ansökningen, namngivas eller, i den mån det kan ske på oförtydligt sätt, utmärkas medelst gemensam geografisk eller annan beteckning, varjämte, där sökanden vill med tillämnad byggnad tillgodogöra sig annan tillhörig vattenkraft, särskild uppgift därom skall lämnas. I mål, som avses i 17 § 14, 15 och 16, skall i kungörelsen uppgivas, vilka bebyggda strömfall eller med fast fiskebyggnad försedda fisken saken må angå, så ock, då ansökningen avser utförande eller godkännande av visst arbete, å vilken fastighet arbetet skall utföras eller är utfört.

Innefattar ansökan om tillstånd till utnyttjande av samfällt strömfall så, som i 2 kap. 7 § sägs, tillika inbjudan till övriga delägare att deltaga i företaget, skall i kungörelsen, med omförmälan av sistnämnda förhållande, jämväl intagas föreläggande för delägare, som vill begagna sig av inbjudningen, att tillkännagiva detta i den ordning och inom den tid, som är förelagd för bestridande av ansökningen eller framställande av invändningar i fråga om företaget, vid äventyr att den, som underlåter detta, skall hava försuttit sin rätt att bliva delaktig i företaget.

Om kungörelsens innehåll i fall, som avses i 61 § första stycket, gälla vad där finnes stadgat.

Är fråga om ansökan, varom i 17 § 15 och 20 förmäles, skall kungörelse enligt denna § eller 61 § första stycket utfärdas allenast, då vatten-

I mål, som avses i 17 § 1—13, 18 och 19, skola i kungörelsen de fastigheter, om vilka uppgift skall lämnas i ansökningen, namngivas eller, i den mån det kan ske på oförtydligt sätt, utmärkas medelst gemensam geografisk eller annan beteckning, varjämte, där sökanden vill med tillämnad byggnad tillgodogöra sig annan tillhörig vattenkraft, särskild uppgift därom skall lämnas. I mål, som avses i 17 § 14, 15 och 16, skall i kungörelsen uppgivas, vilka bebyggda strömfall eller med fast fiskebyggnad försedda fisken saken må angå, så ock, då ansökningen avser utförande eller godkännande av visst arbete, å vilken fastighet arbetet skall utföras eller är utfört.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

rättsdomaren prövar det nödigt. Utfärdas ej sådan kungörelse, skall dock tiden och stället för vattendomstolens sammanträde sist å tjugoförsta dagen förut kungöras på sätt i 33 § första stycket sägs.

Huruledes mål i viss fall må kunna behandlas utan förutgången kungörelse, därom stadgas i 61 § andra stycket.

35 §

3 mom.¹ I mål, som avses i 17 § 2—11, 18 och 19, ävensom i mål, som anhängiggjorts genom ansökan enligt 2 kap. 8 § andra stycket samt 4 kap. 1 § sista stycket och 14 § andra och femte styckena, må kommun föra talan för tillgodoseende av allmänna intressen inom orten. Om sådan talan skall kommunen snarast underrätta kammarkollegiet.

3 mom. I mål, som avses i 17 § 2—11, 18 och 19, ävensom i mål, som anhängiggjorts genom ansökan enligt 2 kap. 8 § andra stycket samt 4 kap. 14 och 15 §§, må kommun föra talan för tillgodoseende av allmänna intressen inom orten. Om sådan talan skall kommunen snarast underrätta kammarkollegiet.

I mål, som avses i första stycket skall vattenrättsdomaren utan dröjsmål översända kungörelsen till vederbörande kommun. Är fråga om ansökan om tillstånd att tillgodogöra grundvatten, skall kungörelsen städse tillställas kommun, inom vars område tillgången på grundvatten kan påverkas.

37 §²

Kan inverkan ske på kanal- eller slussanläggning, skall kungörelsen delgivas anläggningens ägare eller styrelsen för densamma på sätt, som för delgivande av stämning i tvistemål är stadgat. Lag samma vare beträffande känd förvaltning eller styrelse för annan allmän farled eller vattenregleringsföretag eller flottningsstyrelse för allmän flottled eller syssloman eller styrelse för torrlägningsföretag eller företag enligt 8 kap., där det företag, varom i målet är fråga, berör led eller företag, som nu nämnts.

Är fråga att genom tillärd byggnad taga i anspråk av annan tillgodogjord vattenkraft, skall kungörelsen på sätt förut sagts delgivas ägaren av den anläggning, där kraften tillgodogöres.

Vad i andra stycket är stadgat skall äga motsvarande tillämpning, där fråga är om meddelande av bestämmelser angående den omfattning, i vilken vatten må tillgodogöras vid annans grundvattentäkt.

Där fråga är om ansökan, som i 17 § 21 avses, skall kungörelsen delgivas ägaren av det strömfall, från vilket kraftbelopp, varom fråga är, tillhandahålles. Vad nūsagts äge motsvarande tillämpning beträffande ansökan enligt 17 § 13.

Ansökan, som avses i 17 § 12 eller 13, skall delgivas sökandens motpart.

Ansökan, som i 17 § 12 avses, skall, där ansökningen ej göres av byggnadens ägare, delgivas denne.

¹ Senaste lydelse 1971: 531.

² Senaste lydelse 1964: 110.

Nuvarande lydelse

Är fråga om ansökan, som i 17 § 22 avses, skall kungörelsen delgivas ägaren av den grundvattentäkt, från vilken vatten, varom fråga är, tillhandahålles.

Skall delgivning ske genom sökandens försorg, äge vad i 32 kap. 2 § rättegångsbalken är stadgat om stämning motsvarande tillämpning; vad där sägs om rätten skall avse vattenrättsdomaren. Förklaras ansökningen i anledning av underlåten delgivning förfallen, skall bevis därom med de skäl, varå beslutet grundas, tecknas å ett exemplar av ansökningen. Tillkännagivande om beslutet skall lämnas parterna i den för kallelser till dem stadgade ordning.

Föreslagen lydelse

48 §

För att lämna vederbörande kommuner, trafikanter och andra tillfälle att yttra sig angående den inverkan företag eller åtgärd, varom i målet är fråga, kan medföra å allmän samfärdsel eller flottning eller eljest å allmänna intressen samt om vidtagande av åtgärder för tillgodoseende av dylika intressen *eller angående ärende, som i 41 § sägs*, förordne vattenrättsdomaren, där sådant prövas lämpligt, att särskilda sammanträden skola hållas i sammanhang med undersökning, som i 45 § sägs, eller ock i annan ordning.

För att lämna vederbörande kommuner, trafikanter och andra tillfälle att yttra sig angående den inverkan företag eller åtgärd, varom i målet är fråga, kan medföra å allmän samfärdsel eller flottning eller eljest å allmänna intressen samt om vidtagande av åtgärder för tillgodoseende av dylika intressen förordne vattenrättsdomaren, där sådant prövas lämpligt, att särskilda sammanträden skola hållas i sammanhang med undersökning, som i 45 § sägs, eller ock i annan ordning.

För anordnandet av sådana sammanträden äge vattenrättsdomaren, där det finnes lämpligt, påkalla Konungens befallningshavandes biträde.

60 §¹

Finner vattendomstolen anledning antaga, att företag eller åtgärd, som i målet avses, har vidsträcktare verkningar än i ansökningen uppgivits, skall tillfälle lämnas tillstådesvarande parter att yttra sig däröver. Finnes antagandet grundat, ålägga domstolen, ändå att särskilt yrkande ej framställes, sökanden att gälda den ökade ersättning, som därav må föranledas.

I mål rörande företag enligt 6 kap. skall vattendomstolen, ändå att yrkande därom ej göres, ingå i prövning av, huruvida och till vad belopp ersättning för skada och intrång genom anläggning eller åtgärd för företaget bör till vederbörande utgå, allt i den mån ej

I mål rörande företag enligt 6 kap. skall vattendomstolen, ändå att yrkande därom ej göres, ingå i prövning av, huruvida och till vad belopp ersättning för skada och intrång genom anläggning eller åtgärd för företaget bör till vederbörande utgå, allt i den mån ej så

¹ Senaste lydelse 1964: 110.

Nuvarande lydelse

sådan prövning må jämlikt 9 kap. 47 § göras beroende på särskild talan.

Föreslagen lydelse

dan prövning må jämlikt 9 kap. 2 § göras beroende på särskild talan.

Där i andra mål på yrkande av någon part uppskattningen av honom tillkommande ersättning finnes böra sättas högre än sökanden föreslagit, må domstolen jämväl beträffande andra parter vidtaga sådan jämkning i ersättningsbelopp, som må erfordras för vinnande av likformighet i uppskattningen. Ej må i dessa mål ersättning sättas lägre än sökanden i ansöknings föreslagit.

Har särskild uppgörelse träffats, må ersättning ej på grund av föreskrifterna i denna § bestämmas annorlunda än sålunda blivit avtalat, dock må i mål rörande företag enligt 6 kap. uppgörelse, som nu sagts, icke fastställas, därest den finnes innehålla villkor, som är oförenligt med flottledens intresse eller länder de flottande till men.

I fråga om grundvattentäkt skall vattendomstolen, ändå att yrkande därom ej göres, ingå i prövning, huruvida förbehåll, varom i 2 kap. 49 § sägs, erfordras.

62 §

1 mom.¹ Där genom vattendomstols utslag lämnas medgivande att bygga i vatten, skall utslaget innehålla noggranna bestämmelser om byggnadens läge och konstruktion, om den ersättning, som skall till följd av företaget utgå, i den mån ej prövning därav jämlikt 9 kap. 47 § göres beroende på särskild talan eller bestämmelser därom skola träffas i den för expropriation stadgade ordning, samt om de villkor i övrigt, som må vara behövlige för tillgodoseende av allmän och enskild rätt, så ock, i den mån det prövas erforderligt, innefatta bestämmelse om vattenmärke eller andra föreskrifter om hushållningen med och framsläppande av vattnet såväl efter byggnadens fullbordan som under byggnadstiden.

1 mom. Där genom vattendomstols utslag lämnas medgivande att bygga i vatten, skall utslaget innehålla noggranna bestämmelser om byggnadens läge och konstruktion, om den ersättning, som skall till följd av företaget utgå, i den mån ej prövning därav jämlikt 9 kap. 2 § göres beroende på särskild talan eller bestämmelser därom skola träffas i den för expropriation stadgade ordning, samt om de villkor i övrigt, som må vara behövlige för tillgodoseende av allmän och enskild rätt, så ock, i den mån det prövas erforderligt, innefatta bestämmelse om vattenmärke eller andra föreskrifter om hushållningen med och framsläppande av vattnet såväl efter byggnadens fullbordan som under byggnadstiden.

2 mom.¹ Är fråga om byggnad för vattnets tillgodogörande, skall utslaget angiva, med vilken fastighet rätten till tillgodogörandet skall för framtiden vara förenad. Denna fastighet (strömfallsfastigheten) bör, där så lämpligen kan ske, omfatta allenast den sökanden tillhöriga mark, som upptages av byggnaden och därmed förenade anläggningar, jämte den del av vattenområdet, som sökanden äger. Vattenrättsdomaren bör förty, när omständigheterna därtill föranleda, tillse att, såvitt möjligt,

¹ Senaste lydelse 1919: 425.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

en till strömfallsfastighet lämpad fastighet varder under målets handläggning bildad.

Utslaget skall jämväl angiva, i vad mån tillgodogörandet medgivits på grund av äganderätt eller av annan grund, samt, där med byggnaden avses tillgodogörande allenast av en del av det framrinnande vattnet, huruvida utslaget vilar på antagande att jämväl vattnet i övrigt i strömfallet eller den del därav, vars fallhöjd toges i anspråk, eller den sida av strömfallet, om vars tillgodogörande är fråga, tillhör fastighet, för vilken sökanden såsom ägare fört talan i målet.

I utslag, varigenom medgivande lämnas till byggnad för utnyttjande av vattenkraft, varde vidare angivet, huruvida byggnaden är av beskaffenhet, att de i 4 kap. meddelade bestämmelserna om *skyldighet för byggnadens ägare att tillhandahålla kraft åt kringliggande bygd ävensom angående nyprövning och lösningsrätt för kronan* därå äga tillämpning.

I utslag, varigenom medgivande lämnas till byggnad för utnyttjande av vattenkraft, varde vidare angivet, huruvida byggnaden är av beskaffenhet, att de i 4 kap. meddelade bestämmelserna om nyprövning och lösningsrätt för kronan *samt om avgifter* därå äga tillämpning.

66 §

2 mom.¹ Vid meddelande av tillstånd till företag enligt denna lag äge vattendomstolen, *där verkningarna av företaget i visst hänseende icke med erforderlig säkerhet kunna förutses, utan hinder av vad i 62 § finnes stadgat i avbidan på erfarenhetens rön uppskjuta frågan om de föreskrifter, som i denna del erfordras angående ersättning eller annat.*

I samband med beslut om uppskov, som nu sagts, skall vattendomstolen, såvitt angår skada, förlust eller intrång, som kan antagas bli av mera kännbar beskaffenhet, *meddela erforderliga provisoriska bestämmelser angående ersättning eller om vidtagande av åtgärder till skydd för den skadelidande.*

2 mom. Vid meddelande av tillstånd till företag enligt denna lag äge vattendomstolen, *när verkningarna av företaget på allmänna intressen eller på viss fastighet icke med nöjaktig säkerhet kunna förutses, utan hinder av vad i 62 § finnes stadgat i avbidan på erfarenhetens rön i erforderlig omfattning uppskjuta frågan om de föreskrifter, som skola gälla i dessa delar.*

I samband med beslut om uppskov, som nu sagts, skall vattendomstolen, såvitt angår skada, förlust eller intrång, som kan antagas bli av mera kännbar beskaffenhet, *förordna att provisoriska åtgärder skola vidtagas till skydd för allmänna eller enskilda intressen eller att förskott skall utgå till skadelidande i avräkning på den ersättning som slutligt fastställs.*

Beslut som avses i andra stycket får meddelas även sedan tillståndet till företaget tagits i anspråk. Har beslut om förskott meddelats på yrkande av viss skadelidande,

¹ Senaste lydelse 1952: 235.

Nuvarande lydelse

Avgörande av målet i *den uppskjutna delen* skall äga rum så snart ske kan. Ersättning må därvid ej bestämmas till lägre belopp än som utgått eller skolat utgå *på grund av provisoriska bestämmelser*.

Då målet i viss del uppskjutits enligt vad i första stycket sägs, skall, innan tillståndet till företaget må tagas i anspråk, hos Konungens befallningshavande ställas pant eller borgen för *den* ersättning, som sökanden eller anläggaren i denna del kan förpliktas utgiva, *så ock för ersättning, som i samband med uppskovsbeslutet bestämts att utgå i avbidan på den slutliga prövningen och som ej skall gäldas innan tillståndet tages i anspråk*.

Föreslagen lydelse

får på talan av denne fråga om nytt förskott ej upptagas till prövning, förrän ett år förflutit sedan det föregående beslutet vann laga kraft.

Avgörande av målet i *uppskjutna delar* skall äga rum så snart ske kan. Ersättning må därvid ej bestämmas till lägre belopp än som utgått eller skolat utgå *som förskott*.

Då målet i viss del uppskjutits enligt vad i första stycket sägs, skall, innan tillståndet till företaget må tagas i anspråk, hos Konungens befallningshavande ställas pant eller borgen för ersättning *och förskott*, som sökanden eller anläggaren i denna del kan förpliktas utgiva.

75 §¹

Vill någon mot annan föra talan, som i 17 § 23—58 avses, skall han hos vattenrättsdomaren göra skriftlig ansökan om stämning å svaranden.

Vill någon mot annan föra talan, som i 17 § 22—58 avses, skall han hos vattenrättsdomaren göra skriftlig ansökan om stämning å svaranden.

92 §²

Vad i 29 § andra stycket, 39—41 §§, 56 § första stycket, 60 § första, andra och fjärde styckena, 70—72 §§, 73 § första, tredje och fjärde styckena samt 74 § stadgas beträffande ansökningsmål skall äga motsvarande tillämpning å underställningsmål ävensom i tillämpliga delar å besvärsmål vid vattendomstolen, 60 § dock med iakttagande av bestämmelserna i 3 kap. 11 §, 6 kap. 3 § 1 mom. samt 7 kap. 45 och 55 §§.

Vad i 29 § andra stycket, 39 och 40 §§, 56 § första stycket, 60 § första, andra och fjärde styckena, 70—72 §§, 73 § första, tredje och fjärde styckena samt 74 § stadgas beträffande ansökningsmål skall äga motsvarande tillämpning å underställningsmål ävensom i tillämpliga delar å besvärsmål vid vattendomstolen, 60 § dock med iakttagande av bestämmelserna i 3 kap. 11 §, 6 kap. 3 § 1 mom. samt 7 kap. 45 och 55 §§.

¹ Senaste lydelse 1948: 479.

² Senaste lydelse 1971: 531.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Bestämmelserna i 42—45, 48, 49 §§, 50 § första stycket, 52, 54, 55, 57—59, 62—64, 66 och 67 §§ skola tillämpliga delar gälla besvärsmål vid vattendomstolen och underställningsmål.

14 KAP.

3 §

I allt, varom denna lag innehåller bestämmelse, vare kronan likställd med enskild person, där ej för särskilt fall finnes annorlunda stadgat.

Kronan vare fri från skyldighet att ställa säkerhet, där sådan eljest är föreskriven. Kronan, kommun, landstingskommun och kommunalförbund behöva ej ställa säkerhet.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1973.

2. I mål som anhängiggjorts före ikraftträdandet skall äldre lag tillämpas, om annat ej följer av vad nedan sägs.

3. Årlig avgift som fastställts med stöd av 2 kap. 8 § eller däremot svarande äldre lag skall utgå till dess annat bestämts efter omprövning som avses i nämnda lagrum.

Skyldighet att utge fiskeavgift enligt 2 kap. 10 § nya lagen får ej åläggas i fråga om företag som tillkommit eller till vilket tillstånd meddelats före ikraftträdandet, om företaget är så beskaffat att avgift ej skolat utgå enligt äldre bestämmelser. Utan hinder av vad nu sagts får fråga om fiskeavgift för företaget upptagas i samband med förnyad prövning enligt 2 kap. 8 § och skall därvid vad i 2 kap. 10 § 3 mom. andra stycket stadgas om avgift för byggnad, som tillkommit enligt äldre lag, äga motsvarande tillämpning.

Har beträffande byggnad i vatten avgift enligt 2 kap. 10 § fastställts före ikraftträdandet, skall vad i nämnda lagrum i dess nya lydelse stadgas ej äga tillämpning med avseende på den tidrymd av tjugو år, för vilken vattendomstolens avgörande skall gälla. Även utan samband med förnyad prövning enligt 2 kap. 10 § 2 mom. får fråga om avgiftens storlek upptagas till omprövning när avgift skall bestämmas för annat företag, om avgift för företagen till följd av nya lagens bestämmelser skall fastställas i ett sammanhang. Härvid får beträffande beslutets återstående giltighetstid ej annan avgift bestämmas för byggnaden än som motsvarar den avgiftsskyldiges förpliktelse enligt äldre lag.

4. Har enligt 4 kap. 1—3 §§ äldre lag ägare av vattenkraftanläggning ålagts skyldighet att tillhandahålla kraft åt kringliggande bygd, skall ansökan att enligt 4 kap. 4 § komma i åtnjutande av kraft som skall tillhandahållas ha inkommit till vattendomstolen senast den 31 december 1974 och skall i fråga om ärendets handläggning äldre lag alltjämt gälla. Om sådan talan ej har väckts inom nu föreskriven tid, skall frågan om tillämpning beträffande anläggningen av bestämmelserna i sistnämnda lagrum anses förfallen.

5. Skall till följd av nya lagens bestämmelser bygdcavgift för flera företag fastställas i ett sammanhang, får därvid upptagas fråga om avgift för företag, vartill tillstånd lämnats före ikraftträdandet, även om företaget är så beskaffat att avgift för vattenreglering ej skolat utgå enligt äldre bestämmelser.

Har genom beslut, som alltjämt gäller, avgift för vattenreglering en-

ligt äldre lag fastställts för visst företag, får även fråga om avgift enligt nya lagen för företaget upptagas till gemensam prövning som nu sagts. Härvid får beträffande beslutets återstående giltighetstid ej annan avgift bestämmas än som motsvarar avgiftsskyldigheten enligt äldre lag.

6. I fråga om ersättning, som enligt äldre lag bestämts att utgå genom överföring av kraft eller tillhandahållande av vatten, äger äldre bestämmelser fortfarande tillämpning.

Har ersättning fastställts att utgå genom överföring av kraft, får vattendomstolen efter ansökan av part bestämma att rättigheten skall avlösas mot ersättning i pengar, om detta icke medför betydande olägenhet för motparten. Finner vattendomstolen det erforderligt och lämpligt får förordnas, att ersättningen i pengar skall utgå med minst hälften på en gång och med återstoden under högst tio år som annuiter beräknade efter skälig ränta. Betalningen av annuiteterna skall fullgöras på tid som vattendomstolen bestämmer av ägaren till fastighet varå skyldigheten att tillhandahålla kraften vilar oavsett fastighetens försäljning och tillfalla ägaren av fastighet som är berättigad till kraften. I fråga om ersättning som skall utgå på en gång gäller i tillämpliga delar vad i 9 kap. stadgas om nedsättning och fördelning av intrångsersättning. För belopp som ej skall betalas på en gång skall säkerhet ställas hos länsstyrelsen.

Skyldigheten att fullgöra kraftöverföring upphör den dag vattendomstolen bestämmer. Ersättningsgivaren skall dessförinnan ha fullgjort vad som åligger honom i fråga om penningersättning som bestämts att utgå på en gång.

I fråga om rättegången i avlösningsärende gäller i tillämpliga delar vad i 11 kap. föreskrivs om mål som anhängiggjorts efter ansökan enligt 17 § 13. Ersättningsgivaren skall dock alltid själv vidkännas sina kostnader vid vattendomstolen, om annat ej föranleds av bestämmelserna i 18 kap. 6 § rättegångsbalken.

Bilaga 2

De remitterade förslagen

1 Förslag till

Lag om ändring i vattenlagen (1918: 523)

Härigenom förordnas i fråga om vattenlagen (1918: 523)¹

dels att 2 kap. 18 §, 4 kap. 1—4 §§, 7 kap. 42 §, 10 kap. 20 § samt 11 kap. 41 § skall upphöra att gälla,

dels att rubriken närmast före 4 kap. 1 § skall utgå,

dels att 1 kap. 4 §, 2 kap. 3, 5—7 §§, 10 § 1 mom., 19, 22, 50 och 59 §§, 4 kap. 5 §, 6 § 1 mom., 7—9, 12, 14 och 15 §§, 5 kap. 5 §, 6 kap. 8 §, 7 kap. 54 och 56 §§, 8 kap. 34 §, 9 kap., 10 kap. 21, 57, 60, 64 och 67 §§, 11 kap. 17 och 26 §§, 27 § 5 mom., 32 och 33 §§, 35 § 3 mom., 37, 48, 60—62, 75, 81 och 92 §§, 97 § 1 mom. och 106 § samt 14 kap. 3 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 KAP.

4 §²

Huruledes under vissa förutsättningar den, som äger råda över vatten, kan förpliktas att till följd av företag, som avses i 2, 3, 5, 6 eller 7 kap., underkasta sig förlust i honom tillkommande vattenmängd eller vattenkraft, därom stadgas i nämnda kap.; och gälle i fråga om rätt till ersättning för sålunda tillskyndad förlust vad i 5 kap. 4 § och 6 kap. 5 § samt i 9 kap. finnes föreskrivet, dock med de inskränkningar, som föränledas av stadgandena i 6 och följande §§ av detta kap. samt i 2 kap. 7 och 8 §§.

Huruledes under vissa förutsättningar den, som äger råda över vatten, kan förpliktas att till följd av företag, som avses i 2, 3, 5, 6 eller 7 kap., underkasta sig förlust i honom tillkommande vattenmängd eller vattenkraft, därom stadgas i nämnda kap.; och gälle i fråga om rätt till ersättning för sålunda tillskyndad förlust vad i 5 kap. 4 § och 6 kap. 5 § samt i 9 kap. finnes föreskrivet, dock med de inskränkningar, som föränledas av stadgandena i 6 och följande §§ av detta kap. samt i 2 kap. 8 §.

Beträffande skyldighet att i andra fall än i första stycket sägs underkasta sig förlust, som ovan nämnts, så ock om gottgörelse därför gälle

¹ Senaste lydelse av 4 kap. 1 och 4 §§ 1962: 83, 7 kap. 42 § 1920: 459, 10 kap. 20 § 1919: 425 samt 9 kap. 55 och 59 §§ 1919: 425, 49 § 1920: 459, 38 § 1920: 479, 11 §, 46 § 4 mom. och 6—8 mom. och 66 § 1939: 146, 20 och 34 §§ 1945: 139, 5, 12 och 13 §§ 1948: 479, 67 § 1952: 235, 24 och 33 §§ 1956: 67, 70 § 1961: 548, 46 § 1—3 mom. och 5 mom. 1964: 110, 48 och 63 §§ 1968: 209, 1, 47 och 50 §§ 1969: 393, 9, 52, 54, 69, 71—73 §§ 1970: 1009.

² Senaste lydelse 1920: 459.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

vad särskilt är stadgat, dock med här nedan föreskrivna inskränkningar i rätten till ersättning, där sådan kunnat eljest ifrågakomma.

2 KAP.

3 §³

Ej må någon så bygga i vatten, att genom uppdamning, sänkning av vattenståndet eller annan inverkan på vattenförhållandena skada tillfogas eller intrång göres å annan tillhörig egendom, vare sig jord, hus, fiske, bebyggt eller obebyggt strömfall eller annat, utan så är att nyttan av byggnaden eller den del därav, som föranleder skadan eller intrånget, prövas efter avdrag av byggnadskostnaden uppgå till ett värde, motsvarande tre gånger den skada och det intrång, som göres å åker och äng, samt två gånger skadan och intrånget å annan egendom. I byggnadskostnaden skall inräknas det belopp, vartill skadan och intrånget å den byggande tillhörig egendom må skattas. För skada och intrång skall ersättning givas efter ty i 9 kap. skils.

Skulle byggande i vatten hava till följd, att ett avsevärt antal bofasta personer berövas sina bostäder eller att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehälle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas, eller att odlad jord till en efter ortsförhållandena betydande omfattning sättes under vatten eller eljest väsentligt skadas, eller att fiskeri- eller annan näring av större betydelse lider väsentligt förfång, eller att befolkningen eljest får sina levnadsförhållanden väsentligt försämrade, må byggnaden, ändå att nyttan uppgår till värde, som ovan sagts, icke ske. Lag samma vare, där genom byggande i vatten skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust från naturskyddssynpunkt är att befara.

Prövas byggnad i vatten vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, må Konungen, ändå att hinder mot byggnaden skulle möta av vad i första och andra styckena sägs, efter hemställan av vattendomstolen på sätt i 20 § 3 mom. stadgas, lämna medgivande till byggnaden.

Om byggande, varigenom annans strömfall eller del av strömfall tillgodogöres, gälle vad i 5—7 §§ finnes stadgat.

Om byggande, varigenom annans strömfall eller del av strömfall tillgodogöres, gälle vad i 5 § finnes stadgat.

5 §

Tillhör ett strömfall till skilda delar olika ägare, och vill en av dem tillgodogöra sig förutom egen jämväl annans del i fallet, vare han, där falldelarnas gemensamma tillgodogörande innebär väsentlig ekonomisk eller teknisk fördel, berättigad därtill mot ersättning, som i 9 kap. skils, såframt han såsom ägare eller på

Tillhör en fallsträcka olika ägare, får en av dem tillgodogöra sig vattenkraften i hela sträckan, om han på grund av äganderätt eller annan rättighet, som gäller mot envar och ej är begränsad till tiden, råder över mer än hälften av kraften. Hänsyn skall tagas till den kraft som svarar mot andel i samfällighet vilken avses i 1 kap.

³ Senaste lydelse 1961: 48.

Nuvarande lydelse

grund av servitutsrätt, som är gällande för all framtid, råder över mer än hälften av den efter vattenmängd och naturlig fallhöjd beräknade vattenkraften i fallet eller den del därav, om vars bebyggande är fråga.

Vad nu sagts äge motsvarande tillämpning i fråga om två eller flera, olika ägare tillhöriga strömfäll.

Föreslagen lydelse

3 § fastighetsbildningslagen (1970: 988).

Första stycket äger motsvarande tillämpning, när någon vill i en kraftanläggning tillgodogöra sig vattenkraft i fallsträckor som ingå i olika vattensystem, om det gemensamma tillgodogörandet är en förutsättning för anläggningens tillkomst.

6 §

Äro å ömse sidor av ett strömfäll olika ägare, må ena sidans ägare bjuda ägaren av motsatta sidan att gemensamt utnyttja fallet; vill denne det ej, äge den, som bjudit, att mot ersättning, som i 9 kap. skils, tillgodogöra sig jämväl andra sidans lott i vattnet, såframt det prövas kunna ske utan synnerlig skada för dess ägare. Har denne förklarat sig villig deltaga i fallets tillgodogörande, men kan ej enighet nås om sättet för dess bebyggande eller vattnets nyttjande, bestämme vattendomstolen de villkor, varunder tillgodogörandet må äga rum.

Vilja båda var för sig utnyttja hela strömfallet, pröve vattendomstolen, åt vilkendera företräde bör givas.

Den, vars vattenkraft skall tillgodogöras av annan med stöd av 5 § eller på grund av överenskommelse, kan av vattendomstolen berättigas att deltaga i tillgodogörandet, om det är av betydelse för hans verksamhet och hans rätt är sådan som avses i 5 § första stycket. Han är då berättigad till andel i kraftproduktionen (andelskraft) och skyldig att bidra till kostnaderna för kraftanläggningens utförande, drift och underhåll, allt i förhållande till sin andel i den vattenkraft som skall tillgodogöras vid anläggningen. Motsvarande gäller om den vars strömfäll tages i anspråk enligt 1 kap. 14 §, om ersättning för ianspråktagandet icke redan bestämts, samt den som är berättigad till ersättning för vattenkraft enligt bestämmelserna i 2 kap. 23 §.

Skyldighet att tillhandahålla andelskraft åvilar den fastighet med vilken rätten till tillgodogörandet av vattenkraften skall vara förenad. Skyldigheten består oavsett fastighetens försäljning.

Rättighet till andelskraft skall vara förenad med den fastighet, till vilken vattenkraften hört eller rättigheten överflyttats enligt 7 § första stycket.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Kan överenskommelse ej träffas om de närmare villkoren för tillhandahållandet av andelskraft eller om kostnadsbidrag som avses i första stycket, bestämmer vattendomstolen därom efter anmälan av kraftanläggningens ägare eller andelskraftens mottagare.

Intrüda ändrade förhållanden, kan kraftanläggningens ägare eller andelskraftens mottagare hos vattendomstolen påkalla omprövning av rättsförhållandet mellan dem. Därvid får endast sådan ändring beslutas som innebär väsentlig fördel för någon av parterna utan att för motparten medföra betydande olägenhet. Beslutar vattendomstolen att rättighet till andelskraft skall avlösas mot ersättning i pengar skola bestämmelserna i 9 kap. äga motsvarande tillämpning.

7 §

Kan strömfall, som tillhör oskift by eller annan samfäll mark eller som vid skifte av samfällighet ej ingått i skiftet, icke utan delägars förfång skiftas vare sig ensamt eller i förening med annat samfälligheten tillhörigt vattenområde, och vill en delägare tillgodogöra sig hela fallet, vare han, såframt det prövas kunna ske utan synnerlig skada för övriga delägare samt han antingen ensam eller tillsammans med delägare, som lämnat honom medgivande till företaget, äger mer än hälften i strömfallet, berättigad att mot ersättning, som i 9 kap. skils, från samfälligheten tillösa sig fallet jämte det utmål, som enligt bestämmelse vid skifte må finnas avsett för fallets tillgodogörande. Gränserna för strömfallet ovan och nedan i vattendraget skola bestämmas av vattendomstolen.

Om delägare i samfällt strömfall, vilket ej kan utan delägars förfång skiftas, vill utan att lösa

På ansökan av ägare till fastighet, varmed rättighet till andelskraft är förenad, får vattendomstolen besluta om överflyttning av rättigheten till annan fastighet som tillhör samme ägare, om detta kan ske utan förfång för borgenär med panträtt eller annan rättsägare.

Rättighet till andelskraft får upplåtas av ägaren till den fastighet, varmed den är förenad. Avtal

Nuvarande lydelse

fallet bygga kvarn, såg eller annan mindre anläggning för vattnets tillgodogörande, bjude de andra att taga del däri; vilja de ej, och prövar vattendomstolen det kunna ske utan synnerlig skada för dem, förelägge då honom, på vad sätt, villkor och tid han må bygga och nyttja anläggningen. Ändå att tid, som må vara bestämd för bibehållande av sådan anläggning, icke gått till ända, äge under de i första stycket omfördälda förutsättningar delägare be- gagna sig av lösningsrätt, som där nämnts.

Föreslagen lydelse

om upplåtelse är ej bindande längre än femtio år från det avtalet slöts. Upplåtelse för någons livs- tid gäller dock utan begränsning till viss tid.

10 §

1 mom.⁴ Bygges damm för tillgodogörande av vattnet eller för reglering av vattnets avrinning, eller göres för sådant ändamål annan byggnad i vatten, vare byggnadens ägare, såframt byggnaden förorsakar sådan ändring i de naturliga vattenståndsförhållandena, som ej är obetydlig, eller hindrar eller försvårar fiskens framkomst, pliktig att från och med kalenderåret näst efter det, då arbetet å byggnaden påbörjats, så länge byggnaden bibehålles, erlägga viss årlig avgift till befrämjande av fisket inom landet.

Avgiften skall beträffande byggnad för vattnets tillgodogörande såsom drivkraft utgå med minst tio öre och högst två kronor för varje hästkraft, som beräknas kunna vid oreglerat lågvatten uttagas vid byggnaden. I fråga om byggnad för tillgodogörande av vattnet annorledes än såsom drivkraft skall avgiften utgå med minst tio och högst *ett*hundra kronor för varje sekundkubikmeter av den vattenmängd som är avsedd att uttagas vid byggnaden. Är ändamålet med byggnaden att reglera vattnets avrinning, utgår avgiften efter vattenmagasinets rymd med minst tio öre och högst *en* krona för varje del, som omfattar 50 000 kubikmeter, intill 100 miljoner kubikmeter och för varje del därutöver, som omfattar 100 000 kubikmeter. Beträffande byggnad, som göres såväl i ända-

Avgiften skall beträffande byggnad för vattnets tillgodogörande såsom drivkraft utgå med minst tio öre och högst *fyra* kronor för varje hästkraft, som beräknas kunna vid oreglerat lågvatten uttagas vid byggnaden. I fråga om byggnad för tillgodogörande av vattnet annorledes än såsom drivkraft skall avgiften utgå med minst tio och högst *två*hundra kronor för varje sekundkubikmeter av den vattenmängd som är avsedd att uttagas vid byggnaden. Är ändamålet med byggnaden att reglera vattnets avrinning, utgår avgiften efter vattenmagasinets rymd med minst tio öre och högst *två* kronor för varje del, som omfattar 50 000 kubikmeter, intill 100 miljoner kubikmeter och för varje del därutöver, som omfattar 100 000 kubikmeter. Beträffande byggnad, som göres såväl i ända-

⁴ Senaste lydelse 1954: 124.

Nuvarande lydelse

mål av vattnets tillgodogörande såsom drivkraft som för utnyttjande av vattnet annorledes eller för reglering av vattnets avrinning, skall i fråga om beräkningsgrunden vid avgiftens bestämmande hänsyn tagas till det ändamål, som är det huvudsakliga.

Inom ovan angivna gränser skall avgiften, efter förslag av statens fiskeritjänsteman, bestämmas med fäst avseende bland annat därå, om fiske finnes, som genom byggnaden skadas, om med hänsyn till byggnadens storlek och beskaffenhet i övrigt samt dess belägenhet inverkan därav å fisket är mer eller mindre menlig, om byggnadens ägare jämlikt 8 § förpliktats att vidtaga och underhålla anordningar för fiskets bestånd, samt om föreskrivna dylika anordningar för ägaren medföra större eller mindre kostnad.

Om det årliga avgiftsbeloppet enligt nu stadgade grunder är ringa, äge vattendomstolen föreskriva, att avgift för byggnaden i stället skall utgå med visst belopp en gång för alla.

Föreslagen lydelse

mål av vattnets tillgodogörande såsom drivkraft som för utnyttjande av vattnet annorledes eller för reglering av vattnets avrinning skall i fråga om beräkningsgrunden vid avgiftens bestämmande hänsyn tagas till det ändamål, som är det huvudsakliga.

19 §⁵

Den, som med stöd av stadgandena i 5, 6 eller 7 § vill tillgodogöra sig annan tillhörigt vatten eller lösa samfällt strömfall, vare, där för ändamålet erfordras, att annans byggnad i vatten utrives eller ändras, pliktig att draga försorg om arbetet. Skall byggnaden ändras, och vill ägaren själv utföra arbetet, äge han rätt därtill och njute ersättning efter ty skäligt prövas; vare dock, vid påföljd av skadeståndsskyldighet och förlust av rätten att verkställa vad som kan vara ogjort, pliktig att fullgöra arbetet inom tid och på sätt, som i sammanhang med beslutet om ändringen bestämmes.

Den, som med stöd av stadgandena i 5 § vill tillgodogöra sig annan tillhörigt vatten, vare där för ändamålet erfordras, att annans byggnad i vatten utrives eller ändras, pliktig att draga försorg om arbetet. Skall byggnaden ändras, och vill ägaren själv utföra arbetet, äge han rätt därtill och njute ersättning efter ty skäligt prövas; vare dock, vid påföljd av skadeståndsskyldighet och förlust av rätten att verkställa vad som kan vara ogjort, pliktig att fullgöra arbetet inom tid och på sätt, som i sammanhang med beslutet om ändringen bestämmes. Därvid får även meddelas bestämmelse som säkerställer att ersättningen användes på föreskrivet sätt.

Vad i första stycket sägs skall äga motsvarande tillämpning, där strömfall tages i anspråk jämlikt 1 kap. 14 §.

22 §⁶

Innefattar beslut, som meddelas i anledning av ansökan enligt 20 §, medgivande att bygga i vatten,

Innefattar beslut, som meddelas i anledning av ansökan enligt 20 §, medgivande att bygga i vatten,

⁵ Senaste lydelse 1945: 139.

⁶ Senaste lydelse 1954: 124.

Nuvarande lydelse

vare beslutet, sedan det tagit åt sig laga kraft, gällande mot envar såväl vad angår rätten att verkställa och för framtiden bibehålla byggnaden jämte de anläggningar, vilka efter ty förut sagts med byggnaden äga samband, som ock, där med byggnaden avses tillgodogörande av vattnet, beträffande rätten därtill, dock med de inskränkningar, som i 23 § 1 mom. och 24 § omförmälas, samt med iakttagande av vad i övrigt i detta kap. ävensom i 4 och 9 kap. finnes stadgat angående förnyad prövning i vissa fall. Om begränsad rättsverkan i visst fall av beslut, som nu sagts, skils i 11 kap. 61 § andra stycket.

Hurusom under viss förutsättning beslutet är gällande även i fråga om rätten till annat vatten än det, vars tillgodogörande avses med byggnaden, därom stadgas i 23 § 2 mom.

Har byggnaden ej blivit fullbordad inom tid, som enligt 11 kap. 63 § av vattendomstolen bestämts, vare beslutet förfallet, såvitt det avser sådan del av byggnaden, som ej kommit till stånd; och må förty därefter sådant arbete å byggnaden, för vilket enligt 20 § vattendomstolens prövning erfordras, ej ske utan förnyad prövning. Visas giltigt skäl för dröjsmål eller skulle genom arbetets inställande synnerligt men uppstå, äge dock vattendomstolen, på därom före nämnda tids utgång gjord ansökan, bevilja anstånd med byggnadens fullbordande på högst tio år.

Föreslagen lydelse

vare beslutet, sedan det tagit åt sig laga kraft, gällande mot envar såväl vad angår rätten att verkställa och för framtiden bibehålla byggnaden jämte de anläggningar, vilka efter ty förut sagts med byggnaden äga samband, som ock, där med byggnaden avses tillgodogörande av vattnet, beträffande rätten därtill, dock med de inskränkningar, som i 23 § 1 mom. och 24 § omförmälas, samt med iakttagande av vad i övrigt i detta kap. ävensom i 4 kap. finnes stadgat angående förnyad prövning i vissa fall. Om begränsad rättsverkan i visst fall av beslut, som nu sagts, skils i 11 kap. 61 § andra stycket.

50 §⁷

Innefattar beslut, som meddelas i anledning av ansökan enligt 47 §, medgivande att anlägga och nyttja grundvattentäkt eller att vid grundvattentäkt tillgodogöra större vattenmängd än förut, vare sådant beslut, sedan det tagit åt sig laga kraft, gällande mot envar, dock med de inskränkningar, som i 51 och 52 §§ omförmälas, *samt med iakttagande av vad i 9 kap. finnes stadgat angående förnyad prövning i vissa fall.* Om begränsad rättsverkan i visst fall av beslut, som nu sagts, skils i 11 kap. 61 § andra stycket.

Innefattar beslut, som meddelas i anledning av ansökan enligt 47 §, medgivande att anlägga och nyttja grundvattentäkt eller att vid grundvattentäkt tillgodogöra större vattenmängd än förut, vare sådant beslut, sedan det tagit åt sig laga kraft, gällande mot envar, dock med de inskränkningar, som i 51 och 52 §§ omförmälas. Om begränsad rättsverkan i visst fall av beslut, som nu sagts, skils i 11 kap. 61 § andra stycket.

⁷ Senaste lydelse 1964: 110.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Har arbete för anläggande av grundvattentäkt ej utförts inom tid, som enligt 11 kap. 63 § av vattendomstolen bestämts, vare beslutet förfallet, såvitt det avser sådan del av anläggningen, som ej kommit till stånd. Visas giltigt skäl för dröjsmål eller skulle genom arbetets inställande synnerligt men uppstå, äge dock vattendomstolen, på därom före nämnda tids utgång gjord ansökan, bevilja anstånd med anläggningens fullbordande på högst tio år.

59 §⁸

Ägare av grundvattentäkt vare, där försummelse i underhållet av anläggningen kan föranleda fara för allmän eller enskild rätt, pliktig underhålla den så, att dylik fara förebygges.

Vill grundvattentäkts ägare taga den ur bruk, vare därtill berättigad. *Har vattendomstolen jämlikt 9 kap. 46 § meddelat föreskrift om skyldighet för grundvattentäkts ägare att tillhandahålla vatten*, skall dock inhämtas föreskrift av vattendomstolen, under vilka villkor grundvattentäkten må tagas ur bruk.

Vill grundvattentäkts ägare taga den ur bruk, vare därtill berättigad. *Kan åtgärden medföra fara för allmän eller enskild rätt*, skall dock inhämtas föreskrift av vattendomstolen, under vilka villkor grundvattentäkten må tagas ur bruk.

4 KAP.

5 §

Har strömfall blivit bebyggt jämlikt denna lag, äge under de i 1 § stadgade förutsättningar Konungen eller myndighet, åt vilken Konungen uppdragit att i förevarande hänseende bevaka det allmännas rätt, så ock byggnadens ägare i den ordning 11 kap. stadgar påkalla ny prövning angående de villkor, varunder med hänsyn till allmänna intressen byggnaden må bibehållas och nyttjas. Yrkande om sådan prövning skall framställas under femtiofemte året efter det kalenderår, under vilket byggnaden enligt därom meddelad bestämmelse skall hava fullbordats, samt därefter vart fyrtionde år. Varder ej å föreskriven tid nyprövning påkallad, vare ägaren berättigad att under förut fastställda villkor bibehålla och nyttja byggnaden intill dess i anledning av nyprövning, som sedermera en-

Har strömfall blivit bebyggt jämlikt denna lag, och uppgår den vattenkraft som vid oreglerat lågvatten kan uttagas vid byggnaden till minst femhundra turbinhästkrafter, äge, såframt vattenkraften icke inom tio år före det vattendomstolens medgivande lämnas till byggnaden varit unyttjad vid byggnad som tillkommit enligt äldre lag Konungen eller myndighet, åt vilken Konungen uppdragit att i förevarande hänseende bevaka det allmännas rätt, så ock byggnadens ägare i den ordning 11 kap. stadgar påkalla ny prövning angående de villkor, varunder med hänsyn till allmänna intressen byggnaden må bibehållas och nyttjas. Yrkande om sådan prövning skall framställas under femtiofemte året efter det kalenderår, under vilket byggnaden enligt därom meddelad bestämmelse

⁸ Senaste lydelse 1964: 110.

Nuvarande lydelse

ligt vad nu sagts blivit påkallad, annan bestämmelse härutinnan meddelas och skall lända till efterrättelse.

Föreslagen lydelse

skall hava fullbordats, samt där- efter vart fyrtionde år. Varder ej å föreskriven tid nyprövning påkallad, vare ägaren berättigad att under förut fastställda villkor bibehålla och nyttja byggnaden in- till dess i anledning av nypröv- ning, som sedermera enligt vad nu sagts blivit påkallad, annan be- stämmelse härutinnan meddelas och skall lända till efterrättelse.

Nyprövning, varom nu stadgats, skall ske i enlighet med den lagstift- ning, som vid varje särskild tidpunkt är gällande i fråga om villkoren för byggande i vatten. Fastställas vid nyprövningen andra villkor än de förut gällande, må de icke tillämpas förrän fem år förflutit från ut- gången av det kalenderår, varunder nyprövningen påkallats.

6 §

1 mom. Lämnas vid nyprövning, som i 5 § sägs, föreskrift, att bygg- naden skall för tillgodoseende av allmänna intressen ändras, eller göres eljest med hänsyn till nämnda intressen byggnadens bibehållande och nyttjande beroende av villkor, som innebära inskränkning i ägarens rätt eller utvidgning av honom åliggande skyldigheter, vare han, där den värdeminskning, som till följd av de nya villkoren tillskyndas honom tillhörig egendom, jämte kostnaden för föreskrivna ändringsarbeten överstiger en fjärdedel av värdet å den vattenkraft i tillgodogjort skick, som kan uttagas vid byggnaden, berättigad att av statsmedel erhålla ersättning för överskjutande belopp. Är kungsådra i strömfallet och har på grund av bestämmelserna i 1 kap. 6 och 12 §§ vattenmängd eller fallhöjd tagits i anspråk utan att ersättning därför utgått, må den för- lust, som byggnadens ägare har att vidkännas utan gottgörelse, samman- lagt icke överstiga det belopp, vartill med iakttagande av stadgandet i 1 kap. 13 § förlusten av allt kungsådrans vatten må skattas.

Vid beräkning av värdet å vattenkraften skall avdrag göras dels för den del därav, för vilken byggnadens ägare jämlikt vatten- domstolens beslut har att tillhan- dahålla *ersättning medelst kraft- överföring*, och dels för kraft, varmed till följd av sådan vatten- reglering, som enligt bestämmel- serna i 16 § är underkastad ny- prövning, den vid byggnaden el- jest uttagbara kraften blivit ökad. Ej må vattenkraftens sammanlag- da värde beräknas högre än till anläggningens saluvärde.

Vid beräkning av värdet å vat- tenkraften skall avdrag göras dels för den del därav, för vilken byggnadens ägare jämlikt vatten- domstolens beslut har att tillhan- dahålla *andelskraft*, och dels för kraft, varmed till följd av sådan vattenreglering, som enligt be- stämmelserna i 16 § är underkas- tad nyprövning, den vid byggnaden eljest uttagbara kraften blivit ökad. Ej må vattenkraftens sam- manlagda värde beräknas högre än till anläggningens saluvärde.

Vill ägare av byggnad, som i denna § avses, verkställa tillbyggnad eller ändring av byggnaden i ändamål att möjliggöra uttagande av mera

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

vattenkraft eller eljest ett bättre utnyttjande av vattenkraften i strömfallet, äge vattendomstolen vid sitt medgivande till arbetets utförande bestämma, huruvida och i vad mån den därav föranledda kostnaden må avräknas från det värde å vattenkraften, varom stadgas i första stycket. Vid prövning av dylik fråga skall tillses, att skäligen amorteringstid beredes byggnadens ägare.

7 §

Skall från anläggning, beträffande vilken nyprövning äger rum, på grund av vattendomstolens jämlikt denna lag meddelade föreskrift *kraft* tillhandahållas någon *i ersättning för förlorad vattenkraft eller annat*, och kommer sådan *ersättningstagares* rätt i anledning av nyprövningen att upphöra eller inskränkas, vare han berättigad att av statsmedel undfå gottgörelse för den förlust han lider. Är fråga om *ersättning för vattenkraft*, som tillgodogöres genom anläggningen, och har sådan vattenkraft icke före dess avstående varit av *ersättningstagaren* utnyttjad eller av denne utnyttjats vid anläggning som avses i 5 §, skall dock beträffande *ersättningstagarens* rätt till gottgörelse vad i 6 § 1 mom. finnes stadgat äga motsvarande tillämpning.

Skall från anläggning, beträffande vilken nyprövning äger rum, på grund av vattendomstolens jämlikt denna lag meddelade föreskrift *andelskraft* tillhandahållas någon och kommer sådan *mottagares* rätt i anledning av nyprövningen att upphöra eller inskränkas, vare han berättigad att av statsmedel undfå gottgörelse för den förlust han lider. Är fråga om vattenkraft, som tillgodogöres genom anläggningen, och har sådan vattenkraft icke före dess avstående varit av *mottagaren* utnyttjad eller av denne utnyttjats vid anläggning, som avses i 5 §, skall dock beträffande *mottagarens* rätt till gottgörelse vad i 6 § 1 mom. finnes stadgat äga motsvarande tillämpning.

Vad i 6 § 2 mom. är föreskrivet beträffande framställande av ersättningsanspråk, prövning av sådant anspråk samt sättet för ersättningens erläggande med mera skall jämväl gälla i fråga om gottgörelse, som i denna § avses.

8 §

Varder beträffande byggnad i strömfall, vilken tillkommit enligt äldre lag, jämlikt denna lag *verkställd sådan ombyggnad eller tillbyggnad*, som i 2 § första stycket avses, skola under de i nämnda stadgande angivna förutsättningar bestämmelserna i 5—7 §§ gälla i fråga om anläggningen; dock vare *ägaren* icke pliktig att av värdeminskning och kostnad, som omförmälas i 6 §, utan ersättning vidkännas mera än som motsvarar en fjärdedel av värdet i tillgo-

Har beträffande byggnad i strömfall, vilken tillkommit enligt äldre lag, jämlikt denna lag *verkstälts ombyggnad eller tillbyggnad*, skola bestämmelserna i 5—7 §§ gälla i fråga om anläggningen, om åtgärden medför att i strömfall minst trehundra turbinhästkrafter mera än förut kunna uttagas vid lågvatten och den uttagbara vattenkraften sammanlagt uppgår till femhundra turbinhästkrafter vid oreglerat lågvatten. *Ägaren* är dock icke pliktig att av

Nuvarande lydelse

dogjort skick å den vid anläggningen uttagbara vattenkraft, som icke kunnat tillgodogöras vid den äldre byggnaden.

Vad i 5 och 6 §§ är stadgat i fråga om byggnad, som tillkommit jämlikt denna lag, skall äga motsvarande tillämpning *beträffande sådan byggnad i strömfall, som i 3 § avses, med iakttagande likväl att yrkande om nyprövning skall framställas under femtiofemte året efter det denna lag trätt i kraft samt att byggnadens ägare ej är pliktig att utan ersättning vidkännas större värdeminskning och kostnad än som motsvara en fjärdedel av värdet å kungsådrens vattenkraft i tillgodogjort skick, med beräkning av nämnda vattenkraft på sätt i 3 § sagts.*

Föreslagen lydelse

värdeminskning och kostnad, som omförmälas i 6 §, utan ersättning vidkännas mera än som motsvarar en fjärdedel av värdet i tillgodogjort skick å den vid anläggningen uttagbara vattenkraft, som icke kunnat tillgodogöras vid den äldre byggnaden.

Vad i 5 och 6 §§ är stadgat i fråga om byggnad, som tillkommit jämlikt denna lag, skall äga motsvarande tillämpning, *när strömfall, vari jämlikt denna lag finnes kungsådra, bebyggt enligt Konungens på grund av äldre lag meddelade tillstånd till byggande i kungsådra, om vid tillståndet gjorts sådant förbehåll, som sägs i 1 kap. 8 §, och kungsådrens vattenkraft, i den mån densamma kan vid byggnaden uttagas, tillika uppgår till minst femhundra turbinhästkrafter vid oreglerat lågvatten.* Yrkande om nyprövning skall framställas under femtiofemte året efter det denna lag trätt i kraft. *Byggnadens ägare är ej pliktig att utan ersättning vidkännas större värdeminskning och kostnad än som motsvara en fjärdedel av värdet å kungsådrens vattenkraft i tillgodogjort skick. Vid tillämpning av vad nu sagts skall kungsådrens vattenkraft anses utgöra en tredjedel av vattenkraften i strömfallet.*

9 §

Har strömfall blivit bebyggt jämlikt denna lag, äge under de i 1 § stadgade förutsättningar kronan att, där det påkallas för tillgodoseende av allmänt behov, vid utgången av fyrtionde året efter det kalenderår, under vilket enligt därom meddelad bestämmelse byggnaden skall hava fullbordats, tillösa sig strömfallet med vattenverksbyggnader, kraftstation med installerat maskineri samt för kraftstationens personal avsedda

Har strömfall blivit bebyggt jämlikt denna lag, äge under de i 5 § stadgade förutsättningar kronan att, där det påkallas för tillgodoseende av allmänt behov, vid utgången av fyrtionde året efter det kalenderår, under vilket enligt därom meddelad bestämmelse byggnaden skall hava fullbordats, tillösa sig strömfallet med vattenverksbyggnader, kraftstation med installerat maskineri samt för kraftstationens personal avsedda

Nuvarande lydelse

bostäder och, där marken tillhör anläggningens ägare, nödigt utmål. Lösningssrätt, som ej vid nämnda tidpunkt begagnas, skall stå kronan öppen vid utgången av vart fyrtionde år därefter.

Varder i strömfall, vars vattenkraft till viss del varit inom de tio närmast förflutna åren utnyttjad vid byggnad, som tillkommit enligt äldre lag, jämlikt denna lag verkställd byggnad, vilken är avsedd att ersätta eller utgör tillbyggnad till den äldre byggnaden, och medför åtgärden, att i strömfallet kan uttagas i medeltal minst dubbelt så stor vattenkraft som förut, vare kronan, såframt den uttagbara vattenkraften sammanlagt uppgår till minst femhundra turbinhästkrafter vid oreglerat lågvatten, på sätt ovan sagts lösningssberättigad till strömfallet med vattenverksbyggnader, kraftstation och utmål.

Föreslagen lydelse

bostäder och, där marken tillhör anläggningens ägare, nödigt utmål. Lösningssrätt, som ej vid nämnda tidpunkt begagnas, skall stå kronan öppen vid utgången av vart fyrtionde år därefter.

12 §

Där från kraftanläggning, till vilken lösningssrätt enligt vad ovan stadgats göres av kronan gällande, på grund av vattendomstolens jämlikt denna lag meddelade föreskrift *kraft* skall tillhandahållas någon i *ersättning för vattenkraft, som tillgodogöres genom anläggningen*, äge kronan tillösa sig jämväl sådan rättighet. Vad nu sagts gälle dock ej i fråga om vattenkraft, som före dess avstående varit av *ersättningstagaren* utnyttjad vid anläggning, beträffande vilken icke enligt bestämmelserna i 9 § lösningssrätt tillkommit kronan.

Där från kraftanläggning, till vilken lösningssrätt enligt vad ovan stadgats göres av kronan gällande, på grund av vattendomstolens jämlikt denna lag meddelade föreskrift *andelskraft* skall tillhandahållas någon, äge kronan tillösa sig jämväl sådan rättighet. Vad nu sagts gälle dock ej i fråga om vattenkraft, som före dess avstående varit av *mottagaren av andelskraft* utnyttjad vid anläggning, beträffande vilken icke enligt bestämmelserna i 9 § lösningssrätt tillkommit kronan.

Beträffande lösningssrätt, som i denna § avses, skola bestämmelserna i 10 och 11 § § i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

14 §⁹

Varder genom vattenreglering, som verkställes jämlikt denna lag, den uttagbara vattenkraften i det eller de strömfall, för vilkas räkning regleringen utföres, ökad med i medeltal femhundra turbinhästkrafter, vare ägare av sådant strömfall pliktig att för nedan angivna ändamål erlägga en årlig avgift, beräknad på grundval av det antal turbinhästkrafter, varmed genom regleringen den uttagbara vattenkraften i strömfallet i medeltal blivit ökad. Medför vattenreglering sådan ändring av vattenföringen att förut uttagbar vattenkraft kan utnyttjas på fördelaktigare sätt, skall, med avseende å skyldighet att erlägga dylik avgift, så stor del av denna vattenkraft, som svarar mot förhöjningen av dess värde, anses såsom ökning av den uttagbara vattenkraften.

Medför vattenregleringen sådan båtnad, som i första stycket sägs, för

⁹ Senaste lydelse 1959: 114.

Nuvarande lydelse

annat strömfall än där avses, äge vattendomstolen, på ansökan av myndighet, som Konungen bestämmer, förklara ägaren av strömfallet pliktig att gälda avgift, som nu nämnts.

Avgiften skall av vattendomstolen, särskilt för varje strömfall, bestämmas till belopp, utgörande minst *tre* och högst *åtta* kronor för varje turbinhästkraft; och bör härvid hänsyn tagas dels till den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållanden, som genom företaget förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden, dels ock till den större eller mindre kostnad, som är förknäad med företaget, samt företagets ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall. Om särskilda skäl föranleda därtill, må avgiften bestämmas till lägre belopp än förut sagts, dock minst femtio öre för varje turbinhästkraft.

Föreslagen lydelse

Avgiften skall av vattendomstolen, särskilt för varje strömfall, bestämmas till belopp, utgörande minst *fyra* och högst *tolv* kronor för varje turbinhästkraft; och bör härvid hänsyn tagas dels till den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållanden, som genom företaget förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden, dels ock till den större eller mindre kostnad, som är förknäad med företaget, samt företagets ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall. Om särskilda skäl föranleda därtill, må avgiften bestämmas till lägre belopp än förut sagts, dock minst femtio öre för varje turbinhästkraft.

Avgift skall erläggas från och med kalenderåret näst efter det, då vattendomstolens tillstånd till vattenregleringen först tages i anspråk. Är fråga om företag, som avses i 3 kap. 1 §, skall dock, såvitt angår strömfall, för vars ägare enligt bestämmelserna i nämnda kap. skyldigheten att taga del i kostnaden för företaget inträder senare, avgift ej utgå förrän från och med kalenderåret näst efter betalningsskyldighetens inträde. Har ägare av strömfall enligt andra stycket förklarats pliktig att gälda avgift, skall den utgå från och med kalenderåret näst efter det, då talan därom anhängiggjorts, dock ej för tid innan skyldighet att erlägga avgift skolat inträda, därest ägaren av strömfallet förklarats pliktig att taga del i kostnaden för företaget.

Vattendomstolens avgörande gälle för en tidrymd av tio år i sänder, första gången räknat från det kalenderår, under vilket tillståndet till vattenregleringen först tagits i anspråk. Varder ej genom ansökan hos vattendomstolen under nionde året av sådan tidsperiod ny prövning påkallad av strömfallets ägare eller av myndighet, som Konungen bestämmer, skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period. Älägges ägare av strömfall enligt andra stycket att gälda avgift, skall avgörandet första gången ej gälla längre än den tid, som gäller för annan avgift enligt denna §, vilken förklarats skola utgå med anledning av företaget. Varder strömfall bebyggt efter det avgift bestämts, äge vattendomstolen, ändå att tid, som nyss nämnts, ej gått till ända, för återstående tiden meddela ändrad föreskrift, när det påkallas av myndighet, som Konungen bestämmer.

På yrkande av myndighet, som Konungen bestämmer, må vattendomstolen, såframt det finnes erforderligt och lämpligt, bestämma att den för en tioårsperiod stadgade avgiftsskyldigheten skall fullgöras ge-

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

nom att strömfallets ägare erlägger högst hälften av det beräknade sammanlagda nuvärdet av avgifterna på en gång och återstoden genom årliga inbetalningar under perioden.

Huru avgifter, som nu nämnts, skola indrivas, därom förordnar Konungen.

15 §¹⁰

Influtna avgifter skola efter de närmare bestämmelser, som härutinnan meddelas av Konungen, användas dels till förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet, som vållas genom företaget och för vilken ersättning icke blivit av vattendomstolen bestämd, samt till gottgörelse för sådan skada eller olägenhet, dels ock för tillgodoseende av *annat* ändamål beträffande den bygd, som beröres av företaget, *såsom jordbrukets främjande, särskilt genom jords torrläggning, eller beredande av tillgång till elektrisk kraft för samfärdsel, jordbruk, hantverk eller småindustri eller eljest för befolkningens behov.*

Influtna avgifter skola efter de närmare bestämmelser, som härutinnan meddelas av Konungen, användas dels till förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet, som vållas genom företaget och för vilken ersättning icke blivit av vattendomstolen bestämd, samt till gottgörelse för sådan skada eller olägenhet, dels ock för tillgodoseende av *allmänt* ändamål beträffande den bygd, som beröres av företaget.

5 KAP.

5 §¹¹

Vad i 2 kap. 2 och 8 §§, 11 § andra stycket, 12, 13, 18, 19, 27—30 §§ samt 32—34 §§ finnes stadgat om byggande i vatten skall äga motsvarande tillämpning med avseende å anläggning eller åtgärd för inrättande av allmän farled.

Vad i 2 kap. 2 och 8 §§, 11 § andra stycket, 12, 13, 19, 27—30 §§ samt 32—34 §§ finnes stadgat om byggande i vatten skall äga motsvarande tillämpning med avseende å anläggning eller åtgärd för inrättande av allmän farled.

6 KAP.

8 §¹²

Vad i 2 kap. 8 § första stycket, 11 § första stycket, 12, 13 och 18 §§ finnes stadgat i fråga om byggande i vatten skall äga motsvarande tillämpning med avseende å arbete för inrättande av allmän flottled.

Vad i 2 kap. 8 § första stycket, 11 § första stycket *samt 12 och 13 §§* finnes stadgat i fråga om byggande i vatten skall äga motsvarande tillämpning med avseende å arbete för inrättande av allmän flottled.

¹⁰ Senaste lydelse 1944: 199.

¹¹ Senaste lydelse 1920: 459.

¹² Senaste lydelse 1954: 124.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 KAP.

54 §¹³

Har delägare i invallningsföretag icke sökt företaget och är han ej heller efter ty i 27 § sägs likställd med sökanden, vare han berättigad påfordra, att all honom tillhörig mark, som ingår i samfälligheten, skall *med belopp, som i 9 kap. 49 § sägs*, lösas för företagets räkning.

Har delägare i invallningsföretag icke sökt företaget och är han ej heller efter ty i 27 § sägs likställd med sökanden, vare han berättigad påfordra, att all honom tillhörig mark, som ingår i samfälligheten, skall lösas för företagets räkning.

Vill någon begagna sig av rättighet, som nu sagts, skall yrkande där- om framställas medelst stämning å deltagarna i den ordning 11 kap. stadgar inom sextio dagar efter det tiden för påkallande av sådan ny uppskattning av båtnaden, som omförmäles i 10 kap. 77 och 78 §§, tilländagått, eller, om sådan uppskattning påkallats, inom samma tid efter det uppskattningen vunnit laga kraft.

Sedan sådan talan blivit anhängiggjord, vare ägaren av den fastighet, vartill marken hör, fri från skyldighet att taga del i företaget; och träde den lösta marken i fastighetens ställe med skyldighet för ägaren att övertaga den delaktighet i företaget, varifrån fastighetens ägare befriats.

Om rätt för fastighetens ägare att återbekomma förskjutet bidrag så ock om denne åliggande ersättningskyldighet i visst fall stadgas i 9 kap. 49 §.

Ersättning för sådan mark, som skall lösas enligt första stycket, skall bestämmas till markens värde i dess skick efter företagets fullbordande efter avdrag av det belopp, vartill båtnaden för samma mark genom invallningen blivit i laga ordning uppskattad. Bidrag, som markens ägare erlagt till företaget, skall gottgöras honom med skälig ränta därå från den dag, då bidraget utgavs. Har markens ägare tillgodonjutit avkastning utöver den, som varit att påräkna i markens skick före invallningen, är deltagarna berättigade till skälig gottgörelse för denna ökning. Skall enligt 9 kap. 3 § dessutom lösas mark, som ej ingår i samfälligheten, bestämmas ersättningen för sådan mark enligt 9 kap.

56 §¹⁴

Innefattar synemäns utlåtande, varvid enligt 10 kap. 75 § skall

Innefattar synemäns utlåtande, varvid enligt 10 kap. 75 § skall

¹³ Senaste lydelse 1920: 459.

¹⁴ Senaste lydelse 1954: 124.

Nuvarande lydelse

bero, eller vattendomstols laga kraft ägande beslut rörande företag enligt detta kap. medgivande till företaget, vare det gällande mot envar såväl vad angår rätten att utföra företaget och för framtiden bibehålla dike och annan anläggning som beträffande skyldighet att taga del i företaget, dock med de inskränkningar, som följa av bestämmelserna i 57 § samt av vad i 2 kap., i den mån nämnda kap. till följd av hänvisningen ovan i 41 § första stycket äger tillämpning, i 9 kap. ävensom i 10 kap. 77 och 78 §§ finnes stadgat om förnyad prövning i vissa fall.

Föreslagen lydelse

bero, eller vattendomstols laga kraft ägande beslut rörande företag enligt detta kap. medgivande till företaget, vare det gällande mot envar såväl vad angår rätten att utföra företaget och för framtiden bibehålla dike och annan anläggning som beträffande skyldighet att taga del i företaget, dock med de inskränkningar, som följa av bestämmelserna i 57 § samt av vad i 2 kap., i den mån nämnda kap. till följd av hänvisningen ovan i 41 § första stycket äger tillämpning, ävensom i 10 kap. 77 och 78 §§ finnes stadgat om förnyad prövning i vissa fall.

8 KAP.

34 §¹⁵

Har vattendomstol eller synemän lämnat medgivande till företag enligt detta kap. och har vattendomstolens beslut vunnit laga kraft eller skall vid synemännens utlåtande bero, gäller beslutet eller utlåtandet mot envar med de inskränkningar som följa av bestämmelserna i 35—37 §§ samt av vad som föreskrives i 9 kap., 10 kap. 77 och 78 §§ samt 11 kap. 69 § om ny prövning i vissa fall. Angående begränsad rättsverkan i visst fall av vattendomstols beslut meddelas föreskrift i 11 kap. 61 § andra stycket.

Har vattendomstol eller synemän lämnat medgivande till företag enligt detta kap. och har vattendomstolens beslut vunnit laga kraft eller skall vid synemännens utlåtande bero, gäller beslutet eller utlåtandet mot envar med de inskränkningar som följa av bestämmelserna i 35—37 §§ samt av vad som föreskrives i 10 kap. 77 och 78 §§ samt 11 kap. 69 § om ny prövning i vissa fall. Angående begränsad rättsverkan i visst fall av vattendomstols beslut meddelas föreskrift i 11 kap. 61 § andra stycket.

Beträffande verkan av vattendomstols beslut i fall som enligt 27 § skall bedömas enligt 2 kap. gäller vad som föreskrives i sistnämnda kap.

9 KAP.¹⁶

Om ersättning

Om ersättningskyldighet

1 § Den som fått tillstånd enligt denna lag att lösa eller taga i anspråk annans egendom eller att vidtaga åtgärd varigenom annans egendom skadas skall utgiva ersättning för vad som avstås eller skadas. Vad som sagts nu gäller ej, om förlust eller skada enligt särskild bestämmelse skall tålas utan ersättning.

¹⁵ Senaste lydelse 1969: 393.

¹⁶ Beträffande 9 kap. anges endast föreslagen lydelse.

Den ersättningsskyldige skall, om det finnes lämpligt, åläggas att utföra åtgärd som är ägnad att förebygga eller minska skada. Ersättning utgår endast för skada som kvarstår sedan åtgärden utförts. Erfordras att åtgärden utföres på fastighet som tillhör annan än den ersättningsskyldige, är denna fastighets ägare skyldig att fåla sådant intrång mot ersättning enligt detta kapitel.

2 § Ersättning bestämmes i pengar att betalas på en gång. Ersättning för skada till följd av företag för allmän flottled får dock fastställas att utgå med årliga belopp, när skäl原因 anledning förekommer därtill. Kan i mål om sådant företag skadan ej med säkerhet uppskattas på förhand eller synes den ej komma att uppstå årligen, får den skadelidande hänvisas att göra sin talan gällande i den ordning som i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled föreskrives med avseende på flottnings-skada. Grunderna för ersättningens beräkning anges dock, om det är möjligt.

3 § Medför företag eller åtgärd vartill tillstånd lämnats enligt denna lag att fastighet eller del av fastighet lider synnerligt men, skall den del som lider sådant men lösas, om ägaren begär det.

Den ersättningsskyldige har rätt till sådan inlösen som avses i första stycket, om detta skulle medföra endast en ringa förhöjning av fastighetsägarens tillkommande ersättning och denne icke har ett beaktansvärt intresse av att behålla fastigheten eller fastighetsdelen.

Vid tillämpningen av andra stycket skall kostnaden för åtgärd som avses i 1 § andra stycket räknas in i ersättningen.

4 § För fastighet, som inlöses i sin helhet, skall, i den mån ej annat följer av vad som sägs nedan, betalas löseskilling med belopp som motsvarar fastighetens marknadsvärde. Inlöses del av fastighet eller tages fastighet eller del av fastighet eljest i anspråk eller skadas, skall intrångsersättning betalas med belopp som motsvarar den minskning av fastighetens marknadsvärde, som uppkommer genom ingreppet. Uppkommer i övrigt skada för ägaren genom ingreppet, skall även sådan skada ersättas.

Vid bestämmande av ersättning skall hänsyn tagas till åtgärd som avses i 1 § andra stycket.

Ersättning skall bestämmas särskilt för varje sakägare. Löseskilling, intrångsersättning och annan ersättning skall bestämmas var för sig.

Är fråga om samtliga delägares andel i samfällighet eller del av denna och finns för samfälligheten känd styrelse eller förvaltare med rätt att uppbära medel som härrör från samfälligheten, kan domstolen eller synemännen utan hinder av tredje stycket bestämma gemensam ersättning för delägarna i den mån nedsättning icke skall ske enligt 11 §.

5 § Har det företag för vars genomförande fastighet inlöses medfört inverkan av någon betydelse på fastighetens marknadsvärde, skall löseskilling bestämmas på grundval av det marknadsvärde fastigheten skulle ha haft om sådan inverkan icke förekommit, dock endast i den mån det finnes skäligt med hänsyn till förhållandena i orten eller till den allmänna förekomsten av likartad inverkan under jämförliga förhållanden. Är

ingreppet sådant att intrångsersättning skall utgå, skall vad som sagts nu om beräkning av marknadsvärde tillämpas i fråga om värdet före ingreppet.

6 § Vid bestämmande av löseskilling skall sådan ökning av fastighetens marknadsvärde av någon betydelse, som ägt rum under tiden från dagen tio år före det talan väcktes vid domstol eller förrättningen påkallades, räknas ägaren tillgodo endast i den mån det blir utrett att den beror på annat än förväntningar om ändring i markens tillåtna användningssätt. Är ingreppet sådant att intrångsersättning skall utgå, skall vad som sagts nu om beräkning av marknadsvärde tillämpas i fråga om värdet före ingreppet. Värderingen skall ske med hänsyn till fastighetens skick när ersättningsfrågan avgöres eller, om fastigheten dessförinnan har tillträtts eller tagits i anspråk eller skadats, när detta skedde.

Har stadsplan eller byggnadsplan, enligt vilken marken avsetts för enskilt bebyggande, fastställts innan talan väcktes vid domstol eller förrättningen påkallades, skall första stycket tillämpas endast på värdestegring som inträffat efter det att planen fastställdes.

Avser inlösen bebyggd fastighet som innehas i huvudsakligt syfte att bereda bostad åt ägaren och honom närstående, gäller den begränsningen för tillämpningen av första stycket att löseskillingen ej i något fall får bestämmas till lägre belopp än som fordras för anskaffning av annan likvärdig bostadsfastighet.

I den mån det blir utrett att värdestegringen utan att ha samband med förväntningar om ändring i markens tillåtna användningssätt beror på inverkan av det företag varom är fråga, gäller 5 §.

7 § Har fastigheten i sin helhet tillträtts eller har den tagits i anspråk eller skadats, skall vid bestämmande av ersättningen hänsyn icke tagas till sådan ändring i fastighetens värde som uppkommer därefter. Detsamma gäller i fall då fastigheten endast delvis har tillträtts, om ej värdeändringen beror på att den återstående delens skick ändras.

Har höjning i allmänna prisläget skett efter det att fastigheten tillträdess, skall ersättningen jämkas med hänsyn därtill.

Om det är påkallat, skall i beslut om ersättning tas in bestämmelser ägnade att hindra att ersättningstagaren åsamkas förlust till följd av ändring i panningvärdet under tiden från ersättningsbeslutet till dess betalning sker.

8 § Har åtgärd vidtagits i uppenbar avsikt att höja den ersättning, som den ersättningskyldige har att erlægga, skall, om skäl föreligger till det, ersättningen bestämmas så som om åtgärden icke vidtagits.

9 § Medför företag eller åtgärd vartill tillstånd lämnats enligt denna lag att särskild rätt till fastighet går förlorad eller rubbas, skall vad i 1, 2 och 4—8 §§ stadgas äga motsvarande tillämpning beträffande ersättning till rättighetens innehavare. Därvid skall 8 §, i fall då åtgärd vidtagits av fastighetens ägare i avsikt som anges där, tillämpas så att den ersättningskyldige erhåller gottgörelse genom minskning av den ersättning som tillkommer ägaren.

10 § Ersättning skall bestämmas även för fastighet som tillhör den ersättningsskyldige. Detta kan dock underlåtas, om medgivande lämnats av samtliga borgenärer som har panträtt i fastigheten. Besväras fastigheten av gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrives för relaxation. Medgivande fordras dock ej av den för vars rätt domstolens eller synemännens avgörande är väsentligen utan betydelse.

Om betalning av ersättning och om tillträde m. m.

11 § Löseskilling och intrångsersättning som fastställts att utgå på en gång betalas genom nedsättning hos länsstyrelsen i det län där fastigheten är belägen.

Avser ersättningen fastigheter i olika län, skall nedsättningen ske hos den länsstyrelse som domstolen eller synemännen bestämmer.

Denna och följande paragrafer utom 20 § äger motsvarande tillämpning när ersättning bestämts för innehavare av särskild rätt till fastighet.

12 § Nedsättning enligt 11 § skall ej ske, om fastigheten icke svarar för beviljad eller sökt inteckning eller om de borgenärer som har pant rätt i fastigheten medgivit att ersättningen utbetalas till den ersättningsberättigade. Besväras fastigheten av gemensam inteckning, gäller vad som sagts nu endast om dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrives för relaxation föreligger. Medgivande fordras dock ej av den för vars rätt domstolens eller synemännens avgörande är väsentligen utan betydelse.

13 § I samband med att domstolen eller synemännen bestämmer löseskilling och intrångsersättning skall de ange i vad mån nedsättning skall ske.

14 § Ersättning som ej skall nedsättas betalas till den ersättningsberättigade. Avser ersättningen mark som inlöses, åligger det ersättningsgivaren att hos länsstyrelsen i det län där fastigheten är belägen anmäla och därvid styrka att ersättningen har betalats. Avser ersättningen fastigheter i olika län, äger 11 § andra stycket motsvarande tillämpning.

15 § Bestämmelserna i 11—14 §§ äger motsvarande tillämpning på provisorisk ersättning som bestämts med stöd av 11 kap. 66 § 2 mom.

16 § Vid nedsättning eller anmälan skall ersättningsgivaren till länsstyrelsen ge in domen eller utlåtandet samt lagakraftbevis och vid nedsättning dessutom gravationsbevis rörande fastigheten. Sker det ej, skall länsstyrelsen anskaffa handlingarna på ersättningsgivarens bekostnad.

17 § Ersättning för mark som inlöses skall betalas och anmälan enligt 14 § skall ske inom sex månader från det tillstånds- och ersättningsfrågorna blivit slutligt avgjorda. Ersättning som ej avser mark som inlöses och som fastställts att utgå på en gång skall betalas inom två år från

samma tid. Iakttagar ersättningsgivaren ej vad som sagts nu, är den väckta frågan förfallen såvitt angår ersättningstagarens rätt.

Tid som avses i första stycket får förkortas eller förlängas, när parterna är ense därom eller eljest särskilda skäl föreligger.

18 § Inlösen av mark är fullbordad, när ersättningsgivaren fullgjort vad som åligger honom enligt 11 och 14 §§. Ersättningsgivaren har då genast rätt att tillträda egendomen, om ej annat följer av 19 §. Har utom ersättningen för den mark som inlöses annan ersättning fastställts för skada genom avståendet av mark, får dock tillträde ej ske förrän även denna ersättning betalats.

Tillstånd att begagna annans egendom eller att vidtaga åtgärd som medför skada för annan får tagas i anspråk, när ersättningsgivaren betalat föreskriven ersättning.

19 § Om ersättningstagarens förhållanden påkallar det, skall skäligt uppskov med tillträdet eller utförandet av arbete eller åtgärd föreskrivas.

20 § Ändring av fastighetsindelningen på grund av inlösen sker, när inlösen är fullbordad enligt 18 §.

När inlösen av mark är fullbordad enligt 18 §, upphör sådan särskild rätt till fastigheten som tillkommit genom frivillig upplåtelse, om ej rättigheten skall lämnas orubbad på grund av förordnande av domstolen eller synemännen. Förordnande att särskild rätt skall bestå får meddelas endast om det uppenbarligen är utan betydelse för den rätt som tillkommer borgenär med panträtt i fastigheten.

Annan särskild rätt till fastigheten än som avses i andra stycket består efter inlösen, om ej annat har förordnats av domstolen eller synemännen.

Genom inlösen upphör fastighetens ansvar för fordran.^o Detta gäller dock ej fordran som åtnjuter förmånsrätt enligt 6 § 1 förmånsrättslagen (1970: 979).

21 § Har mark efter inlösen tillträtts eller har tillstånd tagits i anspråk att begagna annans egendom eller att vidtaga åtgärd som medför skada för annan, skall ersättning som hänför sig till egendomen eller skadan och bestämts att utgå på en gång betalas inom en månad från det ersättningen blev slutligt bestämd, om den ej betalats tidigare. Anmälningsskyldighet som kan föreligga enligt 14 § skall även fullgöras inom angiven tid, om tillträde ej redan skett. Har domstolen meddelat förordnande enligt 11 kap. 67 § andra stycket skall tiden räknas från ersättningsbeslutets dag.

Första stycket äger motsvarande tillämpning beträffande ersättning som bestämts i samband med prövning enligt denna lag av fråga om godkännande av vidtagen åtgärd.

Erlägges ersättning senare än som följer av första stycket, skall ersättningsgivaren utge sex procent årlig ränta på ersättningen från den dag marken tillträdades eller företaget eller åtgärden utfördes. Inlösen fullbordas utan hinder av att ränta ej betalas.

Försummar ersättningsgivaren att erlagga ersättning, som avses i

första eller andra stycket, skall länsstyrelsen på ansökan av den ersättningsberättigade låta uttaga beloppet jämte ränta. Reglerna i utsökningslagen (1877: 31 s. 1) om verkställighet av lagakraftäggande dom i tvistemål, varigenom betalningsskyldighet blivit någon ålagd, äger därvid motsvarande tillämpning.

22 § Överstiger ersättning som avses i 21 § ej vad som utgivits enligt lägre rätts beslut eller som provisorisk ersättning och skulle i annat fall nedsättning eller anmälan ha erforderats, skall ersättningsgivaren göra anmälan därom hos länsstyrelsen sedan ersättningsbeslutet vunnit laga kraft.

23 § Vid ansökan om verkställighet enligt 21 § sista stycket och vid anmälan som avses i 22 § skall fogas ersättningsbeslutet samt lagakraftbevis.

24 § Medel som har nedsatts eller uttagits skall av länsstyrelsen utan dröjsmål insättas i bank mot ränta.

25 § Nedsatta eller uttagna medel skall jämte upplupen ränta utbetalas av länsstyrelsen till den som är berättigad till medlen.

Vid utbetalning av medel som enligt domstolens eller synemännens bestämmande skall nedsättas äger, med de avvikelser som anges i tredje och fjärde styckena, bestämmelserna om fördelning av köpeskilling för fast egendom som sålts på exekutiv auktion motsvarande tillämpning. Om rätt för innehavare av pantbrev att avstå från sin rätt till betalning och verkan därav finns särskilda bestämmelser.

Är fastigheten, förutom av in-teckning, besvärad av särskild rätt som minskar fastighetens värde och har sämre rätt än in-teckningen, skall borgenär som har panträtt på grundval av in-teckningen erhålla betalning som om fastigheten icke besvärades av rättigheten, i den mån det krävs för att han skall få full betalning för sin fordran. Ersättningen för rättigheten skall minskas i motsvarande mån.

Har löseskilling eller intrångsersättning till följd av bestämmelser till skydd för borgenärer som har panträtt i fastigheten bestämts till högre belopp än fastighetens ägare har yrkat och uppstår efter betalning av de fordringar som skall utgå ur ersättningen överskott som ej faller inom det yrkade beloppet, skall överskottet återställas till den ersättningskyldige.

26 § Sammanträde för fördelningen hålles så snart det kan ske. Kallelse till sammanträdet sändes minst två veckor i förväg till fastighetsägaren, annan sakägare och kända innehavare av panträtt. De skall i kallelsen uppmanas att anmäla sina anspråk senast vid sammanträdet. Föreligger särskilda skäl, skall kungörelse om sammanträdet minst två veckor i förväg också föras in i Post- och Inrikes Tidningar och tidning inom orten.

27 § Ersättningsgivaren svarar för samtliga kostnader i ärendet om ersättningens fördelning, i den mån ej annat följer vid en motsvarande tillämpning av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

28 § När inlösen av mark är fullbordad, skall länsstyrelsen genast underrätta inskrivningsmyndigheten om detta för anteckning i fastighetsboken.

29 § Pågår tvist om bättre rätt till ersättning, skall ersättningen nedsättas hos länsstyrelsen, även om nedsättning ej erfordras enligt 11 §. Bestämmelserna i 24—26 §§ äger tillämpning i fråga om sådan ersättning.

30 § Ersättningsbelopp som betalats får ej till någon del återkrävas. Vad som sagts nu gäller ej om det tillstånd som föranlett beslut om ersättning upphäves på talan av ersättningstagaren.

10 KAP.

21 §¹⁷

Vilja sakägare träffa överenskommelse i fråga om ersättning eller annat, skall särskild avhandling därom upprättas, av vederbörande underskrivas samt, där ej synemännen finna överenskommelsen innehålla villkor, som är oförenligt med flottledens intresse eller länder de flottande till men, förses med intyg om synemännens godkännande; och varde därefter sådan överenskommelse bindande såväl för de flottande som för dem, som slutit överenskommelsen, och deras rättsinnehavare.

Rör överenskommelsen fastighet, tillhörig kronan eller allmän anstalt, skall den i avseende å kronans eller anstaltens rätt ej gälla, med mindre den godkännes av vederbörande myndighet.

Besväras fastighet av beviljad eller sökt inteckning, får löseskilling och intrångsersättning, oavsett vad den ersättningsberättigade har begärt, ej sättas lägre än som föranledes av 9 kap., om det icke är väsentligen utan betydelse för borgenärernas rätt.

Träffas överenskommelse om storleken av löseskilling eller intrångsersättning, får synemännen godkänna överenskommelsen, om medgivande lämnats av samtliga borgenärer som har panträtt i fastigheten. Besväras fastigheten av gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivas för relaxation. Medgivande fordras dock ej av den för vars rätt synemännens avgörande är väsentligen utan betydelse.

¹⁷ Senaste lydelse 1919: 425.

Nuvarande lydelse

Möter ej hinder mot företaget böra synemännen, efter det sakägarna blivit hörda och utredning skett angående de förhållanden, vilka kunna inverka på frågan, söka att i de delar, varom tvist yppas, åvägbringa överenskommelse mellan dem, vilkas rätt därav beröres; och varde, där sådan överenskommelse träffas, särskild avhandling därom upprättad, av sakägarna underskriven samt medelst synemännens påskrift vitsordad. Angår överenskommelsen annat än *beloppet av sakägare tillkommande ersättning*, vare den dock ej gällande, med mindre den av synemännen prövas lämplig.

Rör överenskommelsen fastighet, tillhörig kronan eller allmän anstalt, skall den i avseende å kronans eller anstaltens rätt ej gälla, med mindre den godkännes av vederbörande myndighet.

Föreslagen lydelse

Vad som föreskrives i fjärde stycket äger motsvarande tillämpning i fråga om överenskommelse om att ersättning skall utgå på annat sätt än i pengar eller om utförande av åtgärd som är ägnad att förebygga eller minska skada.

57 §¹⁸

Möter ej hinder mot företaget böra synemännen, efter det sakägarna blivit hörda och utredning skett angående de förhållanden, vilka kunna inverka på frågan, söka att i de delar, varom tvist yppas, åvägbringa överenskommelse mellan dem, vilkas rätt därav beröres; och varde, där sådan överenskommelse träffas, särskild avhandling därom upprättad, av sakägarna underskriven samt medelst synemännens påskrift vitsordad. Angår överenskommelsen annat än *sakägare tillkommande ersättning eller utförande av åtgärd som är ägnad att förebygga eller minska skada*, vare den dock ej gällande, med mindre den av synemännen prövas lämplig.

Vad i 21 § tredje—femte styckena föreskrives skall jämväl äga tillämpning i fråga om företag varom nu är fråga.

60 §¹⁹

För utronande av värdet å båtnad för mark genom dess torrläggning, där sådan med företaget avses, skola synemännen med tillämpning av de i 7 kap. 22 § stadgade grunder efter undersökning av den mark, varom fråga är, uppskatta marken såväl i dess skick före företaget som ock i det skick, vari den antages komma efter företagets fullbordan.

Vid uppskattning av båtnad, som genom vattenreglering beredes strömfall, skola de i 9 kap. stad-

¹⁸ Senaste lydelse 1920: 459.

¹⁹ Senaste lydelse 1920: 459.

Nuvarande lydelse

gade grunder beträffande värdering av vattenkraft, som skall ersättas, i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

*Föreslagen lydelse*64 §²⁰

Vid bestämmande av sakägare tillkommande ersättning för förlust, skada eller intrång skola synemännen iakttaga de i 9 kap. stadgade grunder; dock att, där fråga uppkommer om ersättning medelst kraftöverföring, härom skall gälla föreskriften i 20 §. Skall ersättning utgå med förhöjning över värdet, böra värdet och förhöjningen var för sig angivas.

Vid bestämmande av sakägare tillkommande ersättning för förlust, skada eller intrång skola synemännen iakttaga de i 9 kap. stadgade grunder.

Uppkommer eljest på grund av bestämmelserna i 3, 7 eller 8 kap. vid syneförrättning fråga om ersättning åt delägarna eller annan för arbete eller dylikt, skall ock sådan fråga prövas av synemännen.

67 §²¹

Sedan erforderliga sammanträden hållits och alla vid syneförrättningen förefallande frågor blivit utredda, skola synemännen upprätta utlåtande angående företaget.

Utlåtandet skall innehålla synemännens besked, med angivande av skälen, i de i 62—64 §§ eller eljest här ovan omförmälda frågor. Avgift, som omförmäles i 11 kap. 95 §, så ock avgift enligt 2 kap. 10 §, där sådan bör utgå, skola bestämmas i utlåtandet. Lämnas medgivande till vattenreglering, varde angivet, om företaget är av beskaffenhet att stadgandena i 4 kap. om nyprövning och om avgifter därå äga tillämpning; och skall för sådant fall utlåtandet upptaga förslag till dylik avgift.

Skola två eller flera med skilda andelar taga del i företaget, skall utlåtandet innehålla särskild längd, upptagande såväl den å varje delägare belöpande anparten i kostnaden för företaget med noggrant angivande av strömfall eller annan egendom, som med delaktigheten avses, som ock det belopp, vartill kostnaden för företaget beräknats. Skall anläggningskostnaden för viss del av företaget eller kostnaden för skötsel och underhåll fördelas på särskilt sätt, varde det ock tydligt angivet i längden. För varje delägare skall anmärkas, huruvida han är sökande till företaget eller på grund av föreskriften i 82 § att anse såsom likställd med sökande, så ock beskaffenheten av båtnad, som må hava lagts till grund för delaktigheten, samt det uppskattade värdet av sagda båtnad. Har på grund av bestämmelsen i 7 kap. 28 § eller 8 kap. 18 § rätt medgivits delägare att erlagga å honom belöpande bidrag med fördelning å visst antal år, skall ock härom anteckning ske. Beträffande mark som genom företaget vinner torrläggning, skall längden innehålla uppgift för

²⁰ Senaste lydelse 1941: 614.

²¹ Senaste lydelse 1969: 393.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

varje fastighet å markens värde före och efter företaget. Är i avbidan på slutlig uppskattning delaktigheten bestämd på sätt i 61 § sägs, varde anteckning därom gjord.

Innehåller utlåtandet föreskrift om anordnande eller ändrande av vattenavlopp genom allmän väg, skall, där arbetets utförande åligger annan än vägens ägare, tillika meddelas bestämmelse, att, innan sådant arbete påbörjas, medgivande, som avses i 40 § *lagen om allmänna vägar*, skall inhämtas. Vad nu sagts om anordnande eller ändrande av vattenavlopp genom allmän väg skall äga motsvarande tillämpning i fråga om åtgärd till skydd för sådan väg.

Innehåller utlåtandet föreskrift om anordnande eller ändrande av vattenavlopp genom allmän väg, skall, där arbetets utförande åligger annan än vägens ägare, tillika meddelas bestämmelse, att, innan sådant arbete påbörjas, medgivande, som avses i 44 § *väglagen (1971:948)*, skall inhämtas. Vad nu sagts om anordnande eller ändrande av vattenavlopp genom allmän väg skall äga motsvarande tillämpning i fråga om åtgärd till skydd för sådan väg.

11 KAP.

17 §²²

Till vattenmål hänföres följande mål:

A. a n s ö k n i n g s m å l :

1. ansökan jämlikt 1 kap. 14 § om bestämmande av ersättning för rätt att taga strömfall i anspråk;
2. ansökan om prövning jämlikt 2 kap. 20 §, huruvida och under vilka villkor byggande i vatten må ske;
3. ansökan om godkännande jämlikt tredje stycket i nyssnämnda lagrum av verkställt ändrings- eller reparationsarbete å byggnad i vatten;
4. ansökan om prövning jämlikt 2 kap. 25 § av befintlig vattenbyggnads laglighet;
5. ansökan jämlikt 2 kap. 31 § första stycket om meddelande av bestämmelser rörande hushållning med vatten;
6. ansökan jämlikt 2 kap. 34 § om rätt att utriva byggnad i vatten;
7. ansökan om prövning jämlikt 2 kap. 47 §, huruvida och under vilka villkor grundvattentäkt må anläggas eller nyttjas;
8. ansökan om prövning jämlikt 2 kap. 53 § av lagligheten av befintlig grundvattentäkt;
9. ansökan jämlikt 2 kap. 56 § första stycket om meddelande av bestämmelser angående den omfattning, i vilken grundvatten må tillgodogöras vid annan tillhörig grundvattentäkt;
10. ansökan jämlikt 2 kap. 59 § andra stycket om prövning, under vilka villkor grundvattentäkt må tagas ur bruk;
11. ansökan jämlikt 3 kap. 11 § om prövning, utan förutgången syneförrättning enligt 10 kap. rörande sättet och villkoren för verkställande av vattenreglering, som avses i 3 kap. 1 §, så ock angående delaktigheten i kostnaden för företaget;
12. ansökan enligt 2 kap. 8 § andra stycket så ock ansökan om bestämmande av avgift enligt 10 § i nämnda kap.;

²² Senaste lydelse 1969: 396.

Nuvarande lydelse

13. ansökan om *prövning jämlikt 4 kap. 1 §, huruvida och i vilken utsträckning skyldighet må åläggas ägare av strömfall att tillhandahålla kraft åt kringliggande bygd, samt ansökan jämlikt 4 kap. 4 § att komma i åtnjutande av kraft, som på grund av dylikt åläggande skall tillhandahållas, så ock ansökan om nyprövning enligt 4 kap. 5 eller 16 § eller om bestämmande av avgift enligt 14 § i nämnda kap.;*

14. ansökan jämlikt 5 kap. 2 eller 7 § om inrättande, utvidgande eller förbättrande av allmän farled eller om nya eller ändrade föreskrifter rörande hushållningen med vattnet eller annat för sjöfartens underlättande eller till förebyggande eller minskande av skada eller om godkännande av anläggning eller åtgärd för allmän farled;

15. ansökan jämlikt 6 kap. 12 § om ändrade anordningar med avseende å beslutade flottledsarbeten;

16. ansökan jämlikt 6 kap. 21 § om prövning, utan förutgången syneförrättning enligt 10 kap. av fråga om anläggning eller åtgärd för befintlig allmän flottleds utvidgande eller förbättrande eller om nya eller ändrade föreskrifter rörande hushållningen med vatten eller annat för flottningens underlättande eller om bestämmelser rörande virkes barkning eller fiskeavgift;

17. ansökan jämlikt 6 kap. 27 § första stycket om avlysande av allmän flottled;

18. ansökan jämlikt 6 kap. 28 § första stycket om tillåtelse att bortskaffa flottledsanläggning samt ansökan, utan samband med prövning av fråga om sådan tillåtelse, om övertagande av flottledsanläggning enligt tredje stycket nämnda paragraf;

19. ansökan jämlikt 7 kap. 45 § andra stycket om prövning, utan förutgången syneförrättning enligt 10 kap., av fråga rörande vattenavlednings- eller invallningsföretag, så ock ansökan jämlikt 8 kap. 33 § första stycket om prövning, utan sådan förrättning, av fråga rörande företag, som avses i 8 kap.;

20. ansökan om anstånd med fullbordande av företag, vartill medgivande enligt denna lag lämnats, så ock om tillämpning av de i 7 kap. 58 § andra stycket och 59 § samt 8 kap. 36 § andra stycket och 37 § meddelade bestämmelser eller om sådan ny uppskattning, som avses i 69 § här nedan;

21. ansökan jämlikt 9 kap. 17 § om överflyttning från en fastighet till en annan av rättighet till *kraftbelopp, vilket utgår i ersättning för förlorad vattenkraft;*

22. ansökan jämlikt 9 kap. 46 § om överflyttning från en fastighet till en annan av rättighet till *vatten, vilket skall tillhandahållas i*

Föreslagen lydelse

13. ansökan om nyprövning enligt 4 kap. 5 eller 16 § eller om bestämmande av avgift enligt 14 § i nämnda kap.

21. ansökan jämlikt 2 kap. 7 § om överflyttning från en fastighet till en annan av rättighet till *andelskraft.*

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

ersättning för förlust av grundvat-
ten.

*B. stämningmål:**B. stämningmål:*

22. talan jämlikt 2 kap. 6 § femte stycket om omprövning av rättsförhållandet mellan ägare av vattenkraftanläggning och mottagare av andelskraft från anläggningen;

23. talan om borttagande eller ändrande av annan tillhörig byggnad i vatten för uttagande av vattenkraft eller vattnets tillgodogörande anordnades i industriellt syfte, för vattenreglering, för fiske eller fiskens framkomst, för bevattning, för allmän farled eller för ändamål, som avses i 2 kap. 40 § andra stycket eller 8 kap. 27 §, eller för järnvägsbro eller allmän vägbro, såframt talan grundas därå, att byggnaden icke tillkommit i laga ordning eller icke är av laga beskaffenhet;

24. talan om ersättning för skada eller intrång av sådan byggnad i vatten, som under 23 sägs;

25. talan om ansvar för det sådan byggnad utförts eller ändrats i strid mot stadgande i denna lag eller mot föreskrift, som meddelats i sammanhang med arbetets medgivande, eller för det någon mot stadgandet i 2 kap. 20 § tredje stycket underlåtit att söka vattendomstolens godkännande av verkställd ändring å dylik byggnad;

26. talan jämlikt 2 kap. 24 § om ändrande av byggnad i vatten, var till vattendomstolen meddelat tillstånd, eller om ändrade föreskrifter rörande hushållningen med vattnet vid sådan byggnad;

27. talan, beträffande andra företag enligt denna lag än de i 6 kap. avsedda, om ansvar eller skadestånd för hushållning med eller framsläppande av vattnet i strid mot lag eller givna föreskrifter så ock talan jämlikt 2 kap. 31 § andra stycket om meddelande av dylika föreskrifter eller ändrande av förut givna sådana i fråga om annan tillhörig byggnad i vatten;

28. talan, som grundas därå, att den, vilken är skyldig att underhålla sådan byggnad i vatten, som under 23 sägs, brister i fullgörande av denna skyldighet, eller därå, att någon utan erhållet medgivande, där sådant erfordras, utriver dylik byggnad;

29. talan, som utan samband med ansökningsmål föres jämlikt 2 kap. 23 § om gottgörelse för damm eller annan vattenbyggnad eller om fortsatt tillgodogörande av annan tillhörigt vatten och bestämmande av ersättning därför, jämlikt 2 kap. 14 § om rätt till intrång å annans fastighet i vissa avseenden, jämlikt 2 kap. 15 § om rätt att begagna annan tillhörig byggnad i vatten eller jämlikt 2 kap. 16 § om rätt att taga annans mark i anspråk till utmål;

30. talan utan samband med ansöknings- eller underställningsmål om tillämpning av stadgandena i 1 kap. 6—13 §§;

31. talan om borttagande eller ändrande av annan tillhörig grundvattentäkt, som ej är avsedd allenast för viss fastighets förseende med vatten till husbehovsförbrukning, eller om förbud mot tillgodogörande av vatten vid sådan grundvattentäkt, såframt talan grundas därå att grundvattentäkten icke tillkommit i laga ordning eller icke är av laga beskaffenhet eller att vatten vid grundvattentäkten tillgodogöres till större myckenhet än lagligen är tillåten;

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

32. talan om ersättning för skada eller intrång av sådan grundvattentäkt, som under 31 sägs;

33. talan om ansvar för det sådan grundvattentäkt anlagts eller ändrats eller nyttjats i strid mot stadgande i denna lag eller mot föreskrift, som med stöd av denna lag meddelats;

34. talan jämlikt 2 kap. 51 § om ändrande av grundvattentäkt, vartill vattendomstolen meddelat tillstånd, eller om ändrade föreskrifter rörande tillgodogörande av vatten vid sådan grundvattentäkt;

35. talan jämlikt 2 kap. 56 § andra stycket om meddelande av föreskrifter rörande tillgodogörande av grundvatten vid annan tillhörig grundvattentäkt eller ändrande av förut givna sådana föreskrifter;

36. talan, som utan samband med ansökningsmål föres jämlikt 2 kap. 45 eller 62 § om rätt till intrång å annans fastighet i vissa avseenden;

37. talan utan samband med ansökningsmål om tillämpning av stadgandena i 2 kap. 49 och 52 §§;

38. talan jämlikt 3 kap. 6 § om skyldighet för delägare i reglerings-samfällighet att delta i kostnaden för vattenreglering och om beräkning av den kostnad, vari sådan delägare har att taga del, så ock talan jämlikt 3 kap. 9 § om skyldighet för den, som av vattenreglering tillskyndas båtnad i annat hänseende än som omförmäles i 3 § av nämnda kap., att lämna bidrag till företaget;

39. talan jämlikt 5 kap. 10 § om vidtagande av sådana anordningar vid allmän farled, som erfordras till förebyggande av skada genom vågsvall eller dylikt;

40. talan beträffande allmän flottled om vidtagande av sådana anordningar eller åtgärder eller meddelande av sådana föreskrifter, som i 6 kap. 17 § första stycket eller 18 § sägs;

41. talan om borttagande eller ändrande av anläggning eller om rättelse i åtgärd, som skett för allmän flottled, såframt talan grundas därå, att anläggningen eller åtgärden icke tillkommit i laga ordning eller icke är av laga beskaffenhet, så ock talan om ansvar för vidtagande av dylik anläggning eller åtgärd eller för olovligt hushållande med eller framsläppande av vattnet i allmän flottled;

42. talan jämlikt 6 kap. 13 § första stycket om förverkande av rätten till flottledsarbets vidare utförande;

43. talan jämlikt 7 kap. 29 § om skyldighet för ägare av mark att delta i kostnaden för diknings-, vattenavlednings- eller invallningsföretag eller om sådan jämkning av bidragsskyldigheten, som i nämnda lagrum omförmäles, så ock talan jämlikt 7 kap. 41 § andra stycket om bidrag med anledning av båtnad, som genom vattenavledning eller invallning tillskyndas allmän flottled;

44. talan jämlikt 7 kap. 54 § om skyldighet att lösa mark, som ingår i invallningssamfällighet;

45. talan, som grundas därå, att genom vattenavledning eller invallning vattenförhållandena ändrats i strid mot stadgande i denna lag eller mot föreskrift, som meddelats i samband med arbetets medgivande;

46. talan om tillämpning av stadgandena i 7 kap. 57 § andra stycket;

51. talan om tillämpning av stadgandena i 8 kap. 35 § andra stycket;

52. talan jämlikt 9 kap. 25, 29,
31 eller 42 § om ändrade före-

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

skrifter rörande kraftbelopp, som utgår i ersättning för förlorad vattenkraft, samt om ändring i vad förut bestämts angående uttagningskostnadens storlek och dess gäldande, så ock talan om förnyad prövning av sådan ständig avgäldsbelopp, som omförmäles i 9 kap. 23 §;

53. talan om fördelning av upp-
buren penningersättning, varom i 9 kap. 31 § förmäles;

54. talan om fastställande av vite, som i 9 kap. 37 § sägs, eller om höjning eller sänkning av redan bestämt sådant vite;

55. talan jämlikt 9 kap. 39 § om rätt att åter komma i åtnjutande av vattenkraft, som strömfallsägare till följd av företag enligt denna lag gått förlustig;

56. talan jämlikt 9 kap. 46 § om ändring i vad förut bestämts angående vederlag för vatten, som skall tillhandahållas i ersättning för förlust av grundvatten, eller om rätt att åter komma i åtnjutande av möjlighet att vid egen grundvattentäkt tillgodogöra vatten;

57. talan jämlikt 9 kap. 73 § av innehavare av fordran, varför fast egendom häftar, om högre ersättning för egendomen eller för därifrån förlorad vattenkraft eller för skada eller intrång därå;

58. talan jämlikt 9 kap. 74 § om rätt att få återlösa fast egendom, som på grund av stadgande i denna lag blivit av annan löst.

C. besvärsmål:

59. besvär mot synemäns beslut, varigenom vid syneförrättning enligt 10 kap. jävsinvändning ogillats, ävensom klagan över synemännens åtgöranden eller utlåtande i fall, då utlåtande ej underställes.

D. underställningsmål:

60. underställning av samt besvär mot utlåtande vid syneförrättning enligt 10 kap. i fall, då underställning av utlåtandet äger rum.

Hurusom, efter anmälan, ersättningsanspråk i vissa fall skola prövas av vattendomstolen, därom stadgas i 68 §.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

26 §²³

Ansökan, som i 17 § 1—22 sägs, skall göras skriftligen och ingivas till vattenrättsdomaren i det antal exemplar, som finnes nedan för varje fall föreskrivet.

Ansökan, som i 17 § 1—21 sägs, skall göras skriftligen och ingivas till vattenrättsdomaren i det antal exemplar, som finnes nedan för varje fall föreskrivet.

27 §

5 mom.²⁴ Då ansökan göres enligt 17 § 21, skall sökanden förete bevis därom, huruvida den fastighet varifrån rättigheten till *överförd kraft* skall överflyttas, är besvärad med inteckning, ävensom de överenskommelser, som i ärendet må hava träffats med inteckningshavare. *Ansökningen skall därjämte innehålla uppgift å den plats, dit kraften önskas för framtiden överförd, samt vara åtföljd av plan för den erforderliga ledningens sträckning.*

Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning beträffande ansökan enligt 17 § 22 om överflyttning av rättighet till vatten.

5 mom. Då ansökan göres enligt 17 § 21, skall sökanden förete bevis därom, huruvida den fastighet, varifrån rättigheten till *andelskraft* skall överflyttas, är besvärad med inteckning, ävensom de överenskommelser, som i ärendet må hava träffats med inteckningshavare.

32 §²⁵

Äro ansökningshandlingarna fullständiga, eller varder vad därutinnan brister inom förelagd tid fullgjort, skall vattenrättsdomaren skyndsamt inhämta nödiga upplysningar för bestämmande av det eller de ställen, där handlingarna efter ty nedan sägs skola hållas för parterna tillgängliga, samt därefter om ansökningen utfärda kungörelse.

Kungörelsen skall innehålla dels tillkännagivande:

att, intill dess frågan blivit slutligen prövad, ett exemplar av ansökningshandlingarna skall för dem, som önska taga del därav, finnas tillgängligt å viss för parterna välbelägen plats hos tjänsteman, kommunal befattningshavare eller pålitlig enskild person eller, där ansökningen angår företag, som berör två eller flera län eller eljest ett vidsträckt område, å flera dylika ställen;

att, därest i målet avgivnas erinringar eller påminnelser, varom i 39 § förmåles, eller sådant utlåtande, som i 45 § sägs, jämväl dessa handlingar skola hållas tillgängliga på förut angivna ställe eller ställen;

att även handlingar, som ingivits vid sammanträde för muntlig förberedelse eller vid vattendomstolens sammanträde, de vid dessa sammanträden förda protokollen samt vattendomstolens utslag skola därstädes i avskrift vara för parterna att tillgå; samt

²³ Senaste lydelse 1948: 479.

²⁴ Senaste lydelse 1948: 479.

²⁵ Senaste lydelse 1961: 548.

Nuvarande lydelse

att kallelser och andra meddelanden till parterna, under det målet är anhängigt vid vattendomstolen, skola, där de icke röra allenast sökanden eller ock särskilt tillställas den eller dem, till vilka de äro riktade, ske på det sätt, att de genom vattenrättsdomarens försorg införas i viss eller vissa tidningar inom orten och hållas tillgängliga så som nyss är sagt;

dels erinran om innehållet i 38 och 53 §§ jämte besked om den tid, inom vilken erinringar enligt 38 § skola ingivas;

dels ock erinran om vad i 65 § stadgas om sakägares rätt till gottgörelse för kostnader samt, i tillämpliga fall, om föreskriften i 35 § 1 mom. andra stycket andra punkten rörande förordnande av särskilt biträde.

I mål, som avses i 17 § 1—13, 18, 19, 21 och 22, skola i kungörelsen de fastigheter, om vilka uppgift skall lämnas i ansöknings, namngivas eller, i den mån det kan ske på oförtydligt sätt, utmärkas medelst gemensam geografisk eller annan beteckning, varjämte, där sökanden vill med tillärd byggnad tillgodogöra sig annan tillhörig vattenkraft, särskild uppgift därom skall lämnas. I mål, som avses i 17 § 14, 15 och 16, skall i kungörelsen uppgivas, vilka bebyggda strömfall eller med fast fiskebyggnad försedda fisken saken må angå, så ock, då ansöknings avser utförande eller godkännande av visst arbete, å vilken fastighet arbetet skall utföras eller är utfört.

Innefattar ansökan om tillstånd till utnyttjande av samfällt strömfall så, som i 2 kap. 7 § sägs, tillika inbjudan till övriga delägare att deltaga i företaget, skall i kungörelsen, med omförmälan av sistnämnda förhållande, jämväl intagas föreläggande för delägare, som vill begagna sig av inbjudningen, att tillkännagiva detta i den ordning och inom den tid, som är förelagd för bestridande av ansöknings eller framställande av invändningar i fråga om företaget, vid äventyr att den, som underlåter detta, skall hava försuttit sin rätt att bli delaktig i företaget.

Föreslagen lydelse

I mål, som avses i 17 § 1—13, 18, 19 och 21, skola i kungörelsen de fastigheter, om vilka uppgift skall lämnas i ansöknings, namngivas eller, i den mån det kan ske på oförtydligt sätt, utmärkas medelst gemensam geografisk eller annan beteckning, varjämte, där sökanden vill med tillärd byggnad tillgodogöra sig annan tillhörig vattenkraft, särskild uppgift därom skall lämnas. I mål, som avses i 17 § 14, 15 och 16, skall i kungörelsen uppgivas, vilka bebyggda strömfall eller med fast fiskebyggnad försedda fisken saken må angå, så ock, då ansöknings avser utförande eller godkännande av visst arbete, å vilken fastighet arbetet skall utföras eller är utfört.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Om kungörelsens innehåll i fall, som avses i 61 § första stycket, gälla vad där finnes stadgat.

Är fråga om ansökan, varom i 17 § 15 och 20 förmåles, skall kungörelse enligt denna § eller 61 § första stycket utfärdas allenast, då vattenrättsdomaren prövar det nödigt. Utfärdas ej sådan kungörelse, skall dock tiden och stället för vattendomstolens sammanträde sist å tjuguförsta dagen förut kungöras på sätt i 33 § första stycket sägs.

Huruledes mål i visst fall må kunna behandlas utan förutgången kungörelse, därom stadgas i 61 § andra stycket.

33 §²⁶

Kungörelse, som i 32 § sägs, skall genom vattenrättsdomarens försorg inom tio dagar införas i en eller flera av ortens tidningar så ock, där fråga ej allenast är om företag enligt 7 eller 8 kap., i allmänna tidningarna. Ett exemplar av kungörelsen skall tillika med ett exemplar av ansökningshandlingarna ofördröjligen sändas till det eller de ställen som i kungörelsen angivits.

Vattenrättsdomaren skall därjämte, såframt i målet är fråga om ansökan enligt 17 § 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 16 eller 19, utan dröjsmål i *betalt öppet* brev eller brevkort å posten avlämna underrättelse om kungörelsens innehåll till envar i ansökningsuppgiven eller eljest för honom känd ägare av fastighet, som i kungörelsen omförmåles, så ock till de kända nyttjanderättshavare, vilkas rätt beröres i saken. Underrättelsen skall adresseras till den fastighet, varom fråga är, såvitt ej säker kunskap vinnes om annan adress inom landet för mottagaren. Varder efter ty i 37 § sägs kungörelsen delgiven viss sakägare, erfordras ej underrättelse, som nu sagts, till sådan sakägare.

Vattenrättsdomaren skall därjämte, såframt i målet är fråga om ansökan enligt 17 § 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 16 eller 19, utan dröjsmål i brev eller brevkort å posten avlämna underrättelse om kungörelsens innehåll till envar i ansökningsuppgiven eller eljest för honom känd ägare av fastighet, som i kungörelsen omförmåles, så ock till de kända nyttjanderättshavare, vilkas rätt beröres i saken. Underrättelsen skall adresseras till den fastighet, varom fråga är, såvitt ej säker kunskap vinnes om annan adress inom landet för mottagaren. Varder efter ty i 37 § sägs kungörelsen delgiven viss sakägare, erfordras ej underrättelse, som nu sagts, till sådan sakägare.

Där sakägare, som i andra stycket sägs, varder för vattenrättsdomaren känd först efter underrättelsernas utsändande, skall vattenrättsdomaren ofördröjligen på ovannämnda sätt meddela sådan sakägare underrättelse om målet så ock om vad han för sin rätts bevakande må hava att iakttaga. Befinnes underrättelse, som blivit å posten avlämnad, hava försetts med oriktig adress, och vinnes upplysning om mottagarens rätta adress, eller finnes sakägare, till vilken underrättelse efter ty ovan sägs bort sändas, hava förbigåtts, vare lag samma. Ej må dock målets handläggning och avgörande uppehållas av anledning, som nu sagts.

Är jord eller annan fast egendom, som saken angår, samfällid för helt

²⁶ Senaste lydelse 1961: 548.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

skifteslag eller eljest för flera fastigheter, erfordras ej underrättelse, varom ovan förmåles, till de särskilda delägarna i den samfällda egendomen. Finnes för denna känd styrelse, varde styrelsen på nämnda sätt underrättad.

Ägare av fastighet, som saken angår, vare pliktig att till vattenrättsdomaren eller vattendomstolen uppgiva innehavare av nyttjanderätt till fastigheten, där dennes rätt beröres av saken. Underlåter han det, och uppstår skada för nyttjanderättshavare, som saknat kännedom därom, att företaget eller åtgärden angår fastigheten, skall ägaren, där han visas hava ägt dylik kännedom, hålla nyttjanderättshavaren skadeslös. Erinran härom varde införd i den kallelse, som enligt denna § tillsändes fastighetens ägare.

35 §

3 mom.²⁷ I mål, som avses i 17 § 2—11, 18 och 19, ävensom i mål, som anhängiggjorts genom ansökan enligt 2 kap. 8 § andra stycket samt 4 kap. 1 § sista stycket och 14 § andra och femte styckena, må kommun föra talan för tillgodoseende av allmänna intressen inom orten. Om sådan talan skall kommunen snarast underrätta kammarkollegiet.

3 mom. I mål, som avses i 17 § 2—11, 18 och 19, ävensom i mål, som anhängiggjorts genom ansökan enligt 2 kap. 8 § andra stycket samt 4 kap. 14 § andra och femte styckena, må kommun föra talan för tillgodoseende av allmänna intressen inom orten. Om sådan talan skall kommunen snarast underrätta kammarkollegiet.

I mål, som avses i första stycket, skall vattenrättsdomaren utan dröjsmål översända kungörelsen till vederbörande kommun. Är fråga om ansökan om tillstånd att tillgodogöra grundvatten, skall kungörelsen städse tillställas kommun, inom vars område tillgången på grundvatten kan påverkas.

37 §²⁸

Kan inverkan ske på kanal- eller slussanläggning, skall kungörelsen delgivas anläggningens ägare eller styrelsen för densamma på sätt, som för delgivande av stämning i tvistemål är stadgat. Lag samma vare beträffande känd förvaltning eller styrelse för annan allmän farled eller vattenregleringsföretag eller flottningsstyrelse för allmän flottled eller sysloman eller styrelse för torrlägningsföretag eller företag enligt 8 kap., där det företag, varom i målet är fråga, berör led eller företag, som nu nämnts.

Är fråga att genom tillärd byggnad taga i anspråk av annan tillgodogjord vattenkraft, skall kungörelsen på sätt förut sagts delgivas ägaren av den anläggning, där kraften tillgodogöres.

Vad i andra stycket är stadgat skall äga motsvarande tillämpning, där fråga är om meddelande av bestämmelser angående den omfattning, i vilken vatten må tillgodogöras vid annans grundvattentäkt.

²⁷ Senaste lydelse 1971: 531.

²⁸ Senaste lydelse 1964: 110.

Nuvarande lydelse

Där fråga är om ansökan, som i 17 § 21 avses, skall kungörelsen delgivas ägaren av det strömfall, från vilket *kraftbelopp*, varom fråga är, tillhandahålles. Vad nu sagts äge motsvarande tillämpning beträffande ansökan enligt 17 § 13.

Ansökan, som i 17 § 12 avses, byggnadens ägare, delgivas denne.

Är fråga om ansökan, som i 17 § 22 avses, skall kungörelsen delgivas ägaren av den grundvattentäkt, från vilken vatten, varom fråga är, tillhandahålles.

Skall delgivning ske genom sökandens försorg, äge vad i 32 kap. 2 § rättegångsbalken är stadgat om stämning motsvarande tillämpning; vad där sägs om rätten skall avse vattenrättsdomaren. Förklarar ansökningen i anledning av underlåten delgivning förfallen, skall bevis därom med de skäl, varå beslutet grundas, tecknas å ett exemplar av ansökningen. Tillkännagivande om beslutet skall lämnas parterna i den för kallelser till dem stadgade ordning.

48 §

För att lämna vederbörande kommuner, trafikanter och andra tillfälle att yttra sig angående den inverkan företag eller åtgärd, varom i målet är fråga, kan medföra å allmän samfärdsel eller flottning eller eljest å allmänna intressen samt om vidtagande av åtgärder för tillgodoseende av dylika intressen eller angående ärende, som i 41 § sägs, förordne vattenrättsdomaren, där sådant prövas lämpligt, att särskilda sammanträden skola hållas i sammanhang med undersökning, som i 45 § sägs, eller ock i annan ordning.

För anordnandet av sådana sammanträden äge vattenrättsdomaren, där det finnes lämpligt, påkalla Konungens befallningshavandes biträde.

60 §²⁹

Finner vattendomstolen anledning antaga, att företag eller åtgärd, som i målet avses, har vidsträcktare verkningar än i ansökningen uppgivits, skall tillfälle lämnas tillstädesvarande parter att yttra sig däröver. Finnes antagandet grundat, ålägga domstolen, ändå att särskilt yrkande ej framställes, sökanden att gälda den ökade ersättning, som därav må föranledas.

²⁹ Senaste lydelse 1964: 110.

Föreslagen lydelse

Där fråga är om ansökan, som i 17 § 21 avses, skall kungörelsen delgivas ägaren av det strömfall, från vilket *andelskraft* tillhandahålles. Vad nu sagts äge motsvarande tillämpning beträffande ansökan enligt 17 § 13.

Ansökan, som i 17 § 12 avses, skall, där ansökningen ej göres av

För att lämna vederbörande kommuner, trafikanter och andra tillfälle att yttra sig angående den inverkan företag eller åtgärd, varom i målet är fråga, kan medföra å allmän samfärdsel eller flottning eller eljest å allmänna intressen samt om vidtagande av åtgärder för tillgodoseende av dylika intressen förordne vattenrättsdomaren, där sådant prövas lämpligt, att särskilda sammanträden skola hållas i sammanhang med undersökning, som i 45 § sägs, eller ock i annan ordning.

Nuvarande lydelse

I mål rörande företag enligt 6 kap. skall vattendomstolen, ändå att yrkande därom ej göres, ingå i prövning av, huruvida och till vad belopp ersättning för skada och intrång genom anläggning eller åtgärd för företaget bör till vederbörande utgå, allt i den mån ej sådan prövning må jämlikt 9 kap. 47 § göras beroende på särskild talan.

Där i andra mål på yrkande av någon part uppskattningen av honom tillkommande ersättning finnes böra sättas högre än sökanden föreslagit, må domstolen jämväl beträffande andra parter vidtaga sådan jämkning i ersättningsbelopp, som må erfordras för vinnande av likformighet i uppskattningen. Ej må i dessa mål ersättning sättas lägre än sökanden i ansökningen föreslagit.

Har särskild uppgörelse träffats, må ersättning ej på grund av föreskrifterna i denna § bestämmas annorlunda än sålunda blivit avtalat, dock må i mål rörande företag enligt 6 kap. uppgörelse, som nu sagts, icke fastställas, därest den finnes innehålla villkor, som är oförenligt med flottledens intresse eller länder de flottande till men.

Föreslagen lydelse

I mål rörande företag enligt 6 kap. skall vattendomstolen, ändå att yrkande därom ej göres, ingå i prövning av, huruvida och till vad belopp ersättning för skada och intrång genom anläggning eller åtgärd för företaget bör till vederbörande utgå, allt i den mån ej sådan prövning må jämlikt 9 kap. 2 § göras beroende på särskild talan.

Har särskild uppgörelse träffats, må ersättning ej på grund av föreskrifterna i första—tredje styckena bestämmas annorlunda än sålunda blivit avtalat, dock må i mål rörande företag enligt 6 kap. uppgörelse, som nu sagts, icke fastställas, därest den finnes innehålla villkor, som är oförenligt med flottledens intresse eller länder de flottande till men.

Besväras fastighet av beviljad eller sökt in-teckning, får löseskilling och intrångsersättning, oavsett vad den ersättningsberättigade har begärt, ej sättas lägre än som föranledes av 9 kap., om det icke är väsentligen utan betydelse för borgenärernas rätt.

Äro parterna överens om storleken av löseskilling eller intrångsersättning, får domstolen meddela dom i enlighet därmed, om medgivande lämnats av samtliga borgenärer som har panträtt i fastigheten. Besväras fastigheten av gemensam in-teckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivas för relaxation. Medgivande fordras dock ej av den för vars rätt domstolens avgörande är väsentligen utan betydelse.

Nuvarande lydelse

I fråga om grundvattentäkt skall vattendomstolen, ändå att yrkande därom ej göres, ingå i prövning, huruvida förbehåll, varom i 2 kap. 49 § sägs, erfordras.

61 §³⁰

Där mål finnes behörigen kunna utredas utan skriftväxling mellan parterna, äge vattenrättsdomaren i kungörelse genast utsätta viss tid, minst tre veckor efter kungörelsens utfärdande, och viss ort för målets handläggning inför vattendomstolen; och skall beträffande sådant mål i tillämpliga delar gälla vad i 32 § tredje stycket, 33—37 och 41—58 §§ samt 60 § föreskrivits.

Är mål av beskaffenhet, att det synes lämpligen kunna avgöras med bindande verkan allenast mot viss eller vissa sakägare, som uteslutande eller huvudsakligen av dess utgång äro beroende, och deras rättsinnehavare, må vattenrättsdomaren kunna förordna, att målet utan kungörelse skall behandlas enligt de för stämningssmål i 75—84 §§ stadgade regler.

62 §

1 mom.³¹ Där genom vattendomstols utslag lämnas medgivande att bygga i vatten, skall utslaget innehålla noggranna bestämmelser om byggnadens läge och konstruktion, om den ersättning, som skall till följd av företaget utgå, i den mån ej prövning därav jämlikt 9 kap. 47 § göres beroende på särskild talan eller bestämmelser därom skola träffas i den för expropriation stadgade ordning, samt om de villkor i övrigt, som må vara behövlige för tillgodoseende av allmän och enskild rätt, så ock, i den mån det prövas erforderligt,

³⁰ Senaste lydelse 1919: 425.

³¹ Senaste lydelse 1919: 425.

Föreslagen lydelse

Vad som föreskrives i sjätte stycket äger motsvarande tillämpning i fråga om överenskommelse om att ersättning skall utgå på annat sätt än i pengar eller om utförande av åtgärd som är ägnad att förebygga eller minska skada.

Där mål finnes behörigen kunna utredas utan skriftväxling mellan parterna, äge vattenrättsdomaren i kungörelse genast utsätta viss tid, minst tre veckor efter kungörelsens utfärdande, och viss ort för målets handläggning inför vattendomstolen; och skall beträffande sådant mål i tillämpliga delar gälla vad i 32 § tredje stycket, 33—37 och 42—58 §§ samt 60 § föreskrivits.

1 mom. Där genom vattendomstols utslag lämnas medgivande att bygga i vatten, skall utslaget innehålla noggranna bestämmelser om byggnadens läge och konstruktion, om den ersättning, som skall till följd av företaget utgå, i den mån ej prövning därav jämlikt 9 kap. 2 § göres beroende på särskild talan eller bestämmelser därom skola träffas i den för expropriation stadgade ordning, samt om de villkor i övrigt, som må vara behövlige för tillgodoseende av allmän och enskild rätt, så ock, i den mån det prövas erforderligt, innefatta

Nuvarande lydelse

innefatta bestämmelse om vattenmärke eller andra föreskrifter om hushållningen med och framsläppande av vattnet såväl efter byggnadens fullbordan som under byggnadstiden.

2 mom.³² Är fråga om byggnad för vattnets tillgodogörande, skall utslaget angiva, med vilken fastighet rätten till tillgodogörandet skall för framtiden vara förenad. Denna fastighet (strömfallsfastigheten) bör, där så lämpligen kan ske, omfatta allenast den sökanden tillhöriga mark, som upptages av byggnaden och därmed förenade anläggningar, jämte den del av vattenområdet, som sökanden äger. Vattenrättsdomaren bör förty, när omständigheterna därtill föranleda, tillse, att såvitt möjligt, en till strömfallsfastighet lämpad fastighet varder under målets handläggning bildad.

Utslaget skall jämväl angiva, i vad mån tillgodogörandet medgivits på grund av äganderätt eller av annan grund, samt, där med byggnaden avses tillgodogörande allenast av en del av det framrinnande vattnet, huruvida utslaget vilar på antagande att jämväl vattnet i övrigt i strömfallet eller den del därav, vars fallhöjd tages i anspråk, eller den sida av strömfallet, om vars tillgodogörande är fråga, tillhör fastighet, för vilken sökanden såsom ägare fört talan i målet.

I utslag, varigenom medgivande lämnas till byggnad för utnyttjande av vattenkraft, varde vidare angivet, huruvida byggnaden är av beskaffenhet, att de i 4 kap. meddelade bestämmelserna om *skyldighet för byggnadens ägare att tillhandahålla kraft åt kringliggande bygd ävensom angående nyprövning och lösningsrätt för kronan* därå äga tillämpning.

3 mom.³³ Vad i 1 mom. stadgats skall i tillämpliga delar lända till efterrättelse beträffande vattendomstols utslag i andra ansökningsmål.

I mål rörande grundvattentäkt skall, såframt medgivande att vid grundvattentäkten tillgodogöra grundvatten lämnas, utslaget tillika, där *ersättning skall utgå genom tillhandahållande av vatten* eller det *eljest* kan anses erforderligt, angiva fastighet, med vilken rätten till tillgodogörandet skall för framtiden vara förenad (vattentäktfastighet). Vattenrättsdomaren bör fördenskull, när omständigheterna därtill föranleda, i

Föreslagen lydelse

bestämmelse om vattenmärke eller andra föreskrifter om hushållningen med och framsläppande av vattnet såväl efter byggnadens fullbordan som under byggnadstiden.

I utslag, varigenom medgivande lämnas till byggnad för utnyttjande av vattenkraft, varde vidare angivet, huruvida byggnaden är av beskaffenhet, att de i 4 kap. meddelade bestämmelserna om *nyprövning och lösningsrätt för kronan* därå äga tillämpning.

I mål rörande grundvattentäkt skall, såframt medgivande att vid grundvattentäkten tillgodogöra grundvatten lämnas, utslaget tillika, där det kan anses erforderligt, angiva fastighet, med vilken rätten till tillgodogörandet skall för framtiden vara förenad (vattentäktfastighet). Vattenrättsdomaren bör fördenskull, när omständigheterna därtill föranleda, i mål, som nu nämnts, tillse att, såvitt möjligt, en för ändamålet lämpad fastighet

³² Senaste lydelse 1919: 425.

³³ Senaste lydelse 1964: 110.

Nuvarande lydelse

mål, som nu nämnts, tillse att, så vitt möjligt, en för ändamålet lämpad fastighet varder under målets handläggning bildad.

Föreslagen lydelse

varder under målets handläggning bildad.

I utslag, varigenom lämnas medgivande till utförande av vattenreglering, varde angivet, om regleringsföretaget är av beskaffenhet, att stadgandena i 4 kap. om nyprövning och om avgifter därå äga tillämpning. I fråga om meddelande av bestämmelser rörande delaktighet i företag, som nu sagts, eller företag enligt 7 eller 8 kap. skola i tillämpliga delar gälla föreskrifterna i 10 kap. 67 §.

75 §³⁴

Vill någon mot annan föra talan, som i 17 § 23—58 avses, skall han hos vattenrättsdomaren göra skriftlig ansökan om stämning å svaranden.

Vill någon mot annan föra talan, som i 17 § 22—46 samt 51 avses, skall han hos vattenrättsdomaren göra skriftlig ansökan om stämning å svaranden.

81 §³⁵

Vad i 42—45 §§, 49 § första stycket, 50 § första stycket, 52 §, 55 § första stycket, 56 § första stycket, 57, 58, 64, 67, 70—72 §§, 73 § första, tredje och fjärde styckena samt 74 § stadgas beträffande ansökningsmål skall, där ej annat framgår av vad nedan i denna § sägs, äga motsvarande tillämpning i fråga om stämningsmål.

Vad i 42—45 §§, 49 § första stycket, 50 § första stycket, 52 §, 55 § första stycket, 56 § första stycket, 57 och 58 §§, 60 § femte—sjunde styckena, 64, 67, 70—72 §§ samt 73 § första, tredje och fjärde styckena stadgas beträffande ansökningsmål skall, där ej annat framgår av vad nedan i denna § sägs, äga motsvarande tillämpning i fråga om stämningsmål.

I mål enligt 17 § 29 eller 36, vilket avser arbete till förebyggande eller avhjälpande av skada eller olägenhet till följd av företag enligt denna lag, skola jämväl bestämmelserna i 46 § äga motsvarande tillämpning.

Utlåtande, som i 45 § sägs, skall hållas för parterna tillgängligt å vattenrättsdomarens tjänsterum.

I de fall, då enligt vad för ansökningsmål finnes föreskrivet parterna skola erhålla besked i den för kallelser till dem i 32 § bestämda ordning, skall i stämningsmål med avseende å sättet för meddelande av sådant besked i stället lända till efterrättelse vad om delgivning är stadgat.

92 §³⁶

Vad i 29 § andra stycket, 39—41 §§, 56 § första stycket, 60 § första, andra och fjärde styckena, 70—72 §§, 73 § första, tredje och

Vad i 29 § andra stycket, 39 och 40 §§, 56 § första stycket, 60 § första, andra och fjärde—sjunde styckena, 70—72 §§ samt 73 §

³⁴ Senaste lydelse 1948: 479.

³⁵ Senaste lydelse 1971: 531.

³⁶ Senaste lydelse 1971: 531.

Nuvarande lydelse

fjärde styckena samt 74 § stadgas beträffande ansökningsmål skall äga motsvarande tillämpning å underställningsmål ävensom i tillämpliga delar å besvärsmål vid vattendomstolen, 60 § dock med iakttagande av bestämmelserna i 3 kap. 11 §, 6 kap. 3 § 1 mom. samt 7 kap. 45 och 55 §§.

Bestämmelserna i 42—45, 48, 49 §§, 50 § första stycket, 52, 54, 55, 57—59, 62—64, 66 och 67 §§ skola i tillämpliga delar gälla besvärsmål vid vattendomstolen och underställningsmål.

Föreslagen lydelse

första, tredje och fjärde styckena stadgas beträffande ansökningsmål skall äga motsvarande tillämpning å underställningsmål ävensom i tillämpliga delar å besvärsmål vid vattendomstolen, 60 § dock med iakttagande av bestämmelserna i 3 kap. 11 §, 6 kap. 3 § 1 mom. samt 7 kap. 45 och 55 §§.

97 §

I mom.³⁷ Sökande i ansökningsmål vare pliktig att förskjuta:

kostnaden för sådana kungörelser och underrättelser i målet, vilka det åligger vattenrättsdomaren att offentliggöra eller avsända, så ock för handlingarnas tillhandahållande, såsom i 32 § sägs, där särskild utgift härför ifrågakommer, ävensom för handlingars delgivning i fall, då delgivningen ej sker genom sökandens försorg;

kostnaden för sådana kungörelser i målet, vilka det åligger vattenrättsdomaren att offentliggöra, så ock för handlingarnas tillhandahållande, såsom i 32 § sägs, där särskild utgift härför ifrågakommer, ävensom för handlingars delgivning i fall, då delgivningen ej sker genom sökandens försorg;

ersättning för sådana utgifter för sammanträde, varom i 11 § förmäles;

gottgörelse åt person, som jämlikt 35 § 1 mom. särskilt förordnats att biträda sakägarna i målet;

gottgörelse åt sakkunnig, som tillkallas av vattenrättsdomaren eller vattendomstolen, så ock annan ersättning eller kostnad i anledning av förhör med vittnen eller annan bevisning, varom vattenrättsdomaren eller vattendomstolen självmant föranstaltar; samt

ersättning för undersökning enligt 45 § 1 mom.

Vad nu sagts beträffande sökande i ansökningsmål äge motsvarande tillämpning i avseende å kärke i stämningssmål samt å klagande i besvär- och underställningsmål, i den mån kostnaden förorsakats av hans besvär.

Där i underställningsmål kostnad, som nu nämnts, är av nöden, vare om dess förskjutande lag, som i 10 kap. 30 och 79 §§ sägs, i den mån ej kostnaden efter ty nyss sagts skall förskjutas av klagande.

Huruvida kostnad, som någon sålunda förpliktats att gälda, skall helt eller delvis gottgöras honom av annan part, varde avgjort enligt de rörande rättegångskostnader i vattenmål gällande regler.

106 §³⁸

Bestämmelserna i 43 och 44 §§, 45 § 1 mom. samt 57, 58, 62—64, Bestämmelserna i 43 och 44 §§, 45 § 1 mom. samt 57 och 58 §§.

³⁷ Senaste lydelse 1961: 548.

³⁸ Senaste lydelse 1969: 264.

Nuvarande lydelse

66, 67 och 97 §§ skola i tillämpliga delar gälla om vattenöverdomstolen och måls behandling därstädes.

Föreslagen lydelse

60 § femte— sjunde styckena, 62—64, 66, 67 och 97 §§ skola i tillämpliga delar gälla om vattenöverdomstolen och måls behandling därstädes.

Vattenöverdomstolen må, där så finnes lämpligt, uppdraga åt vattenrättsråd att verkställa undersökning å stället. Finnes önskvärt, att lagfaren ledamot är närvarande vid undersökningen, äge vattenöverdomstolen förordna härom. I fråga om undersökning, som nu sagts, skall vad i 45 § 2 mom. stadgas äga motsvarande tillämpning.

Då på grund av bestämmelserna i första stycket stadgandena i 97 § 1 mom. tillämpas å mål i vattenöverdomstolen, skall vad där föreskrives om sökande, kärande eller klagande avse den, som i vattenöverdomstolen fullföljt talan.

Med avseende å gottgörelse åt sakkunnig, som tillkallats av vattenöverdomstolen, samt ersättning för sådan på uppdrag av vattenöverdomstolen hållen undersökning, som avses i 45 § 1 mom., äge domstolen, efter vad med hänsyn till omständigheterna finnes skäligt, förordna, att kostnaden skall förskjutas av allmänna medel och gäldas av statsverket.

I mål som avses i 17 § 1—11 skall, med tillämpning i övrigt av 18 kap. rättegångsbalken, gälla att sökanden, där ej annat föranledes av 18 kap. 6 och 8 §§ samma balk, städse själv skall vidkännas sina kostnader i vattenöverdomstolen, så ock kostnad som åsamkas motpart genom att sökanden fullföljt talan.

14 KAP.

3 §

I allt, varom denna lag innehåller bestämmelse, vare kronan likställd med enskild person, där ej för särskilt fall finnes annorlunda stadgat.

Kronan vare fri från skyldighet att ställa säkerhet, där sådan eljest är föreskriven. Kronan, kommun, landstingskommun och kommunalförbund behöva ej ställa säkerhet.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1974.
2. I mål som anhängiggjorts före ikraftträdandet skall äldre lag tillämpas. Vattendomstolen får dock meddela beslut om andelskraft enligt 2 kap. 6 § i dess nya lydelse.
3. Har förrättningsman förordnats före ikraftträdandet, skall äldre lag tillämpas vid förrättningen.
4. Har enligt 4 kap. 1—3 §§ äldre lag ägare av vattenkraftanläggning ålagts skyldighet att tillhandahålla kraft åt kringliggande bygd, skall ansökan att enligt 4 kap. 4 § äldre lag komma i åtnjutande av kraft som skall tillhandahållas ha inkommit till vattendomstolen senast den 30 juni 1976 och skall i fråga om ärendets handläggning äldre bestämmelser alltjämt gälla. Om sådan talan ej har väckts inom nu föreskriven tid, skall frågan om tillämpning beträffande anläggningen av bestämmelserna i sistnämnda lagrum anses förfallen.
5. I fråga om ersättning som enligt äldre lag bestämts att utgå genom tillhandahållande av vatten, äger äldre bestämmelser fortfarande tillämpning.

6. I fråga om ersättning som enligt äldre lag bestämts att utgå genom överföring av kraft, äger äldre bestämmelser fortfarande tillämpning.

På talan av part får vattendomstolen bestämma att rättighet till överföring av kraft som nu avses skall avlösas mot ersättning i pengar, om detta icke medför betydande olägenhet för motpart. För sådan talan gäller bestämmelserna om talan som avses i 11 kap. 17 § 22 i dess nya lydelse i tillämpliga delar. Vattendomstolen bestämmer dag då skyldigheten att fullgöra kraftöverföringen upphör. Ersättningsgivaren skall dessförinnan ha betalat föreskriven penningersättning. I fråga om sådan ersättning gäller i övrigt bestämmelserna i 9 kap. i dess nya lydelse i tillämpliga delar.

7. Löseskilling och inträngsersättning för fastighet som innehas med fideikommissrätt får icke sättas lägre än som föranledes av 9 kap. Ersättning som nämnts nu och som tillkommer innehavaren av fideikommissegendomen skall alltid nedsättas hos länsstyrelsen och får icke utbetalas, innan Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer har förordnat hur det skall förfaras med ersättningen.

8. Bestämmelserna i 9 kap. 6 § gäller ej värdeökning som inträffat före utgången av juni 1971.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled

Härigenom förordnas, att 13 § lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §¹

Finnes flottningsskada bliva så stadigvarande, att värdet därå kan genom uppskattning på förhand utronas, skall, om ersättningsstagaren påstår det, ersättningen på förhand bestämmas att utgå vare sig i årlig avgift under hela den tid flottning kommer att fortgå eller ock på en gång, allt efter ty skäligt prövas. Ej må, ändå att parterna må vara ense om visst belopp, ersättningen bestämmas till högre belopp än som kan anses skäligt.

Vad i 9 kap. 54—57 samt 68—71 §§ vattenlagen stadgas beträffande ersättnings nedsättande i vissa fall samt Kungl. Maj:ts befallningshavandes befattning med nedsatta ersättningsmedel och om anmälan i vissa fall till vederbörande domstol skall äga motsvarande tillämpning i fråga om ersättning för flottningsskada, som blivit på förhand bestämd att utgå

Vad i 9 kap. vattenlagen (1918: 523) stadgas beträffande ersättnings nedsättande i vissa fall samt Kungl. Maj:ts befallningshavandes befattning med nedsatta ersättningsmedel och om anmälan i vissa fall till vederbörande domstol skall äga motsvarande tillämpning i fråga om ersättning för flottningsskada, som blivit på förhand bestämd att utgå på en gång. I

¹ Senaste lydelse 1954: 123.

Nuvarande lydelse

på en gång. I samband därmed att ersättning enligt denna § bestämmes, skola skiljemännen giva tillkänna, om och i vilken mån nedsättning därav skall ske.

Föreslagen lydelse

samband därmed att ersättning enligt denna § bestämmes, skola skiljemännen giva tillkänna, om och i vilken mån nedsättning därav skall ske.

Beslut, varigenom ersättning bestämmes på förhand, vare, sedan beslutet vunnit laga kraft, gällande jämväl mot framtida ägare och innehavare av fastighet, som beröres av beslutet. Om insändande till vattendomstolen, för anteckning i vattenboken, av beslut, varom nu är fråga, förordnar Konungen.

Hurusom till följd av ändrade förhållanden avgift, som bestämts att utgå årligen, kan varda till beloppet ändrad eller ock bestämd att upphöra, därom skils i 6 kap. 23 § vattenlagen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1974.

3 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1962: 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.**

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1962: 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.

dels att 13 § skall upphöra att gälla,

dels att 7 och 16 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*7 §¹

Är företag enligt denna lag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, kan Konungen förbehålla sig prövning av frågan huruvida företaget får komma till stånd. I sådant fall äger vad i 4 kap. 17, 18 och 20 §§ vattenlagen (1918: 523) föreskrives om Konungens prövningsrätt motsvarande tillämpning.

Bestämmelserna i 4 kap. 1—12, 16 och 19 §§ vattenlagen skola ej äga tillämpning i fråga om företag enligt denna lag.

Bestämmelserna i 4 kap. 5—12, 16 och 19 §§ vattenlagen skola ej äga tillämpning i fråga om företag enligt denna lag.

16 §

Bestämmelserna i 11 kap. 33 och 47 §§ vattenlagen att brev eller brevkort med underrättelse till sakägare skall vara betalt, äger ej tillämpning i mål, som avses i denna lag.

I mål enligt denna lag skall ett exemplar av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen städse genom vattenrättsdomarens försorg tillställas

¹ Senaste lydelse 1971: 532.

länsstyrelsen i det län, inom vilket företaget huvudsakligen skall verkställas.

Vid tillämpning i mål, varom nu är fråga, av bestämmelserna i 11 kap. 38 §, 39 § andra stycket, 45 § 1 mom. andra stycket sista punkten, 47 §, 50 § andra stycket och 61 § första stycket vattenlagen må i brådskande fall frister, som avses i nämnda stadganden, begränsas med iakttagande likväl av att skäligen rådrum beredes.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1974.

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 21 mars 1974

Närvarande: justitierådets BERGSTEN, regeringsrådet LIDBECK, justitierådet HÖGLUND, justitierådet BRUNDIN.

Enligt lagrådet den 12 mars 1974 tillhandakommet utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 7 februari 1974, har Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle inhämtas över upprättade förslag till

- 1) lag om ändring i vattenlagen (1918: 523),
- 2) lag om ändring i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled,
- 3) lag om ändring i lagen (1962: 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, har föredragits inför lagrådet av hovrättsassessorn Lars K. Beckman.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Det remitterade förslaget utgör ett led i en allmän översyn av VL, avsedd att utmyнна i en ny vattenlag. De partiella reformer som förslaget innehåller är i sak utformade så, att de huvudsakligen oförändrade skall kunna infogas i en ny lag. Förslagets tyngdpunkt ligger i VL:s ersättningsbestämmelser i 9 kap., vilka fått en helt ny utformning. Den väsentliga innebörden därav är att ersättning skall utgå endast i en form, penningersättning, och att bestämmelserna anslutits till ExL:s regler. Ersättning skall alltså inte längre bestämmas i form av kraftöverföring eller tillhandahållande av vatten. Möjlighet för den som måste avstå vattenkraft till ett företag enligt VL att få del i kraftproduktionen behålls emellertid, men i en ny form benämnd andelskraft och begränsad till sådana fall då fråga är om utförande av ett kraftföretag. Även föreskrifter om vattenleverans skall kunna meddelas i fortsättningen, men inte längre som ersättning för förlorad grundvattentillgång utan som skadeförebyggande åtgärd. Också andra skadeförebyggande åtgärder skall kunna föreskrivas i vattenmål. Förslaget ansluter sig i denna del till den praxis som, i avsaknad av uttrycklig regel i ämnet, utvecklats med stöd av grunderna för vissa lagrum i VL, såsom 2 kap. 2, 14 och 43 §§. Förslaget upptager sålunda en uttrycklig bestämmelse om möjlighet att ålägga den ersättningskyldige att utföra åtgärd som är ägnad att förebygga eller minska skada.

Lagrådet har intet att erinra mot förslaget att utmönstra ersättningsformerna kraftöverföring och vattenleverans samt i stället införa institutet andelskraft och inordna frågan om tillhandahållande av vatten bland skadeförebyggande åtgärder. Vad angår de föreslagna bestämmelserna om skadeförebyggande åtgärder, vilka bestämmelser ej har

motsvarighet i vattenlagsutredningens förslag utan tillkommit under departementsbehandlingen, vill lagrådet påpeka den mindre goda samordningen mellan dessa bestämmelser och andra regler i VL. Särskilt kan anmärkas, att den bland bestämmelserna ingående föreskriften om utförande av åtgärd på fastighet, som tillhör annan än den ersättningskyldige, för flertalet förekommande fall är överflödigt med hänsyn till vad som redan är sagt i 2 kap. 14 § VL. Det kan även ifrågasättas om inte regleringen borde göras något fylligare än som skett i förslaget, särskilt med tanke på de fall då den skadeförebyggande åtgärden får formen av en perdurerande förpliktelse. Lagrådet vill ej motsätta sig att förslaget i denna del genomförs men förutsätter att utformningen av bestämmelserna övervägs på nytt i samband med arbetet på en ny vattenlag.

Ersättningsreglernas anslutning till ExL innebär betydelsefulla ändringar på VL:s område. Denna nyordning, som väsentligen grundas på utredningens förslag, har föranlett kritik under remissbehandlingen, inte minst från instanser som besitter särskild erfarenhet av vattenrättsliga frågor. Kritiken riktar sig såväl mot förslagets centrala del, att i VL upptaga den i ExL genomförda principen om värdering efter marknadsvärde, som mot andra delar av förslaget. I remisskritiken har framför allt invänts, att förhållandena i vattenmålen som regel är annorlunda än förhållandena i sådana fall för vilka ExL främst är avsedd. Det kan därför vara anledning att något närmare beröra förslagets allmänna innebörd.

Principen om värdering efter marknadsvärde — marknadsvärdeprincipen — infördes genom en lagändring år 1971 i 1917 års expropriationslag och har sedermera överförts till ExL. Principen innebär vid bestämmande av löseskilling för fastighet, att löseskillingen skall motsvara fastighetens marknadsvärde, dvs. det pris fastigheten sannolikt skulle betinga vid försäljning i den allmänna marknaden (se t. ex. prop. 1971: 122 s. 171 och prop. 1972: 109 s. 230). På motsvarande sätt skall vid expropriation av del av fastighet intrångsersättning bestämmas till skillnaden i marknadsvärde på fastigheten före och efter expropriationen (prop. 1971: 122 s. 189). Ett principiellt och praktiskt betydelsefullt undantag från marknadsvärdeprincipen utgör den likaledes år 1971 införda s. k. presumtionsregeln. Den innebär, att sådan ökning av fastighetens marknadsvärde av någon betydelse som ägt rum under tio år före ansökningsöms om expropriation — dock högst femton år före talans väckande vid domstol — räknas ägaren till godo endast i den mån det blir utrett att den beror på annat än förväntningar om ändring i markens tillåtna användningssätt. Regeln innehåller sålunda en presumtion för att all värdeökning beror på förväntningar om ändring i markens tillåtna användningssätt. Endast i den mån presumptionen motbevisas, utgår ersättning för den markvärdestegring som inträffat. Enligt

en särskild övergångsbestämmelse räknas den angivna presumtionstiden ej längre tillbaka än till den 1 juli 1971.

Marknadsvärdeprincipen och presumtionsregeln infördes samtidigt med nya regler om expropriation för tätbebyggelse och om värdestegringsexpropriation. Det huvudsakliga syftet med 1971 års reform var att dämpa prisstegringen på mark och hindra, att kommunerna vid expropriation för tätbebyggelseändamål behövde ersätta värden som uppstått till följd av samhällets egna insatser och hade samband med tätbebyggelseutvecklingen. Det är klart att denna inriktning på tätbebyggelseförhållanden kom att präglade de nya reglerna. Den definition av marknadsvärdet som angavs i motiven till 1971 års lagändring, nämligen det pris som en fastighet sannolikt skulle betinga vid försäljning på öppna marknaden, leder också tanken till sådana förhållanden där det verkligen finns en marknad för fastigheter av det slag som är i fråga — tätbebyggelsefallen. Såsom påpekats under remissbehandlingen i nu förevarande lagstiftningsärende rör emellertid vattenmålen i regel helt andra förhållanden. En tillämpning efter orden av marknadsvärdeprincipen, sådan den angivits enligt det nyss sagda, skulle säkerligen i glesbygdsförhållanden ofta kunna leda till att någon ersättning knappast alls skall utgå. Detta är dock tydligen ingalunda meningen. Av motiven till 1971 års reform framgår, att marknadsvärdeprincipen ej såsom själva ordet antyder är uttryck för en värderingsmetod, närmast jämförlig med den hittills allmänt brukade s. k. ortsprismetoden, utan i stället är avsedd att ange målet för värderingen — vad som skall ersättas — utan att precisera vilka metoder som skall användas för att nå detta mål (prop. 1971: 122 s. 171). Enligt uttalande av föredragande statsrådet skulle domstolarna få "större frihet att för varje särskilt fall utnyttja de värderingsmetoder som med största sannolikhet leder till rättvisande resultat". Det framgår också, att värderingen i fråga om sådana fastigheter för vilka det kan vara svårt att fastställa en allmän prisnivå huvudsakligen får bygga på avkastnings- och produktionskostnadskalkyler (prop. 1971: 122 s. 173). I anslutning till vissa exemplifierade fall görs vidare uttalanden som går ut på att en fastighetsägare i den mån han ej erhåller kompensation genom löseskilling kan få gottgörelse i form av annan ersättning. Detta skulle gälla t. ex. fall, då någon nödgas lägga ned eller flytta en rörelse eller då någon går förlustig en särskild anläggning och det uppskattade marknadsvärdet inte täcker den förlust som motsvarar kostnaderna för en ny likvärdig anläggning där verksamheten kan bedrivas i fortsättningen (prop. 1971: 122 s. 173 och 174). Innebörden av dessa uttalanden ter sig visserligen något oklar med hänsyn till den fastslagna principen, att de tre olika ersättningsarterna löseskilling, intrångsersättning och annan ersättning skall hållas isär och att skador inte får föras över från den ena ersättningsarten till den andra (prop. 1971: 122 s. 171). Problem av detta slag

torde emellertid få lösas i rättstillämpningen. Av intresse för frågan liksom för nu förevarande sammanhang över huvud är särskilt det allmänna uttalandet i 1971 års lagstiftningsärende, att en ersättningsregel som vilar på principen om rätt till ersättning för fastighetens marknadsvärde i många fall torde leda till i stort sett samma resultat som då gällande rätt (prop. 1971: 122 s. 172).

I förevarande lagstiftningsärende utvecklas också av föredragande statsrådet, att hittills brukade värderingsmetoder, såsom ortsprismetoden, avkastningsmetoden och produktionskostnadsmetoden, får användas även vid tillämpning av marknadsvärdeprincipen. Skulle i något fall innehavet av en fastighet för ägaren medföra fördelar som inte påverkar marknadsvärdet och detta därför te sig orimligt lågt för ägaren, får enligt vad som nu ånyo framhålls annan ersättning bestämmas för ekonomisk skada som drabbar ägaren utöver fastighetsskadan. På samma sätt får vid skada på fastighet intrångsersättning vid behov kompletteras med annan ersättning, när den ekonomiska skadan för fastighetsägaren inte täcks av minskningen i marknadsvärde. Vidare uttalas bl. a. i fråga om skador på jordbruksmark eller på skogsmark och växande skog, att de även i fortsättningen får uppskattas inom hela skadeområdet efter allmänt vedertagna normer, likaså ett företags verkningar på fisket, allt dock med den begränsningen att ersättningen inte får stå i missförhållande till minskningen av marknadsvärdet. Vid inlösen av del av fastighet skall intrångsersättningen undantagsvis också kunna bestämmas genom ett kvadratmeterpris på den inlösta delen.

Med den vida innebörd som sålunda torde få ges marknadsvärdeprincipen synes denna kunna utan större olägenheter överföras till VL:s område. Det nya med principens införande synes väsentligen inskränka sig till att uppkomna skador skall, även om de är av skilda slag, värderas i ett sammanhang och icke var för sig. En sådan helhetsbedömning avses hindra den överkompensation som ofta följer med ett bedömande av varje skadekategori för sig.

På grund av det anförda anser sig lagrådet inte böra rikta någon erinran mot att marknadsvärdeprincipen läggs till grund för VL:s ersättningsbestämmelser.

Den förut nämnda presumtionsregeln fick till en början ett begränsat tillämpningsområde, i det att den kom att gälla endast vid tätbebyggelseexpropriation samt värdestegringsexpropriation i samband med tätbebyggelse. Det huvudsakliga motivet för regeln var att det inte ansågs tillfredsställande att samhället vid expropriation för tätbebyggelse skulle behöva betala ersättning med belopp som innefattade sådan värdestegring som berodde på samhällets egna insatser för bebyggelseplanering, kommunikationer m. m. i samband med tätbebyggelseutvecklingen.

Enligt vattenlagsutredningen saknades anledning att i VL införa motsvarighet till de särskilda bestämmelser i expropriationslagen som tog

sikte på tätbebyggelse- och värdestegringsproblemen. Utredningens förslag innehåller därför inte någon motsvarighet till presumtionsregeln. Sedan utredningen avlämnat sitt betänkande, har emellertid i samband med den nya expropriationslagens antagande år 1972 regelns tillämpningsområde utvidgats till att avse all expropriation. Det har föranlett att regeln upptagits i det nu remitterade förslaget. I anslutning därtill anförs i remissprotokollet, att presumtionsregelns syfte — att dämpa markvärdestegringen — med styrka talar för att regeln tillämpas också vid värdering enligt VL.

Medan presumtionsregeln sålunda till en början tog sikte på sådan värdestegring som hade sin grund i förväntningar om tätbebyggelse, har regeln nu utvidgats till att avse all värdeökning som grundar sig på förväntningar om ändrad markanvändning, vilken denna än är. Även andra förväntningar om ändrad markanvändning än förväntningar om tätbebyggelse eller glesbebyggelse avses sålunda. Detta vidsträckta tillämpningsområde ökar osäkerheten om regelns innebörd (jfr lagrådets yttrande år 1972 över förslaget till expropriationslag, prop. 1972: 109 s. 397). Genom att förslaget om regelns införande i VL framkommit först under departementsbehandlingen har regelns verkningar på VL:s område inte fått den belysning som varit önskvärd. En av de frågor som uppställer sig är i vad mån regeln är tillämplig om statsmakterna häver ett tidigare principbeslut om undantagande av visst vattensystem från utbyggnad. Frågor av denna art berörs inte i remissprotokollet, exempelvis i anslutning till den behandlade frågan om värdering av förlorad vattenkraft. Regeln har nu visserligen införts över hela linjen inom expropriationslagstiftningen och annan därmed besläktad lagstiftning men gäller inte på fastighetsbildningslagens område. Det vill synas som om frågan om dess betydelse inom VL:s område bort undersökas närmare. Förslaget att nu göra presumtionsregeln tillämplig även här väcker betänkligheter. Möjligen kan dock regeln tänkas få så pass ringa praktisk betydelse på VL:s område att uppkommande problem utan väsentlig olägenhet kan överlämnas åt rättstillämpningen. Lagrådet anser sig därför ej böra motsätta sig förslaget.

Andra viktiga nyheter på ersättningsområdet som följer av reglernas anslutning till ExL är att nuvarande bestämmelser om ersättning för ideell skada (9 kap. 8 §) och om ersättning med 50 procents förhöjning i vissa fall (9 kap. 48 §) utmönstras ur VL. Lagrådet har från de synpunkter lagrådet har att beakta ej funnit anledning till erinran häremot.

Enligt 2 kap. 24 § VL gäller att anspråk på ersättning för skada som inte förutsetts av vattendomstolen får väckas inom viss tid. Bestämmelsen innebär, såsom framgår av förarbetena till VL (NJA II 1919 s. 149), att det är möjligt att få ny bedömning av den faktiska omfattningen av en skada men inte ny värdering av en tidigare förutsedd skada. Vid den helhetsbedömning av skadeverkningarna på en fastighet

som domstolen enligt de nya bestämmelserna har att göra är det angeläget att domstolen klart anger vilka skador som ingår i bedömningen, eljest kan senare lätt uppkomma tvist huruvida viss skada beaktats av domstolen eller ej (jfr NJA 1965 s. 515).

I fråga om bevisbördan vid prövningen av ersättningsfrågor hänvisar fördragande statsrådet till de uttalanden därom som han gjorde i samband med 1971 års ändringar i expropriationslagstiftningen. Dessa uttalanden — som gick ut på att samma principer i bevisningshänseende skulle gälla i expropriationsrättsliga mål som i skadeståndsrättsliga mål och att bevisbördan alltså inte, såsom ofta varit fallet i dittillsvarande praxis, skulle ensidigt läggas på den exproprierande — torde närmast ta sikte på själva värderingen, ej på frågan om den faktiska omfattningen av det ingrepp som görs. Den senare frågan är sällan föremål för tvist i expropriationsmål, eftersom sådana mål regelmässigt avser ianspråktagande av fastighet helt eller till viss bestämd del. I vattenmål är det däremot vanligt att det tvistas om hur långt verkningarna av företaget i olika hänseenden sträcker sig. Rimligen skall det i första hand ankomma på sökanden att framlägga erforderligt material för bedömning av verkningarna. Detta kommer också till uttryck i VL, särskilt genom reglerna om vad ansökan skall innehålla (11 kap. 27 §) och i bestämmelserna om skyldighet för sökanden att bekosta behövliga sakkunnigutredningar i tekniska frågor (11 kap. 45, 65 och 97 §§). Härav får dock ej dragas slutsatsen, att domstolen i den situationen då det är svårt eller omöjligt att förebbringa tillförlitlig utredning om verkningarna utan vidare skall godta vad sakägaren påstår. Klart är att det ej kan åligga sökanden att motbevisa helt orealistiska påståenden om skadeverkningar av företaget. I tveksamma fall kan sakägaren hänvisas att göra sina anspråk gällande i den ordning som gäller beträffande oförutsedd skada. Bestämmelserna i 11 kap. 66 § 2 mom. VL om uppskov med svårbedömda ersättningsfrågor medverkar också till att begränsa antalet fall då det slutliga bestämmandet av ersättning måste bygga på ofullständig utredning rörande omfattningen av skadeverkningarna.

De reformer som föreslås beträffande utbyggnadsvitsord, bygdekraft och avgifter föranleder i princip inga invändningar från lagrådets sida.

Förslaget till lag om ändring i vattenlagen

2 kap. 5 §

I andra stycket regleras frågan om utbyggnadsvitsord när fråga är om gemensamt tillgodogörande av vattenkraften i fallsträckor som hör till olika vattendrag. Såsom närmare redovisas i vattenlagsutredningens motiv kan i sådana fall förekomma olika slag av utbyggnadssituationer,

ibland tämligen komplicerade. Ett vanligt typfall, som omfattas av förslaget, är att en kraftanläggning skall byggas för utnyttjande av ett strömfall och att man önskar öka kraftmängden i anläggningen genom överledning av vatten från ett annat vattendrag. Sökanden har utbyggnadsvitsord, om han innehar majoriteten i det för utbyggnad avsedda fallsträckskomplexet och det gemensamma tillgodogörandet är en förutsättning för anläggningens tillkomst. Tydligtvis avses, att det gemensamma tillgodogörandet skall vara nödvändigt för att vattenkraften skall kunna utnyttjas på ett från teknisk och ekonomisk synpunkt rimligt sätt. Detta bör komma till uttryck i lagtexten, lämpligen genom att framför ordet "förutsättning" inskjuts orden "från teknisk och ekonomisk synpunkt nödvändig". Det är språkligt sett något oegentligt, när det sägs att det gemensamma tillgodogörandet av fallsträckorna skall vara en förutsättning för "anläggningens" tillkomst. Den avsedda innebörden får dock anses tillräckligt klarlagd genom de vägledande exemplen i vattenlagsutredningens motiv. Slutligen anmärks, att det i förslagets lagtext använda ordet "vattensystem" i sammanhanget synes missvisande och bör ersättas med "vattendrag".

2 kap. 6 §

Det är uppenbarligen avsett att vattendomstolen skall ta upp frågan om andelskraft endast om sakägare framställer yrkande därom. Detta kommer till klarare uttryck, om i första stycket orden "kan av vattendomstolen berättigas att" byts ut mot "får".

När sökanden i ett kraftutbyggnadsmål åläggs att tillhandahålla andelskraft, får detta åläggande anses som ett med byggnadstillståndet förbundet villkor, som den byggande har att iakttaga i likhet med andra villkor. Villkoret torde utan vidare bli gällande även för ny ägare till den fastighet med vilken rätten till tillgodogörandet av vattenkraften är förenad, om denne vill utnyttja tillståndet. Detta innebär att föreskriften i andra punkten av andra stycket är obchövlig. Då den kan föranleda missförstånd beträffande innebörden av andra villkor som föreskrivs i samband med byggnadstillstånd, förordar lagrådet att den får utgå.

I fjärde stycket stadgas att, om överenskommelse ej kan träffas om de närmare villkoren för tillhandahållandet av andelskraft eller om kostnadsbidrag, vattendomstolen bestämmer därom efter anmälan av kraftanläggningens ägare eller andelskraftens mottagare. Det skall alltså i första hand ankomma på parterna själva att fastställa villkoren. Av motiven kan utläsas, att det är avsett att avtalsfriheten skall omfatta även så grundläggande frågor som andelskraftens och vederlagets storlek. Bakom den föreslagna bestämmelsen synes ligga tanken att andelskraften skall kunna bestämmas så, att den till fullo motsvarar mottagarens andel i den vattenkraft som skall tillgodogöras vid anläggningen. Någon ersättning i pengar skall m. a. o. inte utgå därutöver för den vatten-

kraft som avstås. Med tanke på sådana fall anser lagrådet, att det med hänsyn bl. a. till den mottagande fastighetens borgenärer ej är tillrädligt att medge så vidsträckt avtalsfrihet som förslaget tycks innebära. Det väsentliga innehållet i rätten till andelskraft bör bestämmas av vattendomstolen och fastslås i dess beslut rörande andelskraften. Visserligen torde 11 kap. 60 §, i den lydelse paragrafen skall ha enligt förslaget, medföra att domstolen i fall, då andelskraften ej motsvarar fulla värdet av den vattenkraft som avstås, skall bestämma ersättning i pengar enligt bestämmelserna i 9 kap., i den mån 11 kap. 60 § föranleder därtill. Det synes emellertid lämpligt att förevarande bestämmelse får sådan utformning att borgenärernas rätt blir beaktad redan när innehållet av rätten till andelskraft bestäms. Om parterna är överens, kan domstolen grunda sitt avgörande på överenskommelsen, men domstolen bör därvid ha att pröva om överenskommelsen är lämplig. Hinder skall givetvis ej föreligga mot att vattendomstolen överlämnar regleringen av detaljfrågor till parterna med möjlighet för dem att vid eventuell tvist vända sig till domstolen. Särskild bestämmelse härom är ej behövlig. Lagrådet förordar i anslutning till det anförda att fjärde stycket ges den lydelsen, att vattendomstolen i samband med beslut om tillhandahållande av andelskraft skall meddela erforderliga bestämmelser om villkoren för tillhandahållandet och om kostnadsbidrag.

Enligt det föreslagna femte stycket kan omprövning av rättsförhållandet mellan kraftanläggningens ägare och andelskraftens mottagarske, när ändrade förhållanden inträder. Sådan omprövning kan gå ut på att rätten till andelskraft avlöses mot ersättning i pengar. I sådant fall skall enligt sista punkten i stycket bestämmelserna i 9 kap. äga motsvarande tillämpning. Eftersom den ersättning som kommer i fråga får anses ha natur av löseskilling eller intrångsersättning, blir även de skyddsregler till förmån för panträttshavare som föreslås i 11 kap. 60 § femte—sjunde styckena tillämpliga (jfr 11 kap. 81 § i förslaget). Även om parterna skulle komma överens om att rätten till andelskraft skall upphöra utan att någon ersättning skall utgå, torde nyssnämnda skyddsregler bli tillämpliga.

2 kap. 19 §

Enligt vad som uttalas i motiven utgör det föreslagna tillägget till första stycket enda motsvarigheten i förslaget till 9 kap. 56 § andra punkten VL som nu föreslås skola upphävas. Det må framhållas att den i sistnämnda lagrum intagna regeln om befogenhet för vattendomstol att meddela föreskrifter rörande användningen av ersättningsmedel främst syftar till att skydda inteckningshavares rätt. Det nu föreslagna tillägget åter avser att i den ersättningskyldiges eget intresse säkerställa att arbetet för vilket ersättning utgår verkligen blir utfört (jfr SOU 1972: 14 s. 165 f). Den avsedda innebörden skulle komma till klarare

uttryck om tillägget får lyda: "Därvid får även meddelas bestämmelser angående ersättningen som säkerställer att arbetet blir fullgjort."

7 kap. 54 §

Det föreslagna fjärde stycket om bestämmande av ersättning till delägare i invallningsföretag som påfordrar att hans mark löses har utan ändring i sak förts över från nuvarande 9 kap. 49 § andra stycket. Ehuru inte utsagt torde det vara förutsatt att ersättningen, i den mån ej annat följer av förevarande stycke, skall bestämmas med tillämpning av de nya reglerna i 9 kap.

Vad som sägs i sista punkten av fjärde stycket torde följa av 9 kap. 3 §, varför punkten kan utgå.

9 kap.

Detta kapitel som är helt omarbetat innehåller de nya ersättningsbestämmelserna. I kapitlet har intagits vissa bestämmelser som strängt taget inte är ersättningsregler och vilkas placering i ersättningskapitlet kan diskuteras från systematisk synpunkt. Här åsyftas bestämmelserna om skadeförebyggande åtgärder (1 § andra stycket) och om tvångsinlösen av fastighet eller fastighetsdel (3 §). Om dessa bestämmelser skall ha sin plats i kapitlet, bör rubriken till det avsnitt där bestämmelserna är intagna ändras till "Om ersättningsskyldighet m. m."

9 kap. 1 §

För det fall att företag eller åtgärd medför att särskild rätt till fastighet går förlorad eller rubbas finns i förslaget en regel i 9 § med hänvisningar till vissa av de föregående bestämmelserna i kapitlet. Placeringen av regeln är mindre lyckad. Lagrådet förordar att en bestämmelse i ämnet tas upp redan i 1 §. Den kan inskjutas såsom ett nytt andra stycke i paragrafen och få det innehållet att, i fall då företag eller åtgärd vartill tillstånd lämnats enligt VL medför att särskild rätt till fastighet går förlorad eller rubbas, vad som föreskrivs om ersättning då fastighet tas i anspråk eller skadas skall äga motsvarande tillämpning. Bestämmelsen får anses innebära att även vad som föreskrivs i 3 § om inlösen blir tillämpligt.

I anslutning till den föreslagna regeln om skadeförebyggande åtgärder uttalar föredragande statsrådet, att det inte är möjligt för vattendomstolen eller synemännen att instifta servitut i fråga om exempelvis vattenleverans, medan det däremot får anses möjligt för dem att ålägga ersättningsgivaren att hos inskrivningsmyndigheten ansöka om inskrivning av servitut. Uttalandet torde ha föranletts av påpekanden vid remissbehandlingen om att åläggande att vidtaga skadeförebyggande åtgärd inte får sakrättslig dignitet till skillnad från den vattenleverans som åläggs enligt 9 kap. 46 § VL. Om sökande till grundvattentäkt åläggs att

fullgöra vattenleverans som skadeförebyggande åtgärd, blir emellertid detta att anse som ett med tillståndet förenat villkor, som gäller oberoende av växlingar i äganderätten till den fastighet till vilken vattenläkten hör (jfr lagrådets yttrande vid 2 kap. 6 §). Särskilda åtgärder för att den som är berättigad till leveransen skall vara skyddad mot rättsförlust till följd av att nämnda fastighet byter ägare synes därför ej erforderliga.

9 kap. 2 och 3 §§

Beträffande 2 § vill lagrådet förorda en uppdelning i två stycken, varvid första punkten får bilda ett första stycke och återstående tre punkter ett andra stycke. Vad lagrådet förordat vid 1 § föranleder en redaktionell jämkning i 3 § tredje stycket. Vidare ifrågasätter lagrådet om inte en bättre disposition vinnes, om 2 och 3 §§ får byta plats.

9 kap. 4 §

Vid beaktande av vad lagrådet förordat vid 1 § skall en redaktionell jämkning göras i andra stycket av denna paragraf.

Dispositionen av kapitlet skulle vinna i överskådlighet, om tredje och fjärde styckena i paragrafen bryts ut till en särskild paragraf som placeras efter 8 §.

9 kap. 8 och 9 §§

Om i enlighet med vad lagrådet förordat vid 1 § där tas upp en regel om ersättning för det fall att särskild rätt till fastighet går förlorad eller rubbas, skall 9 § första punkten utgå. Andra punkten i 9 § bör då med erforderlig redaktionell jämkning föras till 8 § och där tas upp som ett andra stycke. Det lediga paragrafutrymmet kan användas för den paragraf som enligt lagrådets förslag vid 4 § skall bildas av tredje och fjärde styckena i 4 §. Den nya paragrafen med dessa båda stycken får alltså beteckningen 9 §.

9 kap. 10 §

Formuleringen av första punkten är något oegentlig. Lagrådet vill förorda att punkten får innehålla att, om företag eller åtgärd vartill tillstånd lämnats enligt VL medför att fastighet tillhörig den som fått tillståndet skadas, ersättning för skadan skall bestämmas.

9 kap 11 §

Vad som föreskrivs i tredje stycket kan utgå om i 1 §, på sätt lagrådet förordat vid nämnda paragraf, tas upp en regel om ersättning i fall då särskild rätt till fastighet går förlorad eller rubbas.

9 kap. 18 och 19 §§

Första stycket första punkten i 18 §, som handlar om fullbordande av inlösen, bör lämpligen få bilda en särskild paragraf med beteckningen 18 §. De övriga bestämmelserna i paragrafen, vilka avser tillträde av inlöst fastighet och vidtagande av åtgärd på fastighet, kan med erforderlig redaktionell jämkning föras över till 19 §. De kan där få utgöra första och andra styckena, medan förslagens 19 § får bilda ett tredje stycke.

9 kap. 21 och 22 §§

Bestämmelserna i dessa paragrafer reglerar frågor rörande betalnings- och anmälningsskyldighet i fall då ersättning fastställs efter det att fastighet tagits i anspråk eller utsatts för skada. Ett vanligt sådant fall är att sökanden får verkställighetstillstånd enligt 11 kap. 67 § första stycket VL och ersättningstagare för talan i högre rätt om höjning av den ersättning som utdöms i samband med tillståndsbeslutet. Ett annat ofta förekommande fall är att ersättning bestäms efter uppskov enligt 11 kap. 66 § 2 mom. Ytterligare exempel på ersättning som bestäms i efterhand är ersättning för oförutsedd skada enligt 2 kap. 24 § VL. Det händer även, att sökanden på grund av avtal tillträder egendomen i förtid, och slutligen kan frågan aktualiseras i samband med laglighetsprövning av befintlig anläggning. Vad beträffar det sistnämnda fallet bör anmärkas, att det kan förekomma att i samband med laglighetsprövning ersättning döms ut för skada till följd av olaga byggande (jfr 11 kap. 83 § VL). Som föredragande statsrådet framhållit i annat sammanhang gäller ej 9 kap. VL i fråga om sådan ersättning.

Regleringen har i förslaget blivit något svåröverskådlig. Det är bl. a. inte så lätt att förstå innebörden av 22 §. För att bestämmelserna skall bli tydligare bör vad som föreskrivs i 22 § inarbetas i 21 §. Därvid skulle 21 § kunna få förslagsvis denna lydelse:

”Har på grund av förordnande enligt 11 kap. 67 § första stycket tillstånd till företag eller åtgärd tagits i anspråk innan tillståndsbeslutet vunnit laga kraft och höjer högre rätt ersättning som fastställts i samband med tillståndsbeslutet, skall det överskjutande beloppet betalas och anmälan enligt 14 § göras inom en månad från det ersättningen slutligen bestämts.

Överstiger ersättning som bestämts efter uppskov enligt 11 kap. 66 § 2 mom. provisorisk ersättning, skall det överskjutande beloppet betalas inom en månad från det ersättningen slutligen bestämts eller, om förordnande meddelats enligt 11 kap. 67 § andra stycket, från ersättningsbeslutets dag. Anmälan enligt 14 § skall göras inom samma tid.

Bestämmas i fall som avses i första eller andra stycket ersättningen ej till högre belopp och skulle eljest nedsättnings- eller anmälningss-

skyldighet ha förelegat, skall den ersättningskyldige göra anmälan hos länsstyrelsen om ersättningsbeslutet sedan detta vunnit laga kraft.

Har i annat fall än som avses i första eller andra stycket ersättning till följd av företag eller åtgärd, vartill tillstånd lämnats enligt denna lag, fastställts först efter det företaget eller åtgärden utförts, skall ersättningen betalas och anmälan enligt 14 § göras inom en månad från det ersättningen slutligen bestämdes. Detsamma gäller ersättning som bestämts i samband med prövning enligt denna lag av fråga om godkännande av företag eller åtgärd som redan utförts."

Som 22 § bör med erforderlig redaktionell jämkning tas upp de bestämmelser som i förslaget ingår i 21 § tredje och fjärde styckena.

9 kap. 23 §

Vad som föreskrivs i denna paragraf är självklart och torde ej behöva särskilt utsägas. Paragrafen kan sålunda utgå.

9 kap. 27 §

Twist om kostnadsersättning som avses i denna paragraf skall vid vanlig expropriation prövas av den domstol som handlägger själva ersättningsfrågan eller alltså fastighetsdomstolen. I konsekvens härmed borde prövningen i det fall som här avses ske av vattendomstolen. Att allmän domstol får pröva frågan kan dock godtagas med hänsyn till vad som föreskrivs i 11 kap. 25 § VL. Lagrådet vill därför inte påkalla någon ändring av förslaget i denna del.

10 kap. 60 §

Förslaget innebär beträffande denna paragraf att andra stycket skall utgå som följd av att det nya 9 kap. saknar särskilda regler om grunderna för värdering av vattenkraft. Lagrådet vill påpeka, att resultatet av ändringen — som slår igenom även i 11 kap., där 69 § hänvisar till bl. a. 10 kap. 60 § — blir att VL ej kommer att innehålla någon principregel om grunderna för båtnadsuppskattningen vid vattenreglering för kraftändamål.

Övergångsbestämmelserna

I anslutning till bestämmelsen i punkten 2, att äldre lag skall tillämpas i mål som anhängiggjorts före ikraftträdandet, förtjänar framhållas att många ansöknings- och stämningmål är följdsmål till tidigare ansökningsmål, som lett till att tillstånd meddelats till utförande av kraftanläggning eller annat företag. I vissa fall föreligger så nära samband att det kan finnas anledning att betrakta det nya målet som fortsättning på det gamla målet. Detta kan få betydelse vid tillämpningen av denna punkt i övergångsbestämmelserna. Några bestämda grunder för tillämpningen torde ej kunna anges, utan frågan får avgöras från fall till fall.

Som exempel kan anföras att talan enligt 9 kap. 73 § VL, som nu blir upphävd, bör kunna väckas efter ikraftträdandet, om tillståndsmålet anhängiggjorts dessförinnan (jfr även SvJT 1959 s. 691 f).

Vad angår övergångsreglerna i punkten 4 angående bygdekraft saknas uttrycklig föreskrift om att redan meddelat beslut enligt 4 kap. 4 § om rätt att komma i åtnjutande av bygdekraft skall vara gällande även efter ikraftträdandet. Det kan vidare anmärkas, att reglerna i punkten, med den innebörd de har enligt motiven, i vissa fall skulle kunna leda till egenartade resultat. Med hänsyn till bygdekraftsbestämmelsernas mycket ringa praktiska betydelse anser lagrådet dock att förslaget kan godtagas i föreliggande skick.

Övriga lagförslag

Förslagen lämnas utan crinran.

Ur protokollet:
Ingrid Hellström

Utdrag av protokollet över justitieärenden hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 22 mars 1974.

Närvarande: Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena ANDERSSON, statsråden STRÄNG, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, FELDT, GUSTAFSSON, LEIJON, HJELM-WALLÉN.

Statsrådet Lidbom anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i vattenlagen (1918: 523),
2. lag om ändring i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled,
3. lag om ändring i lagen (1962: 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Som jag uttalade i remissprotokollet utgör principen om skadeförebyggande åtgärder som alternativ till ersättning en så viktig del i VL:s skaderegleringssystem att en bestämmelse om möjlighet för vattendomstol och synemän att föreskriva skadeförebyggande åtgärder bör tas in i VL:s ersättningskapitel. Lagrådet vill inte motsätta sig att förslaget i denna del genomförs men förutsätter att utformningen av bestämmelserna övervägs på nytt i samband med arbetet på en ny VL. Jag uttalade redan i remissprotokollet att frågan om hur samordningen i en ny VL skall ske med en eventuell administrativ tillståndsgivning får lösas när frågan blir aktuell. Principen med skadeförebyggande åtgärder kommer alltså som lagrådet förutsätter att övervägas på nytt.

Lagrådet ifrågasätter i detta sammanhang behovet av ytterligare bestämmelser med tanke på de fall då den skadeförebyggande åtgärden får formen av en perdurerande förpliktelse för sökanden i vattenmålet. Jag kommer i det följande att behandla innebörden av en föreskrift om vattenleverans, som utgör ett exempel på en perdurerande förpliktelse. Ett annat exempel är att sökanden för all framtid åläggs att underhålla en brygga som utförts som skadeförebyggande åtgärd. Jag anser inte att det finns något behov av lagreglering speciellt för perdurerande förpliktelser. Uppkommande frågor torde med fördel kunna lösas i den praktiska tillämpningen.

Lagrådet, som med vissa egna kommentarer lämnar en utförlig redogörelse för marknadsvärdeprincipen, har inte något att erinra mot att den läggs till grund för VL:s ersättningsregler. Lagrådets kommentarer innefattar i sak inte något nytt i förhållande till vad som före-

kom under förarbetena till 1971 och 1972 års lagstiftningsärenden. För min del vill jag i detta sammanhang endast erinra om att denna princip redan i 1971 års lagstiftningsärende gjordes tillämplig på alla expropriationsgrunder, som t. ex. expropriation för att bevara område som nationalpark, naturreservat eller naturminne (1 § första stycket 11 1917 års expropriationslag). Den är sålunda utformad för att användas också vid expropriation i glesbygdsförhållanden. Jag vill här påminna om mina tidigare, av lagrådet återgivna yttranden, att om innehavet av en fastighet medför fördelar för ägaren som inte påverkar marknadsvärdet, annan ersättning får bestämmas för ekonomisk skada som drabbar ägaren utöver fastighetsskadan.

Enligt lagrådets mening hade frågan om presumptionsregelns betydelse inom VL:s område bort undersökas närmare. Lagrådet, som anser att förslaget att nu göra presumptionsregeln tillämplig även på VL:s område väcker betänkligheter, motsätter sig dock inte förslaget. Jag vill i detta sammanhang understryka att presumptionsregelns syfte att dämpa markvärdestegringen med styrka talar för att den införs också i VL och att i vissa andra sammanhang — t. ex. enligt naturvårdslagen när ett område förklaras för naturreservat — ersättning ges efter en mer restriktiv princip, nämligen endast för intrång i pågående markanvändning. Givetvis bör presumptionsregeln ges samma innebörd i VL som i annan fastighetsrättslig lagstiftning. Det av lagrådet anförda exemplet att statsmakterna häver ett tidigare principbeslut om undantagande av visst vattensystem från utbyggnad har sin motsvarighet i andra situationer, t. ex. om ett enligt generalplan gällande byggnadsförbud upphävs.

Vad lagrådet i anledning av gällande bestämmelser om oförutsedd skada anför om vikten av att domstolen klart anger vilka skador som ingår i helhetsbedömningen av skadeverkningarna på en fastighet anser jag vara viktigt och värt att särskilt understrykas.

Jag ansluter mig också till vad lagrådet anför om bevisbördan vid prövningen av ersättningsfrågor i vattenmål.

Vidare ansluter jag mig till lagrådets förslag till ändrad utformning av bestämmelserna i 2 kap. 5 § andra stycket VL om utbyggnadsvitsord vid vattenöverledning. Förslaget innebär inte någon saklig ändring i förhållande till det remitterade förslaget och utredningens genomgång av den föreslagna bestämmelsens tillämpning vid olika aktuella projekt av överledningskaraktär kan alltså fortfarande tjäna till ledning (se utredningens betänkande s. 147—149).

Jag ansluter mig också till lagrådets förslag till ändrad utformning av 2 kap. 6 § VL och vad lagrådet uttalar om innebörden av denna paragraf. I vad avser fjärde stycket innebär lagrådets förslag en saklig ändring av innebörd att vattendomstolen skall inte bara pröva förutsättningarna för andelskraft utan även bestämma det väsentliga innehållet i rätten till andelskraft.

Lagrådet förordar att redan i 9 kap. 1 § VL skall tas in en bestämmelse om särskild rätt till fastighet. Jag ansluter mig till detta förslag. Bestämmelsen motsvaras i det remitterade förslaget av första punkten i 9 kap. 9 § samt 9 kap. 11 § tredje stycket. Som lagrådet anfår får ändringen anses medföra att också vad som föreskrivs i 3 § om inlösen får motsvarande tillämpning i fråga om särskild rätt till fastighet.

Jag instämmer i lagrådets uttalande om att ett åläggande för sökande i mål om grundvattentäkt att fullgöra vattenleverans som skadeförebyggande åtgärd blir att anse som ett med tillståndet förenat villkor, som gäller oberoende av växlingarna i äganderätten till vattentäktfastigheten. Jag vidhåller alltså inte vad jag i remissprotokollet uttalade i fråga om ansökan om inskrivning av servitut.

Jag kan också biträda de förslag till ändrad utformning av 2 kap. 19 §, 7 kap. 54 §, rubriken före 9 kap. 1 §, 9 kap. 2—4, 8—11, 18, 19 och 21—23 §§, allt VL, samt har inte heller något att erinra mot vad lagrådet i övrigt anfår i anslutning till dessa paragrafer och beträffande punkten 2 av övergångsbestämmelserna till VL.

Utöver vad jag anfört i det föregående bör vissa redaktionella jämförelser vidtas i de remitterade förslagen.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att antaga de av lagrådet granskade förslagen till

1. lag om ändring i vattenlagen (1918: 523),
2. lag om ändring i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled,
3. lag om ändring i lagen (1962: 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m. med vidtagna ändringar.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	
1. Förslag till lag om ändring i vattenlagen (1918: 523)	2
2. Förslag till lag om ändring i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled	42
3. Förslag till lag om ändring i lagen (1962: 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.	43
Utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden den 7 februari 1974	44
1. Inledning	44
2. Allmänna synpunkter	45
2.1 Utredningen	45
2.2 Remissyttrandena	47
3. Ersättning enligt 9 kap. VL	47
3.1 Gällande ordning	47
3.1.1 Allmänt	47
3.1.2 Ersättningskyldighet i allmänhet	48
3.1.3 Ersättning genom kraftöverföring	50
3.1.4 Ersättning genom tillhandahållande av vatten	51
3.1.5 Ersättning i pengar	52
3.1.6 Betalning och tillträde m. m.	53
3.2 Utredningen	54
3.2.1 Allmänt	54
3.2.2 Förutsättningarna för samordning	54
3.2.3 Ersättning genom kraftöverföring	57
3.2.4 Ersättning genom tillhandahållande av vatten	59
3.2.5 Ersättning i realvärden av annat slag	61
3.2.6 Ersättning i pengar	62
3.2.7 Betalning och tillträde m. m.	66
3.3 Remissyttrandena	68
3.3.1 Allmänt	68
3.3.2 Förutsättningarna för samordning	69
3.3.3 Ersättning genom kraftöverföring	72
3.3.4 Ersättning genom tillhandahållande av vatten	73
3.3.5 Ersättning i realvärden av annat slag	75
3.3.6 Ersättning i pengar	76
3.3.7 Betalning och tillträde m. m.	86
4. Särskilda vattenkraftsfrågor	87
4.1 Gällande ordning	87
4.1.1 Utbyggnadsvitsord	87
4.1.2 Ersättning för förlorad vattenkraft	89
4.1.3 Bygdekraft	89
4.2 Utredningen	90
4.2.1 Utbyggnadsvitsord	90
4.2.2 Andelskraft	94
4.2.3 Ersättning för förlorad vattenkraft	97
4.2.4 Bygdekraft	101

4.3	Remissyttrandena	102
4.3.1	Utbyggnadsvitsord	102
4.3.2	Andelskraft	102
4.3.3	Ersättning för förlorad vattenkraft	105
4.3.4	Bygdekraft	106
5.	Avgifter	106
5.1	Gällande ordning	106
5.1.1	Allmänt	106
5.1.2	Regleringsavgift	107
5.1.3	Fiskeavgifter	109
5.1.4	Domstolsavgift	111
5.1.5	Administration m. m.	111
5.2	Utredningen	112
5.2.1	Allmänt	112
5.2.2	Bygdeavgift	113
5.2.3	Fiskeavgifter	120
5.2.4	Domstolsavgift	125
5.3	Remissyttrandena	126
5.3.1	Allmänt	126
5.3.2	Bygdeavgift	127
5.3.3	Fiskeavgifter	135
5.3.4	Domstolsavgift	139
6.	Föredraganden	140
6.1	Allmänna synpunkter	140
6.2	Ersättning enligt 9 kap. VL	142
6.2.1	Allmänt	142
6.2.2	Förutsättningarna för samordning	142
6.2.3	Ersättning genom kraftöverföring	146
6.2.4	Skadeförebyggande åtgärder	149
6.2.5	Ersättning i realvärden	154
6.2.6	Ersättning i pengar	155
6.2.7	Betalning och tillträde m. m.	164
6.3	Särskilda vattenkraftsfrågor	167
6.3.1	Utbyggnadsvitsord	167
6.3.2	Andelskraft	170
6.3.3	Ersättning för förlorad vattenkraft	173
6.3.4	Bygdekraft	177
6.4	Avgifter	179
7.	Upprättade lagförslag	184
8.	Specialmotivering	184
8.1	Förslaget till lag om ändring i vattenlagen	184
8.2	Förslaget till lag om ändring i flottningslagen	214
8.3	Förslaget till lag om ändring i lagen om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.	214
9.	Hemställan	215
	Bilagor	
1.	Utredningens förslag till lag om ändring i vattenlagen (1918: 523)	216
2.	De remitterade förslagen	251
1.	Förslag till lag om ändring i vattenlagen (1918: 523)	251
2.	Förslag till lag om ändring i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled	291

3. Förslag till lag om ändring i lagen (1962: 627) om vissa
åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m. ... 292
Utdrag av lagrådets protokoll den 21 mars 1974 294
Utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden den 22 mars
1974 307